

**The Project Gutenberg eBook of A Berzsenyi-leányok tizenkét vőlegénye:
Tollrajzok a mai Budapestről, by Zoltán Ambrus**

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: A Berzsenyi-leányok tizenkét vőlegénye: Tollrajzok a mai Budapestről

Author: Zoltán Ambrus

Release date: August 25, 2012 [EBook #40577]

Language: Hungarian

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK A BERZSENYI-LEÁNYOK TIZENKÉT
VŐLEGÉNYE: TOLLRAJZOK A MAI BUDAPESTRŐL ***

E-text prepared by Tamás Róth, Albert László,
and the Online Distributed Proofreading Team Europe
(<http://dp.rastko.net>)

Megjegyzés: Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>

AMBRUS ZOLTÁN MUNKÁI VI. KÖTET

**A BERZSENYI-LEÁNYOK
TIZENKÉT VŐLEGÉNYE**

AMBRUS ZOLTÁN MUNKÁI

VI.

**A BERZSENYI-LEÁNYOK
TIZENKÉT VŐLEGÉNYE**

TOLLRAJZOK A MAI BUDAPESTRŐL

BUDAPEST MDDCCCVII

VIII., ÜLLŐI-ÚT 18. SZÁM.

RÉVAI TESTVÉREK

IRODALMI INTÉZET R.-T.

A BERZSENYI-LEÁNYOK TIZENKÉT VŐLEGÉNYE

TOLLRAJZOK A MAI BUDAPESTRÓL

BUDAPEST MDCCCXVII

VIII., ÜLLŐI-ÚT 18. SZÁM.

RÉVAI TESTVÉREK

IRODALMI INTÉZET R.-T.

AZ ÖSSZES JOGOK FENTARTÁSÁVAL.

Révai és Salamon könyvnyomdája, Budapest, VIII., Üllői-út 18.

I. ELSŐ SZERELEM.

- Ostende; a tengerparton. Augusztus vége felé; alkonyat táján. Jó távol a Casino épületétől, a hol a sétálók már kevesbednek, két ifiú alak halad előre, kifogástalan katonalépésben: Berzsényi Elza bárókisasszony és tarteleki Telegdy Miklós, tényleges huszárhadnagy. Elza már tudja, hogy öt perc múlva meg fogják kérni. Eddig ismeretlen, zavaros érzések környékeznek; nagyon el van foglalva a saját személyével, s fölötte szórakozottan hallgatja az oldala mellett zörgő és csattogó urat, a ki alighanem az eljövendő. Sokszor sétált már kettesben, és nemcsak öreg urakkal; hanem ez egészen más. Képzetele a képeskártyákat forgató gép következetességével vetíti eléje mindazokat a szabadságokat, a melyeket vőlegény és menyasszony megengedhetnek maguknak; s ekközben arra gondol, hogy alighanem kipirult egy kevéssé, a mi kétségtelenül megszépíti az arcát. Érzi, hogy haját összeborzolta a szél, s összehasonlítja magát azokkal a szerelmes kis vadócokkal, a kiket a színházban látott. Eszébe jut, hogy az első szerelem nincs kétszer, hogy sohase lesz többet ennyire fiatal, s hogy az élet olyan, mint a lánczhid. Mindez szinte elérzékenyíti. Miklós egy éles értelmű pointer apró eseteit adja elő, látható kedvteléssel, de ama megszokott, levetkőzhetetlen, tudatos nyugalommal, a mely egyetlen tókéje. Ezt a nyugalmat kis részben ősei hagyták rá örökül, kis részben a nevelés gyarapította, növelte, nemesítette; ha azonban az ősi jótulajdonság határozott erővé fejlődött ki benne, ez legnagyobb részben saját érdeme. Miklós bölcsen átlátta és folytonosan szemmeltartja, mily igaz és hasznos ama figyelmeztetés, a mely szerint: az úr sohase siet és sohase jön ki a sodrából. Mialatt a kutyatörténetet magyarázza, nem felejtkezik meg a közönségről. Mint a kaczer asszony, a ki míg az egyiknek beszél, a másikat lopva, biztató pillantásokkal gyönyörködteti: tüntetően pengeti sarkantyúját az ismeretlen hölgyek örömére. Elzának szól, de a többieknek cseng-bong. A sárgaréz ékszer egyre zörög: »Vakuljatok, kontinens hölgyei!«... s Miklós koronkint learatja a hatást. Ilyen tekinteteket vethetett maga körül Timur Lenk, a mikor álmos volt. Miklós meg van győződve, hogy körülötte mindenki, a ki él, azt mondja magában: »Ez a világ első katonája!« Valójában pedig az idegenek azt gondolják: »Különös nép ezek a Tzigane-ok! A zenészeik kardot viselnek, a legszebb nőknek udvarolnak, és végül tányért hordanak körül!« -

MIKLÓS. - Erre én azt mondom a kutyának... De Elza, maga nem hallgat rám!

ELZA (felriadva). - Mit mondott a kutyának?

MIKLÓS (boszúsan). - Most nem arról van szó.

ELZA. - Pedig oda hallgattam... Isten bizony érdekelt, a mit mondott... Az igaz, hogy egy kicsit elgondolkoztam. De ennek is maga az oka. Nagyon kíváncsivá tett azzal, hogy valami fontosat fog mondani.

MIKLÓS. - No azért ne ugráljon.

ELZA. – De hallja, kérem...

MIKLÓS. – És ne gesztikuláljon. Különösen ne gesztikuláljon. Lássa, maga egy földreszállt angyal. Sok ezer esztendőnek kellett elmúlnia, míg a világ egy olyan tökéletes lényt tudott összehozni, mint maga. De magának is van egy hibája. Egy kicsit gesztikulál.

ELZA. – Ha maga azt hiszi, hogy itt nincsenek magyarok...

MIKLÓS. – Szavamra mondom. És ez nem szép. Az ember nem mozog. Az ember abszolúte nem mozog. Magában nincsen egyébe kivetni való...

ELZA. – Köszönöm, de kikérem magamnak, hogy engem leczkéztesen, akár ezer ember előtt, mint most, akár négyszemközt. Szeretném tudni, mi címen vesz magának jogot...

MIKLÓS. – Én, a ki úgy szeretem magát, mintha a férje volnék...

ELZA. – Először, a férjemnek sem fogom megengedni, hogy nekem tanácsokat adjon... (Miklós mosolyog)... és másodszer, maga egy kicsit képzelődő. Sajnos, nem ez az egyetlen, a mi magában kivetni való; mégis, talán megmondaná, honnan veszi a bátorságot...

MIKLÓS. – Kár haragudni. Haragudni kár. Különben maga nem is haragszik. Magának inkább tetszik, hogy én megmondom az igazat. Többet mondok: én ezzel imponálok magának. Megúnta már, hogy mindenki gratulálja: »Istenem, milyen okos! Istenem, milyen herczig!«... és örül, hogy van egy jóbarátja, a ki nyersen megmondja az igazat.

ELZA. – Ebben van valami. A maga gorombasága nekem iránytű, horgony, révpart, vagy a hogy akarja. Mert azt hiszem, hogy maga legalább őszinte. Istenem, ha még ebben is csalódnom kellene! Ha maga nem szívből volna goromba, hanem csak azért, hogy imponáljon!

-4-

MIKLÓS. – No lássa. És ha már erről beszélünk, hát tudja meg, hogy mit akartam mondani. Köztünk nem lehet szó, mert ehhez túlságosan intelligensek vagyunk, erkélyjelenetről, holdvilágról, »meghalok«-ról, és más egyéb nyavalygásról, mi a fene.

ELZA. – No ná!

MIKLÓS. – Elég régen vagyunk jóbarátok, és ha én gyaníthattam, hogy maga egy kicsit kedvel engem: maga is tisztában van vele, hogy maga nekem nem egy X. beliebig kedves pajtás, hanem valami extra, egészen extra, a ki nekem elő van írva, és ez nem lehet máskép. Ez furcsa, és én nem értem, hogy tud az ember ennyire megbolondulni, de ez már így van, minden hiába.

ELZA. – Tudom, Miczu.

MIKLÓS. – Olyanok közt, mint mi, ez nem mehetett a nélkül, hogy az ember ne gondoljon arra is, hogy no hát aztán mi lesz? És ha sohase is beszéltünk erről, azért meg tudtuk érteni egymást. Engem könnyű volt kitalálni, és én úgy vettem észre, hogy maga se idegenkedik attól, a mit én most elő fogok hozni.

ELZA. – Feljogosítottam arra, hogy reméljen, ez igaz.

MIKLÓS. – No már most itt az ideje ezzel az egész dologgal tisztába jönni. Maga nem fogja tőlem azt kívánni, hogy hirtelen a sugólyukhoz vonsszolja magát és kiabálni kezdjek: »Tu m' ami!«, mint az operában a tenor, és azt se, hogy felküldjem az öreg úrhoz a nagybátyámat, a Telegdy Viktort, parádében és ez az öreg úriember, a kinek eddig még minden sikerült a világon, a mit a fejébe vett, maguktól egy nagy kosarat czipeljen nekem haza.

-5-

ELZA (Telegdy Viktor nevének hallatára megdermed a tisztelettől). – Világos.

MIKLÓS. – E szerint nincs egyéb hátra, mint hogy megkérdézzem magától, mondja meg nyíltan, katonásan, mit szól maga én hozzám, és mit szólna hozzám az öreg úr?

(A nap vörös ábrázatja, mely az imént még kibáméskodott a tengerből, alámerül a vízbe).

ELZA. – Hát én nem csinálok titkot belőle, hogy szeretem magát, és abból se, hogy a viseletem után fel kellett vetni ezt a kérdést; vártam ezt és nem vagyok egy cseppet se meglepetve. Bolond az eset, Miczu; mert én a szerelmet ostobaságnak tartom. Vagy inkább frázisnak, a melyet az asszonyok azért találtak ki, hogy a hibáikat mentegessék, takargassák vele, mint valami aranyos szövetű lepellel. És mégis szeretem magát, mert nem elég, hogy maga jobban tetszik nekem, mint a többiek, hanem szívesen megmondom, hogy maga nálam à part van. Vonzó és nem utálatos, a mit magának nem magyarázhatok meg. Ez talán nem sok.

MIKLÓS. – Nekem éppen elég.

ELZA. – Csakhogy én fura leány vagyok, a ki maga sincs tisztában maga-magával. Nézze, Miczu, mondok valamit. Én gyakran fölvettem magamban a kérdést, hogy tulajdonképpen miért is szeretem magát. És erre a kérdésre soha se tudtam felelni. Néha azt hiszem, azért szeretem magát, mert katona; az a katona, a ki a legközelebb áll hozzám; és én csak ezt az egy pályát tartom férfiemberhez illőnek. Máskor azt gondolom, ez azért van, mert maga az egyetlen, a ki szigorúan bánik velem, és kiméletlenül megmondja a hibáimat, de minden indulat nélkül, nyugodt, édes, őseredeti gorombasággal. Engem soha se tartottak kordában, s meghalok azért, hogy kordában tartsanak, talán mert hiába áhítozom utána. De meglehet az is, hogy a jelleme tetszik nekem: a hidegsége, csöndes határozottsága, vészjósló nyugalma, mely oly jól áll az alakjához, a nyersesége, és az, hogy meglátszik, mennyire tud akarni. De ebben se vagyok

-6-

bizonyos, mert rajtakaptam magam, hogy azokat találok rokonszenves jellemvonásoknak, a melyeket megtalálok magában. Egy darabig például nem tudtam, mire van hajlandósága: a fősvénységre-e, vagy a pazarlásra. És ekkor függőben tartottam azt, hogy a két dolog közül melyiket tartsam erénynek. Ha kiderült volna, hogy szórja a pénzt, azt mondtam volna: pazar, mint egy király; pazar, mint egy hős, a ki nem törődik semmi kicsinyes dologgal, a ki nem szorult rá semmire, mert önmagában van az ereje. Ha meg az derül ki, hogy élére rakja a garast, arra esküdtem volna, hogy a takarékoság az eszesek, az akaraterős emberek, a hatalomra törő, nagyszabású emberek erénye. Rájöttem, hogy se fősvény, se pazar; azóta ezt a középutat, ezt a harmóniát ideálisnak, a pazarlót ostobának, s a takarókat kicsinyesnek látom. Mi ez?

MIKLÓS. – Ez a vonzalom.

ELZA. – Legyen úgy, de én nem bízom magamban. Lássá, vannak perczek, a mikor azt hiszem, hogy egyszerűen azért szeretem magát, mert maga a Telegdy Viktor unokaöccse. Mondtam már magának, hogy kisleány koromban a maga nagybátyja volt az én ideálom, persze csak az utczáról és az újságokból. Ez a dalia, a ki fiatal korában mindenkit pofon vágott, férfikorában mindenkit agyon lőtt, s most mindenkit kiballotíroz a kaszinóból, nekem örökre eszményképem marad.

MIKLÓS. – Ez semmi. De látná kártyázni! Ugy kártyázik, mint egy isten!

ELZA. – Bizonyosan nagyon megunta már az asszonyokat.

MIKLÓS. – Meghiszem azt! Volt egy idő, a mikor minden zsebében egy-egy asszony lakott... fájdalom!

ELZA. – Kivételes embereknek kivételes törvényeik vannak.

MIKLÓS. – Én nem mondom, hogy nem fényes ember, de hogy valaki egy csapat idegen nő kedvéért megrövidítse a véréből való unokaöccseit, ezt soha se fogom megérteni. És aztán, ha valaki olyan fényes ember, mért nem foglalkozik inkább az önzetlenebb nőkkel?!

ELZA. – Blindre mondhatom, hogy nagy pusztítást vitt végbe azok között is. Tudja, magamról ítélek. Könnyen meglehet, hogy, ha csak tizenöt esztendővel fiatalabb, ő lett volna az, a kibe beleszeretek, és nem maga. A mi igen aggasztó körülmény.

MIKLÓS. – Engem nem aggaszt.

ELZA. – No, ne legyen olyan bizonyos, se magában, se bennem. Én egy igen komplikált lény vagyok, a ki magam se ismerem jól, és magam se értem egészen magamat. Úgy mondom, a hogy van. Ma még maga igen fenn van nálam, a fellegekben... de elképzelek eseteket, a mikor egy ügyetlen mozdulat eltöri az etruszk vázát, és egyszerre, sütty! – vége a hitnek, a rajongásnak, és vége a szerelemnek.

MIKLÓS. – Nem számlálná elő ezeket az eseteket?

ELZA. – Nincs olyan sok, csak kettő van; és az egyiket nem akarom föltételezni, mert már a föltevés is sértő volna mind a kettőnkre nézve. Ez az eset az volna, ha kiderülne, hogy maga csak egy közönséges aranypotykát lát bennem. Erről ne beszéljünk. Én magát olyan derék legénynek tartom, hogy találhatna aranyczethalat is, de azt hiszem, én se vagyok úgy eleresztve, hogy a hozományom mellett elhomályosodjam. Nem igaz?

MIKLÓS. – Látja, most jól beszél.

ELZA. – De a másik eset... arról már lehet beszélni. Tehát ha egy szép napon rájönnék, hogy maga nem úgy szeret engem, a hogy én képelem... Várjon csak, mert nem olyan könnyű megmagyarázni, mire gondolok... Lássá, maga nekem túlságosan szép ember, és én igen bizalmatlan vagyok a szép emberek iránt.

MIKLÓS. – Azt hiszi, hogy a szép emberek és a tenoristák agyvelő dolgában nem jól vannak kikészítve?

ELZA. – Nem. Ha csak egy kételyem volna, hogy maga e tekintetben gyöngé lábón áll, akkor most nem sétálnánk együtt, így kettesben... Különben forduljunk vissza, mert erősen sötétedik.

MIKLÓS. – Nem bánom.

ELZA. – Egészen másról van szó. Arról, hogy a szép emberekkel szemben nagyon óvatosnak kell lenni. Olyan az eset, mint a szellemes írókkal. A papa egyszer azt mondja nekünk: egy sikerült mulatságot fogok rendezni, meghívom a szellemes írókat, a legjobbakat, a mik csak kaphatók. A szellemes írók eljöttek, mindent megettek, és egy okos szót nem lehetett kivásalni belőlük. Az egyik belépett a nagy tükörbe, a másik egész este a nyakkendőjét igazgatta, a harmadik lerészegedett és erővel meg akarta csókolni a mamát. Tanulság: a szellemes írókat el kell olvasni és nem kell meghívni őket. És a szép emberektől is óvakodni kell. A kirakatba valók és nem házi célokra. Mert a szép emberekben épp olyan kokettéria van, mint az asszonyokban. Mindenkinek tetszeni akarnak, s mindenkit megkönyékeznak, mert tulajdonképpen senkit se szeretnek, csak önmagukat és a hódítás örömeit. Az az asszony, akinek szép ember a férje, rendesen áldozat.

MIKLÓS. – Hol gyűjtötte maga ezeket a keserű élettapasztalatokat?

ELZA. – Kinyitottam a szememet, mert ma már, szerencsére, a lányokat nem nevelik úgy, hogy csak papát és mamát tudjanak mondani. A francia babák már le tudják hunyni és ki tudják nyitni a szemöket.

MIKLÓS. – Nem is vagyok szép, csak egészséges.

ELZA. – Majd kitudódik. Annyit mondhatok, hogy ha egyszer, akármikor, kiszülne, hogy én magának csak egy vagyok a sok közül, és nem vagyok magánál à part, hogy egy más valaki, ilyen vagy olyan tekintetben, jobban tetszik magának, mint én – nem bánom, gondoljon akármire – akkor, édes Miczu, előre mondhatom, hogy abban a minutumban: partenza! és vége a szerelemnek... olyan közönbös leszek maga iránt, mintha soha se ismertem volna. Mert én csak azt tudom szeretni – és ez is bizonyos megerőltetésembe kerül – a ki engem szeret. Mászt nem, egy pillanatig se, ha már véletlenül férjem volna is az illető. No és ha ez az eset mostanában következne be, a mikor még nem mentünk ilyen messzire: akkor magától értetődik, hogy kútba esett az egész ügy, akkor most nem mondtunk semmit, és spongyát rá!

MIKLÓS. – Mostanában?!... Maga úgy beszél, mintha meg kellene várni, hogy hét évig szolgáljak magáért. Azt hiszi, hogy nehezen fog menni a dolog?

ELZA. – Nem. Ha én a maga felesége akarok lenni, ezzel rendben van az egész história. Mert először is a papa soha se akar mást, mint a mit én akarok. És másodszor, mert gyermeki kegyeletről úgy fogom intézni a dolgot, hogy házasságunkat ne én akarjam, hanem a papa. Én csak engedelmeskedni fogok; ez sokkal egyszerűbb.

MIKLÓS. – És a mama?

ELZA. – A mama, szegény, nem akar semmit; csak levegőt akarna, mert ehhez jut a legnehezebben. Akadályról tehát, akármilyen regényes volna ez, szó se lehet. Hanem idő kell hozzá, míg az esküvő megtörténhetik, mert maga valamiről megfelejtkezett.

MIKLÓS. – Ugyan?

ELZA. – Blankáról, Miczu, Blankáról! Nem volna helyes, magam se akarnám, hogy én előbb menjek férjhez, mint az idősebb testvérem. A legjobb esetben egy napon lehetne az esküvőnk. Megjegyzem, hogy ehhez a kettős esküvőhöz már minden előkészület megtörtént. Megvan hozzá a kelengyénk, az utolsó gombostűig; megvan hozzá a püspök, a ki megáldjon bennünket; megvan az egész program. Ennek a programnak a legnevezetesebb pontja az, hogy az anyakönyvvezető előtt nem fogjuk aláírni a jegyzőkönyvet, mert nem ismerjük el az egyházipolitikai törvényeket. Így tett Géraldine herczegnő, így tett Ilona grófnő; mi se tehetünk másképpen. Mit szól maga ehhez?

MIKLÓS. – Bánom is én.

ELZA. – Maga aláírhatja, ha akarja.

MIKLÓS. – Szívesen. Az ördög előtt is aláírom, hogy magát feleségül akarom venni. De jó volna, ha egy kicsit siettetné a nénjét.

ELZA. – Ez már nem fog olyan könnyen menni.

MIKLÓS. – Miért ne menne könnyen? Blanka nagyon szép leány, érzéketlen szívűnek se látszik...

ELZA. – Sokkal szebb, mint én; a mi pedig a szívet illeti, ó, semmi kifogás!... Hanem egy kis hiba van a kréta körül. Mondom, hogy minden megvolna a kettős esküvőhöz. A püspök már régóta vár bennünket, a kelengyénk készen van, közel két esztendeje... az enyém is, mert az volt a terv, hogy engem a párisi Beer fia fog elvenni és a párisi Beer fia nem írta volna alá a jegyzőkönyvet...

MIKLÓS. – No lám, no lám és én ezt nem tudám! Aztán min mult a dolog?

ELZA. – Azon, hogy én semmit se írtam volna alá, a mit a párisi Beer fia aláír, mert nekem nem tetszett a párisi Beer fia. De ne beszéljünk erről, mert a párisi Beer fia már régóta letárgyalt dolog. Elég az hozzá, semmi se hiányoznék a kettős esküvőhöz, csak hogy Blankának egy kicsit várnia kell.

MIKLÓS. – Várnia kell? Mit kell várnia?

ELZA. – Végre is magának elmondhatom... magának mátol fogva joga van a családi titkokhoz... Azt kell várnia, míg egy kicsit elfelejtődik, hogy egyszer már menyasszony volt.

MIKLÓS. – Ne mondja! És visszament a parti?

ELZA. – Nem ez a helyes kifejezés. Nem ment vissza, hanem füstbe ment.

MIKLÓS. – No én ezt nem tudtam.

ELZA. – Csak kevesen tudták, mert ez a história nem otthon történt, hanem külföldön, Olaszországban; aztán hamar véget ért s mi nem nagyon híreszteltük. Azért akadtak jóbarátaink, a kik siettek ennek a szerencsétlen menyasszonyságnak a híret haza szállítani s az illetők szépen kiszínezték azt, hogy a Lidón fürödni is lehet s hogy az ismeretség a Lidón köttetett.

MIKLÓS. – Ahá!

ELZA. – Semmi ahá! Egyszer majd elmondom ezt a históriát, hogy tisztában legyen vele.

MIKLÓS. – Miért nem mondja el most?

ELZA. – Mert hosszú; egész regény. És már közel vagyunk a Casinohoz; minden perczen

jöhethetnek ismerősök, a kik előtt nem folytathatom. Szóval Blankának még várnia kell, mert az elfogadható partik azóta egy kicsit elmaradoztak.

-12-

MIKLÓS. – És ha nagyon sokáig kell várnia?

ELZA. – Ne féltse maga Blankát. A legrosszabb esetben itt volna a párisi Beer fia. Annak én vagy ő, az mindegy; a fődolog előtte az, hogy összeköthesse a két családi vagyont, à la Rothschild-familia. De legyen nyugodt, Blanka nem fog rászorulni.

MIKLÓS. – Inkább a párisi Beer előbb, mint egy másik utóbb.

ELZA. – Türelem, egy kevés türelem! Nem fogom hét évig várakoztatni. Aztán, lássa, azt hiszem, a házasságban az ér legtöbbet, hogy mátkaság előzi meg... De az angoljainkat már nem kerülhetjük ki.

MIKLÓS. – Vinné el őket az ördög.

ELZA. – Igaz! Ma este még szó se legyen a dologról; holnapig minden kettőnk között marad. Magam akarom a papát avizálni.

MIKLÓS. – Ahogy akarja.

ELZA. – Még egyet, mielőtt ezek a szörnyek elcsípnek bennünket. Már tegnap is meg akartam kérni, Miczu, tegyen meg nekem egy szívességet. A legközelebbi könyvkereskedés kirakatában van egy könyv: »Pogány szerelmek« a címe. Vegye meg nekem ezt a könyvet. A kereskedősegédek iszonyúan megbámulják az embert, ha effélét vásárol. Pakoltassa be; a vacsoránál majd átadhatja azzal, hogy elhozta a Baedekert.

* * *

-13-

(Kevéssel tíz óra után:)

ELZA (megjelenik erkélyén s hosszasan nézi a sötétségbe vesző végtelen vizet. Nagyon szépeket gondolhat, mert arcza átszellemül s utóbb boldog mosolylyal suttozja:) – Menyasszony vagyok!...

(Egy negyedóráig ábrándozik, aztán visszamegy szobájába, leül egy chaiselongue-ra és felvágja a »Pogány szerelmek«-et.)

II.

EGY MONOKLI A VIZBEN.

-14-

– Ostende; a Casino nagy olvasóterme. Idő: délután három óra. Elza egyedül; levelet ír. Kardcsörgés és sarkantyúpengés jelenti, hogy Telegdy Miklós megjelent a színen. Elza a jól ismert zenére felpillant. –

MIKLÓS. – Én mindenütt keresem magát, és maga itt van!

ELZA. – Mi van ebben csodálatos?

MIKLÓS. – Azt mondta, hogy félháromkor találkozunk a digue-en.

ELZA. – Vagy az estacade-on.

MIKLÓS. – És maga nincs se a digue-en, se az estacade-on!

ELZA. – Természetesen. Ha itt vagyok, hogyan legyek a digue-en vagy az estacade-on?!

MIKLÓS. – Hallja, kérem, tegye bolonddá a kedves nagypapáját.

ELZA. – Most mindjárt következik Galiczia.

MIKLÓS. – Azt maga nem éli meg, hogy én dühbe guruljak. Nagyszerű!... mintha nem látnám, hogy ugratni akar!

ELZA (elcsudálkozva). – Ne mondja! És maga ezt észrevette?

-15-

MIKLÓS. – Nem volt olyan nehéz kitalálni. (A csalhatatlanság hangján s hozzáférhetetlen nyugalommal.) A kicsike a fejébe vette, hogy: »Még semmi sincs az egészből, de azért én előre férjet csinállok belőle, még pedig egy kilencz agancsos férjet.« És hagy engem kinn parádézni a fenében, ő pedig levelet ír, hogy mit csinál otthon a papagály, és hogy a pincsit megfrizírozták-e?

ELZA (nevet). – Na, nem egészen úgy van. Az egészből csak annyi igaz, hogy félháromkor, ebben a melegben, nem indulok el magát keresgélni. Különben maga a hibás, mert mindjárt mondani kellett volna, hogy »vagy itt, vagy ott« – ez nem rendez-vous. Végre is egy leány nem veheti a nyakába az egész tengerpartot, hogy megkérdezze a járókelőktől, nem láttak-e valahol egy eltévedt huszárt? Pláne, a mikor tudom, hogy úgysis elő fog kerülni.

MIKLÓS. – A mint láthatja, engem az effélék nem zseniroznak, és ha én magát meg akarom

találni, mondhat nekem akármit.

ELZA. – Megjegyzem, hogy félháromkor nem is jöhettem. Csak három fertálykor jöttem le, mert vártam, hogy későbben majd egyedül leszek a papával.

MIKLÓS. – Nos, és beszélt vele?

ELZA. – Nem. A papa időközben levelet kapott és most igen rosszkedvű.

MIKLÓS. – Maga pedig meg akarja várni, míg egyszer jókedvében találja?

ELZA. – Persze, hogy meg akarom várni. Többet mondom. Öt percz óta azon gondolkozom, hogy jó lesz nem sietni ezzel a dologgal, hanem nyugodtan várakozni s kilesni, mikor lesz egyszer nagyon jó kedvében. Az ember a sietséggel mindent elronthat; és mindent keresztülvihet, ha meg tudja választani a kellő pillanatot. Könnyen előadhatja magát valami, a mikor a papa fel se veszi, hogy ez a téglá esik a fejére, és ilyenkor sokkal könnyebb kicsikarni tőle valami könnyelmű ígéretet, a mit aztán eszkontálni kell.

-16-

MIKLÓS. – Maga tegnap kötötte a kutyát a karóhoz, hogy így meg amúgy, az öreg úr úgy tánczol, a hogy maga fütyül. Hanem, úgy látszik, tegnap egy kicsit aufsnájdolt és ez az ügy sokkal keményebb dió, mint mondotta.

ELZA. – Mit akar? Világos, hogy a papa magától nem lesz elragadtatva. Ne vegye rossz néven, de elképzelheti, hogy maga neki egy cseppet se fényes parti. Egyebekről nem beszélve, ne felejtjük el, hogy maga protestáns.

MIKLÓS. – És aztán? Remélem, maguk már...

ELZA. – Mi katolikusok vagyunk és nem azért lettünk katolikusok, hogy a legközelebbi alkalommal protestánsok legyünk.

MIKLÓS. – Tőlem maga maradhat katolikus, és buddhista is lehet, ha akar. Hogy az egyik ilyen vallásu, a másik meg amolyan, az ma már nem numerál. Vagy mit jelent akkor a polgári házasság?

ELZA. – Csakhogy, a mint már mondtam, mi nem ismerjük el a polgári házasságot. És azt hiszem, maga is be fogja látni, hogy uriember nem házasodhatik meg egyházi áldás nélkül. Ha egy hivatalnok, nemzeti színű szalaggal a hasán, azt mondja nekem: »a dolog rendben van« - ez az én érzelmeimben nem fog olyan változást előidézni, hogy ettől fogva megengedettnek tartsam azt, a mi tegnap még nem volt szabad. Igen, ha a harangok felzúgják az égbe, hogy: »a Berzsenyi Elzával ma mennykő nagy dolog történik!...« - ez már egészen más.

MIKLÓS. – Hiszen elmegyek én a paphoz is, miért ne?

-17-

ELZA. – Az ám, de a püspök magát nem fogja megáldani. Nem azért várakozik két esztendő óta, hogy utóljára is egy protestáns vőlegénnyel legyen kénytelen alkudozni. A papa pedig talán képes volna elengedni a házasság törvényességét, hanem a püspököt nem fogja elengedni.

MIKLÓS. – De hát mi baja velem a püspöknek?

ELZA. – Ha már szóba került, jó lesz ezzel is tisztába jönni. Világos, hogy ha maga nem makacskodik, ez sokat könnyít a helyzeten. Nekem egy kicsit szenans erről beszélni, de hát il faut en passer par là. Szóval... hajlandó maga reverzálist adni?

MIKLÓS. – Miféle reverzálist?

ELZA. – Tegyük félre minden álszemérmet...

MIKLÓS. – Ez a leghelyesebb.

ELZA. – ... és tegyük fel, hogy pubik is lesznek. Magának írásban kell adnia, hogy a pubik katolikusok lesznek.

MIKLÓS. – Bánom is én.

ELZA. – Ez sokat változtat a dolgon, a maga előnyére.

MIKLÓS. – Ha egyéb baj nincs, kár volt nem szólni.

ELZA. – No, más ellenvetése is lehet a papának. Ma a milyen dühös, bizonyosan lett volna.

MIKLÓS. – De hát mi baja?

ELZA. – Megírták neki, hogy az Auspitz, a ki nálunk fő-ember, megbetegedett.

MIKLÓS. – Hogy vinné el az ördög.

ELZA. – Maga akkurát úgy beszél, mint a papa. Azt hittem, majd csak szóba áll velem, de folyton azt a szegény embert szidja. »Nekem az egész télen beteg lehet az Auspitz; semmi kifogásom. De nem, az Auspitznak most jut eszébe megbetegedni, a mikor nekem üdülnöm kell. Ez az Auspitz kezd igen nagy úr lenni. Azelőtt tizenhét esztendeig nem kellett neki semmi szórakozás és most éppen a kutyanapokat választja.«

-18-

MIKLÓS. – Bizony, várhatott volna még huszonnégy óráig, ha már úgysis várt tizenhét esztendeig.

ELZA. – Az igaz, hogy nekünk nem jól jön ez a betegség, mert megjósolhatom, hogy a papának most már nem lesz maradása. Ha az Auspitz hamarjában mást nem gondol, meglássa, hogy a papa itt fog hagyni bennünket.

MIKLÓS. – És a mi dolgunk marad?

ELZA. – Sokat nem veszünk vele, mert akár most beszéljük meg az állapotot, akár majd csak odahaza, az ki van zárva, hogy galoppban menjünk az esküvőre.

MIKLÓS. – Mégis, mit képzelsz, mennyi ideig kell várakozni?

ELZA. – Félévig, egy évig, tovább nem. Nem is olyan sok idő!

MIKLÓS (önzetlenül, a hitelezőire gondolva). – Egy esztendő?!... Köszönöm szépen!

ELZA. – Legalább kitapasztalhatjuk, hogy nem áztatjuk-e magunkat?!... Látta, én ma egész délelőtt azt kérdeztem magamtól: ez az érzés legyen az igaz?!...

MIKLÓS. – Hja, maga flegmatikus természet... magának asszonyként kell lennie, hogy egy kicsit fölmelegedjék...

ELZA (hirtelen kitekint az ablakon). – Lehet, hogy igaza van...

MIKLÓS. – De én... én tisztában vagyok magammal. Én tudom... (nyugodt biztonsággal) hogy ez az igazi.

ELZA (elmerengve). – Még soha se szólt hozzám ilyen szépen!

MIKLÓS (megfogja Elza kezét). – Nézz, Elzácska, nincs remény arra, hogy valamivel hamarabb?... nincs kilátás rá, hogy hamarosan főköttő alá lehetne juttatni?...

ELZA (a kinek úgy tetszik, hogy »verklungen war jetzt die Legende«). – Blankát?!...

MIKLÓS. – Igen. A párisi Beer fia sincs napirenden?... Nem mintha lelkesülnék ezért a sógorságért...

ELZA. – Mondtam már, hogy ne féltse maga Blankát. Nagyon valószínűnek tartom, hogy még a télen férjhez fog menni. Pályázókban nincs hiány, de magától értetődik, hogy mi egy kicsit válogatósak vagyunk. Az elfogadható jelöltek eddig nem siettek, az igaz; de máris vannak egypáran en vue. Csak azt kellett megvárni, míg egy kicsit elalszik az a szerencsétlen dolog. Most már meglehetősen elaludt.

MIKLÓS. – De hát mi volt az a história? Most se mondja el?

ELZA. – Miért ne? Most ráérünk. Csak aztán ne terjeszsd. Tehát... »ülj mellém a kandallóhoz, fel van szítva melege.«

MIKLÓS. – Tessék?

ELZA. – Nem ismeri *Csobáncz*-ot? Meg *Tátiká*-t és *Somló*-t?

MIKLÓS. – Hogyne! Tuladunai vagyok.

ELZA. – Úgy értettem, hogy a Kisfaludy Sándor költeményeit. »Róza, Róza, közel vagyok, hahogy hívem maradtál s megtartottad, a mit nekem Badacsonyan fogadtál. Szigligetben fogunk élni, szerelmünkben boldogok...« Az is gentry volt, mint maga; a gentry-írók költeményeit mégis csak elolvashatná.

MIKLÓS. – Ha én mind el akarnám olvasni, a mit tönkrejutott gentry-sarjadékok írnak, akkor soha se volna időm borotválkozni. Különbén én nem nevezem gentrynek azt, a ki, mikor már mindenből kikopott, beáll zsurnalisztának, hanem csak azt, a kinek megmaradt a földje vagy a kardja.

ELZA (mosolyog). – No, az én emberemnek megmaradt mind a kettő. Katona volt, mint maga, s a földjét se herdálta el.

MIKLÓS (mennyei egyszerűséggel). – Akkor hát nem értem az egészet.

ELZA. – Hogy miért írt verseket? (Elkomolyodik.) Az igaz, hogy ő se azzal kezdte. Azzal kezdte, hogy szerette az asszonyokat és élte világát... Különbén csak azt akartam mondani, hogy a mit elbeszéltek, olyan régi história, mint *Csobáncz* története. Két éve már annak.

MIKLÓS. – Ugy-e, milyen sok az, két esztendő?!

ELZA. – Igen, mert azóta nagyon sok történt; azt lehetne mondani, hogy minden azóta történt. Akkor még nem voltunk bárók; semmik se voltunk. Nem szeretem a drasztikus kifejezéseket, de szó a mi szó...

MIKLÓS. – Hogyan? Maguk akkor még?...

ELZA. – No az már nem. Mi mind a ketten katolikusoknak születtünk. Hanem akkor még szimpla pénzeszsákok voltunk.

MIKLÓS. – Legyen nyugodt. Az se utolsó dolog.

ELZA. – Elég az hozzá, a rege az előidőkről szól, a történelem előtti időkről, a mikor még nem

volt törvény, hogy az ember csak a főhelyekre mehet nyaralni. A mama se volt még mindennel au fait... s ez, azt hiszem, megmagyarázza, hogy akkor egy harmadrangú helyen töltöttük a nyarat: a Lidón.

MIKLÓS. – Az egész nyarat?

ELZA. – Az egész nyarat, noha nem úgy terveztük... Már most előre kell bocsátani, hogy Blankának van egy specialitása. Egy ritka tulajdonsága, a melylyel csak igen kevés felnőtt ember dicsekedhetik. Blanka soha se volt tizenhét esztendő.

-21-

MIKLÓS. – Hogy értsem ezt?

ELZA. – Olyan sokáig volt tizenhat éves, hogy aztán nem ért rá tizenhét lenni. A mama ugyanis azt az elvet vallotta, hogy a fiatalnak maradást nem lehet elég korán kezdeni, s ki volt mondva, hogy a Blanka addig maradjon tizenhat éves, a meddig csak egyáltalán lehet. Így a mamának se kellett beveznie a negyvenedik évbe. Ez a politika, természetesen, azt hozta magával, hogy nekem nem szabad ráczáfolnom a Blanka tizenhat évére és rövid ruhában kell járnom mindaddig, a míg ez policzajvidriggé nem válik. Szerencsétlenségre nagyon hamar neki indultam a gömbölyödésnek, a lábam botrányosan megerősödött és lehetetlen volt észre nem venni, hogy az utcán egyre több az olyan öreg úr, a ki végtelen gyöngédséggel nézegeti a cipőmet.

MIKLÓS. – Ejha!

ELZA. – No, magának csak elmondhatom!... Egy darabig azért nem volt semmi baj, az öreg urak csak tisztos távolból követtek; de később, a hogy még jobban lerítt rólam az egészség, neki bátorodtak, s végre már egy lépést se tehettem az utcán, hogy egy egész falka öreg úr ne járjon a nyomomban. Ekkor már be kellett látni, hogy a rövid ruhának utolsó istenhozzádot kell mondani, ha csak azt nem akarjuk, hogy skandalumok történjenek az utcán.

MIKLÓS. – Hogy én magát akkor nem ismertem!

ELZA. – Mondhatom vesztett vele. Különben maga volt az egyetlen, mert engem már úgy ismert az egész város, mint Hazafi Verayt. Éppen ezért a nagy átalakulásnak idegen helyen kellett bekövetkeznie, mert ha a hosszú ruhát, máról-holnapra, Budapesten veszem fel először, az utcán üdvriadalommal és folyton megújuló éljenzéssel fogadtak volna. Hogy tehát az ellentét komikumát és a nagy aufzéhent kikerüljük, elhatároztuk, hogy a nevezetes operációt külföldön hajtjuk végre.

-22-

MIKLÓS. – Veneziában?

ELZA. – Igen. Persze, abban az órában, mikor először jelentem meg a nyilvánosság előtt hosszú ruhába öltözve, a Lido teraszán a leggyöngébbek is észrevehették, hogy nálam a tizenhat esztendőnek az utolsó fertályát is elharangozták. Kiderült tehát a féltve őrzött titok is, s Blanka hivatalosan tizennyolc esztendőssé lett, további intézkedésig. Azt hiszem, ez az újabb alkotmány még ma is érvényben van.

MIKLÓS. – Nem is néz ki Blanka többnek; még tizennyolcznak se néz ki.

ELZA. – Nem bizony, mert neki igen szerencsés a termete. Semmi hajlandósága a hízásra, nyúlánk, arányos, a képzelhető legnagyobb juste-milieu. Aztán az alakján is, az arcán is van valami czart vonás, a mi őt negyven esztendő korában is meg fogja fiatalítani. Egyáltalában én igen szép lánynak tartom Blankát; komoly, nagy, kék szemében az a melancholia, melynek különben nála semmi értelme, mozgásának a bájossága, és az a sajtáságos delikát vonás, mely alakjának határozott egyéniséget ad, egy nagy nemzetközi szépségderbyn is feltűnne. Aztán az orra, szája, szeme gyönyörűen rajzolt...

MIKLÓS. – Minden formás rajta; kár, hogy megfagy mellette az ember.

ELZA. – Nem is olyan hideg, mint gondolná, és én igazán nem értem, hogy eddig még senki se örült meg miatta. Annyi bizonyos, hogy én számba se jöhetek mellette.

MIKLÓS. – Magának is megvannak a maga előnyei.

ELZA (komplimentet csinál). – Köszönöm szépen a bókot, nem is szerénységből mondom. Tudom én jól, hogy én se vagyok az utolsó, ha a csinoságnál többre nem is pályázhatom. A testvérem szép, én nem vagyok az, de a hunczut fekete szemem szebben ragyog, mint az övé; ha hangosan nevetek, a messzebb ülők körülnéznek és Csillag Terézt keresik; a hangomban van valami, a mi, ha vidám vagyok, sok, sok kis ezüst csengetyű csilingelésére, ha meg elszomorodom, a falusi estharangszó mélabús zengésére emlékezteti poétikusabb lelkületű tisztelőimet – azért szeretek olyan sokat beszélni – és ha mozgásomban nincs meg az a graciózusan álmos lustaság, a mi a Blankáéban, az én mozgásomban és sokat becsmérelt gesztusaimban sokkal több az elevenség, a határozottság és a tűz. A fogam pedig éppen olyan szép és éppen olyan hófehér; prima fogak, megnézheti, egy sincs aranyból, a lovakét úgyis meg szokta nézni.

-23-

MIKLÓS. – Ne ingereljen, mert mindjárt megcsókolom.

ELZA. – Akkor pofon is vágom, és nem csak úgy pro forma; nem is beszélve arról, hogy ezzel jóidőre eljátszaná a pártfogásomat, a mire pedig alaposan rá van szorulva.

MIKLÓS. – A fenyegetéstől nem riadok meg, de megvárom a históriát és azt a nyugodtabb pillanatot, a mikor meggondolja, hogy beérheti egy első fokú fegyelmi büntetéssel is.

ELZA. – Azt lesheti. De hagyjon már beszélni.

MIKLÓS. – Kérem.

ELZA. – Nézze, már nem is tudom, hogy hol hagytam el... Igen... A velencei átalakulás, és az, hogy Blankát tizenhét évesnek kellett proklamálni, egyszerre felszínre vetett egy kérdést, a melylyel azelőtt soha senki se foglalkozott. Mindnyájunknak az járt az eszébe: nem különös-e az, és mi lehet az oka, hogy Blanka nem ment férjhez, mialatt tizenhat esztendő volt?! Semmije se hiányzott ehhez, s vannak végre a világon, már akárhol rejtőznek, elfogadható vőlegények is! A mamát minden bevezetés nélkül igen nyugtalanná tette ez a kérdés; a mama, szegény, akkor még igen energikus asszony volt... e nélkül a csapás nélkül talán ma is fiatal asszony volna. Annyit tépelődött, hogy a papa egészen elszontyolodott. Lassankint Blanka is bűnnek eresztette a fejét, a mire különben is nagy a hajlandósága, kivált mióta tudja, hogy a bű igen jól áll neki. És ebben a kritikus időben, a mikor minden kedély amúgy is forrongott, szóval éppen a legrosszabbkor jelent meg az az átkozott monokli a vízben.

-24-

MIKLÓS. – Micsoda?

ELZA. – Mondom, hogy egy monokli. Egy szép napon úgy merült fel ez a monokli a vízből, mint Afrodite a tenger hullámaiból. Kevésbé poétikusan és pontosabban szólva: egy úr jelent meg a látóhatáron, a ki a vízben is, mialatt fürdött, a szemén tartotta a monokliját. Nem is igen volt rajta egyéb; a Lidón, a mint tudja, nem kötelező a teljes fürdő-kosztüm, s ez az úr jóformán csak a monoklijával takarózott. Ezt alighanem némi célzatossággal cselekedte, mert azt meg kell adni, hogy igen jól festett a vízben. Szép szál legény volt; athleta-alak, mint a szoborhoz. Nem tudom, ezzel hatott-e jobban, vagy a monoklijával, de annyi bizonyos, hogy: hatott.

MIKLÓS. – És maga ezt elmondja nekem?

ELZA. – Nem magamról mondom el, hanem a fürdő és ebédelő asszonyok sokadalmáról. Én csak azt a megjegyzést fűzöm ehhez a monoklihoz, hogy sajtóságosnak találom a bölcs természetet, mely néha púpos hátat ad a legérzékenyebb szíveknek, máskor meg a leggyönyörűbben stafirozza ki a legszemtelenebb svihákokat.

-25-

MIKLÓS. – Szóval, maga is érdekesnek találta a monoklist.

ELZA. – Érdekesnek találta azt minden fehérnép; az igaz, hogy bajos is volt észre nem venni, mert órák hosszat produkálta magát a terasz előtt, a homokban, a vízben. Hozzá kell tennem, hogy civilizáltan éppen olyan jól festett, mint a monoklival enyhített fürdőuniformisban. A balszemét mindig összehunyorítva tartotta, mintha a szeme fájna. Ha valaki szemfájós, ez nem érdekes; de ha valakinek nem fáj a szeme, és mégis úgy néz, mintha szemfájós volna, ennél nem is képzelek elegánsabb dolgot. Próbálja meg csak... Eh, maga ezt nem tudja; ehhez érteni kell... A monoklis ezzel a fájósnak látszó szemével úgy tudta lenézni a férfiakat és lábujjhegyig végig vizsgálni a nőket, hogy az egyszerűen mesébe való volt.

MIKLÓS. – Még jó, hogy már hosszú ruhát viselt.

ELZA. – Hagyja el; mindjárt ki fog derülni, hogy én voltam az egyetlen, a kit ez a szemfájós tekintet nem igézett meg. A többiek mentségére megjegyzem, hogy a monoklis teljes adjusztirungban és közelebbről éppen nem veszített. Rémesen elegáns ember volt; egyike azoknak, a kiken meglátszik, hogy soha se csinálnak egyebet, csak a személyöket ápolják. Tudja-e maga – talán nem is érdeklődik ez iránt – hogy a civilek közt aránylag igen kevés az igazán elegáns ember?

MIKLÓS. – Ez már igaz.

ELZA. – Mert az elegancia egész embert kíván. A ki egyébbel is foglalkozik, mindjárt meglátszik rajta. Ott van például a Duczi gróf. Annak ugyan mindene megvolna hozzá, hogy elegáns legyen; de mert gróf léteire egy ideig a könyveket bújta és összeolvasott tücsköt-bogarat, ezt a külseje soha se tudja kiheverni. Senki se mondaná róla, hogy gróf; egy jó modorú lateiner és pont. Maguknál ez másképpen van, mert maguknak semmi dolguk.

-26-

MIKLÓS. – Nekünk nincs semmi dolgunk?!

ELZA. – No, egy kicsit kivonulni, egy kicsit felügyelni, egy kicsit parancsolgatni, gondoskodni róla, hogy a kutyát megmosdassák, aztán egész nap csiszorálhatja a körmét és mehet udvarolni. Maguknak könnyű.

MIKLÓS. – Ejnye be furcsa fogalmi vannak a komoly dolgokról! Ha maga tudná, hogy mi az a taktika, stratégia, tereptan...

ELZA. – Ezt én mind jobban tudom, mint maga... egyébként nem hiszem, hogy képes volna az összes tantárgyakat felsorolni... De most nem magáról van szó, hanem a monoklisról... Elárulom a családi titkot. Alig láttuk egy párszor, a terasszon, meg a *Hôtel des Bains* ebédlőjében, a hideg Blanka már égett, mint a papiros. No és a mikor bemutatták: valamennyien meg voltunk hatva. Képzelve el, hogy egy semmit sem sejtő családnak bemutatják Edelweiss grófot.

MIKLÓS. – Csak nem a híres Edelweiss grófot...

ELZA. – De igen. Azaz hogy nem azt az Edelweiss grófot, a kinek a felesége Frigyes Károly trónörökösnek a barátnője, hanem ennek az Edelweiss grófnak az öcscsét, a híres Edelweiss grófné sógorát, a ki tehát kvázi sógora a trónörökösnek is...

MIKLÓS. – Ah, gratulálok!

ELZA. – Vegye ehhez, hogy éppen az előtte való nyáron sokszor láttuk Gasteinban a híres Edelweiss grófnét. Mindnyájunkat elragadott, és ekkor meggyőződünk róla, hogy a trónörökösnek a neje és a kedvese között főképpen az a különbség, hogy a trónörökös kedvesét sokkal jobban ünneplik, mert sokkal nagyobb az udvara.

-27-

MIKLÓS. – Ez természetes. Az egyik elő van írva, a másik pedig csinos.

ELZA. – A földolgot azonban még nem mondtam el. Edelweiss gróf, a mikor megismerkedtünk vele, erősen udvarolt a Hirschler Zelmának, hisz ismeri a Zelmát! A Zelmaék is ott voltak, mert nekik mindig ott kell lenniök, a hol mi vagyunk. Megjegyzendő, hogy a papa és a Zelma apja között már régi a pártviszály vagy hogy mondják... Régebben sokáig rivalizáltak, és nem csak egy pár forintba ment a harc... Persze utóljára is a Zelma apja húzta a rövidebbet, de ne féltse őket, Hirschler azért nem maradt az utcán... Gondolhatja, hogy nem lehetett bosszúság nélkül nézni, a mit Zelma művelt a gróffal. Már azt hitte, hogy czélnál van, mert a gróf elválhatatlan volt tőlük és egészen megkerültnek látszott. Mi természetesen, a szomszéd asztalnál, néma méltósággal néztük a Zelma illetlenkedését. De ez csak addig tartott, a míg nekünk is bemutatták a grófot, azután a gróf egyszerre megváltozott, mintha kicserélték volna. Tudja, ezt meg lehetett érteni. Hogy jöjjön a Zelma a Blankához, akár mint parti, akár mint szépség?! És végre is mi nem ignorálhattuk a grófot, csak azért, hogy a Zelma meg ne pukkadjon; juszt se, hadd pukkadjon meg. Ezek után fogalma lehet róla, hogyan érezte magát a Zelma, mikor a gróf egy szép nap átpártolt a mi asztalunkhoz, és azután rá se nézett többet.

MIKLÓS. – Én azt hittem, hogy a Zelma és maguk a legjobb barátnök.

ELZA. – Azok is vagyunk. Az igaz, hogy az asztalhistoria és kivált az után, a mit mindjárt el fogok mondani, egy ideig nem beszéltünk egymással, de istenem!... az emberek összevesznek és megint kibékülnek... ez az élet!... mondhatni: az egész élet ebből áll. Különben én elvből nem hiszek a barátságban... és miért is volnánk barátnök?! Hogy mindig együtt vagyunk? Ez, szerintem, nem jelent semmit.

-28-

MIKLÓS. – Így már értem. De folytassa. Mit mondott az előbb?... Mi történt azután?...

ELZA. – A dolgok gyorsan fejlődtek. A gróf hevesen kezdett udvarolni Blankának; nem titkolta el, hogy szándékai igen komolyak; és mindnyájunkat elhalmozott a figyelmességével. Hazudnám, ha letagadnám, hogy a gróf is tetszett a familiának. Csak éppen nekem nem tetszett. A papa egy ideig ingadozott; eleinte az én pártomon volt, nem a Blankáén. De utóbb ő is beadta a derekát. Egy alkalommal kirándultunk Padovába s megnéztük Szent Antal kápolnáját. A gróf a templomban a tökéletes világfiból áhítatos hívővé változott át; nem zsenirozta magát előttünk, hanem letérdelt és öt perczig buzgón imádkozott. Ez a legjobb hatást tette, s a kirándulás után a papa elégedetten jegyezte meg, hogy a gróf olyan ember, a kivel a legmagasabb egyházi méltóságok is örömmel érintkeznének.

MIKLÓS. – Ha az öreg úrnak csak az kell, én legközelebb ministrálni fogok.

ELZA. – Menjen, magát be se eresztik a templomba, ha csak írást nem hoz, hogy bűnbánatot akar tartani, s vezeklésül nyomban megházasodik... De ne szakítson mindig félbe. Elég az hozzá, félig-meddig a papa is megingott; Blanka és a mama pedig egészen oda voltak. Azt hiszem, kettőjük közül a mama volt a szerelmesebb; és ha egy asszony a leánya számára szerelmes, ez a legvégzetesebb szenvedély a világon.

-29-

MIKLÓS. – Mit gondol? Ha holnapról fogva elkezdenék a mamának erősen udvarolni...

ELZA. – Hagyja el! A szegény mama soha se lesz többé szerelmes. Ez a mexikói vőlegény volt az utolsó ábrándja. Akkor, még egyszer, nagyot lobbant a gyertyaláng, de aztán végképpen kialudt. Nem, ekkora szerelmet már egyikük se fog érezni, se ő, se Blanka. Olyan szerelmesek voltak, hogy a legtermészetesebb óvatosságról is megfejtkeztek. Nemcsak hogy ohne weiteres igent mondtak a grófnak, de abba is beleegyeztek, hogy a dolog a lidói ismerősök kis körében publikké váljék. A mama elnézte, hogy a Blanka karonfogva járjon a gróffal, hogy messzire kiúszszanak a vízbe, és mit tudom én még mit, bár forma szerinti eljegyzésről szó se lehetett. Az igaz, hogy a gróf viselkedése nem szolgáltatott okot semmiféle gyanúra; azt hiszem, soha se látok többé ilyen sans reproche lovagot. Csak egy hibát követett el: nagyon sürgette az esküvőt. Erőnek erejével Veneziában akart megesküdni, valamelyik klasszikus templom klasszikus oltárképe előtt, Veneziában, a boldog szerelmesek otthonában, a mézeshetek hagyományos földjén, a csend, a víz, a hold és a dal tündéri városában! Bizonyítgatta, hogy olyan egyszerű a szükséges iratokat hazulról meghozatni!... neki már meg is vannak a papírjai... és én furcsának találtam, hogy olyan sok papírt hordoz magával.

MIKLÓS. (Kiforgatja a zsebeit és a tárczáját.) – Ha gyanúba kevert, hogy én is sürgettem magát: nézze, megmutatom, hogy nálam nincsenek papírok.

ELZA. – Úgy látom, még bank- és állam-jegyek sincsenek nagy számmal, a mi pedig már nem okoz alkalmatlanságot... Ezt a papának kellett volna megmutatnia, ha minden áron okulni akar a gróf esetéből.

MIKLÓS. – Miért a papának?

-30-

ELZA. – Azonnal rá fog jönni, csak hallgassa meg ezt a tanulságos és erkölcsnemesítő történetet. Ugyanabban az órában, a mikor én elbámultam rajta: hogyan lehet valaki ellátva

minden szükséges okirattal és bizonyítvánnyal, a gróf elhatározta, hogy megvendégel bennünket. Viszonozni akarta, hogy egy párszor mi is vendégül láttuk. A meghívást nagyon szeretetreméltó formában adta elő; lehetetlen volt visszautasítani. Hát megettük az ebédjét; a *Bains*-ben, de nem a verandán, hanem az egyik nagy teremben, külön felszolgálattal. El fogja hinni nekem, ha a Telegdy Viktor becsületszavára mondom, hogy ez volt életemnek legdúsabb lakomája. Csak Lucullus mitmacholhatott ilyeneket. A menu fecskefészek-levesel kezdődött, és hasonló stílusban folytatódott; csak éppen pávanyelvet nem kaptunk. Mindjárt a lakoma elején észrevettem, hogy a papa szokatlanul komor; alig evett valamit, és mintha nem mert volna a gróf szemébe nézni. Azt hittem, a magyarázat igen egyszerű. A papa, azóta, hogy a jó isten egy kicsit fölvitte a dolgunkat, sokban megváltozott; külsőségekben igazi grand seigneur-ré vált, hanem a gyomra a régi maradt. Egy kis jó, párolt libacszombot nem adna oda semmiféle ritka ételért. Gondoltam magamban: egyszerűen nem tudja enni a gourmet-knak való falatokat. Hanem a lakoma után, mikor a gróftól elváltunk, hirtelen megszólalt: »Nekem az a fecskefészek-leves nem tetszett«. Többet nem szólt, de egész este igen komor maradt. Később, a mint a Stabilimento-ból hazafelé sétáltunk, s a mama Blankával előre ment, előttem ki is bővítette a megjegyzését: »Akárhogyan gondolkozzam, mindenképpen úgy jön elő, hogy az a fecskefészek-leves nekem sok pénzbe fog kerülni«. A mamáék előtt nem szólt bővebben, de ettől fogva láttam, hogy fentartás nélkül visszajött megint az én pártomra. Hetek múlva is, valahányszor a mama vagy a Blanka tele voltak a gróffal, hogy a gróf így meg amúgy, micsoda ritka ember, soha se mulasztotta el megjegyezni: »Nekem az a fecskefészek-leves nem tetszett.« Többet nem mondott, de én értettem őt.

MIKLÓS. – Az effélét jó tudni.

ELZA. – Hanem azért a legnagyobb bajok történhetek volna velünk, ha véletlenül nincsen családuknak egy őrangyala. Ez az őrangyal – nem találná ki – a Zelma volt.

MIKLÓS. – A Zelma?

ELZA. – Igen. Bevezetésül meg kell jegyezmem, hogy a Zelma tajtékozott, és dühében nem tudta, mit csináljon. Az a gondolat, hogy a gróf nem őt veszi feleségül, hanem a Blankát, elvette az eszét. Szóval, egy szép napon egy mézédés levelet kapok tőle, melyben a következőket írja: Mint családunk jóakarója, figyelmeztet bennünket, hogy óvakodjunk Edelweiss gróftól, mert ez az úr nem is Edelweiss gróf, hanem egy nemzetközi szédelgő, a kinek már igen sok dolga volt a legtöbb állam büntetőtörvénykönyvével. Reméli, hogy nem értjük félre az ő intencióit, s nem vesszük zokon ezt a barátságos figyelmeztetést, melyet csak az irányunkban érzett rokonérzés sugall. Egyébként marad alázatos szolgálónk. Persze, a Zelma azt hitte, hogy mindebből egy szó sem igaz, ellenben bennünket meg fog ütni a guta. De mit tesz isten? A Zelma igazat hazudott!

MIKLÓS. – Ugyan ne mondja!

ELZA. – Szórol-szóra. Természetesen soha se jöttünk volna erre a gondolatra, de nekem az a szeszélyes ideám támadt, hogy ezt az otromba levelet, a melyből csak úgy bögött a bosszúállás, saját felelősségemre megmutatom a grófnak. A gróf nevetett, aztán a kezével egy olyan mozdulatot tett, a mely a szánalmon és a megvetésen kívül csak ezt fejezte ki: »Istenem, mit csináljon az ember egy szerelmes és bosszúálló cigányleánnyal?!«... S nyugodtan visszaadta a papírt. Mert azt meg kell adni, hogy úgy tudott viselkedni, mint egy márki, vagy egy első szerelmes a *Théâtre Français*-tól. Hanem mialatt a levelet olvasta, a tekintetében megvillant valami, a mi nekem nem tetszett... egy cseppet se tetszett... jobban nem tetszett, mint a papának a fecskefészek-leves. Hirtelen, nyugtalanítóan, mint derűs, napos időben egy érthetetlen villámlás, átczikázott a fejemen az a gondolat, mely akkor a legfurcsábbnak, a legmeglepőbbnek, a legképtelenebbnek tűnt fel... és bájosan mosolyogtam, hogy el ne áruljam az ötletemet. Vigyázzon, Miczu, bennem van valami az orosz nők alattomoságából! És ha azt mondja, hogy ez lengyelországi örökség valamelyik ősanymtól: lelke rajta!

MIKLÓS. – No lám, én mindig azt hittem, hogy maga túlságosan közlékeny és túlságosan nyiltszívű!

ELZA. – Ne higgyen, Miczu, az asszonyfajtának! Megbízhatatlan az már béka korában is! Ezzel a bájos mosolylyal mintha az egész ügy el lett volna temetve; mintha a Zelma levelét belepte volna a hó. Egy darabig nem is mukkantam; hanem, a mikor a gróf már biztonságban érezte magát, oldalba löktem a papát és elkezdtem susogni a fecskefészek-levesről. Elmondtam a tapasztalataimat és azt szuggeráltam neki, hogy jó volna egy tudakozó-irodához fordulni. A papa ebbe nem akart belemenni; azt mondta, hogy ez nem elegáns. Nem elegáns, de praktikus – vitattam én s az összesugásnak csakugyan összeesküvés lett a vége. Mondhatom, nehéz volt kicsikarnom a papa beleegyezését; de végre is sikerült, azzal, hogy felsülés esetén magamra vállalom az egészséget s kijelentem, hogy csak juxot akartam csinálni. Snasz eljárás volt, megengedem, de egyszersmind bölcs eljárás; a mint hogy ez a kettő rendesen egyet jelent.

MIKLÓS. – Maga képes volna kémekkel venni körül engem is.

ELZA. – De még mennyire képes volnék!... Miért ne? Szeretek tisztán látni és tapasztalásból tudom, hogy a kémek igen hasznos háziállatok. A velencei eset is ezt bizonyítja. A tudakozó-iroda ügynöke megérkezett, egy kicsit körülnézett, s alig, hogy körülnézett, kiegészítette magát egy detektívvél. Gyönyörű dolgok sütek ki. Kiderült, hogy a Blanka vőlegényét csakugyan Edelweissnak hívják, de nem gróf, hanem egy becsületes péknek rossz útra tévedt fia. Kiderült az is, hogy a sógornője csakugyan vadházasságban él valakivel, de nem egy trónörökösrel, hanem egy borbélylyal. És ez még semmi.

MIKLÓS. – Komolyan mondja?

ELZA. – A legkétségtelenebb bizonyítékok voltak a kezemben. Kiderült, hogy a mi barátunk egy világszerte ismert hitelezési csaló és házasság-szédelgő. Hogy tanulmányait egy javító intézetben végezte, hogy tizenhárom éves korában betört egy sekrestyébe és ellopta a szent edényeket, hogy – nem tudni, minő kegyes hajlamból – később is nagyban foglalkozott misemondó ruhák eltoltvájolásával s hogy az igazságszolgáltatásnak több évi börtönnel adósa. Képzelheti a hatást.

MIKLÓS (nevet). – Na, ez jó; erre nem voltam elkészülve!

ELZA. – Maga is nevet... hát még hogy nevetett a Zelma! Meg tudtam volna fojtani a rongyost. De mi nem neveltünk. Még sírtunk is, mikor elvitték a grófunkat, hogy kiülje három rendbeli börtönbüntetését... három különböző országban. Szegény mama! Majdnem bele halt ebbe a skandalumba. És mikor menekültünk a lidói ismerősök előtt a vasúton, a hol örökre elvesztette a lélekzetét, egyre azt ismételtette, levegő után kapkodva: »Misemondó ruhákat!... misemondó ruhákat!...«

MIKLÓS. – Hát az öreg úr? Mit szólt az öreg úr?

ELZA. – A papa csak annyit mondott Blankának: »Ez neked egészséges.« Soha többé nem hozta elő a dolgot. Gondolhatja, hogy mi se gyakran emlegetjük. Legfeljebb, ha már nagyon veszekszünk a Blankával. Persze, ha az ember kifogy minden argumentumból, nem állhatja meg, hogy oda ne vágja: »Tessék, a mexikói menyasszony!...« Ez csalhatatlan. Ilyenkor a Blanka elsáppad és egyszerre megnémul.

MIKLÓS. – És Pesten sokat beszéltek az esetről?

ELZA. – Éppen eleget. A Zelmának természetesen három hónapig nem volt egyéb dolga, mint hogy a mi malőrünkkel házaljon. Felcizfrázta az esetet mindenféle garnirunggal; vérfagyasztó részleteket tudott. De aztán elvettem a kedvét a további tracscsolástól, mert azt mondtam neki: »Soha se hálálhatjuk meg eléggé a szívességedet. Képzeld, nélkülöd benne maradtunk volna a szószban; s a Blanka ma esküdt felesége volna ennek a betörőnek!« Erre megdöbbsent. Az a gondolat, hogy még ez is megtörténhetett volna, s hogy éppen ő volt az, a ki a bajnak elejét vette – elrontotta minden örömét. Azóta békében vagyunk.

MIKLÓS. – De jaj azoknak, a kik ezentúl pályázni szándékoznak! Az illetők szóba se kerülhetnek addig, a míg a tudakozó-iroda nem referált róluk és a detektív tauglich-oknak nem jelentette ki őket.

ELZA (ridegen). – Magáról a következő adatokat terjeszthetem elő. (Elővesz a pénztárczájából egy papírszeletet és olvassa:) Szegényebb, mint a templom egere; a templom egerének ugyanis nincsenek adósságai. Bilancz: a kis birtoka megér 35–38 ezer koronát; többet nem, mert a szántóföldje nem első minőségű, a közlekedése gyarló, sok benne az erdő és az erdőn rablógazdálkodást folytattak. A várható öröksége körülbelül ugyanennyi. Ezzel szemben az adósságai 80–85 ezer koronára rugnak; a pénztárczájában és az uzsorás bankoknál lévő adósságait sok óvás után, de valahogy mégis fizeti, a többieket ellenben, kivált az iparos hitelezőit, főképpen gorombaságokkal elégti ki. Ezt leszámítva, elég szolid magaviseletet tanúsít; nevezetesebb szenvedélyei nincsenek. Kártyázni ritkán szokott; csak közepesen játszik, de szerencsével: inkább nyer, mint veszít. Iszákosnak se mondható; két-három spriczcsernél nem igen iszik többet s a magáéból ritkán pezsgőzik. Korán fekszik, korán kel; a szolgálatban rendes; minősítése kielégítő; igen jó lovas. Szokásai komolyabb felfogásra és határozott életcélokra vallanak. Az étkezésre nem sokat költ, a hölgyekkel szemben sem bőkezű, csak a fiákerezésben mértéktelen. Információm még azt teszi hozzá, hogy nagyon szeret a lóversenyre járni, de mindig azt a lovat fogadja meg, húsz, maximum száz koronával, a melyik utolsónak kullog be... Ez nem baj, mert tőlem majd jobb tip-eket fog kapni... Ime, ez maga, a láthatatlanok ítélőszéke előtt.

MIKLÓS (megilletődve). – Maga fene leány, Elza!

III. SZERVUSZ, SZERELEM!

– Történik: a Nádor-utcai palota nagy szalonjában, délután három órákor. Elza és unokatestvére: Berzsényi Zoltán élénken vitakoznak. –

ZOLTÁN. – Azt mondtad, hogy ma megint kiizzadsz száz bükköt. Nem talán, hanem feltétlenül.

ELZA. – De ha nincs! Mindössze hatvanhét forintom van. Oda adok hatvanat, s a többit megkapod jövőre.

ZOLTÁN. – Csak add ide nyugodtan mind a hatvanhetet. Marad százharminczhárom.

ELZA (pénzt vesz ki a tárczájából s leolvassa az asztalra). – ... Negyvenöt, ötven, hatvan, hatvanöt, hat, hét... Te, van még húsz krajczárom! Odaadjam?

ZOLTÁN. – Czigány vagyok én, hogy hatosokkal akarsz kifizetni?!

ELZA. – Csak ne légy olyan büszke, a mikor kiszipolyozol egy szegény nőt, a ki tulajdonképpen egy fityínggel se tartozik neked.

ZOLTÁN. – Hja, barátom, ha nem akarsz fizetni, akkor ne adj nekem ilyen megbízásokat; az ilyen megbízások pénzbe kerülnek! Vagy azt hiszed, hogy Ede, a főpinczér, meg Móni, a fiákeres, majd itéletnapig fognak várakozni?! Na, akkor jól ismered őket!

-37-

ELZA. – Ha én teneked azt mondtam, hogy az összes költségeket viselni fogom, ebből nem következik, hogy egy hétig minden fiákeres-ló vederből igya a pezsgőt, és hogy azonnal teletömd a pénzemmel a Káposztának a zsebét. Ha olyan helyre legény vagy, szeressen téged a Káposzta kisasszony önzetlenebbül.

ZOLTÁN. – Csak mondd ezt a Káposztának! (Az egyik tizest nézegeti.) Te, nem rossz ez a tizes?

ELZA. – Mért? Mert egy kicsit elhasznált? A Káposztának így is jó lesz.

ZOLTÁN. – Ha ezzel azt akarod mondani... Különbén a ki fizet, az mondhat akármit. Szerintem: a ki fizet, az úr. Hát jól van, a többi százharminczhárom bika maradjon szombatra. Ámbár jobb volna, hogyha becsapnál valamit.

ELZA. – Nekem nem olyan sürgős. Gyere csak szombaton.

ZOLTÁN (elteszi a pénzt). – Akkor hát szervusz.

ELZA. – Szervusz.

(Zoltán el.)

ELZA (elővesz egy könyvet az asztalról). – Hol is hagytam el?... Igaz, megjegyeztem a lapot. (Olvasni kezd:)

Magyar vagyok. Természetem komoly,
Mint hegedűink első hangjai.
Arczomra fel-felröppen a mosoly,
De nevetésem ritkán hallani.
Ha az öröm legjobban festi képem:
Magas kedvemben sírva fakadok;
De arczom víg a bánat idejében,
Mert nem akarom, hogy sajnáljatok.

(Katicza jelenik meg az ajtóban.)

-38-

KATICZA (bizalmas mosolygással). – A hadnagy úr van itt! Nem tudom mért, azt mondta, jelentsem be.

ELZA. – Ah!... Legyen szerencsém! (Leteszi a könyvet s feláll. Katicza kimegy s egy fél percz multán Telegdy Miklós lép a szobába. Az arcza rideg; tartása katonás.)

MIKLÓS (némán köszön, lassan előre lépked, s egy levelet tesz az asztalra). – Mi ez?

ELZA. – Hohó, hadnagy úr, ne olyan konfidens hangon! Meghalt a gyerek, vége a komaságnak.

MIKLÓS. – Nekem nincs kedvem viczczelni. Azt mondja meg, hogy: mi ez?

ELZA. – Én nem viczczelek, hanem rendreutasítom önt, a hogy érdemli. A kérdésére pedig azt válaszolom, hogy: ez, kérem, egy levél, melyben tudtára adtam, azt hiszem: magyar nyelven, hogy köztünk vége mindennek, örökre.

MIKLÓS. – Mivel pedig ez nagy szó, s mivel a kislányos tréfáknak és kislányos szeszélyeknek is megvan a maga határa: legyen szabad érdeklődnöm, hogy: miért?

ELZA. – Mert nem szeretem magát. Ennyi az egész.

MIKLÓS. – Heteken és hónapokon át ennek az ellenkezőjét mondta. Nekem tehát van okom föltenni, hogy most maga nem mond igazat.

ELZA. – Heteken és hónapokon át hittem, hogy szeretem... ez igaz. Ámbár néha voltak kételyeim és én becsületesen beszámoltam ezekkel is... De most már tudom, hogy nem szeretem. Bizonyosan tudom, hogy nem szeretem. Tehát megírtam... az igaz, egy kicsit röviden... hogy nem lehetek a felesége...

MIKLÓS. – És erre most jön rá, két nappal az eljegyzés után?!...

-39-

ELZA. – Két nappal az eljegyzés után, vagy két nappal az esküvő előtt, vagy akár két nappal az esküvő után... ez nem változtat azon, hogy levonjam az összes konzekvenciákat. Mindenesetre okosabb, hogy most jöttem rá... mert ha ez két nappal az esküvő után történik, biztosíthatom, hogy rosszabb volna, és nem csak én rám nézve.

MIKLÓS (látván, hogy az eset komolyabb, mint hitte). – Kedves Elza! Maga most nem beszél komolyan; magából csak a harag beszél. Valami történt... el sem képzelhetem, hogy micsoda... a mi igen megbosszantotta... és a miért meg akar szekirozni... Azt gondolta magában: no, rá fogok ijeszteni erre a huszárra!... de ez a huszár egy cseppet se ijedős. Tudja, hogy csak neki volna oka a haragra, és előre kijelenti, hogy jövőre a szeszélyeket nem fogja tűrni. De fölteszi, hogy valami félreértés okozhatta ezt a szeszélyeskedést, és hinni akarja, hogy az egész makranczosság csak

faxni, a minő hölgyecskéknél előfordul. Azért, bár a rend az, hogy a rossz kislányokkal szigorúan kell bánni, ez egyszer nem úgy felel a levélre, a hogy kellene, hanem megvárja a magyarázatot. Szóval, iparkodjunk nyugodtan beszélni.

ELZA. - Iparkodjunk nyugodtan beszélni.

MIKLÓS. - Nos hát, én egy szót se hiszek abból, hogy maga engem már nem szeret; ezt csak most mondja, dühében, az ellenkezőt pedig már nem egyszer mondta, s nekem mindenesetre kellemesebb az ellenkezőt hinni. Ez egy. A másik az, hogy én is szeretem magát (Elza a fejét rázza); ezt maga igen jól tudja... Mi több: maga nekem már a jegyesem... E szerint megkövetelhetem, hogy feleljen a kérdéseimre nyugodtan. Mit jelent ez a komédia? Miért haragszik? Mi izgatta fel?

ELZA. - Édes barátom, maga téved. Én komolyan beszélek; rémkomolyan. És nem is haragszom, csak átkozottul szomorú vagyok.

MIKLÓS. - Ez nem felvilágosítás.

ELZA. - Ha egyszer jónak látja illendő hangon kérni: megkaphatja a fölvilágosítást. Azt már nem tudom, hogy kielégítőnek fogja-e találni?... De elmondhatom, a mit tudni óhajt, föltéve, hogy nem ilyen nyers hangon kívánja, és nem beszél velem úgy, mint egy hadbíró a katonaszökevénynyel. Mondom, hogy ennek a hangnak már semmi értelme. Mától fogva idegenek vagyunk, és ez az erélyes hang nem hat rám többé, a mióta tudom, hogy csakis a hangja erélyes.

MIKLÓS. - Igyekszem nyugodt maradni...

ELZA. - Tegye azt, barátom.

MIKLÓS. - ... és még egyszer kérem, szépen kérem, mondja el: mi történt? mi izgatta fel?

ELZA. - Nem izgatott fel semmi és nem történt semmi nevezetes. Valami történt - majd elmondom - de az eset jelentéktelen. Az esetnek csak annyi szerepe van, hogy felnyitotta a szemem. Ön türelmetlen, kedves barátom? Rosszul teszi, ha türelmetlenkedik, mert akkor soha se fog megtudni semmit.

MIKLÓS. - Csak azt akartam mondani...

ELZA. - Lám, már csakugyan nyugodtabb! Igaza van, mért ne beszélhetnénk a dologról minden szenvedélyesség nélkül, barátságosan?!... hisz alighanem utóljára diskurálunk. Azt akarta mondani, ugy-e, hogy az esetet szeretné hallani?! Türelem, édes barátom, egy kevés türelem! A baj nem ezzel az esettel kezdődött; ezzel elvégződött.

MIKLÓS (még folyvást reménykedve, s a helyzethez mért feszességgel). - Kérem, már nem mondtam semmit! Egyszerűen hallgatom, a mit szíves lesz velem közölni.

ELZA. - Hát, kedves barátom, csak egy csekélység történt, a min maga talán nevetni fog; én is nevettem volna rajta, ha nem érint ilyen közélről...

MIKLÓS. - Mindjárt gondoltam.

ELZA. - Hogy megérthesse, miképpen vezethetett ez a jelentéktelen história arra, hogy két nappal az eljegyzés után egyszerre csak felmondjam a barátságot és szakítsak magával mindenkorra, értse meg: minden korra... hogy megérthesse, miért csinált az a kis eset az én lelkemben olyan nagy revolúciót, előre kell bocsátanom egyet-mást.

MIKLÓS. - Hallgatom.

ELZA. - Először is: el kell mondanom valamit, a miről még sohase szóltam magának... Én már régen tudom, kedves barátom, hogy maga nem szeret engem. (Miklós tiltakozó mozdulatot tesz.) Sohase tagadja! Maga nem szeret engem; de el akart venni, mert jó parti vagyok, s azt remélte, hogy kellemes feleség lesz belőlem: szimpatikus, vidám, és olyan, a kit nem kell szégyellni. Én ezt régen tudom; maga egy párszor vigyázatlanul nyilatkozott a terveiről, s én mindenről a legpontosabban értesültem...

MIKLÓS. - Maga a pletykálóktól és a detektivektől akarta megtudni, hogy szeretem-e?

ELZA. - Ne vitatkozzunk erről; nem csak tudom ezt: láttam!... Nagyon messzire vezetne, ha rendre elmondanám, hogy miből láttam. Azért nem fogom felsorolni a megfigyeléseimet; ez különben is kissé megszegyenítő volna rám nézve... Elég az hozzá, már régen tudom, hogy nem szeret, hogy... mondjuk ki a meztelen igazságot!... hogy csak az aranypotykát látta bennem.

MIKLÓS. - És maga ilyen bagázsnak néz engem?!

ELZA. - Ne sértődjék meg; nem akarom sértegetni. A mint láthatja, ha fáj is ez a bizonyosság, azért nem következtettem belőle semmi olyast, a mi bánthatná az érzékenységét... a szomorú fölfedezés nem változtatta meg a viszonyunkat... még csak nem is szóltam róla magának... Én ugyan sehogyse tudom megérteni, hogyan házasodhatik meg valaki érdekből, de sajnos, egy cseppet se vagyok naiv perszóna, és tudom, hogy megcselekszik ezt a legkorrektebb urak is, a hölgyekről nem is beszélve... tudom, hogy ez világ sora... és nem botránkoztat meg a dolog, akkor se, ha az én bőrömre megy.

MIKLÓS. - Maga szépeket mond rólam! De megígértem, hogy nyugodtan fogom végighallgatni...

ELZA. – Higyje el, jól teszi, mert különben sokat kellene törnie a fejét, és mégse találná ki: mi az, hogy az előbb még nem volt semmi bajom, és aztán tessék... egyszerre csak vége a kalandnak?!... Hát így történt, kedves barátom, hogy a mi bajunk már régi eredetű... Ha nem beszéltem róla, tulajdonítsa annak, hogy alattomos természetű vagyok... És mért maczeráltam volna magát a fölfedezéssel, ha egyszer azt határoztam el, hogy túlteszem magamat rajta?! Ez a fölfedezés fölért egy jó pofonnal... de akkor én voltam kettőnk közül a gyöngébb. Nem mondom, hogy minden habozás nélkül s nyugodtan vágtam zsebre... ó nem! Egy kicsit lázongtam, az igaz. Azt kérdeztem magamtól: lehetséges-e, hogy annyi szív, amennyit én viszek a vásárra, ne érdemeljen többet?! És így berzenkedtem: az nem lehet, hogy ész, erő és oly szent akarat... vagy igaz, hisz ez a Szózat!... Azt akartam mondani, hogy: ész, kedvesség csinoság, jóság és oly szent akarat!... ez mind sifli?!... legfeljebb ráadásnak számít?!... pénz beszél, kutya ugat?!... De ha lázongtam is egy darabig, a vége az lett, hogy belenyugodtam a sorsomba. Emlékszik, mit mondtam egyszer magának? Hogy két dolgot soha se tudnék megbocsátani: ha nem szeretne úgy, a hogy én értem a szerelmet, és ha nem szeretne sehogy sem, hanem csak az aranypotykat látná bennem... Nos, szégyenszemre meg kell vallanom, hogy megbocsátottam mind a kettőt. Oly gyöngö voltam, hogy tudva, látva, mennyivel többre becsüli szép szememnél, eleven lelkemnél, becsületes szívemnél a hozományomat, a készpénzt, a sok piszkos bankót, megbocsátottam ezt is!

MIKLÓS. – Elza!

ELZA. – Mert azt hittem, hogy: szeretem. Mindent elmondok. Így gondolkoztam... sajátos menyasszonyálmok, nem igaz?!... a kit szeretek, hideg lelkű, önző, kemény akaratú ember, a renaissance-kalendorok örök fajtájából, a ki minden áron csak vagyont és hatalmat akar, a ki engem csak eszköznek tekint, a kinek minden nő, maga a szerelem is csak eszköz... De azt hittem, hogy rabja vagyok ennek az erős akaratú embernek, daczára mindeneknek, daczára az istenségnek, daczára önmagamnak!... És elhallgatott az erkölcsiség-érzetem, mely az ilyen szövetekezést bűnösnek látja, elhallgatott a méltóság-érzésem, mely a lenézésre csak alázattal tudott felelni, elhallgatott megbántott vonzalmam is, melyet csak izgatott, hevített az, hogy szeretetlenséggel kellett találkoznia. Mert ilyen silányak vagyunk. És abban, reménykedtem, hogy később, mint engedelmes Grizeldisz, majd csak meghódítom szegény szép szememmel, lenézett eleven lelkemmel, és a hozományommal ugyan föl nem érő, de azért nem egészen értéktelen becsületes szívemmel.

MIKLÓS. – Maga nagyon visszaél azzal...

ELZA. – Nem, de abban igaza van, hogy kár ilyen messzire galoppoznom. Hát hagyjuk ezt. Van még egy másik dolog is, a mit előre kell bocsátanom, és ez a legfontosabb. Szerencsére, vagy szerencsétlenségre, nem tudom, az, hogy maga nem szeretett engem, csak a kisebbik baj volt. A nagyobbik baj az volt...

MIKLÓS. – Hogy maga nem szeretett engem.

ELZA. – Nem egészen jól mondja, de csakugyan erről van szó. Előbb is voltak kételyeim!... hűségesen el is mondtam magának... hogy az a vonzalom, a mit maga iránt érzek, az-e, a minek lennie kellene?... az igazi-e, vagy csak olyan képzelődéses nyugtalanság, a minő előjön az életben több példányban is?... Azt hiszem, tudtomon kívül, ezért nem siettettem, sőt ezért halasztgattam mindig későbbre az eljegyzést, a mi már magasfokú nyilvánosság... Hanem a keserves fölfedezés után a kételyeim egyre sűrűbben jelentkeztek. Először le voltam sujtva, meg voltam alázva, be voltam véve, de mikor a krízis elmúlt, tisztábban láttam magát, mint előbb. És egyre gyakrabban megtörtént, hogy maga nem imponált nekem. Nem beszéltem el az apró eseteket... maga se találná kellemesnek ezt a számadást... legyen elég annyi, hogy a szomorú tapasztalat után is hűséges és megadással teli Grizeldisz válhatott volna belőlem, de ehhez meg kellett volna maradnia annak az akaratőrös, elszánt és félelem nélkül való ritternek, a kinek az első időkben képzeltem. Nos, már jó ideje kezdtem sejteni, hogy maga nem olyan vakmerő legény, mint a milyennek mutatja magát. Most jövök az esethez.

MIKLÓS. – Végre.

ELZA. – Az a jelentéktelen história már több nappal ezelőtt történt, de én csak tegnap tudtam meg. A dátum mellékes. A földolog az, hogy reggeli négy óra tájban történt, a Skórczia nevezetű éjjeli kávéházban, illetőleg utóbb, a kávéház előtt.

MIKLÓS (megkönnyebülten). – No, ott ugyan semmi se történt.

ELZA. – Mondom, hogy semmi nevezetes. Maga éjjél után ment a kávéházba, egy kicsit becsípetten...

MIKLÓS. – Ez az a nagy dolog? Becsípem én, ha tudni akarja, már azóta is, s tudtommal, a mikor magát megismertem, nem tettem tökjözansági fogadalmat. Egyébként akkor este maguknál ittam; s mondhatnám, hogy maga itatott le.

ELZA. – Bánom is én, hogy becsípett! És ha az ifjúi kedélynek a szolidabb evés-ivás után szüksége van a fűszeresebb társalgásra, ez még nem nagy hiba. Szóval, maga arájától elbúcsúzáván, lelki szükségét érezte a fesztelenebb vidámságnak, s betért a Skórczia-kávéházba. Ott, miután néhány ismerős hölgy társaságában számos gyomor-erősítőt kebelezett be, jónak látta helyet foglalni egy másik asztalnál, a melynél a következők ültek: a félbenmaradt Mancsi, a ki az nap versenyt nyert, s ennek öröme megtörte a fősvényiségi fogadalmát; az általam igen kevésbé előnyösen ismert Chlopitzky főhadnagy, a ki akkor már ott tartott, hogy csak a léghajózásról kívánt értekezni; egy gazdag szerb úri ember, nem tudom micsoda Ics vagy Vics,

skóccziai nyelven: a szép Misa, a ki igen sokat köpködött, de végül készségesen fizetett; és Brezovác kapitány, a kit az ital Don Juanjának vagy Bolygó Hollandijának lehetne nevezni, mert bár éjjel-nappal folyton iszik, hogy föllege az igazi részegséget, hasztalanul és reménytelenül bolyong a legkülönbözőbb folyadékok tengerén, kedvére soha se tudja leinni magát, minthogy délután egy órakor mégis csak illik lefeküdni. Szép társaság!

-46-

MIKLÓS. – Hát a Skócczia-kávéházban nem is multhat az ember a hercegprímással.

ELZA. – Térjünk át a társaság szebbik felére. A hölgyek közül ott voltak: a Snapszi, magának egy régi barátnője, a ki már sokat tapasztalt, de a kinek mind e mai napig maga maradt a herczpinkerlije; Aszfalt Betti kisasszony, az ismert élőkép-művész; a szeretetreméltó kis Gömböcz; a dallamos nevű Fincsi Tincsi; végül egy ifjú hölgy, a kinek a neve házias erényeket sejtet, röviden: a Káposzta.

MIKLÓS. – Ejnye be kitűnően van informálva!

ELZA. – Kitűnően vagyok informálva az összes részletekről, de ezeket el fogja engedni. Maradjunk csak a tárgynál. Az eset mindössze ez: négy óra tájban, mikor a társaság már kiment a kávéházból, s a fiákerék előtt nagy volt a tanakodás, hogy merre tartsanak, a Snapszi gyöngéden kérte magát, kísérje el haza. Bizonyynal félt egyedül haza menni, mert már egy kicsit későre járt az idő. De maga azt felelte: »Snapszikám, most nem viszlek haza, mert nekem most vigyáznom kell magamra.«

MIKLÓS. – Nahát!

ELZA. – Sejtettem, hogy magának erre ilyenforma lesz a megjegyzése. Azért még azt is hozzá tehetném, hogy maga enyhíteni akarván a válás keserűségét, megnyugtatta a Snapszikát és így vígasztalta: »Nem lesz ez mindig így; jövőre már jobb világ lesz«, szó szerint nem tudom, mit mondott.

MIKLÓS. – Ez már nem igaz.

ELZA. – Helyes, hogy letagadja; úgy illik. De nem fontos, hogy mondta-e ezt, vagy csak gondolta; nem ezen van a súly. Engem csak az érdekel, a mit maga se tagad, hogy maga most vigyáz magára. Az, a mit a jövőre nézve mondott, a messzi jövőre nézve, a mely már nem következik be, engem nem boszant és nem ingerel. Világ sora, hogy a fiatal férjek, mikor jóllaktak a tisztasággal, visszaáhitoznak a Snapszikákhoz, és az a perfidia, mely előre számol ezzel a vágygyal, nem szokatlan az olyan legényeknél, a minőnek magát mostanáig képzeltem. Azt hiszem, annak idején, mint engedelmes Grizeldisz, egy kis sírás után, szépen beletörődtem volna, hogy vissza kellett térnie a Snapszikákhoz, mert a tisztaság egyhangú és a Snapszikák változatosak. Ez nem lényeges.

-47-

MIKLÓS. – Akkor hát nem értem, hogy min botránkozott meg.

ELZA. – Nem botránkoztam meg semmin, csak az, hogy maga most vigyáz magára, felnyitotta a szemem.

MIKLÓS. – Édes Istenem, erről egy kicsit bajos beszélni. De maga nagyon okos leány, és igen jól tudja, hogy egy fiatal ember, az nem szent, és ha egy tiszta flamménak él is, olyankor, a mikor becsíp és nem tudom hová kerül, a melegben, a kávéház gőzében, hatással van rá a vidámság, a nevetés, a tréfa, a megszokás, a bor s a többi.

ELZA. – Igen; a szent lángot bezárja a szívébe, kétszer is ráfordítja a kulcsot, és elmegy a Skócczia-kávéházba.

MIKLÓS. – És ha ilyenkor eltántorodik, ennek semmi köze a tiszta érzelmeihez. Nézze, Elza, ezt maga nem tudhatja... ez olyan dolog, a miben a férfiakat nem szabad szigorúan itélni meg... És magának, a milyen okos leány, még azt is meg kellene bocsátania, ha véletlenül megfedkeztem volna magamról... No, és jól tudja, hogy semmi se történt! Nem követtem el semmiféle bűnt; csak diskuráltam.

ELZA. – Maga nem ért engem. A bűnt, azt én megbocsátom! A mit nem bocsátok meg, az a gyávaság.

-48-

MIKLÓS (elképpelve). – Azt nem bocsátja meg, hogy nem mentem el a Snapszival?

ELZA. – A szavait nem bocsátom meg, hogy: most vigyáz magára... Ez a pár szó feltárta előttem a maga egész gondolkodását. Miért vigyáz magára? – nem keresem. Félt, hogy meglátják a Snapszival kettesben?... vagy másféle következtetésektől tartott?... semmi közöm hozzá. Szóval, nem merte megtenni azt, a mihez kedve lett volna; gyáva volt hozzá, mert nem bízott magában, hogy le tudja győzni azokat a bajokat, a melyek a kalandból származhatnak. Félt, hogy el talál szalasztani engem; mert érezte, hogy még nem ura a szituációnak. Elárulta a gyöngeségét; s ha kevés dolog van, a mit a férjnek vagy a vőlegénynek nem lehet megbocsátani... ha csak egy ilyen dolog van, ez: a gyöngeség.

MIKLÓS. – Még most sem értem.

ELZA. – Ez a pár szó végképpen felvilágosított. A napnál világosabbá tette előttem, a mit egyébként már régen nem kell bizonyítani, hogy maga nem szeret engem. Lássa, én el tudom képzelni, hogy egy férfi, a ki engem szeret, tőlem messze beleszédül valami számárságba. De az ilyen aztán vakon rohan a számárságba; nem latolgatja a következtetéseket, és nem fél, hogy

elveszít, mert érzi, hogy a szerelme olyan erősség, a melylyel mindig a hatalmában tart, vagy legalább mindig vissza tud hódítani. Az igaz, hogy az ilyen aztán nem siet a menyasszonyától a Skóczia-kávéházba, mert a Snapszik társaságát nem kívánja a szíve. A váratlan kísértés talán elkábítja, de nem keresi a kísértést. Az ilyennek, azt hiszem, meg tudnék bocsátani...

MIKLÓS. – Lárifári. Maga bizarr leány, és bizarr címet talál rá, hogy nekem szemrehányásokat tehessen. Hanem maga is csak azért haragszik, a miért a többiek. Azért haragszik, mert elmentem a Skóczia-kávéházba.

-49-

ELZA. – Nem. S ha éppen provokál erre, elmondok valamit. Egyszer siettem hazafelé, mert már három óra elmúlt, s maga háromra ígérkezett. A Katicza nyit ajtót, s mikor ránéztem az arczára, megijedtem. Ugy ki volt kelve magából, hogy szánalom volt ránézni. Azt hittem, hogy meghalt apja, anyja, de kiderült, hogy: senki sincs a házban, csak éppen a hadnagy úr vár rám a szalonban. Az esetet szomorúnak találtam, de érthetőnek és megbocsátottam. Még csak egy légies czélzást se engedtem meg magamnak; az igaz, hogy akkor még szerettem magát, vagy legalább azt hittem, hogy szeretem, és úgy gondolkoztam, hogy ha az akarni tudó emberek mindenütt szíveken gázolnak, a merre csak megfordulnak, ez egészen természetes.

MIKLÓS. – Ezt az esetet maga se hiszi.

ELZA. – Ha ez is legenda, úgy igazán nem sok illuzióm marad. Mert a Snapszi-eset, mondhatom, nagyon lehűtött. Őszintén szólva, kómikusnak találtam magát, kedves barátom, a mint régi hajlandóságainak megfelelőleg folyton a Skóczia-kávéház körül ólalkodik, de nem meri levonni a konzekvenciákat, mert fél, hogy sokba fog fájni a multság, és vár, vár, míg a menyasszony egyre halogatja az esküvő napját, a mikor felvirradna a Snapszinak is. Nevetnem kellett, és leesett a hályog a szememről. Rájöttem, hogy a ki talán sok szenvedésre kárhoztatott volna, a kitől félttem, s a ki az akaraterejével, a nyers önzésével, sőt a szivtelenségével is sokáig imponált nekem, a kit tehát minden bűnével örökre szerethettem volna, voltaképpen igen polgárias alak, a ki maga is fél, mert nem gondol magáról olyan szépeket, a minőket én. Rosszul vigyázott magára, barátom, hiába vigyázott annyit! Gyöngeségen kaptam rajta magát, multságosnak találtam a helyzetét... és nem tudom szeretni többé.

-50-

MIKLÓS. – Akkor soha se szeretett, és ezt megmondhatta volna korábban is.

ELZA. – Nem, július 14-ikétől október 23-ikáig határozottan szerettem; följegyeztem a naptárba. És volt egy nap, a mikor nagyon szerettem. Augusztus huszonhetedikén. Emlékszik? Ostendeban voltunk. Augusztus 24-ikén megcsókolt, és ezért három napi szobaáristomra ítélt. Megtartotta a szavát és a negyedik napig nem jött le a szobájából. Egész nap az ablaknál állt s nézte a harmadik emeletről a többieket, a kik mulatnak. Akkor, a harmadik este, a mint fel-felnéztem s láttam, hogy még folyvást az ablakból les, de megállja, hogy nem jön le: nagyon szerettem. Ha akkor beleugrik a tengerbe, utána ugrottam volna. Jól tette, hogy nem ugrott bele; nem lett volna érdemes.

MIKLÓS. – És maga engem olyan számárnak tart, a ki elhiszi, hogy most már mindennek vége közöttünk?!...

ELZA. – Majd meglátja, ha nem hiszi. Miért? Mert egy kicsit bolondos az eset? Tudhatja, hogy minél bolondabb, tőlem annál könnyebben kitelik.

MIKLÓS. – Maga nem annyira exczentrikus, hogy a heczcz kedvéért addig truczczoljon, míg elveszítem a kedvemet, s igazán elválnék.

ELZA. – De annyira exczentrikus vagyok. Nem tagadom le, fáj egy kicsit, hogy így végződik a regényünk... én alapomban véve szentimentális teremtés vagyok. Hanem már így van. Ki tehet róla? Senki. Ennek így kellett történnie.

MIKLÓS. – Furcsa história voina, annyi bizonyos. Mit gondol, mit szólna hozzá a családja? És a világ? Csak az imént mondta, hogy az eljegyzés már magas fokú nyilvánosság...

-51-

ELZA. – Azzal ne törődjék. Mindent magamra vállalok.

MIKLÓS. – Úgy látszik, ma már nem beszélhetünk okosan. Mit csináljak?! Megvárom, a míg lecsillapodik. Holnap újra eljövök; remélem, jobb hangulatban fogom találni.

ELZA. – Csak jöjjön; nem leszek itthon.

MIKLÓS. – De Elza!...

ELZA. – Még csak azt akarom mondani, hogy akkor, Ostendeban, tudja, a harmadik este... akkor igazán kedves volt! És most búcsút veszek magától.

MIKLÓS. – Én is, de csak a holnapi viszontlátásig.

ELZA. – Én örökre. Adieu.

MIKLÓS. – Majd meglátjuk.

ELZA. – Majd meglátjuk.

(Miklós szalutál és elmegy.)

ELZA (ujra előveszi a könyvet s megkeresi az utóljára olvasott lapot. Még egyszer elolvassa:)

Ha az öröm legjobban festi képem:
Magas kedvemben sírva fakadok;
De arczom víg a bánat idejében,
Mert nem akarom, hogy sajnáljatok.

(Leteszi a könyvet s kimegy az erkélyre. Nem pillant le az utcára, hanem maga elé néz, mintha a levegőben látna valamit. Alighanem egy kis Ámort lát ott, a ki egy nagy pakktáskát cipel, mert azt suttogja:) – Szervusz, szerelmem, szervusz!

IV. TÉVEDÉS A SZEMÉLYBEN.

-52-

- Történik: Berzsényi báró német-ujlaki kastélyának parkjában. Idő: szeptember vége felé, délután hat órakor. A pavillon teraszán: a báró, a báróné és Blanka. –

A BÁRÓ (Blankához). – Mért ne ajándékozhaszak én egy szivart valakinek? És ha az illető feleségül veszi a leányomat, annál jobb.

BLANKA (vállat von).

A BÁRÓ. – Az egészben a legsajnálatosabb az, hogy ma már a csibék tanítják ki a tyúkot, a ki megőszült és mindig tudta, hogy mit csináljon.

(Elza jön, automobil-kosztümben.)

ELZA. – Nini, mit látok! Azt látom, hogy nem látok vendéget! Végre egyedül vagytok?!... egészen egyedül?!... És ez a hölgy!... mi történt vele, hogy úgy tesz, mintha az orra vére folynék?

A BÁRÓ (Elzához). – Gyermekekem, hagyd a tréfálkozást, mert az úgy rendkívül komoly. A te jó nővéred férjhez megy.

ELZA (nem nagy meglepetéssel). – Ah... Józsa Gyuri, mi?

BLANKA (gúnyosan). – Páratlan éleslátás!

ELZA (anyjához). – Megkérte, hivatalosan?

A BÁRÓNÉ. – Ebben a pillanatban.

ELZA. – És megkapta a boldogító igent?

A BÁRÓNÉ. – Szeretném tudni, miért ne kapta volna meg?

ELZA. – Ó, semmi kifogásom!...

BLANKA (gúnyosan). – No, hála istennek!

ELZA. – ... csak abból, hogy ilyen rövidesen belementetek ebbe a szép frigybe, úgy veszem észre, hogy – igen helyesen – lestrófoltátok az igényeket.

BLANKA. – Ugyan?! A kis kedves úgy találja...

A BÁRÓ. – Ne veszekedjetez folytonosan...

A BÁRÓNÉ (Elzához). – Már miért srófoltuk volna le? Te talán neki jobb partira számítsz?

ELZA. – Az adott viszonyok közt nem. De hisz éppen ez az! Azelőtt nem akartatok szóba állani, csak főhercegekkel...

A BÁRÓ. – Kicsoda? Én?

A BÁRÓNÉ. – Hagyd őt, Jacques, és ne is felelj neki. Ez olyan csak azért is beszéd, és ha ő róla volna szó, nem jönne elő nem tudom miféle főhercegekkel...

BLANKA. – Hanem kijelentené, hogy ő egyelőre imádja az éhenkórász katonát, és punktum.

ELZA. – Ti félreértetek engem. Én nem mondom, hogy Józsa Gyuri nem jó parti, sőt! És senki se örül jobban nálam, hogy egy kicsit engedtetek a negyvennyolczból; miért ne?!... Tudtommal mindig azon az állásponton voltam, hogy jönne bár a vőlegény Mexicóból, legyen a neve Kohn Mór, vagy a mit akartok, a kérdés csak az, hogy szeretetreméltónak találom-e?

BLANKA. – Ezt csak tessék rám bízni.

ELZA. – Ó, nem kételkedem az érzelmeidben! És tiszta szívből gratulálok neked is, de főképpen magamnak. Mert éppen ideje volt.

BLANKA. – Minek volt ideje?

ELZA. – Hogy férjhez menj. Őszintén szólva, kezdtem attól tartani, hogy végképpen itthon cseppensz.

-53-

-54-

BLANKA. – Ahhoz se volna semmi közöd.

ELZA. – Bocsánat, ez nem egészen így van. A te ügyeid, sajnos, hatással vannak az én ügyeimre is. És te egy kissé messzire mentél azon az úton...

BLANKA. – Halljátok?! Én messzire mentem!... Mért nem mondod mindjárt...

ELZA. – ... azon az úton, mely elriasztja a legbátrabb kísérőket is. Legyünk őszinték. Nem beszélek első menyasszonyságról; mindenkit érhet haleset. De mi történik? A helyett, hogy férjhez mennél Perényihez, a szeszgyárhoz, leczkéket veszel a színjátszásból Perényitől, az operette-komikustól, mert a papát egy monológ előadásával akarod meglepni a nevenapján... És alig hogy ezt a szerencsétlen ötletet kellőképpen félremagyarázzák, szindarabokat írsz együtt egy szerkesztővel, a ki minden jóra való és jól öltözködő embert elriaszt a házból... Szó a mi szó, én már attól tartottam, hogy miattad én se fogok férjhez menni, s nekem ez a Józsa Gyuri valóságos megváltás.

BLANKA. – Te beszélsz így? Te, a ki először mindenkit megbotránkoztatasz azzal, hogy férjhez akarsz menni egy hozományvadász hadnagyhoz, és aztán, mikor már a legtökéletesebben affisiroztad magadat a vőlegényeddel, egyszerre csak kijelented, hogy ezentúl nem az uniformisban fogod keresni a boldogságot?...

A BÁRÓNÉ. – Azért mondotok egymásnak ilyen szépeket, hogy engem felizgassatok és azonnal elájuljak?!...

ELZA. – De, mamuskám, ne haragudjál, hisz én csak azt akartam mondani...

A BÁRÓ. – Arról, hogy ti mindig veszekedtek, nekem egy anekdota jut eszembe, melyet tegnap hallottam. Tudniillik van két ujság, és ezeket egy nyomdában írják, de mindig veszekednek, mert az egyik kormánypárti, a másik viszont ellenzéki. Egy alkalommal az egyik ujság azt írta... hogy mit, az most szóról-szóra nem jut eszembe. Elég az hozzá, hogy a másik ujság erre igen gorombán felelt, persze a szavakat már nem tudom. Szóval az anekdotának csak a poentje érdekes, de ezt már elfelejtettem.

-55-

ELZA. – Hát felejtjük el mi is az egészet; úgy sincs értelme, hogy utólag veszekedjünk. Különböleg megjegyzem, hogy eszem ágában se volt panaszkodni, csak azt akartam kifejezni, hogy mennyire örülök. És hozzátehetem, hogy egy kicsit irigylem is ezt az ellenséges testvért, mert Józsa Gyuri igen derék ember, s végre-valahára az első kérő, a kiről bizonyos, hogy nem a pénzünkre utazik.

BLANKA. – Nincsen szüksége rá.

A BÁRÓNÉ. – Mint rendes ember, pontosan megismertette atyáddal anyagi helyzetét. Nemcsak vagyonos, hanem határozottan gazdag.

A BÁRÓ. – Prima földek, egy krajczár teher nélkül...

A BÁRÓNÉ. – Atyád után a megyének első nagybirtokosa. Testvérek közt is megér annyit a vagyona, a mennyi a Blanka hozománya.

ELZA. – És szép ember, kutya teringtett!

A BÁRÓNÉ. – Elegáns alak, a ki reprezentál. Van föllépése. De a fődolog az, hogy megnyerő modorú, egészséges, fiatal ember.

ELZA. – Huszonnyolc körül lehet, mi?

A BÁRÓ. – Csak huszonhat, a mit én ily fontos lépésnél keveslek. De végre is nem kiskorú; és aztán nincs neki egy zsugori apja, a ki ilyen alkalmakkor úgy alkudoznék, mint egy cigány, mert árva fiú, de önrendelkező, miért is teljesen rám bízta a házassági szerződést.

-56-

A BÁRÓNÉ. – Nem kérdezted, Jacques, hogy a megyebeli és más családok közül kikkel van rokonságban?

A BÁRÓ. – Erről nem volt szó. De midőn a legszegényebb dzsentri is rokona a főispánnak, neki, mint gazdag földesúrnak, annyi rokona van, a mennyit akar.

ELZA. – Azt se tudod bizonyosan, hogy nemes ember-e?

A BÁRÓ. – Gyermekeim, én mint szabadelvű ember az ilyen hiábavalóságokra nem adok semmit. Én a dzsentrit a földtől származtatom, és nem az ősoktól, a kik talán éhen haltak. A köznemes és az egyszerű ember előttem mindegy, mert én az egyenlőség híve vagyok, és az én családom most már így is, úgy is az arisztokracziához fog tartozni. Annyira nem lehet elzárkozni a hazafias érdemek elől, hogy az én hazafiasan megszerzett rangom az unokáimra ne legyen átvihető. Különböleg mért ne volna dzsentri?

ELZA. – Csak kérdem. A neve ugyan jól hangzik... szeretem, hogy nem hívják Kinizsinek, Zrinyinek vagy Frangepánnak... de a mai világban már mindenki gyanus, a ki él. (Egy pillanatra az egész társaság elkomorodik.) Végre is mi csak kevés ideje ismerjük... a környéken még kevés az összeköttetésünk...

A BÁRÓ (aggodalmasan). – Mit akarsz ezzel mondani?

BLANKA. – Nevetséges! A mióta mind a ketten megjártuk, te már mindenütt csak kalandorokat

látsz...

ELZA. - Pardon, ne tessék félremagyarázni a szavaimat! Ki beszél itt kalandorokról? Nekem feltűnt, hogy ez a Józsa Gyuri igen művelt ember... egy cseppet se typos... mondhatnám: vidéken nem igen látni efféle alakokat; de ennyi az egész. És azt kérdeztem, hogy a dzsentr-társaságból való-e? Ehhez ő nekem túlságosan ájropéer... azt mondanám, hogy egy kissé latájner... de nem akarom Blankát megsérteni. Szóval csak azt akartam mondani, hogy Blankának nagy a szerencséje. Százat lehetett volna tenni egy ellen, hogy nem kap magához méltó férjet. És tessék, ez a Józsa Gyuri maga a tökéletesség, a kivel annyit beszélhet irodalomról és művészetéről, a mennyit akar. Fogadni mertem volna, hogy Blanka olyanhoz megy feleségül, a ki őt sohase fogja megérteni; mert a kik őt eddig megértették, azokon nem igen láttam tisztességes kabátot. És lám, olyan férjet kap, a ki minden tekintetben elfogadható, és a mellett fölöslegessé teszi Rejtvényit.

-57-

A BÁRÓ. - Na, látod, miket beszélsz itt össze-vissza! Most jut eszembe, hogy a telekkönyvbe be van írva a nemesi neve: jóléti Józsa György.

ELZA. - Jóléti?

A BÁRÓ. - Vagy más egyéb, nem tudom. De be van írva.

ELZA. - Annál jobb; egy kő esik le a szívemről. Mert azt igazán nem szerettem volna, ha kiderül, hogy tulajdonképpen ő se Arkádiában született...

BLANKA. - Micsoda gondolat!

ELZA. - Hogy egészen őszinte legyek, nekem feltűnt, hogy igen snájdig ember. Sőt túlságosan snájdig. Mikor a tiszték átjöttek vadászni, minden áron bele akart kötni a főhadnagyba.

A BÁRÓ. - Fialat ember, hát snájdig. Fialat koromban én is snájdig voltam. És ha volna egy huszárönkéntes fiam, a ki jól forgatja a kardot, még most, öreg napjaimra is, meglehet, pofon vágtam volna az én manageremet, a ki állítólag őrnagy legyen, vagy őrnagy lett volna, ha ki nem lép a hadseregből.

-58-

BLANKA (Elzához). - És mit következtetsz ebből?

ELZA. - Semmit. Csak mondom. Nekem ő túlságosan snájdig, feltűnően reakzionárius, s mig egyrészt túlságosan ájropéer, másrészt, a szavajárásában, túlságosan népies.

BLANKA. - Nagyon sok hibát találsz benne, de szép, hogy figyelemre, és ilyen túlságos figyelemre méltattad.

ELZA. - Sohase féltékenykedjél. Nagyon derék fiú, de nem az én zsánerem.

A BÁRÓNÉ. - Nem hagyok rosszat beszélni róla, mert nagyító üveggel se lehet hibákat találni benne, és ez nagy szó egy anyától.

A BÁRÓ. - Perfekt fiatal ember, és a lovakhoz úgy ért, hogy ez meg fog lepni.

BLANKA. - Nekem beszélhetsz róla akármit, én csak mosolyogni fogok. Mindig ilyenek képzeltem, a kit szeressek, és ez nekem elég.

ELZA. - Én csak egyet nem értek. Azt, hogy ez az örvendetes esemény miért hangolt le benneteket? A boldog ara, mielőtt én egy kicsit felvillanyoztam, egészen el volt szontyolodva.

A BÁRÓNÉ. - Micsoda kifejezések!

BLANKA. - És még ő beszél népiességről!

A BÁRÓ. - Hogy ne képzelj be magadnak nem tudom mit, el kell mondanom neked, hogy egyébről volt szó, és nem bánom, add elő a véleményedet. Az eset a következő. Én egy szivart adtam a vőlegénynek, és mikor meggyújtotta, szívélyesen megkináltam, hogy tegyen el még egyet a zsebébe.

BLANKA. - De, papa, egy urat nem lehet összetéveszteni a levélhordóval. Ezt meg lehet tenni, nem bánom, a gyakornokoddal, a kinek nem igen telik szivarra...

-59-

A BÁRÓ. - Te ehhez nem értesz, mert ez egy hetven krajczáros szivar volt. Azt hiszed, megbolondultam, hogy az én gyakornokomnak egy hetven krajczáros szivart adjak?!

* * *

(Egy hónap mulva, ugyanott. A báróné, Elza és Blanka.)

ELZA. - Nini, a papa már megjött!

A BÁRÓNÉ. - Úgy látszik, nem találta otthon.

BLANKA. - Ez igen boszantó volna.

A BÁRÓNÉ. - Csak nem kell idegeskedni.

BLANKA. - Neked könnyű. Ha idejön, mielőtt a papával találkozott, kiüzensz, hogy gyöngékedel, és pont. De én nem tehetem ezt, és mit tudjak mondani neki?

A BÁRÓ (a kastély felől jön). - Na, visszacsináltam a partit!

A BÁRÓNÉ. – Igazán? Megtörtént?

BLANKA. – Beszélte veled?

A BÁRÓ. – Beszéltem és minden rendben van.

BLANKA. – Hála Istennek!

A BÁRÓ. – Azt az egyet meg kell adni neki, hogy értelmes fiatal ember. Belátta, hogy igazunk van, és nem csinált szccénát.

A BÁRÓNÉ. – Még csak az kellett volna.

A BÁRÓ. – No, én azt hittem, hogy szemrehányásokat fog tenni, és jobban szerettem volna egy ügyvédre bízni a dolgot. De ti azt kívántátok, hogy így legyen, és én igen kellemetlenül éreztem magamat.

ELZA. – Azzal tartoztunk neki, hogy magad beszélj vele.

A BÁRÓ. – Igen, de hogyan elkezdeni? Elég az hozzá, hogy mikor kezdet fogtunk és azt mondta, hogy: »De azért jó szomszédok maradunk?« – jobban örültem, mint egyszer se azóta, hogy az én ősi kastélyomat megvásároltam, az 1368-ban kelt adománylevéllel és a később Ferencz császártól kapott kápolnával.

BLANKA. – Hála istennek! Hála istennek!

ELZA. – Ejnye, be örvendezel! Ez az a nagy szerelem?

BLANKA. – Miféle nagy szerelem? Én azt sohase mondtam, hogy szeretem. Kedves embernek találtam, elfogadható partinak, s mert szüleimnek az volt a kívánsága... Ki gondolta volna akkor, hogy ez a házasság lehetetlen? És most se mondom, hogy nem sajnálom szegényt, de örülök, mert kellemetlenségektől tartottam... aztán meg nem szolgáltatott rá okot, hogy megsértsük... kivált az ő érdekében örülök, hogy simán ment a dolog. Bántott volna, ha ez őt boldogtalanná teszi...

A BÁRÓNÉ. – Én nem sajnálom, mert nem kellett volna bennünket félrevezetnie. Ha nem jut eszébe, hogy a dzsentrit adja, megtakaríthatta volna nekünk ezt a kellemetlenséget.

A BÁRÓ. – Sajátlag nem állította magáról, hogy ősi családból való, de tekintve pökhendi viseletét, melylyel minden katonatisztbe belekötött, ki gondolta volna, hogy nemesi előnevét csupán atyja szerezte?

A BÁRÓNÉ. – Elza már akkor észrevette, hogy a ki ennyire krakéler, az talán fitogtatni akar egy olyan származást, a melylyel nem bír, és én emlékszem, hogy te is, Jacques, nem titkoltad el, hogy vajon egy ilyen tacsó képes lesz-e boldogítani leányunkat? És én nem is értem, hogyan tudtam legyőzni az ellenszenvemet, melyet szüffizáns modora keltett bennem. Nem mondtam mindig, hogy a föllépése valami csodálatos?

ELZA. – Blankának az tetszett benne, hogy szép ember...

BLANKA. – No, szépnek nem mondhatni; jó arcú, ennyi az egész. Akkor is mondtam, hogy az ilyen egészséges, kissé rusztikusan piros-pozsgás arcz nekem nem zsánerem; határozottan emlékszem, hogy ezt a kifejezést használtam.

ELZA. – Vagy talán azzal keltette fel az érdeklődésedet, hogy folyvást irodalomról és művészetéről beszélt veled, mert az bizonyos, hogy ebben túltesz magán a nagy Rejtvényin is.

BLANKA. – Ez túlzás. Sok könyvet összeolvasott, jót-rosszat, de az ízlése nem túlságosan finom. Az igazat megvallva, nekem nem imponált annyira, mint neked. Téged talán mulattattak a népies kifejezései...

ELZA. – No, valami nagyon elmés embernek nem találtam, mert minden ötlete abból állott, hogy derűre-borúra használta ezt a szót: »ellenben«, de most is derék fiúnak tartom.

A BÁRÓNÉ. – Az lehetséges, hogy derék fiú, de én nagyon úntam az ő rabbinus-anekdotáit, s ilyen anekdotákat csak az szokott mondani, a ki el akarja hitetni a világgal, hogy ő nem tudom milyen előkelő származású.

A BÁRÓ. – Nekem csak az nem tetszett, hogy a lóversenyekről igen badar dolgokat állított.

ELZA. – De az bizonyos, hogy rendes ember és egyébként elfogadható parti lett volna.

A BÁRÓ. – Ez előttem nem számít. Van valamije, de végre is nem gazdag ember; még annyi vagyona sincs, a mennyi Blankának a hozománya. Senki se kívánhatja tőlem, hogy én hamarjában meghaljak, de ha netalán a Blanka örökségéről lenne szó, ehhez az ő birtokocskája nem is jöhet ugyanegy napon. És szerettem, hogy nincsenek adósságai, de az már nem tetszett nekem, hogy hetvenkrajczáros szivarokat szí.

BLANKA. – Mégis, azt megvárhatta tőlünk, hogy a visszavonulásunk ne történjék sértő formában. Kiméletesen adtad elő a dolgot? Találtál szavakat, melyek ne bántsák az érzékenységet?

A BÁRÓ. – Minden a legszerencsésebben folyt le. Elmondtam neki, hogy tévedés volt a személyben, mert mi nem tudtuk, hogy az ő atyja még egy olyan valláshoz tartozott, a mely nem a mienk. Erre ő azt felelte, hogy ez igaz, de ő azt hitte, hogy ez a vallás nem egészen ismeretlen

előttünk s mint ilyen, tekintve, hogy már elévült, nem fog személye iránt ellenszenvet kelteni. Megmagyaráztam neki, hogy az eb éppen itt van eltemetve, mert ha én egy meggyökerezett herceg, teszem fel, egy Lichtenstein vagyok, akkor én megengedhetem magamnak azt a fényűzést, hogy felülemelkedem a kicsinyes előítéleteken, de mint új főnemesnek, alkalmazkodnom kell bizonyos tekintetekhez, melyeket különben nem helyeslek. Erről egy kissé csevegtünk, és ő, azt hiszem, megértette, hogy ha én felküzdöttem magamat a legfelsőbb körökbe, ez nem azért történt, hogy én ezen saját legfelsőbb köreim érzékenységét egy, a társadalmi előhaladás szempontjából nem helyeselhető lépéssel megsérteni kívánjam.

BLANKA. – Kérdezősködött rólam?

A BÁRÓ. – Igen, és őszintén elmondtam, hogy te is tévedtél a saját személyedben, mert szívbeli érzelemnek vélelmezted azt, a mi ellenkezőleg csak magas foku tisztelet és semmit se jelentő nagyrabecsülés volt. Erre ő kijelentette, hogy ez már más, és hogy a te elhatározásod előtt meg kell hajolnia.

BLANKA. – Félek, hogy megbántottad.

A BÁRÓ. – Dehogy! A legbarátságosabban értekeztünk, és mikor ő szivarral kínált, fölkertem, engedje meg, hogy én kínálhassam meg őt, mint idősebb. Semmiképpen se akarta elfogadni és azt mondta, hogy most ő lenne a házigazda, de én erőszakkal a kabátjának a külső zsebébe dugtam, hogy biztosítsam őt változatlan barátságomról.

BLANKA. – De, papa, ez már mégis sok!

ELZA. – Annyi bizonyos, hogy ezt nem kellett volna tenned.

A BÁRÓ. – Miért? Mert visszament a parti? Megjegyzem, hogy a szivar csak kilencz-krajczáros volt.

V. A KIS DISRAELI.

– Történik: Berzsényi báró német-ujlaki kastélyában, a nagy vadászatok idején. Színhely: a téli kert; óra: déjeuner után. Elza és a kis Disraeli egy játékasztalka mellett ülnek és kaszinót játszanak. A kis Disraeli elnevezés alatt Dr. Izsó Alfréd, ügyvéd és orsz. képviselő értendő. Az elnevezést a következők magyarázzák: 1. Természettől göndör és gyönyörűen ápolt hollófürtök, melyek a fiatal honatya vonzó egyéniségének eddigelé legnagyobb érdekességét és legfőbb varázsát alkotják. 2. Feltűnően s kissé talán keresetten elegáns öltözködés, mely Izsó drt utczai alakká és a fiatalabb bonvivantok irigysége tárgyává teszi. 3. Egy sokat emlegetett parlamenti szűzbeszéd, melyet a legszebb première-közönség nagy várakozással és feszült figyelemmel hallgatott, melybe azonban Izsó dr. belesült. Ez a bukás zajosabb volt és többet ért bármely sikernél. –

A KIS DISRAELI. – Atánszjont kérek... öt, hat, hét pikk, az egy... nyolcz van a táblán... és a nagy kaszinó... ausz!

ELZA. – Essen le a székről. (Szomorodott szívvel fizet tíz forintot.) No még hat partit.

DISRAELI (hidegen). – Arról szó se lehet.

ELZA. – No hallja!...

DISRAELI. – Hat partit mondtunk, igen, vagy nem?

ELZA. – De, nézze, Alfrédkám...

ALFRÉDKA. – Most már csevegjünk egy kissé.

ELZA. – Köszönöm, de a maga csevegése nem ér nekem húsz forintot... Húsz forintért megkaphatom Dumas Sándor összes műveit, és az elmésebb ember volt, mint maga...

ALFRÉDKA. – Már pedig én nem játszom tovább, száz és egy okból.

ELZA. – Megmondjam a százegyedik okot? Azért nem játszik tovább, mert nyer. Mindig akkor hagyja abba, a mikor nyer.

ALFRÉDKA. – Nem mindig, csak többnyire. Mindenesetre szivesebben nyerek húsz forintot, mint hogy elveszítsek negyvenet. Nem vagyok beteg, hogy vizet hordjak a tengerbe és nap nap után galáns kártyavesztésekkel szaporítsam a Berzsényi-vagyont...

ELZA. – Na, hogy ennyire snasz fráter legyen!...

ALFRÉDKA. – Inzultál? Akkor hát azért se. Százkettedik ok. És százharmadszor: a ki sír, ha veszít, az ne játszsзык. A morál is megköveteli, hogy megbüntessem egy kicsit...

ELZA. – Mondhatom, maga sokra fogja vinni. A ki képes vigyázatlan hölgyekről leszedni a fülbevalókat...

ALFRÉDKA. – Hja, a játékban nincs brúder. De, nem bánom, két utolsó partira még hajlandó vagyok, egy föltétel alatt.

ELZA. – A föltétel már el van fogadva.

ALFRÉDKA. – Micsoda spiller maga!

ELZA. – Bennem minden szenvedély megvan.

ALFRÉDKA. – Mondom, hogy éppen összeillünk.

ELZA. – Ahá, már kezdem sejteni a föltételt. Hajlandó két partira, ha kötelezem magamat, hogy együtt kaszinózzuk át az egész életet. Nem, édes Alfréd, ilyen drágán nem kell a két parti. Hanem azért keverjen: kicsi oszt a nagynak.

ALFRÉD. – Bocsánat, előbb maga volt az első, és most csak folytatjuk... Megjegyzem, hogy egyelőre beérem kevesebbrel is.

ELZA. – Például?

ALFRÉD. – Megigéri, hogy a két parti után komolyan fog felelni a kérdéseimre. Az összesekre.

ELZA. – Itt a kezem, nem disznólab. (Játszanak; Elza az egyik partit megnyeri, a másikat elveszíti.) Szóval, ott vagytok, a hol a mádi zsidó.

ALFRÉD. – Nem, mert most már egy obligó van a nyakán.

ELZA. – Igen, ezt kizsarolta. No, hát essünk túl a kihallgatáson, mert én nem vagyok olyan smuczián, mint maga, és levonom a konzekvenciákat.

ALFRÉD. – Kérek barátságos arcot és több komolyságot.

ELZA. – Olyan komoly vagyok, mint a Végzet.

ALFRÉD. – Akkor hát... először is: gondolkodott az ajánlatomon?

ELZA. – No, hallja, maga ezt ajánlatnak nevezi? Én ezt szemtelenségnek nevezem.

ALFRÉD. – Ugyan miért?

ELZA. – Mert az. Maga a multkor ilyenformán rohant meg: »Tisztelt nagysád, én nem szeretem magát; tudom, hogy maga se szeret engem; tehát: legyen a feleségem.«

ALFRÉD. – Engedelmet, kissé hamisan színezi a dolgokat. Én őszinte voltam és nem játszottam a szerelme, de kijelentettem, hogy maga átkozottul tetszik nekem, sőt sokkal inkább, mint a mennyire ezt egy kisasszonynak elmondhatnám.

ELZA. – A részletekre nem vagyok kíváncsi.

ALFRÉD. – Másodszor, ugyanakkor konstatáltam, hogy maga, a ki saját nyilatkozata szerint soha senkit se fog szerelemmel szeretni, ha nem is szeret, de eléggé szível engem.

ELZA. – Ne legyen olyan nagyra vele. Mulatságos firmának találom magát, ennyi az egész. De ha én mindenkihez férjhez mennék, a kit mulatságos firmának találok, akkor jól néznék ki.

ALFRÉD. – Lárifári. Maga rém okos leány, és méltányolja azt, hogy én értelmesebb állat vagyok, mint mindazok, a kik maga körül kastankodnak.

ELZA. – Ha úgy volna is, az semmit se jelent. Én Chamberlain Józsefet minden ismerősömnél értelmesebb állatnak tartom, azért még se mennék hozzá feleségül.

ALFRÉD. – Mert Chamberlain öreg. De én fiatal vagyok. És nemcsak egy x-beliebíg csinos és tiszta fiatal ember, hanem egy fiatal Chamberlain!

ELZA. – Ez nem egészen bizonyos. Bizonyos csak az, hogy a legelbizakodottabb, legbeképzeltőbb és legszüffizásabb ember, a Lipótvárostól Kamcsatkáig, a mivel, azt hiszem, nem mondtam keveset. És hogy tárgyilagos maradjak, hozzá teszem, hogy én a szüffizás embereket utálok, maga iránt azonban bizonyos megfoghatatlan elnézéssel viseltetem.

ALFRÉD. – Lássá, ez az, a mi nekem egy egész életre elég. És miután egy kissé distingváltunk, most már szeretném tudni, hogy miért mondja az én ajánlatomat szemtelennek?

ELZA. – Száz és egy okból. Szemtelenség, mindenekelőtt, hogy maga mukkanni is mer. Azért, hogy én soha senkit se fogok szeretni, vagyok olyan leány, a ki megkövetelhetem, hogy engem igenis szeressenek, vadul, örületesen, szenvedélylyel... vagy kecsesen, ábrándosan, gyöngéden... majd választani fogok a kétféle zsáner közül.

ALFRÉD. – Ohó! Annak, a ki maga sem tud szeretni, nincs joga szerelmet követelni. Arról nem is beszéllek, hogy mennyire be volna csapva az, a ki vadul, örületesen stb. szeret, a viszonzás reménye nélkül, ez nem az én dolgom. Csak arról beszéllek, hogy magának, a ki se kecsesen, se ábrándosan, se sehogyan nem tudna szeretni senkit, jönne bár az illető mindjárt a Grál mondakörből: nincs joga szerelmet követelni. De nincs is értelme, hogy ezt követelje. Ha az ember az intelligenciának bizonyos fokát meghaladta, tisztában van vele, hogy a szerelem humbug; persze nem a természeti szerelmet értem, hanem a többi firlefánczot. Az átlagember fölötti ember már csak jogos önzésénél fogva se képes a naivnak a szerelmére, de egyébként

sokkal inkább el van foglalva önmagával, egyéniségének érvényesítésével, hogyses ráérjen az ilyen ostobaságokra is. Hagyjuk a szerelmet a butácska leányoknak, és a lassú, de bizonytalan gondolkozású, jellemes, de híg eszű fiatalembereknek. Ugyan mit érne maga a legtökéletesebb amorózóval, a ki vad, örületes szenvedélyével, mondjuk például: féltékenységével, zaklatottá, kiállhatatlanná tenné az egész életét, vagy kecses és ábrándos szerelme főségében folyvást olyan okatlanul viselkednék, hogy magának egész élete csupa szégyenkezésből állana?! Higgye el, ehhez a kabalához nincs mért ragaszkodni. De nem is követelheti meg. A mit maga sem adhat meg senkinek, ne várja meg mástól, főképpen egy értelmes állattól... Egyikünk se naiv lelkületű, kvittek vagyunk, és ha konstátálom, hogy e tekintetben is összeillünk, nem tudom, hogy mivel követtem el szemtelenséget?

-69-

ELZA. - A vakoknak nem fognak előadást tartani a szinekről és magának se fogom magyarázgatni, hogy a szerelem kérdésében nem gilt se a filozófia, se a jogi tudományok, mert ez egészen más blattrra tartozik... szóval, ha ketten nem teszik ugyanazt, az nem ugyanaz. És mért ne találkozhatnék valahol egy Grál-lovag, a kinek nemcsak a szíve van helyén, hanem az esze is?! Erről, Alfrédka, én csak úgy egykönnyen nem fogok letenni, és kikérem magamnak, hogy valaki azt tétélezze fel rólam, mintha nekem valamiről le kellene mondanom, hogy valamibe bele kellene nyugodnom, csak azért, mert egy huszárban megutáltam az egész férfinemet és kiábrándultam a szerelemből. Ez nem zárja ki azt, hogy engem érdemes szeretni, egészen az örülségig; mert olyan vagyok, a milyen. Magának ellenben, édes barátom, egyszerűen spongya van a szíve helyén. Ezt a spongyát nem lehet sokra becsülni, és azért nem illik felajánlani, legalább olyan valakinek nem, a minő én vagyok. Nem vagyunk kvittek és nem illünk össze semmi tekintetben.

ALFRÉD. - Tegyük fel, hogy csakugyan spongya van a szívem helyén, a mit tagadok. Ez az inkább sajnálni, mint megvetni való állapot nem zárja ki azt, hogy valaki értékéhez képest megbecsülhesse, minden teljes jóval körülvehesse és boldoggá tehesse a feleségét. És meglehet, magának minden jogigénye megvan ahhoz, hogy viharos vagy csöndes, tetszés szerinti és bő választékban kapható szerelmeket ébresszen, de ez ismét nem zárja ki azt, hogy saját elhatározásából raison-házasságot kössön, belátván, hogy a raison-házasságok kevésbé veszedelmesek és rendszeren jobban szoktak sikerülni, mint a szerelmi házasságok. Szóval, még most se látom a szemtelenséget.

-70-

ELZA. - Maga persze nyugodtan elvenne engem, azzal a tudattal, hogy egy huszárt hordok a szívemben eltemetve.

ALFRÉD. - Természetesen. Csak maradjon az ott, a hol van. Engem egy eltemetett huszár nem zseniroz.

ELZA. - Lássá, ez a megalkuvás is szemtelenség. Annak, a ki bennünket szeret, meg lehet bocsátani egy eltemetett emléket, de annak, a ki nyíltan megmondja, hogy nem szeret, a ki csak szövetséges, de szívében idegen... nem, barátom, ez az alkalmazkodás nem erkölcsös, nem természetes, és nem is magyarázható meg másképpen, csak a legalantasabb, a minden megalázkodásra kész önzéssel.

ALFRÉD. - Csak kislányok gondolkoznak így. Vannak igen erkölcsös és igen gyöngéd érzésű férfiak, a kik az eltemetett realitást is megbocsátják. Azok például, a kik özvegyeket vesznek feleségül.

ELZA. - De azokat valamelyes érzés vezeti. Vagy az irántok tanusított vonzalom, vagy a tulajdon érzésük, a legtöbbször mind a kettő. Magát pedig bevallottan nem vezeti egyéb, csak az a tudat, hogy az én kezem milliókat jelent.

ALFRÉD. - Nemcsak az: az is. És ne tegye magát, mintha nem ismerné a világot. Ugyan hol talál maga olyan Grál-lovagot, a ki suttymban vagy nyíltan, titkolt vagy nem titkolt megeledeéssel, szóval egyáltalán ne vegye tudomásul, hogy magának, mondjuk melleleg, igen csinos hozománya is van?! Én nyíltan, becsületesen megmondom, hogy rám nézve ez a körülmény igen fontos fejezet. Megvallom azt is, hogy ha magának nem volna ilyen szép várandósága, akkor előre le kellene mondanom a kezéről. Akkor is sajnálnám, hogy nem vehetem el magát feleségül, de lehetetlen volna az összeköttetésünk; egyszerűen lehetetlen. Én ezt megmondom nyíltan, a többiek csak gondolják; köztem és az egész világ közt mindössze ez a különbség. És nem tudom, hogy ez a nyíltság mért volna sértő. Az, hogy én csak olyan leányt vehetek feleségül, a kinek nagy hozománya van, szépen megfér azzal, a mi magára nézve csak hízelgő lehet: hogy én a millióinál is többre becsülöm és egész teljességében értékelem a maga egyéniségét.

-71-

ELZA. - Nos hát, itt van egy újabb szemtelenség. Ha én a millióknál is többet érek, mert jó és okos vagyok, hogy jön maga én hozzám? Már az is iszonyú arrogancia, hogy rám meri vetni a szemét.

ALFRÉD. - Pardon, a maga számára én elsőrangú epuzőr vagyok. Egyike a képzelhető legfényesebb partiknak.

ELZA. - Maga? A fiatal stréber? Az ügyek nélküli ügyvéd? A fülíg adós honatya? Az úgynevezett »kis Disraeli«?

ALFRÉD. - Igen, én, a fiatal stréber, az úgynevezett kis Disraeli, a kinek azonban olyan jövője van, hogy ez a gúnyos elnevezés lassankint el fogja veszíteni kicsinylő tartalmát, és rajta marad komolyan, más formában, például így: »A magyar Disraeli.«

ELZA. - Ejha, de biztos a dolgáról!

ALFRÉD. – Az én jövőm nem olyan bizonytalan, és a maga helyzete nem oly fényes, mint a milyennek látja. Mérlegetlünk.

ELZA. – Mérlegetlünk.

ALFRÉD. – Nézzük előbb a maga kilátásait. Világos, hogy magának férjhez kell menni, ugy-e? Mert a nő számára az egyedüllét nem élet. Nos, hát ez nem könnyű dolog; hiába vannak milliói, vagy éppen azért. Ha egy kicsit körülnéz a világban, látni fogja, hogy a milliomos leányok éppen olyan nehezen mennek férjhez, mint a legszegényebb leányok; vagy mondjuk pontosabban: a férjhezmenetel dolgában ugyanazokkal a nehézségekkel találkoznak, a melyekkel a többiek. Miért? Mert sokkal több az igényük, és sokkal kevesebb a választásuk, mint a többieknek. Azokat a malőröket, a melyeket a maga körében élő leányok jól ismernek, a melyeket a barátnői kárán maga is megfigyelhetett, nem a véletlen idézi elő. A milliomos leányokra nézve is áll az örök törvény, mely a leányokat általában sújtja s a mely így szól: »Azokhoz, a kik elvonnának, nem akarok feleségül menni; az, a kihez hozzá mennék, nem akar elvenni.« Egy neme ez a szelekció törvényének... És igényeiknek sokasága, finomsága náluk épp úgy megnehezíti e kérdés megoldását, mint a hogy megnehezítik a többiek férjhezmenetelét a materiális akadályok. Vegyük ehhez, hogy nekik is csak kevés a választásuk, mert a világon minden relativ. Sőt szám szerint is kevesebb a választásuk, a társadalmi viszonyok bonyolultságánál fogva. Nézze csak a mágnás-leányokat. Ötven jó partira tíz-tizenkét egyenrangú epuzór esik. Csak a leggazdagabbaknak van rá esélyök, hogy olyan házasságot köthetnek, a mely mindenben kedvük szerint való; a többieknek bele kell nyugodniok, hogy a papa rangjánál jóval alacsonyabb rangú valakihez kell férjhez menniök, ha nem akarnak koldusgrófot, öreget vagy hülyét választani. A maga világában, legyünk őszinték, még kevesebb az epuzór. A történelmi nevek viselői közül alig egy-ketten pályáznak s a többiek között vajmi csekély azoknak a száma, a kiket maguk minden tekintetben elfogadhatónak ítélnék. Maga a leggazdagabbak közé tartozik, tehát vannak sanszai. De a milyen kompozit és kiválóan válogatós lény, könnyen megtörténhetik, hogy bele talál választani – egyszer már közel volt hozzá – és olyan megoldással elégszik meg, a mely kevesebbet ér, mint a velem való szövetség. Sőt megtörténhetik, hogy addig válogat, míg végre hoppon marad, a mit nem úgy értek, hogy egyáltalán nem tud férjhez menni, hanem... az évek múltán... kénytelen lesz leszállítani az igényeit, és elkeseredve, hajótörötten, mélyen a viszonyain alul fog férjhez menni valakihez, a kit ma észre se venne, a ki semmiféle tekintetben nem lesz elfogadható férj, és a ki bizonyára rettenetesen meg fogja keserülni, hogy maga oly sokáig válogatót és elmulasztotta azt a pillanatot, a mikor még szerencsésen választott volna.

ELZA. – Na, hát ez szomorú. Lássuk most már a maga rózsás jövőjét.

ALFRÉD. – Ó, itt a perspektiva olyan grandiózus, a minő embernek csak adatott. Természetesen, a parancsoló föltétel az, hogy jó partit kell csinálnom. A vagyon hátvéde nélkül nem mehetek semmire; meg kell szabadulnom az adósságaimtól, függetlenné kellennem, szegényen nem lehet hatalomra jutni. De ez nem olyan nagy dolog. A pénz kínálja magát, mint a nő. Persze, úgy jutni a vagyonhoz, hogy egyszersmind egy Madame Récamier-t is nyerjek a nagy lutrin: ez az álombeli szerencse. De a vagyon maga nélkül is megvan: csak el kell érte mennem, az anyakönyvvezetőhöz. És kit lát maga, a ki konkurrálhasson velem a hataloméért? Ennek az országnak én vagyok a providenciális embere.

ELZA. – És mindezt arra építi, hogy egyszer egy beszédét kinevették?

ALFRÉD. – Akkor elhibáztam a dolgot, mert elmés voltam és tüntetni akartam az egyéniséggemmel. Pedig a szűzbeszédnek unalmasnak kell lennie, mert a Tisztelt Ház csak akkor engedi meg valakinek, hogy kiváló egyéniség és nagy szónok legyen, ha magának vindikálhatja az érdemet, hogy ezt a kiváló egyéniséget és nagy szónokot ő fedezte fel. De tanultam. A zsenialitást e ciklus tartamára felfüggesztem. Gyakran beszélek, jeléül, hogy nem riasztottak meg, de csak röviden szólok. Mindig nagyon nyugodt vagyok; a törekvésem az, hogy kétségbeejtően unalmas legyek; igen szárazan vitatkozom, és nem bánom, ha az érveim tökéletlenek, mert ha pontosan megmondom, hogy mit gondolok, azt képzelik, hogy elmésségeket akarok mondani. Ellenben mindig elképped a Ház, annyi részletismeretet tálalok fel. Majd számokat, majd dátumokat, majd kimutatásokat idézek: és nemsokára a Tisztelt Ház sóvárogni fog az elmésségeim után, mert tudja, hogy szellemes legény és kiváló szónok vagyok. Nemsokára már buzdítani fognak, hogy rukkoljak elő a szónoki képességeimmel; a legközelebbi beszédemet áhítatosan fogják hallgatni és ennek a sikere után én leszek a Ház primadonnája.

ELZA. – Nagyszerű! Ennyi mindennel kínál, cserébe azért a rongyos hozományért!

ALFRÉD. – Soha se csúfolódjék! Mit magának a pénz?! A mit én ezért cserébe kínálok, az minden! A legközelebbi évtizednek én vagyok a vezető embere. Az én feleségem a budapesti társaság középpontja. Otthon van az udvarnál, és csak rajta áll, hogy Európa egyik »grande dame«-ja legyen. Rajtam nem múlik.

ELZA. – Szegény barátom, maga csak egyet felejt el...

ALFRÉD. – Nem felejttem el. Maguk engem a kis Disraelinek csúfolnak. Disraelinek még nehezebb volt a dolga; mégis elérte, a mit akart. És ha már erről beszélünk, még egyet. Disraeli, hogy függetlenné legyen, hogy megszabaduljon az adósságaitól, egy ötven éves gazdag özvegyet vett nőül. Mondhatom, nem tudok szerencsésebb frigyét ennél a raison-házasságnál. Disraeli a leggyöngédebb és a leghűségesebb férj volt, felesége pedig a legholdogabb asszony a világon.

ELZA. – Maga eltévesztette a hivatását. Magának verbunkosnak kellene lennie. Olyan meggyőzően tudja mondani: »Csapj fel pajtás katonának!« – hogy ennek bajos ellenállni. Csak egy

baj van. Vagy voltaképpen kettő.

ALFRÉD. – Halljuk.

ELZA. – Az egyik az, hogy Blankát – a legszigorúbb titoktartás terhe alatt mondom – éppen a napokban kérte meg egy valóságos herczeg, a ki mellesleg dragonyos főhadnagy. Mit szólna ez a Vadölő, ha megtudná, hogy a sógornője egy Disraelihez készül feleségül menni, a ki még csak ezután lesz Disraeli, a Lord Beaconsfield czímről nem is beszélve?!

ALFRÉD. – És maga komolyan gondol erre a Sassaparilla herczegre, a ki, ha a hozományra nem kap előleget, a vadászatok után el fog párologni?!

ELZA. – Hát tegyük fel, hogy el fog párologni. Maga akkor is csak egy reménybeli Disraeli marad. Nehéz az eset, barátom. A parvenük arisztokratákbak a várgrófoknál. Csak nemrégiben történt, hogy kikoszarztunk egy ideális kérőt, pusztán azért, mert nem nagyon régen rendezte a vallási ügyeit. Nem hiszem, hogy maga nagyobb engedékenységre tudná hangolni a családot, arról a csekélységről nem is szólva, hogy engem még nem győzött meg.

ALFRÉD. – Sebaj. Az idő a legnagyobb tanítómester. Gondolkozzék az ajánlatomról, Elza; gondolkozzék még egy darabig!

ELZA. – Félek, hogy nem fogunk lefelé liczitálni.

ALFRÉD. – Erre az inzultusra kénytelen vagyok latba vetni még egyet. Lady Beaconsfield, ha Apollo-szobrot látott, így szokott sóhajtozni: »Ez semmi; de ha önök az én Dizzymet a fürdőben látnák!«...

ELZA. – Maga a legszemtelenebb ember, a kit valaha láttam.

ALFRÉD. – Ez a kedvező ítélet reményt nyújt arra, hogy gondolkozni fog az ajánlatomról.

-76-

VI. AZ ÉLETEMBER.

-77-

- Szín: a báró fogadóterme a Nádor-utczai palotában. Vrillényi dr., a szerkesztő, a ki ebben a pillanatban egy ázott kutyára emlékeztet, a terem legsötétebb sarkában egy puffon ül; a báró, egy ujsággal a kezében, dühösen sétál le s fel. -

A BÁRÓ. – Bele írni nekem egy ilyen számárságot az én lapomba!...

VRILLÉNYI. – Bocsánat, munkatársam nem úgy értette azt...

A BÁRÓ. – Maga ezt nekem nem fogja elcsavarni! Ide bele van nyomtatva, hogy én mint istállótulajdonos, nem tudom hány milliót vágok zsebre, mint versenydíjat, a szegény emberek keserves fillérjeiből, a kik sikkasztanak és még nem tudom mit csinálnak. Igaz vagy nem igaz?

VRILLÉNYI. – Engedelmet kérek, a báró urról egyáltalán nincs szó, a mi pedig...

A BÁRÓ. – Mit képzelsz magának? Hogyan néznék én ki, ha én a versenydíjakból élni akarnék és még nem tudom mit? Tudja maga, mibe kerül nálam minden egyes ló évente? Jegyezze meg magának, hogy egy lónak a nevelési, tanulási és ellátási költsége, az önköltségről nem is beszélve, mindig többbe kerül, mint a mennyit egy pap, tanító vagy egy ujságíró kiérdemel.

-78-

VRILLÉNYI. – Senki se tagadja, hogy egy istállónak a fentartása sok áldozatot kíván, és éppen mi vagyunk azok, a kik a lóversenyügy...

A BÁRÓ. – És ezenkívül is kikérek magamnak minden számárságot, visszapillantással a lovak személyére, a miről mindenféle vicczelődéseket olvasok. Ha egy ló köhög vagy viselős, ez természetesen nagyobb horderejű esemény, mint ha ugyanez, teszem fel azt, egy ujságíróval történik. Én az én lapomnál számos ujságírókat tartok, a kiknél az önköltség semmi, és az ellátásuk távolról sem számít annyit, mint az én istállóm. Ön az embert el fogja csapni és meg fogja magyarázni neki, hogy az istállótulajdonosok nem a szegények és sikkasztók fillérjeiből élnek, mert akkor éhen halnának, a mi nem az eset, hálaistennek.

VRILLÉNYI. – Báró úr, én végtelenül sajnálom, hogy ez a közlemény belecsúszott a lapba, s az illető fiatalember melegségére megjegyzem, hogy mint egészen kezdő nem tudta, hogy a báró úr is...

A BÁRÓ. – Én csupán tudatni kívántam önrel rendelkezésemet; az ön melegségeit meghallgatni egy más alkalommal fogom. Most nincs ehhez időm, mert minden perczen várom az én jövődöbéli vejemnek, a herczegnek az ügyvédjét, a kivel éppen a házassági szerződést fogom megbeszélni. Ez igen elfoglalt engem, mert nem hallgatom el ön előtt, hogy a nevezett házasság máris sok bosszúságot szerzett nekem.

VRILLÉNYI. – Hogyan, báró úr?... A világerért se akarnék indiskrét lenni, de, ha nem tévedek, Santabarbara Roger herczegről van szó...

-79-

A BÁRÓ. - Na, a család ellen semmi kifogásom, és elismerésre méltó, hogy a herceg több ősének szobrai ki vannak állítva a florenczi Oficír-palasztban, a mit a házasságról irandó czikkben meg kell említeni.

VRILLÉNYI. - Nem fogom elmulasztani, báró úr...

A BÁRÓ. - Ezt a czikket nagy gonddal kell szerkeszteni és nyomtatni, nem pedig meggondolatlanul, mint a lovakról, mert nem fogom ön előtt eltitkolni, hogy csakis a czikk kedvéért adtam meg atyai beleegyezésemet a házassághoz, mely igen sok aggodalommal tölt el.

ARTHUR (bejön és egy névjegyet nyújt át a bárónak.)

A BÁRÓ (megnézi a névjegyet.) - Dr. Bonifáez Ödön, köz- és váltó-ügyvéd... Azt hiszem, éppen ez legyen az illető. (Vrillényi fölemelkedik.) Menjen, menjen, és célszerű lesz, ha előre működik, hogy a czikknek helyet csináljon a lapban, a hová majd bele lehessen nyomtatni. (Vrillényi búcsuzik.) Isten áldja meg!

(Egy percz multán Vrillényi eltűnt, s Dr. Bonifácz áll a báróval szemben.)

BONIFÁCZ. - Legalázatosabb szolgálja, báró úr.

A BÁRÓ. - Hogyan? Ön legyen az?

BONIFÁCZ. - A versenytéren már gyakrabban volt szerencsém...

A BÁRÓ. - Na, ez jó. Mikor a herceg mondta, hogy: »Majd elküldöm a Bonifáczot« - sehogyan se tudtam elgondolni, hogy kicsoda és micsoda legyen ez a Bonifácz? Hát csak most látom, hogy egy régi jó ismerős a lovaktól!

BONIFÁCZ. - Nagyon örülök, hogy a báró úr még emlékszik rám...

A BÁRÓ. - A legszívélyesebben! Csak azt nem tudtam, hogy ön ügyvéd, és hogyan hívják, mert én azt hittem, hogy ön sport-tudósító a lapoktól, és nem tudom, mi a neve... Akkor hát ön le fog ülni és rá fog gyujtani egy szivarra, mely valódi Havanna; darabja egy korona négy fillér, és egyet tegyen el az útra... (Elhelyezkednek és rágyujtanak.)

BONIFÁCZ. - A herceg sürgetett, és utasított, hogy már ez alkalommal mutassam be a házassági szerződés fogalmazványát, de én illendőbbnek tartottam ezt akkorra halasztani, a mikor a báró úrral az általános elvekre nézve már tisztába jöttem...

A BÁRÓ. - Ön helyesen járt el, úgyis mint ügyvéd, úgyis mint a herceg képviselője. Mert mint ügyvéd mért csinált volna magának esetleg haszontalan dolgot, és mint a herceg ügyvezetője mért bosszantott volna meg engemet egy valamivel, a mi úgy hangzott volna, mint a herceg föltételei?! Nem igaz?

BONIFÁCZ. - Én is éppen így gondoltam.

A BÁRÓ. - Annyival inkább, mert én még távolról se vagyok végképpen elhatározva. És ha már erről értekezünk, önnek, mint régi jó barátnak, azt is be fogom vallani, hogy nekem ez a házasság egy cseppet se tetszik.

BONIFÁCZ. - Ugyan? De hisz a herceg minden tekintetben kifogástalan vőlegény, és azonkívül oly megnyerő modorú gentleman...

A BÁRÓ. - Na hát lássa, éppen ez az. Barátok közt vagyunk és magántudomásul szívesen megajándékozom önt teljes bizalmammal. Tehát ez a házassági terv sokáig nem bírta az én beleegyezésemet, mert a herceg nagy életember és nekem egy kicsit túlságosan életember.

BONIFÁCZ. - Istenem, az ő körében minden fiatal ember...

A BÁRÓ. - Az ő körében? Hát én talán nem tettem magamévá ezt a kört? És nem voltam-e én is fiatal? Férfiak közt mondva, én is megőriztem a vidám életbölcészetet, és az illendőség határai között én is életember vagyok. De életember és életember közt nagy a különbözet. Szerintem az első elv itt az, hogy az ember a saját számlájára legyen életember.

BONIFÁCZ. - A herceg adósságai nagyon menthetők, báró úr. Mindig kétségtelen volt, hogy fényes nevével, és kiváló személyes tulajdonságaival, mert hiszen szép, elegáns, megnyerő jelenség, nagy partit fog csinálni, a mely esetben természetes...

A BÁRÓ. - Hát éppen ez az, a mit én soha se fogok megérteni, hogy egy valaki jól éljen felírásra, és fürödjön mindenben, a mi jó és drága, egy ismeretlen öreg úrnak a számlájára, a ki valahol messze, egy idegen országban, gyűjti a pénzt erre a célra, és gyűjteni fogja a jövőben is, a míg a leányai felnőnek. Ezt ön már sehogy se fogja beleszorítani az én koponyámba, a mely csontból van. Hát ön persze egy megrögzött arisztokratának vélt engem, de én minden hamis szégyen nélkül bevallom, hogy minden magas társadalmi pozíció daczára, melyet ügybuzgalommal elértem, a jelen napig megőriztem a kereskedő szeplőtlen gondolkozását. És mi tetszett volna nekem ezen a kérőn, mint személyi tulajdonság? Mi legyen a herceg sajátlag?

BONIFÁCZ. - Ha a katonai rangja nem is magas, minden carriere nyitva van előtte: a katonai is, ha esetleg ezen a pályán kívánna maradni. Ma még csak főhadnagy a Sándor főherceg nevét viselő vértesezrednél, de személyes jóbarátja, sőt tegező pajtása a komandáns Ruprecht-Oswald főhercegnek, a ki mindig csak így szólítja: »Mein Alter!« vagy: »Du, Rüdiger!«...

A BÁRÓ. – De mit kezdjek én egy katonával, a ki még csak katona se akar maradni, mert azt szándékolja, hogy a Botschafter-Sekretári pályára lép, hogy Párisban, Londonban vagy Yokohamában reprezentáljon egy szép feleséggel, és egy oly revenüvel, melynek gondolatára a jobb fülem alatt viszketni kezd?!... Átadja ő nekem a helyét és a főherceg barátságát, folyósítva, mint a hogyan ő kívánja a hozományt? Leszek én helyette huszonnyolcz éves Dragonier? Fogja nekem mondani a főherceg: »Du, Rüdiger?!«... (Az ügyvéd névjegyét forgatja.) Nem, Ödön barátom, ez a parti soha se nyerte volna meg az én jóváhagyásomat, a szegény báróné és az én Blanka leányom nélkül. Hanem – miért titkoljam el ön előtt ezen házi ügyeket? – a szegény báróné, a kinek én minden gyöngédséggel tartozom, több okból, melyek nem tartoznak ide, nem képes egy élő hercegnek ellenállani, és talán még ez sem lett volna elég, ha az nem történik, hogy egy napon észreveszem, mennyire el van csavarodva a feje az én leányomnak, a nagyobbik baronesznek.

BONIFÁCZ. – Éppen azért, báró úr, mert szívek frigyéről van szó, nem lehet arra az álláspontra helyezkednünk, a melyet egy rezon-házasság esetében...

A BÁRÓ. – És lássa, a mi nekem még jobban nem tetszett, éppen az volt, hogy az én leányom így be lett ugratva az akadály-pályára, a mit ön, mint tudományos sportember, meg fog érteni. Remélem, tudni fogja, hogy a herceg, midőn leányomnak tette a szépet, egyidejűleg a Várai Fejér leányát is ugratta, a mi után ön nem lesz meglepetve, ha én gyanakodom, hogy az én leányom vonzalmában nagy szerepet játszott a bosszúság, mert úgy ő, mint a báróné, talán meghaltak volna a méregtől, ha a herceg véletlenül a Várai Fejér-leányt veszi el feleségül. Megjegyzem, hogy én magam se vagyok képes megérteni, hogyan legyen a Várai Fejérnek egy herceg veje, mert bár a Várai Fejér összeszedett egy kis vagyont, és szerencséje is volt, mert ezt észnek nem nevezhetem, azért sajátlag, és főképpen hozzám hasonlítva, mindig egy kis fűszerész marad.

BONIFÁCZ. – Szó sincs róla, báró úr, a két parti között óriási a különbség...

A BÁRÓ. – Be fogja látni, hogy ezek után jogos kifogásaimat nem érvényesítettem és hagytam menni a dolgokat. Úgy nézek én ki, mint a ki nejének és leányának szívét semmibe veszi? Hiéna vagyok én? Ugy-e, nem? Természetesen elvártam volna, hogy a herceg honorálja azokat a tekinteteket, a mik egy önfeláldozó családapának egyedüli jutalma. És mi történt az eljegyzés után? Ön szerint a herceg egy megnyerő modoru gentleman. Na hát a herceg az eljegyzés után velem szemben egy oly leereszkedő és vállveregető hangnemet vett fel, a melyet az én becsületesen megszerzett társadalmi rangom egyszerűen kizár. Nem fogom megjegyezni, hogy az általam szívélyesen felajánlott tegezési viszonyt mintegy elfelejteni látszott, és azt sem, hogy engem több ízben minden illendőség és Ő Felségétől nyert kitüntetésem daczára, tanuk előtt, és egyszer a legvegyesebb társaságban, mert orfeumi énekesnők is voltak jelen, »kedves Berzsenyi«-nek szólított; mindezt nem fogom megjegyezni, mert ezek csekélységek, melyeknek fölötté állok. De van egy hangnem, a melyet kikérek magamnak. És ha, teszem fel, a hercegeprimás, kinek lelki fia vagyok, vagy egy főherceg, kihez mi arisztokraták is mint szolgák viszonylunk, szól hozzám ezen hangnemben, az más. De hogy egy velem egyenrangú, legyenek bár az ősei a flórenczi Officír-palasztban, nekem tanácsokat adjon, ennek semmi értelme. Én nem vagyok gógós ember, pedig lehetnék az, mert én magam vagyok magamnak az őse, és ez nagyobb kunszt; továbbá, mint önérzetes ember, nem gondolok senkinek a tiszteletlenségével, ha ez ingyen van. De a pénzemért megkívánom, hogy tiszteljenek, és ön ezt természetesnek fogja találni.

BONIFÁCZ. – De, báró úr, itt egy rettenetes félreértést fedezek fel, mely...

A BÁRÓ. – Hagyjon kibeszélni, Ödön. Látja, ez az, a miért én még most se vagyok a végsőig elhatározva. És most azzal jön elő nekem a herceg, hogy: »majd elküldöm a Bonifáczt...« és maga előjön, a minek különben örvendek. De a herceg részéről ez sem tetszik nekem.

BONIFÁCZ. – Bocsánatot kérek, de ez csak a herceg gyöngéd érzéséről tanuskodik. Vannak dolgok, a melyeket, közös érdekből, előre meg kell állapítani, mert »clara pacta, boni amici«, és ilyesmiben a félreértés súlyos következtetésekkel járhatna... Már most rá nézve is zsenans, de főképpen a báró urat kívánja megkímélni a zsentől, melylyel a jövődöbéli vőnek felelne, olyan kérdésekre, a melyeket a hercegnek elő kell hoznia... Egy harmadik ilyenkor megkönnyíti a tárgyalást...

A BÁRÓ. – Miért nem mondja azt, hogy a herceg alkudni akar, s hogy ez egy harmadik közvetítésével sokkal kényelmesebb?!... Nézd, Ödön, ezek a gentlemanek, a kik rokonságot tartanak a szobrokkal, addig, a meddig csak az kell, hogy pezsgós üvegeket hajigáljunk a plafondra, egy orfeum-énekesnőnél, a legesztelenebb, a legvidámabb, a legbolondosabb fiúk a világon, de mihelyt pénzről van szó, egyszerre oly józanok, oly komolyak és oly okosak, mint Auspitz, az én könyvelőm. És ez imponál nekem, de tudod, Ödön, mihelyt pénzről van szó, nálam is megszűnik a tréfa.

BONIFÁCZ. – Azt hiszem, báró úr, nincs rá ok, hogy vitatkozzunk...

A BÁRÓ. – Miért vitatkozni? A herceg már valószínűleg ismeri szándékaimat, melyekből titkot sohase csináltam. Blanka leányom, mint a másik, két millió koronát kap hozományul, a megfelelő kelengyén kívül. Egyelőre azonban a hozománynak csak a hatszázalékos kamatait élvezi, előleges havi részletekben. Ha az én unokám, a kis herceg vagy hercegnő világra jön, leányom kezéhez egy millió koronát folyósítok. A másik millió koronának ismét csak kamatait kapja, míg az elsőszülött unokám hatodik évét el nem éri. Ekkor a hozomány hátralévő részét is folyósítom.

BONIFÁCZ. – De, báró úr, a herezeg adósságai jelentékeny összegre rugnak...

A BÁRÓ. – Mi köze ezekhez a kedves Berzsényinek? Ha a herczeg ezeket az adósságokat fizetni tudta a tiszti gázsiból, ezentúl még könnyebben fogja fizetni a hozomány kamataival.

BONIFÁCZ. – Csakhogy a báró úr nagyon jól tudja, hogy az ilyen hitelezőknél a végső terminus az adós esküvéje. Ezen a napon meg fogják rohanni a herczeget s ha ekkor nem elégíthetné ki a hitelezőit, le kellene mondania minden carrière-ről. De még ha erre határozna is magát, a mi a herczeg finom érzületével összeférhetetlen, ezenkívül diszkrét természetű kötelezettségei is vannak. A báró úr már értesült róla, hogy a herczegnek egy régi összekötötése van... Miss Rolly Pollyval, egy prágai angol művésznővel... a ki a herczeggel szemben illő végkielégítésre tarthat számot.

A BÁRÓ. – Én ugyan az én kereskedelmi gondolkodásommal sajátságosnak tartom, hogy valaki egy új szerelemből fizesse ki a réginek járó végkielégítést, de mivel az Officzír-palasztnban, úgy látszik, mindig az volt a divat, hogy a törvényes szerelem viselje a törvénytelen költségeit, s ha ez hitelezett, ő viszont előleget nyújtson: nem bánom, hajlandó vagyok ezen ügyet rendezni. Természetesen oly föltétellel, hogy magam járok el ebben az ügyben.

BONIFÁCZ. – Nem képzelem, hogy a herczeg belenyugodjék ebbe a megoldásba, a melyre természetesen eddigelé nem is gondoltunk...

A BÁRÓ. – Attól tartana a herczeg, nem igaz, hogy smuczig leszek?!... Persze, ő nagyobb gavallér volna, mint én, de neki könnyebb gavallérnak lenni az én pénzemből, mint nekem, a ki csak a magaméból lehetek az... Mégis, hajlandó vagyok magamra vállalni, hogy az ügy a kérdéses hölgy teljes megelégedésére fog elintéztetni. Sőt, ha a herczeg előterjeszti nekem összes adósságainak jegyzékét, nem mondom, hogy nem vagyok hajlandó az ügygyel foglalkozni.

BONIFÁCZ. – Kizártnak tartom, hogy ezt a módozatot a herczeg elfogadhatná. Azonkívül, hogy ez a büszkeségét is érintené...

A BÁRÓ. – Félné, hogy kiegyezést proponálnék a hitelezőinek? A herczeg igen nagylelkű, de fáj, hogy éppen velem szemben nem az.

BONIFÁCZ. – Továbbá ebben az esetben a herczegnek le kellene mondania arról, hogy áttérhessen a diplomacziái pályára. És a herczeg igen határozott jellem, a ki a legnagyobb áldozatok árán sem tágit attól, a mit egyszer föltett magában. Azt hiszem, nem követek el indiskréciót, ha elárulom, hogy a Várai Fejér-féle kombináció is azért szakadt meg oly hirtelen, még a kezdet kezdetén, mert Várai-Fejér hasonló intenczióknak adott kifejezést.

A BÁRÓ. – Várai-Fejér nem akart abba beleharapni, hogy az egész hozományt szó nélkül kiadja, de a herczeg azzal a hízelgő föltevással tisztelt meg, hogy a kedves Berzsényi majd nyájasabb lesz?

BONIFÁCZ. – A báró úr tudja, hogy Várai-Fejér csupa kicsinyesség.

A BÁRÓ. – Az meglehet, de annyi eszem nekem is van, mint Várai-Fejérnek. Elég az hozzá, most már mindent megmondtam, és abból, a mit már kimondtam semmit sem vonok vissza. Ez éppen a különbözet köztem és a herczeg közt, a ki megígérte nekem, hogy a főherczeg a hadgyakorlatok alkalmával vendége lesz az én német-ujlaki kastélyomnak.

BONIFÁCZ. – De báró úr, a herczeg nem tehet róla, hogy a hadgyakorlat elmaradt, illetőleg, hogy a hadgyakorlatot délen tartották meg, s nem a felvidéken.

A BÁRÓ. – Félek, hogy ez a véletlen egy carrièrebe került a herczegnek.

BONIFÁCZ. – Remélem, hogy a báró úrnak ez nem az utolsó szava.

A BÁRÓ. – Keressen fel, Ödön barátom, máskor is; majd jobban meg fog ismerni.

VII. A LIPÓTVÁROS RÉME.

– Történik: a Nádor-utczai palotában. Déli tizenkét óra. A nagy szalónban látogató várazokzik: egy szép, szőke asszony, liptai Thurzóné, felesége annak a gyárosnak, a kinek az ujságok a »nagy műveltségü« és »rokonszenves« jelzőket adományozták, az isten tudja miért. Liptai Thurzóné feltűnően emlékeztet az udvari bálók egyik ismert szépségére, és a szőke gyárosné, úgy hajviseletében, mint öltözködésében, élénken ápolja ezt a hasonlatosságot. Liptai Thurzónét meghittebb ismerősei »a Lipótváros rémé«-nek szokták nevezni, s a türelmes olvasó nyomban látni fogja, hogy nem minden ok nélkül... Megjelenik Elza, egy kissé idegesen. –

ELZA. – Bocsáss meg, kedves Pálma, de anyám egy kicsit gyöngékedik...

PÁLMA (rémülten). – Ó, istenem!... Remélem, nem komoly a dolog?...

ELZA. – Nem, nem... Csakhogy ebben az időben...

PÁLMA (aggodalmasan). – Mindig mondtam, hogy nem vigyáz eléggé magára, de soha se hallgatott rám. Különösen régebben; persze te arra nem emlékezhetsz... Akkor ti még kicsik voltatok. Hányszor mondtam neki: édesem, téged meg fog ölni a táncz!... De lehetett is ő veled beszélni!... Magam is afféle kis bakfis voltam akkor, és képzelheted, hogy nem gondoltam semmi rosszat... De a mint elnéztem, milyen szilajon tudott mulatni... Az egész élete egy táncz volt!... Az embernek arra kellett gondolnia, hogy egyszerre csak kitánczol a világból!...

ELZA. – Azt hiszem, egy kicsit túlzod a dolgot. Különben is, ez régen volt, és a mi régen volt, talán nem is igaz... Annyi bizonyos, hogy most, és mióta az eszemet tudom, ellenkezőleg nagyon is vigyáz magára...

PÁLMA (részvétellel). – Ó, nagyon jól teszi!... És ti is édesem, vigyázzatok rá!...

ELZA. – Hála istennek, nincs ok az aggodalomra...

PÁLMA (még folyvást aggodalmasan). – No, tudod, a szívbajosoknál... és neki szervi szívbaja van, ugy-e?... (Elza tagadóan rázza a fejét.) Persze, az ember nem tudhatja, mert ezek az orvosok olyan megbizhatatlanok!... Mást mondanak a környezetnek és mást beszélnek kinn a világban... Én is azt hiszem, hogy túlozzák a dolgot... De annyi fájdalom, igaz, hogy a szíve nincs rendben, és a szívbajosokra nem lehet eléggé vigyázni... Az ember azt hinné, hogy semmi bajuk... szinte virágzanak... aztán egy fölindulás és végük van, máról holnapra!...

ELZA. – Nem tudom, ki beszélte tele a fejedet ilyen riasztó jövendölésekkel... De biztosítalak, hogy anyám állapota nem ilyen komoly... Egy kis meghülés az egész.

PÁLMA. – No és képzelem, mennyire felizgatta ez a bosszúság...

ELZA. – Miféle bosszúság?

PÁLMA. – Hisz tudod!... A recepezió a főhercegnőnél!...

ELZA. – De, kérlek, ott semmi olyas nem történt, a mi felizgathatta volna...

PÁLMA. – Mindjárt gondoltam, hogy a fele se igaz annak, a mit beszélnek. De rémes dolgokat meséltek...

ELZA. – Miket meséltek?

PÁLMA. – Én igazán nem is tudom... én, kérlek, olyan vagyok, hogy az effélét azonnal elfelejtem... Az egyik fülembé be, a másikon ki. Szóval igen bántó epizódokat kolportáltak... Hisz az ujságokba is belekerült!...

ELZA. – És te szóról-szóra elhiszed azt, a mit az ujságok a mendemondákból a nép számára föltálatnak?

PÁLMA. – Isten ments! Én mindjárt mondtam Alfrédnek.

ELZA. – Azoknak persze, a kik nem voltak meghíva, nem maradt egyéb, mint hogy irigykedjenek és mindenféle pletykát hozzanak forgalomba...

PÁLMA. – Az már igaz, és vedd hozzá azokat, a kik önzetlenül gonoszok!... De azért mégis örültem, hogy nem mentem el... Tudod, én nem szeretek oda menni, a hol a vendégeknek más tálból adnak cseresznyét, és nem abból, a melyikből ők maguk esznek...

ELZA. – A főhercegnőnél nem ez volt az eset, és hidd el, hogy semmi borzasztó nem történt, bár a főhercegnő a legnagyobb liberalitással olyanokat is meghítt, a kikről nem lehet megérteni, hogyan jöttek ahhoz...

PÁLMA. – Ezt Alfréd is mondta, de akármilyen vegyes volt a közönség, nem lehet feltenni a főhercegnőről azt a szándékot, hogy vérig akarta sérteni a vendégeit. Végre is, ha a főhercegnő egy nagyszabású ünnepélyt akar rendezni a védnöksége alatt álló egyesület javára, és hogy ezt megtehesse, kész arra az áldozatra is, hogy megnyitja termeit az egyesület választmányának, meg annak a hölgybizottságnak, a melylyel a választmány a jótékony cél érdekében kiegészítette magát, a mi egész tömeget jelent, akkor természetes, hogy elszánta magát mindenre. Csak a jótékony cél fogja nézni és nem azt, hogy az Elaggott Cselédek Gyámolító Egyesületért buzgólkodó hölgyeket csak a kapaszkodás viszi hozzá, mert boldogok, ha az ujságban a főhercegnő vendégeiként szerepelhetnek és nem tudom mit adnának érte, hogy először, utóljára, egyetlenegyszer, bekandikálhassanak azon a kapun, a melyet ez után az ingyen-tejkiosztás után örökre bezárnak előttük. A főhercegnő a nagylelkűségnek és az önfeláldozásnak e keserves óráiban csak az elaggott cselédek fogja nézni és nem azt, hogy a vendégei között vannak, a kik maguk is elaggott cselédekre emlékeztetnek.

ELZA (mézédes mosolylyal, ártatlanul). – De, kedves Pálma, akkor igazán nem értem, mért nem jöttél el?

PÁLMA. – Tudod, én a leereszkedő jóakaratot még jobban nem tudom eltűrni, mint ha valaki egyszerűen bózhafat akar lenni. Na, és a mikor hallottam ezeket a históriákat, nagyon, de nagyon sajnáltalak benneteket. Én mindjárt mondtam, hogy a sértés nem lehetett szándékos, és az egyszerűen nem létezik, hogy a főhercegnő ne üdvözölje a vendégeit...

ELZA. – Ez csak azokkal történt, a kik szükségesnek vélték egy félórával megkésni, és akkor állítottak be, a mikor a bizottsági ülés már javában folyt. Természetesen az előadót nem lehetett

az ő felolvasásában megzavarni, pusztán az elkésették kedvéért, és maga a háziasszony se tehette...

-92-

PÁLMA. – De semmi nélkül még se mesélték volna ezeket a borzasztóságokat, és ha az eset egy főhercegnőnél történt is, nektek erre nem volt semmi szükségetek...

ELZA. – Velünk meg éppen nem történt a legcsekélyebb méltatlanság se, és én nem tudom, honnan veszed...

PÁLMA. – No, azt meg fogod engedni, akármilyen elnézéssel vagy a főhercegnő iránt, hogy ha valaki vendégeket hí, legalább is nem szokásos a vendégeket A., B. és C. osztályba sorozni, a szerint, hogy melyik utcában ringott a bölcsőjük és mióta örvendenek a keresztség szentségének, és aztán elhelyeztetni a vendégeket, kit-kit a maga csoportjába, mint a képviselőházban, végül körülvenni magát egy magasabb rangú testőrséggel és nem utalványozni a többi meghívottnak, csak A. B. és C. osztályu mosolyokat vagy pillantásokat... Én magam is jó képet csinálnék a rossz játékhoz, ha zsebre kellene vágnom effélet, és abban igazad van, hogy kár az ilyesmit túlzott érzékenységgel bírálni, de akárhogyan gondolkozzunk is a legmagasabb ranguakról és erről a kínos esetről, annyit el fogsz ismerni, hogy az ilyen lebagatellizálása az egész világnak és különösen azoknak, a kik hozzájok akarnak kapaszkodni, nagyon hasonlít a főhercegnőkhöz, és ti, szegények, nem érdemeltétek ezt. Mondtam is Alfrédnek... à propos, mit hallottál Alfrédnek a nővéréről?

ELZA. – Borkövyvéréről? Csak azt hallottam, hogy beteg.

PÁLMA. – Képzeld, nem elég, szegénynek, a maga baja, egyszerre, nem tudni hogyan, a legborzasztóbb dolgokat kolportálják róla. Persze, ha egy asszony otthagyja az urát... Én iszonyatosan fel voltam háborodva.

-93-

ELZA. – De hát mit kolportálnak róla?

PÁLMA. – Édes istenem, mit tudom én!... előbb nem tudom miféle titokzatos betegségről kezdtek suttoggni, és az ő esetében minden titokzatos betegség azonnal hitelre talál... de persze te ezt nem fogod érteni... aztán azt mesélték, hogy megmérgezte magát, és mások, hogy az egész mérgezés csak komédia, a mi azért történt, hogy az ura visszavegye... Az egészből persze csak annyi igaz, hogy a szegény asszony keservesen megbánta, a mit tett, mert a mit előre lehetett tudni, most már bizonyos, hogy a gróf nem fogja elvenni... és úgy látszik, a szegény asszonynak a pénze is elfogyott... de én nem hiszem, hogy Borkövy kibékül vele, bár Borkövy igen becsületes ember... rendkívül ostoba, de becsületes... valóságos pozőrje a becsületnek... és mikor egy czipókenőcs-feltaláló erőnek erejével az apostolt akarja játszani, ez egy kissé nevetséges... de annyira nem ostoba, hogy az asszonyt visszavegye... különösen ez után a botrány után... Engem iszonyatosan bántott a dolog. A szerencsétlen teremtés, akármilyen könnyelmű... a mi érthető, mert a családjában mindenki hisztérikus... azt még se érdemelte meg, hogy ilyen rémtörténeteket találjanak ki róla... És mindjárt mondtam Alfrédnek, hogy: na, ennek Berzsényiék nem fognak örülni!

ELZA. – Ah, erről is beszéltél Alfréddal?

PÁLMA. – Igen, és tudod, mit felelt? Nekem egy kicsit fáj, a mit felelt, olyan... hogy is mondjam?... egy kissé cinikusan hangzott. Azt mondta: »Mi köze Berzsényiéknek ahhoz, hogy miket mesélnek a nővéremről?!... A Berzsényi-családba én akarok beházasodni és nem a nővérem!«

ELZA. – Alfréd igen bizalmas hozzád.

PÁLMA. – Ó, mi régi jóbarátok vagyunk!

ELZA. – Ezt mindenki tudja, éppen azért nagyon meglepett, a mit nem tudom ki beszélt... És különösen azért örülök, hogy láthatlak, mert már alig vártam, hogy megkérdezhessem tőled: igaz-e a dolog?

PÁLMA. – Parancsolj, édesem.

ELZA. – Mondom, nem tudom már ki újságolta, hogy többfelé, a hol az eljegyzésünkről volt szó, igen szigorúan nyilatkoztál Alfrédról. Ezt én nem akartam elhinni, mert hisz c'est le secret de Polichinelle, hogy már régóta a legjobb barátságban vagytok...

-94-

PÁLMA. – Ó, édes istenem, én csak azt mondtam... és mindenkinek csak ezt... hogy Alfréd panamista. C'est le secret de Polichinelle, és nem olyan nagy dolog, hisz a képviselők között igen sok a panamista, mindenki ismeri őket, és ettől még igen egészségesek. Ha én ártani akarnék Alfrédnek, külön dolgokat mondhatnék róla, például azt, hogy szívtelen, mint egy kocsis; hagyta, hogy az apja éhezzen, sőt verte is az apját... de ezt csak neked mondom.

ELZA. – Bocsáss meg, kedves Pálma, de a vőlegényéről nem szívesen hiszi el senki az ilyesmit, azonkívül az utóbbi olyan romantikusan hangzik...

PÁLMA. – Képzelheted, édesem, hogy nem mondanám el, ha komolyan venném Alfrédnek ezt a házassági tervét. Többet mondok. Ha én azt hinném, hogy te csakugyan feleségül fogsz menni Alfrédhez, kétségbe kellene esnem a jövődet illetőleg, mert én nagyon jól ismerem Alfrédot, jobban, mint bárki más, ismerem nemcsak a bűneit, hanem a rossz szokásait is, a mi még többet jelent. De engedj meg, én a ti eljegyzéstekeket nem veszem komolyan. Istenem, nem először vagy eljegyezve; azt lehetne mondani, hogy az eljegyzés nálatok sans conséquence. És meg vagytok

győződve, hogy ha jobban meg fogod ismerni Alfrédot, ez az eljegyzés is úgy fog végződni, mint a többiek... nemsokára azt se fogod kérdezni: hol van Alfréd? s hol a tavalyi hó? Ha már úgy kívántad, egészen őszintén beszélek veled. Nem hallgatom előtted el, hogy éppen azért szerettem volna kedves mamádat látni, mert figyelmeztetni akartam őt... Vannak dolgok, a melyeket az ember nyugodtan elmondhat egy anyának, a menyasszonynak nem kell tudni róla... De te más leány vagy, mint a többiek, sokkal intelligensebb... Azért nem titkolózom előtted. Tudd meg, hogy ez az ember nem hozzád való, mert egy sokszorosan terhelt családból származik. Az, hogy egy kis betörő, még a legkisebb hibája. De azt már érdemes megfontolni, hogy a családjában minden második ember az örültek házában végzi az életét, és minden harmadik epileptikus.

ELZA. - Azt hiszem, Alfréd nagyot nézne, ha hallaná, hogy miket mesélsz róla.

PÁLMA. - Ó, én megmondtam neki is, hogy fel fogom nyitni a szemeteket, és megakadályozom ezt a házasságot!

ELZA. - Mit szólt hozzá?

PÁLMA. - No, a vakmerőségének nincs határa. Nevetett, és azt jósolta, hogy nem fogsz hitelt adni nekem.

ELZA. - Bocsáss meg, de igaza volt.

PÁLMA. - Nem volt igaza. Mert én meg foglak győzni. Nem voltam elkészülve rá, hogy mindent meg kell mondanom... hogy a kevesebb nem lesz elég... De meg foglak győzni.

ELZA. - Be akarsz bizonyítani nekem, hogy Alfréd csak szeretőnek alkalmas, férjnek nem?

PÁLMA. - Mondjuk úgy. Abból, a mit mondani akarsz, csak az következik, hogy jól ismerem, s nem az, hogy nem mondok igazat.

ELZA. - Nézd, kedves Pálma, te nem tartozol az önzetlenül gonoszok közé. Valld meg, hogy önzésből beszélsz.

PÁLMA. - Igen. Meg akarom tartani magamnak. És nagyon csudálnám, ha ez után a vallomás után is ragaszkodnál hozzá.

ELZA. - Kérlek, azt én jól tudom, hogy Alfréd nem volt szent. Mért ne bocsáthatnám meg neki a te barátságodat is a többivel együtt?

PÁLMA. - Ebből is látszik, hogy nem szereted.

ELZA. - De már kezdem szeretni.

PÁLMA. - Mit tudsz te a szerelemről? Mit tudsz te arról, mikor valaki vérenek minden cseppjével ragaszkodik egy gazemberhez?!

ELZA. - El akarsz disputálni tőlem, tehát már értéke van előttem. Különben szépen kérnélek, ne gazemberezd, a míg nem bizonyítasz. Ha egyelőre nem is hódíthatom el tőled, mégis csak a vőlegényem.

PÁLMA. - Bizonyítani fogok, mert nem hiszem, hogy az erkölcsi fogyatkozásait is megbocsátanád. Egy kis bokkrétát állítok össze a leveleiből, és biztosítalak, hogy lemondasz róla.

ELZA. - Vederemo.

PÁLMA. - Vederemo. És most pá, kedvesem!... A viszontlátásra!

ELZA. - Pá, kedvesem!

VIII. A NAPEVŐ.

- Színhely: ismét a nagy szalón. A déli látogató megint: liptai Thurzóné. Elza hosszan várakoztat magára; végre megjelenik. -

ELZA. - Bocsáss meg, kedves Pálma...

PÁLMA (ijedten). - Istenem, csak nem az ágyból keltél fel miattam?!... Olyan zilált vagy!...

ELZA. - Dehogy! Már régen fenn vagyok és pompásan érzem magam...

PÁLMA. - Annál jobb, annál jobb... bár tartok tőle, hogy csak meg akarsz nyugtatni. Hadd lássalak! Jesszusom, hiszen nem is sápadt vagy, hanem zöld!

ELZA. - Rosszul látsz, mert a szoba egy kicsit homályos. Úgy nézek ki, mint máskor.

PÁLMA. - Az igaz, hogy egy idő óta mindig igen rossz színben vagy!... szinte megöregedtél. A multkor meg is kérdeztem Alfrédától: »Mondja, mit csinál maga a menyasszonyával?! Hiszen nem lehet ráismerni!«

ELZA. - Nagyon szép, édes Pálma, hogy ennyire érdeklődöl, de biztosítalak...

PÁLMA. - Nem, nem, hiába beszélsz... és én kétségbe vagyok esve, mert nem gondolhatok egyebet, mint, hogy ezt én okoztam, a fecsegéssel és ezekkel az átkozott levelekkel... Mondtam is a multkor Alfrédnak, hogy már keservesen megbántam, a mit tettem...

-98-

ELZA. - Ez érdekes, hogy szépen megbeszéled vele a különböző démarche-okat, a mikkel azon fáradozol, hogy őt kontrakarirozd!... És ő, mit szól mindezekhez ő?... A mi közös barátunk, a ki annyit diskurál veled a menyasszonyáról és a ki a menyasszonyának azt mondja rólad, hogy téged kár szabadlábban hagyni, mert köz- és önveszélyes örült vagy?...

PÁLMA. - A kis kedves!... Te, Elza, esküszöm neked, hogy a föld még nem hordott a hátán ilyen gazembert! Igen, eleinte azzal fenyegetőzött, hogy be fog csukatni az örültek házába. De ez nem sült el, mert jól néznék ki, ha minden asszonyt be lehetne vinni a Svarczerhez, csak azért, mert nem jól él az urával!... Aztán rám akart ijeszteni, hogy elárul a férjemnek, hogy elmond neki mindent... és ő képes is erre, mert nincs az a nemtelenség, a mire ne volna képes, ha két krajczár haszna van belőle... De ez se hatott, mert jól tudja, hogy a férjemmel azt hitetem el, a mit akarok, és semmi szín alatt se fogja azt hinni, a mi rá nézve kellemetlen... Végre azt eszelte ki, hogy be fog mártani előtted, és nekem a legnagyobb cinizmussal csak annyit mondott, hogy csak beszéljek bátran és ne felejtsek el semmit, mert jobb, ha a menyasszonya előre tisztában lesz mindennel s a házasság után nem pattanhat ki semmi, a mit én már előbb nem szellőztettem... Azt mondta: tulajdonképpen szolgálatot teszek neki, és azóta arczátlan nyugalommal kérdezősködik, hogy micsoda eredményeket értem el a leleplezéseimmel...

-99-

ELZA. - Au fond, igaza van, mert jobb, ha idejekorán tisztázzuk az eszméket.

PÁLMA. - Te még azt hiszed, hogy tisztázhatod őket?

ELZA. - Miért ne?

PÁLMA. - Elolvastad a leveleket?

ELZA. - No, majd nem olvasom el az ilyen leveleket!

PÁLMA. - Hát mit szólna a vőlegényedhez?

ELZA. - Édes istenem, úgy látszik, igazad volt, és a mi közös barátunk csakugyan nem kifogástalan ember. De hát hol vannak a Lohengrinek?

PÁLMA. - Mindössze ennyi a megjegyzésed?

ELZA. - Miért simfeljek a vőlegényemre? Én simfeljek rá? Eleget simfelik a politikában, és szomorú, hogy nem ok nélkül. De ha már benne vagyok a szószban, hát mit csináljak?

PÁLMA. - Nem értelek. Mindezek után, trocz alledém, férjhez akarsz menni hozzá?! Ahhoz az emberhez, a kit én... megfizettem!

ELZA. - Pardon, csak kölcsön adtál neki. Lehet, hogy soha se akarta visszafizetni, de csak kölcsönöket fogadott el. A mi igaz, az igaz. És lehetséges, hogy igazságtalanul ítéljük meg, a mikor gyanúsítjuk, hogy soha se akart fizetni. Talán éppen azért kereste folyton a nagy partit, hogy az adósságait visszafizethesse. Nekem őszintén megmondta, hogy nem venne el, ha szegény leány volnék. Na hát a kölcsönt vissza fogja fizetni kamatostul, sőt a kamatok kamatjával, ha akarod. Ez a kimagyarázkodás egy kicsit kellemetlen... rád nézve is... mind a kettőnkre nézve... de essünk túl rajta. Nem valami díszes história, az igaz. És én meglehetősen különösnek találok a világ berendezését, de úgy látszik, előfordul, hogy a vőlegénynek nem csak a jövőjét kell megvennünk, hanem meg kell vásárolnunk, vissza kell vásárolnunk a multját is... ki kell őt váltani... Úgy látszik, előfordul, hogy a legjelesebb férfiú is, ha másképpen nem lehet, egy darabig hitelbe élvezi az életet, a pezsgőt, a kocsit, a cigányozást s a többit, aztán szívének trónjára beültet egy ártatlan leányt, a ki készségesen ki fogja fizetni, a mit a szívkirály előbb hitelbe élvezett, a pezsgő-kontót, a kocsitartozást, toute la lyre, s hálájának kifejezésébe bele fogja foglalni az összes, régebben szerepelt kisasszonyokat is... Ez egy kicsit furcsa, hogy a menyasszonynak kell mindezekről gondoskodnia, visszamenőleg... de, úgy látszik, a házasság, a maga zikornyátlanóságában, voltaképpen csak afféle konverzionális művelet... az egyik fél kielégíti az összes apró hitelezőket, annak fejében, hogy a másik fél leköti magát... és meg is esküszik rá, hogy ezentúl csak egyfelé fogja fizetni a kamatokat... Ez nem annyira vidám, mint inkább undorító, de éppen nem ritkaság... A formák gondos betartásával, a valóságnak ügyes és szép felöltöztetésével gavalléroknál, grófnoknál is előjön... mondhatni: gang und gébe. Na hát én a világ rendjét nem fogom megváltoztatni... és nem várom a Lohengrint, a ki elvenne egy garas nélkül is... mert meglehet, hogy ha lecseppe az égből, az is mindjárt a brabanti uradalom után tudakozódnék... hanem egyszerűen beleilleszkedem a társadalmi rendbe. Szóval, légy nyugodt, a mult ki lesz egyenlítő, és a mi téged illet, nem panaszkodhatol, mert a pénz nem vészett el, s neked a többi: a szebb emlékek, a vidám órák, a bókók, vagyis, »a szív zenéje«, und so weiter, a holdvilág, a csalogány dala, mind ingyen maradt!

-100-

PÁLMA. - Hallatlan leány vagy! Azért vágsz a fejemhez ilyen rettenetes szotizokat, mert meg akarlak menteni ettől a Schinderhannestól?!... Nem értelek. Én a legnagyobb nyíltsággal szólok hozzád; megalázodom előtted, s a mi ennél is több, elmondom neked a legszégeyentesebb titkaimat, csakhogy megóvjalak egy nagy veszedelemtől. S te a helyett, hogy kiadnád az útját ennek a sviháknak, és nekem köszönetet mondanál, hogy megszabadítottalak tőle, cserében a jóakaratomért, malicziákkal felelsz, és azzal bünteted meg magadat, hogy juszt is férjhez mégy

-101-

ahhoz, a kit nem szeretsz, és a ki nem méltó hozzád!

ELZA. – Kedves Pálma, te szíves voltál elismerni, és valóban a legnagyobb nyíltsággal, hogy a jóakaratom nem egészen önzéstelen. Elmondtad, hogy meg akarod tartani az emberedet, akárminők az erkölcsi fogyatkozásai. Nem méltó hozzám, de neked megfelelő...

PÁLMA. – Az más. Én szeretem ezt az embert, akármilyen kucséber... De én asszony vagyok, és te ezt nem érted. Egy leány nem szerethet; egy leány csak álmodozhatik.

ELZA. – Eh, kedves Pálma, te erre már nem emlékszel!... annak, hogy te leány voltál, már jó ideje!... De ne vitatkozzunk erről... Annyi bizonyos, hogy egyelőre én se szándékozom lemondani róla... Pedig elhiszem, hogy éppen nem az az ember, a kiről álmodozni lehet... De úgy látszik, hogy ez nem határoz, és úgy látszik, hogy én is szeretem.

PÁLMA. – Ezt beszéld el a Blaschkenének; az talán elhiszi. Az egész világ tudja, hogy mind a kettőtöktől távol van minden érzélgősség... Alfréd soha se csinált titkot belőle, hogy csak a pénzéért vesz el... s a multkor magad is elismerted, hogy csak rezonból méssz hozzá, mint olyan fiatal emberhez, a kinek nagy jövője van, a kinek az oldalán a legmagasabb körökbe s ott is vezető szerephez juthatsz... a mi ugyan nem igaz, de ez a gazember a legokosabb lányokkal is el tudja hitetni ezt a számárságot...

-102-

ELZA. – A multkor is mondtam, hogy már kezdem szeretni...

PÁLMA. – No, ha csak akkor fogtál hozzá!... A mi azóta történt, aligha tett valami nagyon szerelmessé...

ELZA. – A mi azóta történt?... Nem, kedvesem, ez nem távolított el tőle, sőt ellenkezőleg. Meglehet, hogy igazán csak a belátás hozott össze bennünket... Belém disputálta, hogy ő rám nézve a képzelhető legjobb parti, s utóljára elhittem neki... Abban igazad van, hogy eleinte minden lelkesedés nélkül mentem bele a dologba... De a mióta akadályokat látok, drámai akadályokat, csunya akadályokat: kezdek makacsul ragaszkodni az eszméhez... Én már ilyen vagyok!... És hogy mindent elmondjak: azt hiszem, tulajdonképpen te vagy az, a ki szorosabbra fűtöd ezt a frigyet!

PÁLMA. – Feláldozod magad, csak azért is?!... Egyedül azért, hogy elüsd a kezemről?!... Hogy akármilyen keveset ér, ne maradjon az enyém?!...

ELZA. – Nem, kedves Pálma, erre a triumfusra nem vágyódom... egyáltalában nem ingerel, hogy veled, vagy akárkivel versenyezzem... egyszerűen nem törődöm mással, csak a magam érdekével... De ezt nem vagyok hajlandó feláldozni holmi szentimentális tekintetekből. És a mióta látom, hogy milyen makacsul ragaszkodol a vőlegényemhez, én is kezdek ragaszkodni hozzá, mert arra kell gondolnom: lám, lám, úgy látszik, vannak érdemei, a melyeket én még nem ismerek!...

PÁLMA. – Furcsákat beszélsz össze-vissza, leány létedre! És mondhatom, hamarjában nem is tudom, hogy mit feleljek erre, mert hátha félreértettelek?!... Látod, kedvesem, én szerencsétlen asszony vagyok... rossz asszony, ha éppen úgy akarod... de leánykoromban inkább meghaltam volna, mint hogy ilyen aperszűket tegyek...

-103-

ELZA. – Azóta, azt hiszem, egy kicsit bátrabb lettél... Különben megnyugtathatlak, mert csakugyan félreértettél. Úgy látszik, nagyon is asszonyosan gondolkozol... szóval nem akartam mondani semmi különöset. Úgy értettem, hogy végre is régebben és jobban ismered, mint én, és ha csak a rosszat mondod el róla, bizonyosan van benne sok kedvesség is, több, mint képelem, mert különben nem szeretnéd.

PÁLMA. – Pardon, de igazán nem tehetek róla, ha félreértettelek... Te adtad rá az okot, mert a nélkül, hogy ezt provokáltam volna, olyan nyíltan beszélünk, a mennyire ez... leányokkal... régebben nem volt szokásos... Leánykorom óta bátrabb lettem, a mint jól mondod... azt is mondhatnád, hogy elromlottam... de azért minduntalan meglepnek egy kicsit a mai leányok...

ELZA. – Édes istenem, nyíltabban beszélünk, mert nem akarjuk eltitkolni, hogy kinyílt a szemünk!... Kinyílt és nem sűtjük le; azzal a szándékkal, hogy letakarjuk vele a gondolatainkat... Azt hiszem, ez becsületesebb, mint azoknak a lányoknak a hallgatása, a kik csak azért hallgattak nagyokat, hogy asszonykorukban annál többet beszélhessenek, annál nagyobbakat kiálthassanak, annál jobban rikoltozzanak... És ha már erről van szó, igazán nem értem, hogy min botránkoztál meg? Azon, hogy képmutatás nélkül beszélek? Bocsáss meg, de úgy tűnsz fel nekem, mint azok az újságok, a melyek a vezércikkben lecsepülik az erkölcstelenséget, a tárczában felháborodva tiltakoznak az ellen, hogy az írók és a művészek szóvá tegyék a bűnt, aztán a hírekben, a törvénytörési rovatban és a vegyesekben csupa erkölcstelenséget ujságot, olyan szörnyűségeket, a melyek túllícitálják Párizst és az őserdőket, és végül, a kishirdetésekből, nyugodtan istápolják a feslettséget és a romlottságot. Azt követelitek, édes Pálma, hogy szó se essék az erkölcstelenségről? Hogyan? Hát az erkölcstelenséget a magánéletetek számára akarjátok fentartani?! Ez nektek szent tulajdonotok, és nekem még tudnom se szabad róla?!

-104-

PÁLMA. – Egy kicsit visszaélsz a bizalmammal, de nem baj. Ezzel sokat könnyítesz a helyzetemen. Mert ha mindenről beszélhetek veled, és egyébről is: nem fogok elhallgatni előtted semmit!... Megkíméltelek volna ezektől a csunyaságoktól, da ha másképpen nem tudlak kigyógyítani...

ELZA. – Kérlek, csak beszélj bátran! Sokkal többet már úgy se igen mondhatasz...

PÁLMA. – Tévedsz. Abból, a mit eddig tudsz, csak az következik, hogy a vőlegényed eladó. Jól van, ez még nem olyan nagy dolog; hiszen ma már eladó majdnem minden és majdnem mindenki. De én bizonyítom neked, hogy a vőlegényed nem olyan közönséges csibész, mint a többi; bandita és bandita között is van különbség. A te vőlegényed a legutolsó szortéból való, mert alávaló, mint egy istállószolga!

ELZA. – Ah!

PÁLMA. – Ez az úr tizenhét-húsz éves korában olyan szegény, olyan rongyos és olyan szennyes volt, hogy ezt te el se tudod képzelni, mert azt hiszem, fogalmad sincsen róla, micsoda alakok szaladgálnak a kloákák körül...

ELZA. – Nem, azon a tájékon nincs ismeretségem.

PÁLMA. – Csak színdarabokban látni ilyen elzüllottséget. Ha azt mondom, hogy kuglófból, hitelből és a vendéglőből való megugrásból élt, ezzel keveset mondok.

ELZA. – Szépen kifefélkedett azóta.

PÁLMA. – Nos hát, ennek a skatulyából kivett úrnak akkortájt igen rosszul ment. Hogy kabátot és könyvet lopott: ezt csak a mentségéül hozom fel. Lopott, mert fázott, és lopott, mert művelődni akart; ez még szép tőle, és bizonyára imponálni fog neked, hogy a lopott könyveket, mielőtt eladta az antikvárusnak, előbb elolvasta...

ELZA. – Elég sokra vitte, ha ilyen mélységből indult.

PÁLMA. – Sokra vitte, de hogyan! Elmondom részletesen. Tehát nem csupán kuglófból, felirásból és bliccelésből élt, mert jó étvágya volt, hanem főképpen abból, hogy napot evett könyörületes, szegény embereknél. Tudod te, mi az, napot enni?

ELZA. – Nem próbáltam, de sejtem. Azt hiszem, hallottam is valamit erről a szokásról, abban az időben, a mikor még nem másztunk fel az ugorkafára, s a jólétünk senkinek se okozott fejtöréseket.

PÁLMA. – Szóval: ebédelni és vacsorálni jótékony embereknél szokott, a hétnek egyik napján itt, a másikon amott. Ezek a jótékony emberek maguk is szegény ördögök voltak, a kik egész nap a nyomorult kis üzletükben foglalatostkodtak. Így mindjárt a legelső állomásán könnyű volt a kosztját meghálálnia. Azzal hálálta meg, hogy elcsábította a szegény ördögök tizenhat esztendőös leányát.

ELZA. – Ne csábult volna el.

PÁLMA. – Igen ridegen ítélsz. Hidd el, hogy azok közül, a kiknek sokáig nem nyílik ki a szemök, igen sok leányt veszít el a tudatlanság, azt se tudják, hogyan. Nem lehet mindenki előre okos és előre kitanult. Elég az hozzá, a kétségbeesett szegény ördögök, mikor látták, hogy egy kis napevővel többen vannak, azt képzelték, hogy majd feleségül adják a lányukat ehhez a csirkefogóhoz, és hogy valami keresete legyen, kitaníttatják az egyetemen.

ELZA. – Úgy hangzik, mint egy Zola-regény.

PÁLMA. – A vége inkább Gorkijra emlékeztet. A napevő, a szegény emberek költségén, megtanulta a juriszprudenciát, leette róluk, a mijök volt, s a mikor elkészült, ott hagyott csapat, papot, napot, leányt és gyermeket.

ELZA. – Hány százalékot engedsz ebből a történetből?

PÁLMA. – Egy betűt sem. Mindez szóról-szóra igaz, és ha Alfréd úr letagadja, be fogom neked bizonyítani.

ELZA. – És aztán... mi történt a leánynyal?

PÁLMA. – Ha jól emlékszem: meghalt.

ELZA. – Hát a gyermek?

PÁLMA. – Az csirkét fog valahol; persze soványabbakat, mint az apja.

ELZA. – Kedves Pálma! Ha te bizonyítod nekem, hogy mindez szóról-szóra igaz: akkor én a föld alól is előteremtem a kis napfiút, édes anyja leszek neki... Én mindenre képes vagyok, még az önzéstelenségre is...

PÁLMA. – Ne siess úgy, mert nem tudod, hogy mire vállalkozol.

ELZA. – Még egy napfiú fog előjönni?

PÁLMA. – Annyi napfiú fog előjönni, hogy megsokallod. Ez az úr minden háznál egyforma pénzzel fizetett. Rendszer volt nála, hogy hálájának jeleivel be fogja népesíteni a világot, és valahányszor megette az utolsó kakast is, füttyölve állott tovább, mint Mantua hercege.

ELZA. – A mit mesélsz, az már nem opera; inkább operette.

PÁLMA. – A hogy vesszük. Alfréd operettenek vette.

ELZA. – Bizonyítékokat, kedvesem, bizonyítékokat!

PÁLMA. – Képzelheted, hogy a bizonyítékokat nem hordom magamnál, és nem is olyan könnyű ezeket megszerezni, mert azok a szegény ördögök meglehetősen szerteszóródtak a világba, már a ki azóta el nem pusztult közülök... De meg fogom szerezni a bizonyítékokat, ha biztosítasz...

-107-

ELZA. – Biztosítalak, hogy nem fáradsz hiába.

PÁLMA. – Annál jobb. De, kérlek, kínálj meg egy pohár édességgel. Egészen elrekedtem.

ELZA. – Kérlek. Kitűnő tokajival szolgálhatok... vagy inkább egy pohár curaçao-t?

PÁLMA. – Akármit, csak öblítsük le ezt a sok csunyaságot.

ELZA. – Kérlek szépen, azonnal. (Csönget.)

* * *

- Egy hónappal később. Ugyanott. Elza, ugyanabból az üveg tokajiból, most már Alfrédnek tölt. -

ALFRÉD. – Hát ez nagy csalódás, Elza. Én szentül meg voltam győződve, hogy maga okosabb, mint Kant Immánuel.

ELZA. – Nem, nem vagyok okosabb, mint Kant Immánuel. Vannak dolgok, a melyeket soha se fogok megérteni.

ALFRÉD. – Mert az élet megkímélte attól, hogy megismerje a nyomoruságot, és ennek hatását az emberi szervezetre, vagy mondjuk: a lélekre. Azt azonban megérthetné... a fantáziájával, az értelmével és főképpen a szívével... hogy én ma már... ha egyébbel nem: az őszinteséggel, azzal, hogy megengedhetem magamnak ezt a fényűzést... fölötte állok a multamnak, és fölötte állok mindennek. Ez a mult kellemetlen; és én se szeretek rá gondolni. De nagyon alant kezdtem, és a ki a mélységből túrja fel magát, arra bizony sok sár rátapad. Ez szomorú, de nincs másképpen; az elementáris hatalmakkal szemben mindenki féreg. Nem kellemetes visszaemlékezni rá, hogy nem volt más módom, felküzdeni magamat oda, a hol állok... a mint hogy arra gondolni se kellemes, hogy miket éltem át, micsoda szennyet kellett túrnóm, és micsoda nélkülözéseken kellett keresztül vergődnöm. De ez a mult már csak kellemetlen emlék; ez a mult már nem létezik. Akárki voltam, ma más ember vagyok. Hozzáférhetetlen, tekintélyes, nagystilú, rettegett, imponáló. A bűnös ember volt – nincs, a mint hogy nem létezik többé az egykori mosdatlan, fésületlen ember. Nyoma sincs rajtam ennek a régi embernek; tiszta vagyok, mint az arany, és korrekt, mert már jó ideje módomban van korrektnek lenni. És az emberek annak látnak, a mi most vagyok; a mi voltam: nem látszik meg, nincs többé, letörültem magamról. Ezt bizonyos önérzettel mondhatom el, mert minél nagyobb szennyből kerültem ki, annál nagyobb a pálya, a melyet befutottam... annál nagyobb az erő, melyet dokumentálok. Igaz, hogy kiáshatják a multamat, és turkálhatnak benne. Az ellenségeim ezt hébe-hóba meg is cselekszik, de én csak nevetek az erőlködésükön. Ez a mult már kiszáradt; tehetetlen velem szemben, nem ránthat vissza a mélységbe. Az emberek legnagyobb része el se hiszi, a mit ellenségeim beszélnek. A ki elhiszi, annál inkább fene legénynek tart. Vannak, a kiknek jól esik, hogy egykor ronda ficzkó voltam, de ezek is dühösen irigyelnek, félnek tőlem, és szeretnének a helyemben lenni; megölnének egy kanál vízben, de annak néznek, a ki vagyok: szeniális és erős embernek. Ez a mult már nem akadályozhatja meg, hogy végig ne futhassam a kivételes tehetségemnek megfelelő kivételes carrière-t; nem állíthat meg utamon, nem hiusíthatja meg magasba törő terveimet, nem változtathat vissza azzá, a ki már nem vagyok. Akárki voltam, ez már csak: történelem, mely félig szégyenemre, de félig dicsőségemre válik; akárki voltam, ma, holnap vagy holnapután az vagyok, a kinek azelőtt csúfoltak, a ki akartam lenni, a kivé kifejlődtem az egész világ akarata ellenére: egy magyar Disraeli.

-108-

ELZA. – Igen, de még csak az a Disraeli, a ki a carrière-ért eladta magát. És az eredeti, az csak egyszer, egyszerre adta el magát, egy törvényes feleségnek; nem sokszor, nem részletekben, nem egy idegennek, a ki alkalom adtán előáll azzal, hogy egyszerűen megfizette...

ALFRÉD. – Ha megbocsátja magát a tény, a »hogyan« már közönbös. A tény lehet dehonesztáló; de az, hogy milyen formák között történt, már nem számít. Mind a két esetet csak egyféleképpen lehet megítélni, sőt a körülmények inkább az eredeti rovására szólnak. Mert az nem volt kénytelen vele; mégis megtette.

ELZA. – Ne vitatkozzunk erről; nem érdemes. A fődolog az, hogy... eh, minek erről beszélni? Ugy se változtathatunk a dolgon.

ALFRÉD. – Csak mondja! Akármilyen bántó, a mit gondol, magától akceptálok.

ELZA. – Tehát van egy dolog, a mibe soha se tudnék belenyugodni. Abba, hogy sok szegény ember szaladgál a világban, a ki a férjemnek enni adott, a kinek ezt a férjem soha se tudta megszolgálni, a kinek a férjem csak rosszszal fizetett!

ALFRÉD. – Ez csakugyan komisz emlék. De ez a világrend. A magasabbrendű állatnak hány apró állatot kell megennie, csak azért, hogy az életét egy darabig meghosszabbíthassa! Hát még a nagy pályák! Csak holttesteken át haladhatunk előre.

ELZA. – Tudom, hogy filozófiával mindent ki lehet menteni, mindent ki lehet magyarázni, mindent lehet igazolni. De ez a mindenre hajlékony, gummi-filozófia előttem nem filozófia, hanem disznóság. Ne haragudjék, Alfréd. Azért maga mégis imponál nekem. Talán azért, mert olyan szemtelenül elbizakodott!

-109-

IX. TEOFIL.

- Történik: egy júliusi napon, Gmundenben, a Hôtél Austria első emeletén. Berzsényi báró székkal és szivarral kínálja Vrillényi doktort, a ki ebben a pillanatban érkezett. -

A BÁRÓ. - Na, ez aztán olyan pontosság, a mely semmi kívánnivalót nem hagy hátra, és valóban megelégedéssel találkozik.

VRILLÉNYI. - Három óraker kaptam meg a báró úr telegrammját, és négykor már a gyorsvonaton ültem. Megvallom, igen örültem a meghívásnak, mert nekem is volna egy szerény kérésem...

A BÁRÓ. - Na, ezt mint nem fontos hagyjuk egy más alkalomra. Legközelebb ismét Budapestre utazom, és szemlét tartok a szerkesztőségben, a midőn az esetleges hiányokat megbeszélhetjük. De úgy látom, ön árnyékával sincs a sejtelemnek, milyen nagyjelentőségű az ügy, melyért önt ide rendelttem, egy hôtelszobába, tanuk nélkül.

VRILLÉNYI. - Én azt hittem, hogy a báró úr kedves családjával egy villában lakik...

-111-

A BÁRÓ. - Nem egy villában, hanem a Cumberland herczeg-féle villában, melyet kibéreltem. De az ügy megkívánja, hogy ez a kihallgatás, melyet önnek adományozok, titok maradjon, mindenki előtt, a családomat sem véve ki. Azért rendelkeztem úgy, hogy ön itt jelentkezék, és nehogy Gmundenben tartózkodása nekem valami feltűnést keltsen, már ezúttal figyelmeztetem önt, hogy a legközelebbi vonattal tovább fog utazni Ischlbe, a hol ön a világ számára jelenleg is időzik.

VRILLÉNYI. - Értem.

A BÁRÓ. - Ön nem volt Gmundenben, ön engem nem látott, nem hallott, és én azt se tudom, hogy ön létezik, mert ön csupán Ischlben járt egy tetszés szerinti ügyben, melyet szabadon választhat.

VRILLÉNYI. - Tökéletesen értem, báró úr.

A BÁRÓ. - Ez még nem elég. Én tudom, hogy ön diskrét ember; egy igazi bizományos, a mint elő van írva; egy ember, egy szó. De még ez se elég. És ön becsületszavát fogja nálam zálogban hagyni, hogy egy léleknek sem és egyetlen betűt nem fog kicsevegni abból, a mi értekezletünkön szóba kerül, sőt még azt sem, hogy ön ezúttal az én színemet látta.

VRILLÉNYI. - Becsületszavamat adom, báró úr...

A BÁRÓ. - Megjegyzem, hogyha netalán ön, teszem fel ügyetlenségből, valamit elejtene beszélgetésünkben, én kénytelen volnék ezt mindenütt légből kapott állításnak minősíteni, és önt mint hazugot visszautasítani.

VRILLÉNYI. - Ilyen eset nem fordulhat elő.

A BÁRÓ. - És most hallgasson ide, de jól figyeljen, mert én semmit se fogok ismételni, és bizonyos dolgokat, melyeket nincs módomban elmondani, mert ezekre nézve magasabb tekintetek tőlem is diskréziót kívánnak, hallgatással fogok mellőzni. Önnek tehát egyet-mást az összefüggésből kell kiokoskodni, de e tekintetben megbízom az ön képességeiben, mert egy szerkesztő ott is kitalál, a hol nincs.

-112-

VRILLÉNYI. - Kevés szóból is meg fogom érteni az ügyet.

A BÁRÓ. - Tehát most jól figyeljen ide. Az én leányom, Blanka bárókisasszony, egy hónappal ezelőtt azon magas kitüntetésben részesült, hogy Altenberg-Griesbach grófné szoaréján szerencsés volt bemutatatni ő fensége Konrád Mária Ruprechtnek, a ki jelenleg itt, az Ort-kastélyban időzik.

VRILLÉNYI. - Ah!

A BÁRÓ. - Ezt pusztán baráti vonzalmamból kifolyólag adtam tudtára önnek, mert oly okokból, a melyeket önnel nem közölhetek, ez egyelőre mély titok, és miután tudomásul vette, felszólítom, hogy azonnal felejtse el az egészet.

VRILLÉNYI. - Kérem.

A BÁRÓ. - Miután ön biztosít róla, hogy már elfelejtette, a mit az előbb mondtam, egy más történetet fogok önnek elbeszélni, nevek nélkül, mert oly okokból, a melyeket önnel nem közölhetek, a neveket el kell hallgatnom.

VRILLÉNYI. - Egészen a tetszése szerint, báró úr.

A BÁRÓ. - Tehát miután ön nem tud semmit, mert én nem mondtam semmit, egy mély, sőt legmélyebb családi titkot közlök önnel, a melynek az én családomból nem szabad kiszivárognia, és én, ha a fejemet levágnák, se mondanék erről semmit, önnek pedig hasonlóképpen kell eljárnia, bármi történjék. Ezen titokból csupán annyit közölhetek önnel, hogy az én leányom, Blanka baronesz menyasszony, mert a legnagyobb titokban el van jegyezve egy igen magas állásu

úrral, a kinek a nevét nem mondhatom meg. Ezen igen magas állású urat a rövidség kedvéért Teofilnak fogjuk nevezni. Teofil tehát, kinek szívet leányomnak sikerült nőies bájaival elnyernie, a legeslegmagasabb családok egyikének tagja, és mint ilyen, nem házasodhatik meg szabad akarattól, mert a legjobb családokban természetesen semmit se lehet tenni a család többi tagjainak és kitűnően a családfőnek beleegyezése nélkül, a mi csak természetes.

VRILLÉNYI. - Értem.

A BÁRÓ. - Másrészt nem alaptalan az aggodalom, hogy Teofil egyelőre nem nyerheti meg frigyéhez családjának beleegyezését, mert a legmagasabb körök, sajnos, még nincsenek áthatva az egyenlőségi eszméktől, és oly előítéleteket táplálnak, mintha a rang magában véve, a rangnak huzamosabb gyakorlása nélkül, nem emelné az embereket a többiek fölé. Teofil tehát, míg lassankint legyőzheti az előtte tornyosuló akadályokat, eljegyzését titokban kívánja tartani, nehogy a híresztelések az akadályokat még szaporítsák, a miben jövődöbeli vőmnek tökéletesen igazat adok.

VRILLÉNYI. - Világos.

A BÁRÓ. - Meg kell azonban önt ismertetnem ezen Teofil fenkölt gondolkozásával. Helyében mindenki más egy morganatikus házasságot óhajtana, a mi bebizonyítottan kényelmes módja a megoldásnak, és a legfelső körökben, mint legalkalmasabb leereszkedési eszköz, általános kedveltségnek örvend; sőt, visszapillantással arra, hogy a jobbkézzel való házasságtól csak lényegtelenül különbözik, az egész világ részéről nagyobb tiszteletben részesül, mint némely rendes házasság, mely szegény ördögök között köttetik. De Teofil semmit se akar tudni egy ilyen morganatikus házasságról; ellenkezőleg, az egyenranguan kötött házasságot választja, hogy összes jogaiban részesíthesse nejét és netaláni gyermekeit.

-114-

VRILLÉNYI. - Ez igen szép, csak hogy, azt hiszem, szinte elháríthatatlan nehézségeket állít a házasság elé.

A BÁRÓ. - Ön szegen találta a fejet. És én megvallom önnek, bár ezt az én családi körömben természetesen nem hangsúlyozhatom, hogy ilyen viszonyok között, melyek majdnem minden kilátástól megfosztanak, hajlandó volnék kiegyezni ötven százalékra, és a magam részéről bele mennék a morganatikus házasságba is. Mindent jól mérlegelve, a morganatikus házasság egy teljesen érvényes frigy, mely a vallás részéről áldásban és mindenkinek részéről tiszteletben részesül, csupán a feleség nem részesül a férj jogigényeiben, egész rangjában és összes előnyeiben. De én ezt nem is igénylem. Én a szív és az egyenlőség embere vagyok, minden nagyraagyágás nélkül, az előítéletek megvetésével és igazi nemes büszkeséggel. Szó sincs róla, gyermekeimnek minél messzebb menő boldogsága nekem is heves óhajtásom, de ha az előítéletekből kifolyólag leányomat ezentúl se fogom fenségnek szólíthatni, ezért őt nem fogom kisebbre becsülni. És mint egyszerű, de egyenes gondolkozású férfi, a ki alattvalóit nem nézi le, de a legmagasabb körben se tántorítható el az egyenlőség eszméitől, semmi rosszat se látok abban, ha például leányom egy morganatikus házasság kapcsán, teszem fel azt a Traunkirchen grófnő címet és rangot kapja. Én nem kívánom unokáimat egy bolgár, román vagy nem tudom miféle trónon látni, és ha unokáim csak egyszerű Traunkirchen grófok lesznek, ezért én őket nem kevésbé fogom szeretni.

VRILLÉNYI. - A báró úr az igazi demokraták közül való; azok közül a legnemesebb demokraták közül, a kik arisztokratikusan gondolkoznak.

A BÁRÓ. - Lássá, ez egy egészen jó mondás, mely érdemes a kinyomtatásra, például egy rövidebb életrajzomban, a legközelebbi kitüntetésem alkalmával. Ez alkalommal talán már meg lehet írni azt is, hogy minden esetben elhárítottam magamtól az előmenetelt és a kitüntetőket. Így a jövődöbeli vőmet, kit magunk között egyszerűen Teofilnak fogok nevezni, gondoljon bár ön, a mit akar... mondom, jövődöbeli vőmet se én szólítottam fel arra, hogy ejtse el a morganatikus házasság eszméjét; ellenkezőleg, figyelmeztettem őt, hogy a ki mindent akar, az esetleg sok nehézséggel találkozhat. De Teofil azt czélozza, hogy összes jogai nejére és gyermekeire is kiterjesztessenek, tehát visszahatólag reám is, és ebben igaza van, mert őszinte boldogság csak egyenranguk közt lehetséges.

-115-

VRILLÉNYI. - És a jövődöbeli vőnek, a kinek ezúttal Teofil a neve, van rá valamelyes reménye, hogy tervét magas családjával el tudja fogadtatni?

A BÁRÓ. - Ez egy fiatal rajongó, a ki mint szerelmes beszél. Nem mérlegel, nem számol; csupán nem tud leányom nélkül élni, és azt hiszi, hogy ez magas családját meg fogja hatni, a mit én nem remélek, egyedül annyit, hogy a morganatikus házasság igen bevett, mondhatnám közkedvelt dolog. De Teofil erről nem akar hallani, és előttem olyan nyilatkozatokat tett, hogy előbb össze kell dőlnie a világnak, mint ő leányom kezéről lemond, mert ha a magas beleegyezéseket nem sikerülne kinyerni, lemond címéről, rangjáról, minden, és inkább postatiszt lesz. Ezt én természetesen semmi körülmény esetén nem fogadnám el, mert eltekintve attól, hogy én nem vagyok az az ember, a ki leányom kezével a legszebb carrière-eket akarjam tönkre tenni, másrészt mit csináljak én egy postatiszttal?! Ha leányom szereti őt, ezt én természetesnek találom, mert a fiatalság bolondság, és a szív kopog, ez ellen mit se lehet tenni, de egy fiatal leány nem azért szeret egy igen magas állású ifjút, hogy aztán egy postatisztnak legyen a felesége. Ha csak postatisztet akarna, postatisztet találhat annyit, a mennyit akar.

-116-

VRILLÉNYI. - Magától értetődik.

A BÁRÓ. - Na hát, így állnak a dolgok. Többet nem mondhatok el; a diskréczió nem engedi, hogy

többet mondjak és ha valaki megölne, akkor se mondanék többet.

VRILLÉNYI. – Tökéletesen értem a báró úr álláspontját, s már azért is hálás vagyok, hogy ennyi bizalomra méltatott. Csak még azt az egy kérdést kegyeskedjék megengedni, hogy miért méltóztatott, a mi egyáltalán elmondható volt, velem közölni, s miben lehetek báró úrnak ez alkalommal szolgálatára?

A BÁRÓ. – Önre, mint értelmes emberre volt ezúttal szükségem, a ki kevés szóból is méltányolni fogja a helyzetet, s a kinek kevés szó kell ahhoz is, hogy álláspontommal tökéletesen megismerkedjék. Erre nézve a következőket közölhetem, se többet, se kevesebbet, azzal a hozzátétellel, hogy ön hallgatni fog, mint a sír, és szavaim, melyekben a legszükségesebbre szorítkozom, önnek egyik fülén be s a másikon ki kell menniök, vagyis én nem mondtam semmit és nem tudok semmiről.

VRILLÉNYI. – Úgy lesz, báró úr.

A BÁRÓ. – Ön azok után, a miket, mint bizományos emberemmel közölhettem, sejteni fogja, hogy itt valami előmegy, a mit nem mondhatok el, de a mit ön kitalálhat, mert természetesnek fogja vélni, hogy Teofil, vagyis azon titokzatos egyén, a kit én Teofilnak neveztem, lépéseket tesz a magasságban, a szükséges beleegyezések kieszközlése végett. Már most ez az én helyzetemnek a kényességét számomra mondhatni kínossá teszi, mert míg nekem a legteljesebb diskrézióra kell szorítkoznom, és még ön előtt is, kit szolgálatainál fogva titkáromnak nevezhetek, a legszükségesebbeket kivéve, mindent elhallgatok, másfelől ki vagyok téve mindenféle pletykaságoknak, melyek azon szükséges lépésekből kifolyólag, hallgatózó inasoktól és más egyéb módon keletkezhetnek. Ön be fogja látni, hogy ez engem nem hagyhat hidegen, mert az esetleges pletykálkodások még leányom hírnevét is érinthetnék, a minél sajnósabbat ön egy apára nézve nem fog kitalálhatni.

-117-

VRILLÉNYI. – Annak kieszközlésére, báró úr, hogy erről az ügyről nálunk egy szót se fognak kinyomtatni, készségesen vállalkozom. Sőt, ha a báró úr parancsolja, nagyon szívesen teszek lépéseket úgy Bécsben, mint, a mennyiben összeköttetésem messzebbre is terjednek...

A BÁRÓ. – ön még nem egészen jól fogta fel a helyzetet, s mielőtt tovább mennék, figyelmeztetem önt, hogy hagyjon engemet egészen kibeszélni. Ahhoz, hogy a világ összes hírlapjai ezen ügyben rendelkezésemre álljanak, én nem vagyok elég vagyonos. De, mint megjegyeztem, a mik apai gondosságomat aggályokkal töltik el, ezek egyedül az esetleges pletykaságok, és nem a nem tudom hogyan és miképp napfényre jött igazság. Ezzel szemben álláspontom a következő. Ha az igazság nem tudom hogyan, de mindenesetre az én közbenjöttöm nélkül, nem bánom, például jövendőbeli vőm szolgaszemélyzetének indiskréziójából, vagy talán, mivel több értekezés várható s a falaknak is füleik vannak, egyszóval akárhogyan kiszivárogná, de a forrás, a hír tartalma és más egyebek, a miket ön nálam jobban tud, feketéről fehérre bizonyítanak ezen hírtől távol állásomat, és minden egyes vak látná hogy nekem semmi közöm az egész históriához: nekem az igazság ellen nemcsak nem volna kifogásom, de mint tőlem egészen távol álló valaminek örvidenék is, és annak fentartásával, hogy az igazság nem tőlem nyerte eredetét, mert én belőlem harapófogóval sem lehetett egyetlen indiskréziót is kivenni... a mint ön tanúsíthatja... létrejöttét nem bánám, mivel nekem nem kell félnem az igazságtól.

-118-

VRILLÉNYI. – Tökéletesen így gondolkozom.

A BÁRÓ. – Miért féljek én az igazságtól?! Kettő közül egy: vagy létre jön ez a házasság, vagy nem jön létre. Ha létre jön: mit bánom én azt, hogy már előbb beszéli a nép, a mit később úgyis mindenki megtud?! Ha pedig nem jön létre: akkor nekem a sok meghurcolásból egyetlenegy kellemes emlékem se maradjon, és a világ soha se tudja meg, hogy az én leányomat Teofil csakugyan el akarta venni, nem is csak úgy morgánatikusan, hanem a legkomolyabban, a legszigorúbban, címének és rangjának feláldozásával, egészen odáig, hogy postás legyen a leányomért?! Ez úgy jön nekem elő, mintha valakit legkegyelmesebben bárói rangra emelnének és aztán azt mondanák neki: »Hallod-e, te, Berzsényi, vagy hogy hívnak, te ezentul báró leszel, mert az országnak szüksége van tekintélyekre és szakértelemre, de a világnak ezt soha se szabad megtudnia, és érdemrendet is kapsz, de ezt csak éjszaka szabad viselned, otthon!...« Hát akkor mire való az egész?!...

VRILLÉNYI. – Egészen a báró úr véleményén vagyok, de legyen szabad még egy kérdést tennem. Hogyan egyeztessem össze az igazság érdekét azzal az ígérettel, a melyet az imént szavammal pecsételtem meg? Nekem úgy tetszik, hogy mást diktál a céltudatosság, és mást a diskrézió.

-119-

A BÁRÓ. – A céltudatosság nem tévesztendő szem elől, de első a diskrézió.

VRILLÉNYI. – Mégis, ha a báró úr kegyes volna valamely irányt jelölni ki...

A BÁRÓ. – Hogyan tudjam én azt?! Ha én azt tudnám, akkor nekem nem volna szükségem egy olyan bizományosra, a ki szerkesztő! És ha én szerkesztő volnék, akkor én tudnám, hogy mit diktál a céltudatosság és mit a diskrézió!

VRILLÉNYI (meghajlik).

* * *

- Egy hónap mulva Berzsényiek hirtelen átköltöznek Gmundenből Ausseeba. Ebenseig hajón mennek, s Traunkirchennél Blanka a fedélzetről búcsút int a traunkircheni tplomnak. -

BLANKA. – Es wär' zu schön gewesen!...

ELZA. – Még egy ilyen blamázs és mehetünk kolostorba!

A BÁRÓNÉ. – Csak azt tudnám, hogy ki volt az a gazember, a ki az egészet elpletykálta az ujságoknak! Ez a gazember tett lehetetlenné mindent!...

A BÁRÓ (meggyőződés nélkül:) – Ha én ezt az embert megtalálom: pofon ütöm!
(Meggyőződéssel:) – De nem fogom megtalálni!...

X. A TENGERI KÍGYÓ.

-120-

- Alt-Aussee-ban, a tóparton. Elza és Soroksáry Miska gróf, a kik bicziklin jöttek idáig, egy padon pihennek. -

MISKA. – Nézze, Elza, milyen csendes a víz! Olyan csendes, mint a minisztérium délután fél négykor. És milyen szép színe van! Olyan szép színe van, mintha nem is volna igazi víz, csak úgy ide volna kenve, ultramarin-festékkal. Tulajdonképpen egy ronda kis pocsolya az egész. És mégis szomorúvá teszi az embert, a fene tudja mért. Csupa romantika, csupa ábránd, csupa szentimentalizmus. Ha sokáig nézem, még megkegyülök tőle. És ez mély; mély, mint egy kút; mély, mint a nyavalya, hogy vinné az ördög!

ELZA. – Maga ma fel van húzva.

MISKA. – Ez onnan van, mert ma egész nap oda vagyok ettől a komisz szerelemtől, csapna bele a mennykő! Mivé lettem, az ebugattát! Két héttel ezelőtt még kutya bajom; és egy átkozott napon összeakadok magukkal... magával, a kit ismerek, mint a rossz pénzt... és püff neki! Úgy jött ez, mint a hideglelés. Miért is jöttek ide, fékomadta! Most éjszaka vigan horkolnék, nappal meg járnám a bolondját. De egyszerre csak elibém áll, mint a Tavasz, Botticellitől, bozontos hajjal, kipirulva, és én nem ismerek rá, aztán meg nem ismerek magamra! A teremburáját! Hát kellett ez nekem?! Mit is jövök ide, a pokolba, a helyett, hogy otthon ülnék, a vaczkomban, a kutyafáját! De hát mit lehessen tenni róla?! Tudom, hogy ostoba vagyok; ostoba, mint egy szerelmes víziló, mint egy lóvá tett bika, mint egy lerészegített fenevad. De azért mégis fáj a szívem, és ha arra gondolok, hogy maga talán csak ingerkedik velem, kedvem volna elbődülni. Persze, maga semmit se vesz komolyan. Szív, szerelem, mi az? Smarn. Hát sebaj. Én értem azt, ha valaki mindent kinevet. Azelőtt én is egy húron pendültem magával. Hanem egyszerre belém ütött a mennydörgős mennykő, és most ne neked, szegény fiu! Hát jól van, Elza. Ha magát csak mulattatja az, hogy én ennyire veszkődöm, lelke rajta, sebaj, úgy kell nekem! Bánja is maga, hogy mi történik velem! Ha az epedéstől elvisz az ördög, ha a féltékenységtől meggárgyulok, az magának bliktri. Maga és szeretni! Olyan nincs! Hogy az életem nem ér egy fakovát, hogy a nyomorékja vagyok ennek a heccznek, annál jobb, lesz mit nevetni a városban! Hát jól van, azt a czudar mivoltát ennek a pocsek világnak! Nem bánom, ne szeressen; de tűrje el, hogy szeretem, mert ha nem, a nyüstyit!... No jól van, nem mondok többet. Csak egyet mondok. Ha maga visszaszíjja azt a keveset, a mit ígért... hej, Elza, az áldóját!... Hát persze, az ember nem csinál szczenákat... mit tegyen?... tovább vonszolja a nyomorúságát... adta lelke, ezt a rongy életet még ellökni se érdemes!... de akkor, Elza, akkor nekem löttek!

-121-

ELZA. – Mióta a Vigszinházban megtanult szerelmesen beszélni, kezdek hinni magának.

-122-

MISKA. – No, nem veszem észre!

ELZA. – Pedig úgy van. Ha csak fél annyit érez, mint a mennyit káromkodik, szavamra, meg vagyok elégedve. Lánczos, lobogós, ez már beszéd! De, hallja, ha csak be akar csapni ezekkel a szép szavakkal!...

MISKA. – Csak mulasson!

ELZA. – Ne mondjam meg, hogy maga kezd nekem tetszeni?

MISKA. – Szép, csakhogy egy kicsit lassan megy a dolog.

ELZA. – Egyelőre elégedjék meg azzal, hogy nem szívok vissza semmit. Egy félesztendeig nem megyek feleségül máshoz, és ha egy félesztendő mulva el fogom hinni, hogy ez a nagy szerelem nem Spiegelfechterei...

MISKA. – Magát meggyőzni erről!...

ELZA. – No, nem tartozom azok közé, a kik könnyen fognak tüzet, az bizonyos... De soha sem kell desperálni... és azt képelem, hogy ha aztán egyszer sikerül a dolog... Nem gondolja, hogy a hozzám hasonlók a milyen nehezen hisznek el valamit, olyan erősen hisznek, ha egyszer beugrottak?!... Ha én férfi volnék, nekem az olyan leányok tetszenének, a milyen én vagyok. Azt gondolnám, hogy csak azokat érdemes szeretni, a kik nem könnyen vesztik el az eszöket, mert ezek, ha mégis elvesztik, nem találják meg egyhamar.

MISKA. – Csak ugrasson, csúf kaczer, ugrasson!... Mintha még nem volnék kellőképpen

megőrülve!... Az árgyélussát!...

ELZA. - Pardon, én nem kaczerkodom, én csak filozofálok. Már csak azért se kaczerkodom, mert, sajnálatomra, semmi egyebet nem ígérhetek, csak azt, a mit maga kevésnek mond... hunczut az, a ki többet ígér, mint a mennyit megtarthat. Sőt, megvallom, semmi kedvem magát biztatni, mert magának bajosabb ügye van, mint egy X-nek, a kit még nem ismerek.

-123-

MISKA. - Ahá!... És ugyan miért?

ELZA. - Mert maga diskreditálva van előttem.

MISKA. - Én?

ELZA. - Na, ezt kitalálhatná. Maga végig udvarolta az egész Várai-Fejér családot, végig udvarolta a Zelmáékat, s végig udvarolta a fél Lipótvárost, arról nem is beszélve, hogy körüludvarolta a Blankát, és körüludvarolt engem is, több tournée-ban, hogy hányszor, bizony nem tudom előszámolni. Maga időnkint fölmerül a látóhatáron, mint a tengeri kígyó, mely felbukkan a habokból, aztán eltűnik, hogy később, időszakonként, minduntalan visszatérjen, képviselni a dolgok örök körforgását. Maga édes mindnyájunk állandó vőlegény-jelöltje. A hányszor visszament egy-egy partija, s a hányszor nekünk ment vissza egy-egy partink, maga mindannyiszor újra meg újra megjelent nálunk, újra meg újra feldobogó szívvel s olyan arczzal, mintha semmire se emlékeznek, mintha egy héttel előbb semmi se történt volna. Számítsa ki, hányszor nem ment össze sehogyse a partija, hány partija ment vissza Blankának, számítsa ehhez az én két szomorú esetemet, s a végeredmény az, hogy maga, mint kérő, már jubileumot tarthat.

MISKA. - Az más. Akkor nem voltam szerelmes.

ELZA. - És mégis idült házassági mániában szenvedett.

MISKA. - Ez csak azt jelenti, hogy mindig nagy érzésem volt a családi élet bensősége iránt. Az apám, a nagyapám, a szepapám, mind megházasodtak, és én örököltem tőlük a házasságra való hajlandóságot. De senkinél sem tudtam megállapodni, mert nem voltam szerelmes. Most pedig szerelmes vagyok, kutyateringettét, szerelmes, mint egy bivalybornyu, mert ha néha most is viccelődöm a Zelma-féle lányokkal, ez csak külszin, forma, társaságos tónus, s valójában nem vagyok vidám ember, hanem egy összetört szívű szerencsétlen... egy Asra, a ki meghal, mert szeret... nem a régi ember, csak multak árnya, elhaló sóhajtás... egy etruszk váza, mely megrepedt egy legyezőcsapástól, szóval egy nyomorult, azt a fűzfán füttyülő rézangyalát a csillagmiriádnak!

-124-

ELZA. - Azelőtt is mindig a szerelmet emlegette. Csakhogy azelőtt kellemeztette magát, a régi, most meg káromkodik, az új divat szerint.

MISKA. - Ha beleugrom ebbe a tóba, elhiszi, hogy szeretem?

ELZA. - Ne ugorjék bele. Először, mert ez nem bizonyíték, és másodszer, mert ha csúron vizesen viszem haza, azt hiszik, hogy én is megbolondultam.

MISKA. - Legjobban szeretnék leugrani a második emeletről. Ha kitörném a lábamat, csak azért, hogy bebizonyítsam a szerelmemet, nem kételkednék többé bennem, a ki lelke van! Csakhogy maga nem jönne feleségül egy sánta emberhez.

ELZA. - Na hát tegyünk le erről is. Remélem, találunk valami ügyesebb bizonyítékot.

MISKA. - Én nem remélem. A ki elítél valakit, egyesegyedül azért, mert az a boldogtalan, valaha, zöld korában, udvarolgotott erre-arra...

ELZA. - Ó, nem csupán ez diskreditálta előttem! Ez csak egy részlet. A fődolog az, hogy az egész embert nem tartom eléggé megbízhatónak.

MISKA. - Például miért nem?

ELZA. - Például azért nem, mert soha se láttam tökéletesebb zsúr-hiénát. Egy ember, a ki az életét végig teázta! A ki otthon van minden lányos háznál a király-utczai fasortól a Krisztinavárosig! A ki a szezon hat hónapjában soha se vacsorál otthon, vagy a vendéglőben, hanem mindig en ville, s a haute-saisonban egy este három színházban és négy családnál fordul meg! A ki könyvet vezet a meghívásokról, mert különben a teendőit nem tudná nyilvántartani, a ki, ha zongoráznak vagy énekelnek, titokban alszik egyet, a ki... de hagyjuk ezt, mert minek boszantsam meg, éppen akkor, a mikor kezdem kedvesnek találni?!... Szóval, maga és a komolyság, maguk ketten, Miska, soha se fognak találkozni. A ki annyira társas lény, mint maga, abból lehet minden, még miniszter is... bár ha a minisztériumban úgy halad előre, a hogy eddig, akkor csak százhetven éves korában lesz miniszter... csak egy nem lehet, Miska, olyan férj, a milyennek én akarom a magamét, ha ugyan lesz... mert már kezdek felhagyni minden reményvel.

-125-

MISKA. - Maga nem tudja, hogy én mire vagyok képes!

ELZA. - Nagyjában el tudom képzelni. Nem az a baj, fiam, hogy nem ismerem eléggé magát, ellenkezőleg, az a baj, hogy túlságosan ismerem. Es éppen azért nem bízom benne, hogy jöhet olyan idő is, a mikor más szemmel nézném magát. A gyöngéit nagyon is tisztán látom, kár; a jó tulajdonait könyv nélkül tudom, sőt már észre se veszem, s ez még nagyobb kár. A maga részéről meglepetéseket nem igen remélhetek, és a meglepetések reménye nélkül nincs szerelem. Ha abban, a kihez vonzódik az ember, nincs többé semmi ismeretlen, a langyos barátság nál nem igen

megyünk túl. Ez szomorú, a kutyafáját, de így van. Nézze, ha el tudnám hinni, hogy csakugyan szeret, és amúgy igazán... böcsületesen, az angyalát!... akkor én is tudnám szeretni magát, rögvést, abban a minutumban... nem tudom mért, de így van... annyira sokra tartom a szerelmet... mert én azt hiszem, hogy ez soha se maradhat egyoldalú... olyan tűz az, hogy a másik oldalra is jut belőle meleg... De nem tudom elhinni, lelkem, legalább egyelőre nem, s félek, hogy soha sem, ehhez maga nekem túlságosan ismerős. Ha mindjárt ilyen kemény káromkodással kezdte volna, hamarjában talán belébomolhattunk volna egymásba. De, istenem, maga már harmadszor kezdi újra a dolgot! És ha most több buzgalommal lát hozzá, mint előbb, ez egy kicsit későn történik. Az efféle nem nyer a fölmelegítéssel, mint a káposzta. A ki elmulasztja a moment psychologique-ot, az elvesztette a partit, és tartok tőle, Miska, hogy maga a kedvező alkalmat már régen eludvarolta, nem tudom melyik Zelmánál.

MISKA. - Az igazság az, hogy maga egy hideg teremtés, a ki most csak arra gondol, hogy én nem vagyok valami fényes parti, mert szegény vagyok.

ELZA. - No hát valami különösen fényes partinak csakugyan nem tartom, ha éppen erre akar hivatkozni...

MISKA. - Mért? Azt hiszem, elég jó családból vagyok...

ELZA. - Mi hasznom volna nekem a maga származásából? Azt hiszi, hogy azok az ajtók, a melyek most zárva vannak előttem, azonnal megnyílnának, ha véletlenül Soroksáry grófnévá lennék?! Ugy-e, nem? Azoknak, ott, a zárt ajtók mögött, én akkor is csak a Berzsényi Elza maradnék. Ha még a kalapom mellé tehetném az őseit!

MISKA. - Már engedjen meg...

ELZA. - Csak azt akarom mondani, hogy ezeket az őseket nem számítva, valami nagy társadalmi különbség nem igen van közöttünk. Én nem juthatok bele azokba a zárt körökbe, maga meg kikopott onnan; tehát kívül vagyunk mind a ketten, ez nem olyan nagy különbség. Megjegyzem, hogy maga, mialatt szorgalmasan járta a zsúrokat, a városligeti fasortól a Krisztinavárosig, lakásról lakásra cipelve a rangját dísznek, déli növénynek, meglehetősen kivetkőzött grófi jellegéből; a ranggal is úgy van, mint egyebekkel: ha sokat exponálja az ember, hamar megkopik. Mi pedig megbecsüljük a rangunkat; egy kicsit új még, egy kicsit festékszagú: de megbecsüljük. És mi már nem ereszkedünk le oda, a hol maga mindennap megfordul.

MISKA. - Abban igaza van, hogy meglehetősen kikoptam a társaságomból. De csak rajtam áll, hogy visszatérjek oda.

ELZA. - Hogyhogy? Carrière-t fog csinálni? Negyven éves korára miniszteri titkár lesz? Ugyan menjen! A hivatal - a hol annyi szabadságot adnak magának, a mennyit akar, mert a minisztériumban, akár fogalmaz, akár nem fogalmaz, maga semmiképpen se numerál - a hivatal, Miska, nem fogja magát lábra állítani.

MISKA. - A hivatal! Ki beszél itt a hivatalról? Törődöm is én a hivattal! Nekem partit kell csinálnom, Elza; nekem ez olyan kötelességem, mint az anyáknak az, hogy katonákat adjanak a hazának. Ha én nem csinálnék partit, halálos vétket követnék el egész családom ellen; megcsúfolnám őseimet és megrabolnám dédunokáimat. Ez meglesz; ennek meg kell lennie. Ha ugyanakkor, a mikor ezt a kötelességet teljesítem, elnyerhetem annak a kezét, a kit szeretek, én leszek a legboldogabb ember a világon; de ha maga nem akar tudni rólam, akkor is megteszem ezt, legfeljebb boldogtalan leszek egész életemre, örökre, a teremfáját!... Így vagy úgy: az kétszer kettő, hogy vissza fogok térni a társaságomba, és hogy úgy térek vissza, mint egy oligarcha! Meglátja, mekkorát nővök huszonnégy óra alatt! Mert mikor a mesében a boszorkánynya varázsolt Ilona visszaváltozik tündérré, az nem olyan roppant színváltozás, mint mikor egy szegény gróf hirtelen milliomos mágnássá vedlik át. A tulajdon édesapja se ismer rá, úgy megszépül egyszerre. És ez az átalakulás a mi családukban már hagyományos. Én partit csinállok, a fiam elherdálja a vagyont, az unokám ismét partit csinál: így megy ez a mi családukban Zápolya óta. Bízsa rám. Ha egyéb bajom nem volna, a mindenségit!...

ELZA. - Adok magának egy jó tanácsot. Ne vesztesse rám ezt a félesztendőt, hanem siessen vissza a Zelmához, mondja el neki ugyanezt, a Zelmát ez a kilátás egyszerűen el fogja szédíteni. És aztán, kérem, hívjanak meg egyszer magukhoz! Nem tagadom, hogy nagyon szeretnék, legalább egyszer életemben, egy oligarchánál vacsorálni.

MISKA. - Egy félesztendő mulva ennél az oligarchánál fog vacsorálni, de reggelizni és ebédelni is, mindennap. A szerelem erős, mint a halál. Akármilyen kemény a szíve, a kitarásom meg fogja hatni, átkozott kis boszorkány!

ELZA. - Kivánnám, hogy jó próféta legyen, bár nem remélem. Olyan kellemes volna szerelmesnek lenni!... Még egyszer, utóljára!... Aztán meg a szegény papát igazán boldoggá tenné, ha megszerezném neki ezt a kis örömet. Mondja, nem tragikus sors az övé? A barátnőjét férjhez adta, és mikor ez a férj elhalálozott, férjhez adta másodsor is. A leányai pedig, a milliomos, szép és jó leányok: először... másodsor... senki többet... harmadszor!... hoppon maradnak! Hej, de fura is az élet, a teremburáját!

MARCEL, A NAGY FESTŐ.

- Várakozó-terem a nagy festőnél. Fejedelmi fényűzés; minden egyes tárgyból csak úgy kiabál a művészet. A vendégek körül négy inas forgolódik; a feketébe öltözött titkár úr, kinek ábrázata komoly, mint egy operatőr, a feltűnést tapintattal kerülve jegyzi fel egy pergamen-alakú japáni papírra a jelentkezők nevét s a pihenés perczeiben logaritmus-tábla segítségével számítja ki, hogy a jelentkezők minő rangsorban járulhatnak a nagy festő elé. A várakozó-termet perzsaszőnyeggel borított óriás kapu és két, gobelinnel fedett ajtó választja el a szentélytől. Déli félegy óra. A várakozó-terem telidestele: orosz nagyhercegekkel, levantei hercegnőkkel, száműzött királynékkal, bibornokokkal, hercegek, grófok, bárók és pénzfejedelmek sokaságával. A száműzött királynék oly türelmesen várakoznak, mint az özvegy méltóságos asszonyok a belügyminisztérium folyosóján, mikor kegydíjért folyamodnak... Megjelennek: Soroksáry Miska gróf és menyasszonya, Berzsényi Elza bárókisasszony. A várakozók az ujonnan érkezettekkel, rangviszonyaikhoz és az ismeretség mértékéhez képest, hosszabb vagy rövidebb, észrevehető vagy észrevehetetlen pillantást váltanak, a mely pillantások némelyike köszönésként kíván szerepelni. Az ujonnan érkezettek elfoglalják a szomszédsággal legkevésbé terhelt helyeket. -

-130-

MISKA (Elzához, halkán). - És mi most itt várakozni fogunk?

ELZA (Miskához, még halkabban). - Csak addig, míg Bianca Capello ide fuvarozza a szegény mamát. Azaz... persze, hogy persze!... Floridornak igaza van, a papának is ideadtunk randevút s a mi még súlyosabb, uraságod kiintrikálta, hogy a szegény angolna is itt szedjen fel bennünket! Szóval, ezen a helyen kell összeverődni az egész mispotálynak.

MISKA (mint fent). - Na, előre kíváncsi vagyok, hogy az én csillagkeresztes tántim mit fog szólni ehhez a stílushoz.

ELZA (épp úgy). - Már korigál? Vigyázzon, még nem melegedett meg a vőlegénységben! Különbén a maga tántija azt fogja mondani: »Gyermekem, ez Iphigénia Taurisban, csakhogy szebbek a toilettejei!...«

MISKA (mint fent). - Magától kitelik, hogy a képmutatásával le fogja kányázni a szegény öreg nőt. Különbén bánom is én! Vagyok én olyan csibész, mint maga!

ELZA (tovább is halkán). - Na hát akkor mi baja?

MISKA (mint fent). - Semmi. Csakhogy tudnék én okosabb dolgot is, mint itt ülni és várni egy rossz arczképnék a leleplezését.

ELZA (pianissimo). - Mit akar? Hisz ez egy egész színház! Nézze, itt vannak a Frányaváry konteszszek is! Le akarják festetni magukat, hadd tudja meg az utókor is, hogy ők milyen öregek voltak!

MISKA (mint fentebb). - Kérem, ne gúnyolja a tiszteletreméltó multat. Gondolja meg, hogy az ő nagybátyjuk volt az, a ki ezt az országot elfoglalta mindnyájunk számára.

-131-

ELZA (a fogai közül). - No lám, megint az orromhoz dörgöli Lengyelországot, Mezopotámiát, et toute la lyre!... A fiatal úr rosszkedvű; nem tetszik neki a kávéház!... Bezzeg, ha egy körömfeketényi primadonna volna jelen!...

MISKA (azonképpen). - Ugyan, mi az ördögöt csinálnék velem?!

ELZA (suttogva). - Magának, a milyen perverz, különös örömet okozna, ha a menyasszonya háta mögül telegrafálhatna neki!

MISKA (ugyanúgy). - Hallja, nem bánom, akármit fog rám, de azt ne kapja fel, hogy perverz vagyok, mert az ilyesmit mindjárt elhiszik.

ELZA (mint előbb). - Na, és ha a házasságunk kútba esnék, ez kompromittálná a hölgyek előtt, ugy-e?!...

(Ekközben az egyik inas az ujonnan érkezetteket bejelenti a titkárnak.)

AZ INAS (a ki azelőtt színházi sűgő volt a vidéken). - Titkár úr!... (Tisztelettel teli, megilletődötten komoly ábrázatot vág; halkán). - Soroksáry Miska és titkos arája, Kund Abigél.

A TITKÁR (hivatalos csendben). - Na, és Ő?

AZ INAS (mint fentebb). - Miféle Ő?

A TITKÁR (hasonlóképpen). - A másik!

AZ INAS (ajkait meg nem mozdítva, egy lépésnyire már nem hallható mély baritonnal). - Bár a nap sárga korongja már jó előre haladt az égbolt peremén, még nem pillantám meg kis lába havát!

A TITKÁR (hasonló hangon). - Annál jobb, mert elfelejtettem megmondani, hogy a másikat soron kívül kell előállítani. A donyész kicsikarta a mázolóától, hogy azonnal bemehessen, mihelyt megérkezik.

-132-

AZ INAS (mint előbb). - Nem tudom, egyáltalán lehetséges-e?

A TITKÁR (ugyancsak piano). – Hogyne! A mázolónál nincs senki; ujságot olyas. Csak a hatás kedvéért várakoztatja a kompániát.

AZ INAS (szintúgy). – No, és hol vezessük be a lammermoori menyasszonyt? A túlsó oldalról?

A TITKÁR (még folyvást csak az inas számára). – Hám'sz án Idé?... Abban nem volna semmi öröme! Ki kell nyitni neki a műterem nagy ajtaját, hadd vonuljon be rajta egész kíséretével, hogy az előkelők meghaljanak a sárga irigységtől!

AZ INAS. – Igenis, milord!

(Ezalatt Miska gróf és Elza halkán beszélgetnek.)

MISKA (a váróterem falain lévő képeket nézegetve). – Csak nem jövődöbeli sógorom festette ezeket a képeket?

ELZA. – Dehogy! Ezek a cinquecentó-ból való remekművek.

MISKA. – No azért, mert ezek egészen csinosak.

ELZA. – Úgy látszik, maga nem sokat tart Szilassynak a művészetéről.

MISKA. – Hát maga sokat tart róla?

ELZA. – Na, tudja, elhiszem, hogy vannak nagyobb festőink is... öreg urak, a kik csak a művészetőknek énekek... de a budapesti fiatalok között... azok között, a kik Budapest társadalmában szerepet játszanak... a kik nem mentek ki a nagyvilágba, hanem hazafiasan itthon keresik a sikert...

MISKA. – ... ez a legokosabb ember.

ELZA. – Mondja, hogy: a legügyesebb festő! Hisz látta a Zelma portróját! Olyan gyönyörű, hogy bele lehetne bolondulni. Hát, mondja, nem nagy művész az, a ki még Zelmában is fel tudja fedezni a szépséget?

-133-

MISKA. – Ez az, a mit mondok. A mi festőink közül sokan... azok, a kik, hogy a maga szavait ismétlem, hazafiasan itthon keresik a sikert, a kik Budapest társadalmában szerepet játszanak, s a zsúrokon a legerősebb konkurencziát csinálják a házasulandó fiatal ügyvédeknek, ha egyébbel nem exczellálhatnak, ha másban nem főzhetik le rosszul öltözködő, zsúrokra nem járó kollégáikat, azokat, a kik csak a művészetőknek énekek, egy dologban nagyot tudnak produkálni: *en gros* reparálják meg, a mit a természet rosszul csinált. Szépnek festik, a ki csúnya; fiatalnak, a ki öreg; jóképű bácsinak a szívtelen vén panamistát, és ha vérebet pingálnak, kék pántlikát festenek a nyakára. Az emberek bolondok, és ők nem bolondok, hogy ezt ne vegyék észre. Ebben az iskolában nőtt nagyra Szilassy Marczel úr is, jövődöbeli sógorunk, s ennek az iskolának nemsokára ő lesz a Velasquez-e; mert ő mindenkit túlicizál, s képes paradicsommadárnak festeni a bagolyt is.

ELZA. – Legyünk őszinték. Magának nem tetszik ez a házasság, s azért ítéli meg Szilassyt ilyen szigorúan, mert Blankának a vőlegénye. Pedig beszélhet akármit, az egész világot nem lehet csak úgy minden nélkül bolonddá tenni, és ha Szilassyt felkapták, ez nem valami epidémikus téboly, hanem tisztára az ő érdeme... és akármilyen szigorúan ítél róla, annyit nem tagadhat le, hogy minden képe tetszetős, maga a csinosság, csupa báj...

MISKA. – ... és csupa mosolygás. Mondja, nem volt ez a mi jövődöbeli sógorunk valamikor fényképész? Nekem, a hányszor valamelyik portróját látom, mindig az jut eszembe, hogy a művész, mialatt a képen dolgozott, minduntalan azt mondhatta a modellnek: »Tessék barátságosan nézni! Tessék barátságosan nézni!«

-134-

ELZA. – Vallja meg nyíltan, hogy másféle sógorra számított. A piktor egy kicsit derogál magának. Pedig hát van akárhány gróf, a kivel ez a piktor nem cserélne.

MISKA. – Például velem sem; elhiszem. Egy pár nap alatt többet keres, mint a mennyit nekem a minisztériumban egy év alatt fizetnek. De nekem semmi kifogásom ellene, sőt! Hogy nem tartom nagy művésznek? Ez más blatra tartozik. Bánom is én, hogy a sógorom igazi művész-e, vagy csak közönséges pacsmagoló! Ha Bastien Lepage és Carolus Darán Szilassyt ki fogják taszigálni a halhatatlanságból, ez az ő baja, nekem e miatt nem fáj a fejem. A fődolog az, hogy minden tekintetben kifogástalan ember. Megvallom, hogy ha Blanka kezét véletlenül a párisi Beer kapja meg, ennek nem örültem volna. Pedig a párisi Beer igen derék ember lehet, de olyan pofonvágóvaló ábrázata van, hogy én bizony nem szívesen mutatkoznám vele egy páholyban. Hanem ez? Hisz ez olyan megnyerő és előkelő jelenség, mint a minőket Le Bargy játszik! És nagyobb úr mindnyájunknál! Nézze, meddig antisambriroznak nála az összes elkergetett királyok! Meglehet, nagyon nem tetszenék nekem, ha Blanka egy éhenkórász Murillohoz menne feleségül. Mit nekem az ő zsenije! Tisztelem a művészetet, de sógornak jobban szeretem azt az embert, a ki, ha maga rossz képeket fest is, tuczatjával vásárolja a drága remekműveket, mint azt, a ki, ha valami becses dologra akar szert tenni, személyesen pingál egyet magának. Kifogásom? Ez ellen a házasság ellen? Örüljünk, hogy elvesz bennünket!

(Belép Berzsenyi báró.)

A BÁRÓ. – Nini, itt vannak az én gyermekeim! (Elza és Miska a báró üdvözlésére sietnek.) Na, és nem lehet bemenni?

-135-

MISKA. – Marczel még nem fogad, mert éppen alkot.

A BÁRÓ. – Ez helyesen van így, mert egy művész sem mulaszthatja el, mikor rájön az alkotás. (Körülnéz a teremben.) No lám, itt van az én tisztelt barátom, a címzetes püspök úr ő méltósága is. (Oda siet és üdvözi a püspököt.) Méltósággal mindig találkozni van szerencsém, ha egy jó ügyről van szó, vagy ha a művészet egyik templomába lépek.

A PÜSPÖK. – A művészen való gyönyörködés egy neme az imádkozásnak.

A BÁRÓ. – Éppen ez az, a miért én a művészetnek mindig pártját fogom.

A PÜSPÖK. – Engedje meg, hogy gratuláljak. Hallottam a szép frigről, hogy a mi kedves mesterünk eljegyezte a bájos baroneszt. A bárót boldoggá teheti kedves és jó gyermekének ez a szerencsés választása, mert a mester, bár még egészen fiatal ember, kétségen kívül a legszebb jövő várományosa.

A BÁRÓ. – Bár jövődöbeli vejem a legszebb információkkal dicsekedhetik, mégis nagy meglepedésemre szolgál, hogy Méltóságod megerősíti örömet. Oly kiváló műértő, mint Méltóságod...

A PÜSPÖK. – Ó, a mesterről csak egyféle vélemény lehet!...

A BÁRÓ. – Én nem mertem volna ezt mondani, de így gondoltam. És talán nem illik, hogy egy egyénről, ki nemsokára családomhoz fog tartozni, kérdő nyilatkozatokat tegyek, de őszintén mondhatom, hogy csak két művész volt, a ki a legnagyobb mérvben megnyerte tetszésem: az egyik egy zongora- vagy netalán hegedűművész, a nevére már nem emlékszem, de az én barátom, a Várai Fejér, mindenesetre meg tudná mondani, mert éppen ezen művész hangversenyén történt a redutban, hogy harmincezer métermázsa kukoriczát eladtam neki, elég kedvező áron, s a másik: jövődöbeli vejem, kinek művészete legteljesebb helyeslésemet bírja. De engedje meg Méltóságod, hogy bemutassam többi gyermekeimet is... Lépjetek elő!... Ez Elza leányom, és vőlegénye Soroksáry Miska gróf, személyes leszármazója azon híres hadvezérnek, a ki a törökök ellen a világtörténelemben olvasható nevezetes csatát elvesztette.

-136-

(Üdvözlések, gratuláció.)

A PÜSPÖK (Elzához). – Nagyon hasonlít bájos nővérehez, kivel már volt szerencsém találkozni, midőn először ült a mi kedves mesterünknek.

A BÁRÓ. – Méltóságod nem fogja elhinni, és mégis úgy van, hogy mi hárman még nem láttuk Blanka leányom arczképét, noha időközben már elkészült, de a kedves gyermek ezt számunkra meglepetésnek kívánta fentartani, és most éppen azért jelentünk meg, hogy, mint család, megbíráljuk, az esetleges reparatúrák eszközlése végett, bár nóm, ki Blanka leányomat ülni kísérte, azt állítja, hogy erre nem lesz szükség, s inkább csak helybenhagyásunkat fogjuk kifejezhetni.

A PÜSPÖK. – A kész arczképét még én se láttam, de bizonynyal épp oly sikerült lesz... (hamiskásan mosolyogva:) sőt még sikerültebb, mint a mester többi alkotásai... Hanem mit szólnak a mester utolsó képeihez, a melyek a mostani tárlaton láthatók, nevezetesen az érsek portréjához?

A BÁRÓ. – Ezen kép rendkívül megragadta figyelmemet, és különösen az tűnt fel nekem rajta, hogy, ha az ember jobbról nézi, akkor a jelenlegi, ha pedig balról, akkor a boldogult érsekre hasonlít.

ELZA. – Nekem sokkal jobban tetszett a táborszernagy arczképe. Ebben a képben annyira benn van a katona...

-137-

MISKA. – A táborszernagy arczképe valóban igen szép festmény, csak egy hibája van: az, hogy egy cseppet se hasonlít a táborszernagyhoz.

A PÜSPÖK. – Ez túlzás.

A BÁRÓ. – Ellenkezőleg. A kép oly hű, hogy más katonákat is kielégíthet. Így például nekem van egy tisztelt barátom, egy tábornok, ki arczban igen hasonlít a táborszernagyhoz, és a kép még ezen barátomnak is megfelelne.

ELZA. – Különben egy művészi alkotásban nem az a fődolog, hogy nagyon hasonlít-e az eredetihez... hogy minden szemölcs rajta legyen, mit tudom én, mi... hanem, hogy jellemzetes legyen, hogy benne legyen a lélek...

(Rejtvényi megjelenik a színen.)

AZ INAS (a hatás kedvéért utólag bejelenti). – Rejtvényi szerkesztő úr!

(Rejtvényi megpillantván a Berzsényi-családot, szorgalmasan hajlong.)

MISKA. – Már bocsánat...

A BÁRÓ. – Itt van az én kedves barátom, a hogy is hívják, a ki mint szakavatott férfiú mindjárt el fogja dönteni ezt a nézeteltérést. Engedje meg Méltóságod, hogy bemutassam az én kedves barátomat, a doktort, ki több lapnak szerkesztője és vegyeseket ír, úgy illusztrációkkal, mint nélkül. Mert éppen arról vitatkozunk, kedves doktor, hogy a leányom azt állítja, vagyis inkább a jövődöbeli vejem ellenkezőleg azt mondja... (Elzához): mit is mondottál az előbb?...

ELZA. – A portrénak... természetesen csak a művészi alkotásokról beszélünk... nem az a célja, hogy hasonlítson a modellhez...

REJTVÉNYI (közbevág, igen határozottan) – ... hanem az, hogy ne hasonlítson.

-138-

MISKA (nevet). – Lám, a szerkesztő velem szavaz!

REJTVÉNYI. – Bocsánat, de a baronesznek van igaza. A festő nem fotográfus. A fotografiának az a célja, hogy hasonlítson, a festménynek, hogy szép legyen. A fotográfus olyannak mutatja az eredetit, a milyen, a művész olyannak, a milyennek *ő látja*. S ha a művész olyannak látja az eredetit, a milyennek mutatja, mi tartozunk elhinni neki, hogy valóban olyan; mert a művész ezt jobban tudja, mint mi. Sőt az eredeti tartozik olyannak lenni, a milyennek a művész látja. És ha a laikus azt képzei, hogy a művészi arckép egy cseppet sem hasonlít az eredetihez, ez a laikus szemének a hibája. Esetleg az eredeti hibája. De soha se a művész hibája. Mert a művész látása souverain. Vegyük például Blanka baronesz arcképét. Mi mindnyájan azt hittük eddig, hogy Blanka baronesz barna. De a művész szeme észrevette, hogy Blanka baronesz szőke. És a mester alkotásán Blanka baronesz haja kalászszerű. Most már mi is tudjuk, hogy Blanka baronesz szőke. Meglátni azt, a mit közönséges halandó nem lát meg, mondhatnám: a minek közönséges halandó éppen az ellenkezőjét látja -: nos, tehát ez a művészet! Tegyük fel, hogy Blanka baronesz esetleg csakugyan barna. Az mindegy. Ez nem változtat a dolgon. Azért a képen mégis szőkének kell lennie, mert a mester szőkének látja. Ez a fődolog. Hogy mi laikusok, mit látunk, vagy mit nem látunk, ahhoz a művészetnek semmi köze. Nekünk nincs jogunk látni, mert mi nem vagyunk művészek. (Egy inashoz.) – A titkár azonnal küldje be a mesterhez a névjegyemet, mert az estilep nem várhat. (A társasághoz.) – Nem tudom, sikerült-e magamat megértetnem?

ELZA. – Nem vagyok egészen egy nézetem a szerkesztő úrral...

-139-

A BÁRÓ. – De én tökéletesen értem. Bízunk ezt a művészekre. Miattam lehet Blanka a képen szőke, vagy akár vörös, csak a kép nagyon szép legyen. Miattam akár egy cseppet se hasonlítson...

MISKA. – ... elég, ha Marcel becsületszavára kijelenti, hogy őt ábrázolja.

A BÁRÓ. – A katalógusban ott lesz, hogy ki legyen a kép.

A MESTER (kiront a váróterembe az egyik kis ajtón). – Bocsásson meg, kedves Rejtvényi!... (Látván, hogy sokan várnak rá, egy Le Bargyra emlékeztető mozdulattal meghajlik a vendégkoszorú előtt.) Ah, kedves Elza, kedves báró!... Önök már itt?!... És menyasszonyom? Ő még nincs itt?!... (Kiveszi óráját és megnézi.) Ej, menyasszonyom nem pontos, soha se pontos!...

XII.

TRAGIKUS IDILL.

-140-

– Történik: Szilassy Marczel műtermében. A mester egy trónusnak is nevezhető karosszékekben ül, mely egykor Medici Lőrinczé volt, s mely a restaurálás költségeivel egyetemben annyiba került, a mennyin egy házat is meg lehetne vásárolni. A mester lábánál, egy puffon: menyasszonya, Berzsényi Blanka bárókisasszony. Blanka, jobbkezeben a mester jobbkezeit tartva, melyet koronkint megcsókol, áhítattal tekint föl a beszélőre. Így csünghetett a názáreti Jézus ajkán Mária, a szorgos Márta lelkes testvére. –

A MESTER. – Az én halhatatlanságom mellett azért törpül el minden más halhatatlanság, mert én a Wagner Richardja vagyok a mesterségemnek. Gondolja el, hogy ebben a pillanatban kétezer millió ember él a világon; tíz évvel ezelőtt szintén kétezer millió ember élt, és száz évvel ezelőtt ugyancsak kétezer millió. És ez a sok kétezer millió ember mind nem látta meg, hogy a fény micsoda szószszal vonja be a tárgyakat! Én megláttam és még egyszer megcsinálom azt, a mit a fény megcsinált. Lássá, ez az! Egyszerű dolognak látszik és mégis minden. Olyan nagy dolog ez, hogy a művészet-történet két részre oszlik. Az első tart addig a napig, a mikor én megszülettem; a másik rólam fog szólni és az epigonjaimról. Néha magam is szinte elhűlök, ha arra gondolok, hogy micsoda zseni szorult belém! Az ember nem hinné, hogy mekkora erő lakhatik egy nyolczvankét kilónyi anyagban, mely külsőleg olyan, mint más ember! De ez már így van. Nem tehetek róla; alázatos eszköze vagyok az istenségnek, mely éppen engem választott ki, és közlöm az emberekkel, a mit az istenség rám bízott. Mondja, van magának fogalma az én zsenim határtalanságáról? Nem; nincs. Nézze, ezen a világon van ennyi és ennyi tárgy, továbbá ennyi és ennyi érték, nem tudom, hány billió, billiárd, vagy trillió és trilliárd. Maga megjelöl nekem bármely haszontalan tárgyat; mondjuk: egy fát, egy papírvágó kést, vagy egy öreg asszonyt. Én lefestem ezt a haszontalan tárgyat a szószszal, melylyel a fény leönti, és ime ez a dolog már két példányban fog exisztálni a világon, két tökéletesen egyező példányban, melyek csak annyiban különböznek, hogy a művészi példány sokkal, de sokkal értékesebb, mint a modell, s ha mondjuk: eddig trilliárd font sterling érték volt a világon, most ez a trilliárd megsaporodott x font sterling értékkel. Aztán, nézze... a kétezer millió ember közül, a ki most él, van legalább négyszáz millió, a ki azt képzei, hogy ő a legkülönb ember a világon. És ez a négyszáz millió mind csalódik, nekem pedig... nekem egyedül... igazam van! Elgondolni is óriási. Mondja, el tudja képzelni maga, hogy ki vagyok én?

-141-

BLANKA (lelkesen). – Ó, el tudom képzelni! Még maga se tud olyat kitalálni, a mit én el nem tudnék képzelni. (Naivan:) – De nem értem az összefüggést.

A MESTER. – Várjon csak. Mindjárt rájövök. Eddig csak azt akartam mondani, hogy én nem vagyok öntudatlan zseni. Teljesen tisztában vagyok a jelentőségemmel. Bizonyosan tudom, hogy én vagyok a világ legnagyobb embere, és csakis kollégáimat, az Übermensch-eket számítom. Ezek után maga azt gondolhatná, hogy nekem tökéletesen mindegy: jól gondolkozik-e rólam Vontcsövy, avagy rosszul gondolkozik? Ez a Vontcsövy egy kloáka. Nem elég, hogy elhordja az összes vázlataimat, hogy az apró képeimet elkunyorálja és eladogatja: még arra a szemtelenségre is képes, hogy kölcsönök címén megfizetteti a rólam írt cikkeket. Maga azt tételezi fel, hogy engem kielégít határtalan öntudatom, s nem sokat törődöm vele, hogy mennyire taksál a jelenkor, az egész világ, következőképpen még kevésbé törődöm vele, hogy mennyire taksál Vontcsövy, ez a kloáka. Nos, nekem ez nem mindegy. Többet mondok. Nekem még jól is esik, hogy Vontcsövy tiszteli bennem a piramidális zsenit. Ez az ember egy kloáka, de intelligens lény. Egy ronda állat, de van érzéke a művészet iránt. Ez az ember lát engem. Érez engem. Mindamellet nem ez a fődolog. A fődolog az, hogy Vontcsövy az ő hangulatát, az ő elragadtatását, az ő mámorát bele lövi a publikum gyomrába. A publikum egy csorda. A publikumnak dunsztja sincs a művészetről; a publikumot én megvetem. De a mint a nagy hadvezér nem győzhet hadsereg nélkül, a mint nem lehet valaki apostol, a nélkül, hogy hívói legyenek, én sem élhetek küldetésemnek a publikum, e csorda nélkül. És ezt a csordát senki sem kezeli úgy, mint ez az elvetemült Vontcsövy. A mai cikke például remekmű. Ilyen népszerű szavakkal, s a mellett ilyen hosszasan még nem magyarázták meg a zsenimet. Olvassa csak el. Olvasta? Olvassa el még egyszer. Én elolvastam tízszer.

-142-

BLANKA. – Még most sem értem. Mert hiszen nem Vontcsövyről beszéltünk, hanem a Zomotori Gelbről.

-143-

A MESTER. – Na hát ez ugyanaz az eset. Vontcsövyt én csak hasonlatnak hoztam fel. Mit nekem a Zomotori Gelb! Nem is ismerem. Talán soha se fogok vele megismerkedni, mert az estélyén, ha bemutatkozik, én ugyan nem fogok vele foglalkozni, egy pillanatig se, annyit mondhatok. Nem vagyok kíváncsi rá: tisztességes ember-e, vagy nyugalomba vonult betörő, intelligens lény-e, vagy csak flanczol a művészvendégeivel; mindez örök rejtély fog maradni előttem, mert én az estélye után rá se fogok ismerni, ha az utcán meglátom. A Zomotori Gelb nekem csak eszköz, kis eszköz, mint egy nadrággomb, melyre azonban szükségem van. Mit mondjak még? A Zomotori Gelb nekem is derogál, mint magának; de a Zomotori Gelb előttem nem valaki, hanem csak valami, nem egy személy, hanem egy tér, mint pl. a Rákóczi-tér. Elmegyek az estélyére, tekintet nélkül arra, hogy ő adja az estélyt; elmegyek, holott nagyon jól tudom, hogy ki vagyok, s hogy ő semmi tekintetben nem jöhet én hozzám. És határozottan óhajtom, hogy maguk is ott legyenek, mert ott én reprezentálni akarok.

BLANKA. – Látszik, hogy soha se volt még a Zomotori Gelbnél estélyen. Én voltam ott, és kötelességem figyelmeztetni magát. Persze, ha parancsolja, ott leszünk; de jól gondolja meg a dolgot, mert én ártatlan leszek benne, ha maga azután nagyon fog boszankodni. Mert az ő háza olyan, mint az utca; mint egy tér; és nem is a Rákóczi térre emlékezteti az embert, hanem a Schiffmannsplatzra.

A MESTER. – Volt már maga a Schiffmannsplatzon?

BLANKA. – Azt se tudom, hol van, hanem azt tudom, hogy ott nemcsak úri holmit árulnak. A Zomotori Gelbnél is minden megfordul. Nagyon sok embert hí meg, és meghí boldogot-boldogtalant. Neki mindegy; elég valakiról hallania, hogy azonnal meghívja. Így aztán sajátos vendégsereg verődik össze nála. A legvegyesebb elemek, a legbőszebb ellenségek, a legexotikusabb alakok és a legfélelmetesebb estélyhiénák. Az ember, ha körülnéz a társaságon, eleinte csodálkozik: »Hát ezek hogyan kerülnek ide?!« Aztán azon csodálkozik, hogy hogyan került ide ő maga. És ezek között az alakok között, a kik néha furcsa szemeket meresztenek egymásra, a legtöbbször pedig nem tudnak egymással mit beszélni, a Zomotori Gelb mosolyogva sűrög-forog; egész este nem csinál egyebet, mint folyton kínálja a vendégeit pezsgóval, hűsítővel, szivarral, fagyalattal, likőrrel és mindazzal, a mivel egy jól berendezett csemege-bolt dicsekedhetik. Az ember bámul, hogy mit mosolyog folyton ez a kis kopasz? Valószínűleg nevet magában, hogy így össze tudta boronálni az egymáshoz legkevésbé tartozó embereket. Nincs egy vendége, a kivel tíz szót tudna váltani valamiről; a vendégeinek a felét nem ismeri. Annyi ismeretlent hív meg, hogy néha egész talongás van a lépcsőjén, s azon a czímen, hogy tánczosok is kellenek, különös alakokat invitál meg, a kik más, jobb multság után részegen állítanak be hozzá. Azt mondják, már többször rémes szotizokat vágott zsebre azoktól a vendégeitől, a kik nem ismerték; sőt egyszer, állítólag, részeg fiatal emberek, a kik nem tudták, hogy ő a házigazda, meg akarták verni. Na és a Zomotori Gelbné! Ismeri a Zomotori Gelbnét?

-144-

A MESTER. – Mi közöm nekem a Zomotori Gelbnéhez?...

BLANKA. – A Zomotori Gelbné egy kövér öreg asszony, a ki az életéből vagy harmincz esztendő egy lisztesboltban töltött el – mert azelőtt lisztkereskedésük volt – s a kinek ezalatt a lisztporral annyira tele ment minden pórusa, hogy most a nagy, méla fekete szemével úgy néz ki, mint egy szomorú, kövér Pierrot. A Zomotori Gelbné eleinte azt képzelhette, hogy, ha ők estélyeket adnak, akkor neki társasága is lesz; de ebben a várakozásában rettenetesen megcsalta a sors. Mondhatom, soha háziasszonyt annyira nem bojkottáltak a vendégei, mint a Zomotori Gelbnét; régebben még csak tisztességgel, néhány nyájas szó után szökdöstek el tőle, úgy az urak, mint az asszonyok, de most már czinikusan mellőzik, s nincs az a zöld zsúralak, a kit öt percnyi beszélgetésre megfoghatna. Lassankint bele is nyugodott, hogy a tulajdon estélyen se lehet egy

-145-

kicsit szórakoznia, s most már megelégszik azzal, hogy ilyenkor fölveheti valamelyik kivágott ruháját és kiülhet a tömeg közé, megmutogatni a gyémántjait, a melyeket olyan elhagyatottságban és olyan szótlanul ragyogtat, mintha viaszbaba volna s a Zomotori Gelb kirakatában ülne. A Zomotori Gelbet még csak megértem valahogy, mert az alighanem főrendiházi tag akar lenni, azon a címen, hogy nagy művészet-barát, a mi Maecenás óta annyit jelent, hogy az ember szívesen tömi étellel-itallal mindazokat, a kik művészeknek nevezik magukat... de ezt a szegény asszonyt, a ki igen jó lélek lehet, igazán nem értem.

A MESTER. – Hát akkor hogy van az, hogy mindenki eljár hozzájuk?

BLANKA. – Mindenki nem jár el hozzájuk, csak sokan, de ez is rejtélyes, s olyan titka a Zomotori Gelbnek, mint a karthauziaknak a chartreuse készítése. Azt hiszem, a titok főképpen abból áll, hogy a Zomotori Gelb mindig gondoskodik attrakciókról, s minden meghívottnak ígér más meghívottakat... ott lesznek X. és Y.... azok, a kik amazt a leginkább érdeklik. Az attrakciók pedig: azok az asszonyok, a kik a legtöbbet beszéltetnek magukról; a nap hősei, a kik utóljára nagy port vertek fel; és egy pár olyan úr, a kiknek a hatalmától a legtöbb érdek függ. Mivel hódítja meg ezeket a kis kopasz? – nem tudom; valószínűleg azért mennek a Zomotori Gelbhez, a miért a bohózatokhoz: hogy furcsa embereket lássanak.

A MESTER. – Ha ők elmehetnek: mi is elmehetünk. Hadd lássuk egyszer ezt a komédiát is.

BLANKA. – Maga elmehet, az más. De mi?... ne kívánja azt! Ha mi csak egyetlenegyszer mutatkoznánk a Zomotori Gelbnél, mindjárt akadnának, a kik azt mondanák: »Ime, ez az ő társaságuk!« Az effélében az ember nem lehet eléggé elővigyázatos. Társadalmi érzékenységünk őrizetében épp olyan szigoruaknak kell lennünk, mint a hogy egy leánynak ügyelnie kell minden csekélységre. Egy semmi, és megered a szóbeszéd. Nincs könnyebb, mint egy családot deklasszirozni, kivált ha maga is táplálékot ad annak a gyanunak, hogy a társasága megválogatásában nem eléggé finnyás.

A MESTER. – Nézze, bizonyosan tudom, hogy ott lesznek a Frányaváry grófék is.

BLANKA. – Azok tehetik. Először is a hóbortosság jogán azt csinálják, a mit akarnak, és ezt mindenki természetesnek találja. Aztán meg, a kinek már a szépapja is híres volt arról, hogy hóbortos csinyeket követett el, az már sokat megengedhet magának. De mi még nem tartunk ott a tekintélyben, a hol a Frányaváryék. Maga nem képzeli, mennyi kínlódásba került, míg ezt a kis pozíciót kivájhattuk magunknak. És azért hoztunk volna annyi áldozatot, hogy most hirtelen megbolonduljunk és elhajtva a verejtékkal szerzett presztizst, encanaille-irozzuk magunkat a Zomotori Gelbével?! Nem, maga nem kívánhatja ezt; maga, a ki olyan okos, mint Spinoza; maga, a ki olyan nagy, mint Michel Angelo megokszorozva Wagner Richarddal; maga, az én uram és parancsolóm, az én jóistenem! És ba kívánja, miért kívánja? Mit akar ott? Nem értem.

A MESTER. – Elmondom; én mindent elmondhatok. Én nem tehetek, nem mondhatok, nem gondolhatok olyat, a mit szégyelnem kellene. Nekem jogom van megtenni akármit, s a mi más közönséges embert lealacsonyítana, azzal, ha én teszem meg, megtisztul, szentté és nagyszerűvé válik. Nekem nem parancsolnak a társadalmi törvények; nekem még a világ rezon törvényei sem parancsolnak. Rám nézve külön törvények állanak érvényben, melyeket magam szabok magamnak. És ha tetszik, még ezek alól a törvények alól is feloldom magamat, *car tel est mon plaisir*. Én souverain vagyok; nem mint egy királyocska, hanem mint az örök világosság. Az örök fény, mely szószszal önti le a tárgyakat; szószszal, melynek a titkát csak ketten tudjuk: a fény meg én. Ha például én megölnék egy embert azért, hogy elraboljak tőle két krajczárt: nem szégyelném, és elmondanám, föltéve, hogy az őszinteséggel nem szereznek magamnak valami kényelmetlenséget vagy alkalmatlanságot. Mert azzal, hogy ezt a tettet én követném el: maga a tény is nagyszerűvé válnék. Ilyen még nem fordult elő, és életrajzíróim azt mondanák: ez a lángész határtalan volt, mint a tenger. Hogy egy kis példát mondjak erre: Benvenuto Cellini megölt egy pár embert. Mások is öltek embereket; ezek gyilkosok és gonosztevők voltak, Benvenuto Cellini csak érdekes volt. A kiket mások öltek meg, azok meghaltak, egészen, végleg, tökéletesen, pont; a kiket Benvenuto Cellini ölt meg, azok halhatatlanok. Isteni szerencse volt rajok nézve, hogy Benvenuto Cellini ölte meg őket, s ha tudták volna, hogy mi vár rajok, örömmel rohantak volna a halálba. Pedig az csak Benvenuto Cellini volt!

BLANKA (mintha álomba ringatták volna; azután: a megilletődés ünnepies hangján, lassan, az álmodozását kifejező hanghordozással). – Milyen zordon és fenséges ma az én zsarnokom!... Mint egy óriási gleccs az orkán csillagtalan éjszakáján!... (Mintha rémképeket űzött volna el magától, megrázza egy kicsit a fejét és mosolyogni kezd.) De engem nem ölsz meg, ugy-e; édes?!... te, édes!...

A MESTER (kegyesen). – Nem. (Lehajlik Blankához és homlokon csókolja.) Boldogan fogsz élni és India császárnője léssz! Nem azé a rongyos kis Indiáé, a mit a mappán látsz, hanem az én Indiámé, az örök fényességben úszó, boldog szigeté, a hol én trónolok!... s a hol a napnak a szószsza... a hol a napfény szószszal... a hol a napfénynek a tengere, mint... a hol egy szósztenger... (Egy darabig még küzd a hasonlattal, de mivel a hasonlat tovább is akadékoskodik, röviden végez vele s egyszerűen kitekeri a a nyakát.) De mit is akartam az előbb mondani?!... Igen, azt akartam mondani, hogy maguknak el kell jönniök a Zomotori Gelbhez!

BLANKA (mint a kit boldogító álomból ébresztettek fel, durczásan). – Ne beszéljünk a Zomotori Gelbről! Beszéljünk magunkról! Úgy szeretem én az én jóistenemet, ha olyan, mint a milyennek az előbb láttam!... Ha zordon és fenséges, mint sötét hegyorom a viharban!... Beszéljünk Benvenuto Celliniről... beszéljünk rólad!...

A MESTER. – Meg kell lennie!... el kell intéznünk ezt a Zomotori Gelbet! Kivánom!... Tehát, igen, azt akartam mondani, hogy fel fogom tární maga előtt őszintén... miért ne?!... Nekem nincs mit eltitkolnom, kivéve, ha számításból titkolózom... a mit én cselekszem, az csak helyes és nagystilú lehet. Másnál talán szegényes stréberségnek tűnnék fel az, a mit tenni szándékozom, alantas haszonlesésnek, kapzsiságnak; de nekem jogom van felülemelkedni a bárgyúk megrovásán s minden tekinteten. A világ nekem saktábla, az emberek figurák; játszom ezekkel a parányi alakokkal, s ha mozdulataim kicsinyeseknek tűnnek fel, játékom nagyszerű. És en mindenből hasznót húzok, még a játékból, még a mulatságomból is; felhasználom a figuráimat, aztán eldobom őket, de csak azután, amikor már belevontam őket érdekkörömbe, megdolgoztattam őket a céljaimra, s besöpörtem a hasznót. Kifacsarom őket és el vannak dobva. Felülemelkedem mindenben, a mi a tuczatemberek számára erkölcsi parancs, s az Übermenschek érthető cinizmusával teszem túl magamat a gyöngébbek kritikáján. Mert engem minden megillet, a mit megkívánok, s céljaimat s útjaimat egyaránt tetszésem szerint választom.

BLANKA. – Ez az első eset az életemben, hogy valamit nem tudok elképzelni.

A MESTER. – Hallja tehát. Ezen az estélyen ott lesz a szép sikervári Straussné is.

BLANKA (elszörnyed, de némi kellemes borzongást érez). – Jézusom!... Remélem, ezzel nem azt akarja mondani, hogy...?! És még elmondja nekem!... Istenem, milyen ember!... Kegyetlen és hatalmas, mint a halál!... Milyen ember, milyen ember!... Ó, ne taposson a szívemre! Nem, nem, ez nem igaz!... Mondd, hogy álmodom!

A MESTER (mosolyogva). – Gyermekek! Hiszen akkor nem mondanám el! Nem mondanám el számításból; a rezon és kényelem-szeretetem nem engedné. És miért gyötörném magát szükségtelenül?! Az asszony ugyan csak arra való, hogy a zsenit szórakoztassa, de én nem szakítok le minden rózsát. Ah, istenem, egyéb dolgom is van! Nem, édesem, a sikervári Straussné nekem csak egy bábu, egy sakkfigurácska... még csak nem is játékszer, mint egy gitár, vagy élvezeti cikk, mint egy pohár tokaji... hanem csak egy tárgy... egy eszköz, melynek hasznát veszem, teszem fel azt: egy szőnyeg, egy madár, vagy egy őszi alkony. Na, megnyugtattam?

BLANKA. – Akkor most már egy cseppet sem értem,

A MESTER. – Mindjárt meg fogja érteni. A sikervári Straussné ma a legszebb asszony Budapesten. És nemcsak a legszebb, hanem a legdivatosabb is. Ha valaki a legnépesebb utcákon mindennap öreg minisztereket, fiatal majoreskókat, törzstiszteket és megőrült házasembereket vezet az orruknál fogva, ez nálunk már nagy dolog. Ez már majdnem annyi, mintha az illető, hogy úgy mondjam, akkreditált metressze volna egy főhercegnek. Már most világos, ugy-e, hogy ez a szép és divatos asszony nem fogja elmulasztani a nem is várt nagy sikernek, a dicsőségnek ezt a korszakát, s rövid időn megszerzi nagyszámú bámulóinak azt az örömet, hogy ezek ott láthassák a műcsarnok falán az ő arczképét is, a büsztségét, lehetőleg vagy lehetetlenül dekolletáltan, már valamelyik legközelebbi, az őszi vagy a tavaszi tárlat alkalmával?!... Ez oly természetes, oly szükségképpeni következése az ő divatosságának, hogy az időt is ki lehet számítani, amikor az arczképnek el kell készülnie. Nos hát, maga tudni fogja, hogy Vászonkőy, a ki a vetélytársamnak képzeletét, beházásodott a sikervári Strauss családjába. Természetesen nem lesz olyan bolond, hogy ki ne használja a családi összeköttetést, s ne igyekezzék kiintrikálni magának a szép rokon arczképét. Ha én nem vigyázok, okvetetlenül el is harácsolná előlem. De én ezt nem fogom engedni.

BLANKA (egy kicsit elhűlve). – Le akarja festeni a sikervári Straussnét?! És ez az egész?!... (A fejét rázza.) Non capisco, non capisco! De hiszen maga a felét se győzi lefesteni azoknak, a kik versenyeznek ezért a szerencséért!... és biztos, hogy nemsokára levelet kapunk, a melyikből kiderül, hogy a Dalai Láma is magával óhajtaná lefestetni magát. De hát akkor mit törődik maga a sikervári Straussnéval, és mit bánja, hogy Vászonkőy fogja e lepingálni, vagy egy másik kis éhes?!... Hadd éljenek azok is!... és kicsoda, micsoda ez a sikervári Straussné? Magának Hekuba!

A MESTER. – Ohó, az nem úgy van. Először is, a mint mondom, a sikervári Straussné ma egyike azoknak a személyeknek, a kik leginkább *en vue* vannak; aktuális, egyelőre nem fog kimenni a divatból, felül van. Ha egy cím táblafestő állítaná ki, az arczképe akkor is foglalkoztatni fogja az embereket, és a vernissage-on maga száz embertől fogja hallani: »Szép, szép... de látta-e a Straussné portraitját?!...« Vászonkőy pedig veszedelmes fráter. Annyit beszél az emberek gyomrába, olyan elbizakodott pofákat vág, mikor a legszemtelenebb reklámokat csapja magának, úgy tudja portáltatni a Vontcsövyekkel a kis rongyait, szóval úgy tudja adminisztrálni magát, hogy mindig találkozni állatok, a kik elhiszik neki, hogy ő valaki. Már most, ha... teszem fel... az őszi tárlaton az emberek azt fogják látni, hogy a sikervári Straussné, a ki ott az ő minisztereivel és majoreskóival mindent le fog galoppolni: Vászonkőy állította ki – akkor a ludak így fognak gágogni és a disznók így fognak rőfögni: »Lám, lám, a Vászonkőy kezd kifejlődni!... Lám, lám, a Vászonkőy kezd fölébe kerekedni a mestereknek!...« És lesznek, a kik keresni fogják: mi az, hogy a sikervári Straussné az ő minisztereivel és majoreskóival nem én hozzám jött magát lefestetni? A Vászonkőynek pedig gondja lesz rá elterjeszteni, hogy engem mellőztek, mert én már kezdek öreg lenni, és egyéb gazságot. És ilyenkor mindig akad egy pár betörő, a ki agyonsajnálja az embert: »A Nap már kezd lealkonyodni... Kezd kimenni a divatból... a *clou* már kiesett a kezéből... szóval ez már nem a zenit!...« Már pedig én a zeniten akarok maradni, s nem engedem, hogy a divatosságomat kilopják a zsebemből. És biztosítom magát, hogy Vászonkőy nem fog vigyorogni.

BLANKA. – Hogy jön magához egy Vászonkőy?

A MESTER. - Na hát én is ezt mondom. De azt észre kell venni, hogy ezeknek a tehetségtelen majmoknak volt annyi eszök, hogy ellopták a kniffemet. És azóta még rám is licitálnak. Ha például hozzájuk jön a vasorrú bába, úgy kistafigrozzák és kipreparálják, hogy a közönség egész hercizignek találja az öreg méltóságos asszonyt. A tömeg ebből azt következteti, hogy ők már a nyomomban vannak. Persze a szösz, azt nem tudják utánam csinálni, de ezt a tömeg már nem érti.

BLANKA (még folyvást gyanakodva). - E szerint magát boszantaná az, hogyha ezt a szép asszonyt nem festhetné le?...

A MESTER. - Természetesen. Mindenkit én akarok lefesteni, a ki valaki. Az ördögöt is én akarom lefesteni, ha az ördög divatban van. A nagy művésznak olyannak kell lennie, mint a primadonnának: folyton foglalkoztatnia kell a publikumot, mindig az előtérben kell állania, nem szabad oda eresztene senkit, el kell vennie a többiektől minden valamirevaló szerepet, mert a ki pihen, az nem létezik, azt elfelejtik, és ha helyettem valaki tapsot csikar ki a publikumtól, az ellopott tőlem egy darab kenyeret, a mit én ehetnék meg.

BLANKA. - Hiszen nem tudna megenni annyi kenyeret.

A MESTER. - Az mindegy, hogy mit csinálok vele. Hát elszárad a kenyér. De nem szabad engedni, hogy más is szóhoz jusson, mert a nyakunkra nő. Mindig ott kell lenni a közönség pulzusánál. Tele kell kiáltani a publikum fülét, bele kell lőni a gyomrába, hogy itt vagyunk, hogy élni és uralkodni akarunk, hogy csak mi vagyunk, az egész világon egyedül csak mi, senki és semmi egyéb; a mi pedig rajtunk kívül van, az egy tekintetre se érdemes. Mert, ha csak rövid időre, ha csak egy-két embert engedünk magunk elé: a publikum megfélemedezik rólunk, nekik adja oda, a mi nekünk jár, és utóljára a mi számunkra kenyér se marad.

BLANKA. - Maga úgy beszél, mintha küzdenie kellene az érvényesülésért, mintha még nem érkezett volna meg. De hiszen magának már semmire sincs szüksége! Gazdag ember; én is gazdag vagyok. Akár soha se vegyen palettát a kezébe. Ha fest, passzióból teszi. Hogy a zsenijének élhessen, és annak, a mi a legnagyobb gyönyörűsége. Hogy gyönyörűséget szerezzen másoknak is.

A MESTER. - Csak nem gondolja ezt komolyan? Törődöm is én másokkal! Festek, mert ezzel könnyen szerzem a pénzt, és punktum. Nem vagyok szegény, de még többet akarok szerezni. A vagyonból soha se elég. Ha van: akkor még többet akarunk. Az ember mindig akar valamit. Passzióból, én!... Nekem nincsenek passzióim, mert én nem vagyok regényes kisasszony. Művész vagyok. A művésznak pedig számítónak kell lennie. Gondolnia kell rá, hogy akármit csinál: keresztülgázolhatnak rajta a konkurrensei és egy szép napon kimegy a divatból. Gondoskodnia kell róla, hogy ez a nap készen találja. Ki kell használnia a rendelkezésére álló időt, hogy ama bizonyos napig a lehető legnagyobb vagyont halmozza össze. Ha a művész felhagy minden számítással: akkor már nincs a zeniten, akkor a zsenijének vége, mert a tehetségeink közül a számítás hagyja el utóljára az embert. Ha már számítás sincs bennünk: akkor minden patkány elhagyta a sülyedő hajót.

BLANKA. - És így maga egész életében, vagy legalább addig, míg kimegy a divatból, rabszolgája lesz a publikumnak?

A MESTER. - Az ember hozzászokik ehhez. Én már fel se veszem. Nekem ez az élet.

BLANKA. - No nekem egy kicsit nehéz lesz ebbe beleszoknom.

A MESTER. - Majd bele fog tanulni. Hozzászoktatom, úgy, hogy észre se fogja venni.

BLANKA. - És ez az estély már szoktatás akar lenni?

A MESTER. - Nem csupán az.

BLANKA. - Képtelen vagyok kitalálni, hogy mi szüksége volna ott ránk? Azt még megtudom érteni, hogy maga elmegy. Véletlenül találkozni fog a Straussnéval, kedves lesz hozzá, a Straussné el lesz ragadtatva, hogy a híres mester így kitünteti, s ezzel a Vászonkőy terve el van fujva.

A MESTER. - Nem, ez nem elég. Maguknak ott kell lenniök, hogy a föllépésem annál impozánsabb legyen. És azután magára vár a legnagyobb szerep. Ha én a menyasszonyom jelenlétében rendkívül kitüntetem a szép sikervári Straussnét, ez mindenesetre valami, de csak félmunka. Magának még kedvesebbnek kell lennie a szép asszonyhoz, mint a milyen én leszek; mert a maga kedvessége nála még többet nyom a latban. Straussné ég a vágytól, hogy egy lépcsőfokkal feljebb emelkedhessék, s ha azt képzelheti, hogy most már belejutott a maguk körébe: ez iszonyúan boldoggá fogja, tenni. Azután maga lesz az, a ki az ideát szuggerralja neki; ehhez női ügyesség kell, mert hiszen én kéretni akarom magamat, sőt egy kicsit habozni is fogok, a nagyobb hatás kedvéért. De magának nem lesz nehéz a sikervári Straussnét szuggerralnia; beszélgetni fognak a maga portraitjáról... meg hogy az ő szépsége milyen nagy hatást tett rám... stb., stb.... De hisz ezt magára bízom.

BLANKA. - Hm. (Egy kissé merengővő válik.)

A MESTER. - Nos?

BLANKA (némi vonakodás után). - Hiszen ha parancsolja!... (Hirtelen elhallgat.)

A MESTER (szigorúan). – De hát mi baja?

BLANKA (mintha egy láthatatlan lényhez beszélne, a ki ott ül előtte, a szőnyegen). – És én, a ki azt képzeltem, hogy úgy fogunk élni, mint a híres szeretők!... távol a világtól, mindig édeskettesben!... a legszebb tájakon, messze elkerülve a kíváncsiak tekintetét!... a víz csobogását hallgatva és csak suttogva beszélve, mint George Sand és Musset Veneziában!... vagy mint Mario, a tenor, és felesége, Giulietta Grisi, a nagy énekesnő, a kik az embereknek csak énekeltek, mint a fülemüle és a pacsirta, azután elbujtak a világtól és éjszaka éltek, estétől reggelig, ezer gyertyával világított, fejedelmi termekben, nappal pedig aludtak, hogy ne kellessen látniok az embereket!...

-156-

A MESTER (boszúsan). – Ugyan kérem, hagyjon fel ezekkel a gyerekességekkel! Én nem tréfálok.

BLANKA (még folyvást elmélázva). – Én sem.

A MESTER (szárazon). – Ezzel azt akarja mondani, hogy hiába beszéltem és nem teljesíti a kérésemet?

BLANKA. – Nem; nem azt akarom mondani... Ha kívánja: megteszem. (Fölkel.)

A MESTER (szintén fölkel, azután le s fel járkal). – Persze, hogy kívánom. A rezon egyenesen ránk parancsolja ezt. Az ilyen kislányos álmodozásokkal szakítani kell. Jegyezze meg magának, kedvesem, hogy akármilyen szépek tűnik fel maga előtt ez a sok összeolvasott holmi, már régen vége annak a világnak, a mikor bársonyzekek semmirekellők, a kik művészeknek nevezték magukat, összeültek könnyelmű grizettekkel, és egy darabig danolásztak, azután éhen haltak. Ma dolgozni kell és újra dolgozni, kikaparni a sikert, és kaparni akkor is, mikor az embernek már megvan a betevő falatja. És jegyezze meg magának azt is, hogy egy feleségnek csak akkor van értéke, ha szövetségese és segítőtársa férjének, ha magáévá teszi férjének az ambícióit, terveit, stratégiai finesszeit, egész gondolkozását; ha előmozdítja férje szándékait, kezére jár a férjének, fárad érte, reprezentál neki és portálja a világban a közös érdeket. A híres szeretők! A szeretőért, édesem, nem kell messzire menni; ezért nem volna érdemes megházasodni. A feleség értéke ott kezdődik, ha egyetért a férjével, ha vele egy célra tör, ha helyesli és magáévá teszi férjének a plánumait, ha tovább szövi, a mit férjének az elméje szőni kezdett, s ha zúgolódás nélkül, belátásból, asszonyi ügyességgel teszi meg azt, a mit a férje rábíz. Igen, ha olyan feleségem van, a ki szép, jó, a ki a világ adorál, s a ki a világban minden lépésével, minden mosolyával, minden szavával az én érdekemet őrzi, gondolzza, viszi előbbre: ennek már van értelme! Nézze, édesem, magának igen sok hibája van...

-157-

BLANKA (rátekin a mesterre). – Például?

A MESTER. – Például: nem pontos; sohasem pontos. Egy kicsit rendetlen is; valósággal bohém természetű. Fogalma sincs a pénzről s minden érdeket elhanyagol. Nem elég komoly gondolkozású, mondhatni: könnyelmű; egy cseppet se számító, nem eléggé körültekintő, s céltudatos, kitartó munkásságra igen kevésbé hajlandó. Aztán meg rabja a hangulatainak, fegyelmezni magát nem képes. Föllengős gondolkozású, a komoly dolgok nem érdeklik annyira, mint a gyerekességek...

BLANKA. – Istenem, mennyi hibám van!...

A MESTER. – Azért nem mondom le arról a reményről, hogy igen jó feleséget formálok magából. De ennek föltétele van: a durczásság nélkül való szófogadás. A feleség olyan legyen, mint a katona: engedelmeskedjék rezonirozás nélkül. Aztán meg bele kell törődni abba a gondolatba, hogy: a világban élünk, következésképpen, ha józanok akarunk maradni, meg kell fordulnunk mindenféle parketten, s a farkasokkal, ha nem is kell együtt üvöltöznünk, mindenesetre le kell főznünk őket. Tehát, ha én, mondjuk, már elvettem magát, s maga egyszerre nem akar nekem reprezentálni, hanem nem tudom micsoda pusztá szigetre vágyódik, ahol turbékolni szeretne, s mert nem viszem oda magát, bezárkozik otthon és agyonsírja az életemet: akkor én rettenetesen meg leszek csalva. Maga persze, a milyen elkényeztetett gyerek, azt képzeli, hogy magát minden szeszélyre feljogosítja a hozománya. Nézzünk hát szembe ezzel a hozománnyal. Egy millió forint, vagyis két millió korona, a naivak előtt bizonyára hangzatos összeg, de ez a millió a kritika szemüvegén át nézve, nem egészen negyvenezer forint évi jövedelemmé zsugorodik össze. Nem egészen negyvenezer forintta, mondom, mert az értékpapírok nagyobbik része ugyan négy százalékos, de vannak három és fél százalékos papírok is. És itt közbevetőleg meg kell jegyezni, hogy az öreg úr igen helytelenül járt el, a mikor, túlzott óvatosságból, ilyen antik módon helyezte el a maguk vagyonát, és még helytelenebbül jár el, a mikor, nem számolva a haladottabb kor igényeivel, hallani sem akar a hozomány előnyösebb elhelyezéséről. Az öreg úr régi módi ember; azok közül való, a kik nyugodtabban aludtak el, ha este csókkal búcsúzhattak el a készpénztől, a kik sohasem értették meg, hogy az igazi vagyon, a nagy vagyon: a számítókockázat, persze az okosan számítókockázat. Az öreg úrnak nincs üzleti érzéke.

-158-

BLANKA. – A papának nincs üzleti érzéke?

A MESTER. – Igen; ezt én mondom: a művész. És hozzáteszem: igazán érthetetlen, hogy az öreg úr hogyan gazdagodhatott meg. Neki, az ő rendszerével, tönkre kellett volna mennie, vagy ott kellene tartania, hogy most egy kis vityillója meg egy kevés homokja volna a Mátyásföldön. Elég az hozzá: nem egészen negyvenezer forint az, a mire maga az álmait alapítja. Kérem, nem szemrehányásképpen mondom. De nézze, édesem, mi hasznom nekem ebből a névleges, mondjuk: negyvenezer forintból, a melyre támaszkodva, maga feljogosítva érzi magát szeszélyeskedni, durczáskodni, sírni?! Magának a toalettjei, a szórakozásai, ez meg az, el fognak

vinni, keveset mondok, huszonötezer forintot. Már most, ha maga olyan életmódot oktroyál rám, a mely elvon a világtól, a melynek az eredménye az lesz, hogy húszezer forinttal kevesebbet szerzek évenként: akkor, ugy-e, maga nem hoz nekem annyit, mint a mennyibe kerül?!... (Bejön egy inas).

-159-

AZ INAS. – Ő fensége Lipót Szaniszló udvarmestere...

A MESTER. – Vezesse be a kis szalonba és mondja meg neki, hogy mindjárt ott leszek.

(Az idillnek hamarosan vége. A jegyesek elbúcsúznak.)

A MESTER (mikor magára maradt.) – Egy kicsit ostoba, de kényelmes feleség lesz, mert úgy csavaram az ujjamra, a hogy akarom.

BLANKA (a lépcsőn). – Számító, mint egy krajzler, sőt vérfagyasztóan számító, mint egy hóhér! Szerencsére, akkorákat anzágol, hogy nem lehet más, mint nagy, nagy művész! De azért mégis úgy rémlik nekem, hogy: das ist die wahre Liebe nicht!

XIII.

A NYÚLBÓL JÁGER LESZ.

-160-

- Elza szobája a Nádor-utczai palotában. Délután három óra. Soroksáry Miska gróf, a ki hosszabb útról érkezett, már egy negyedóra óta beszélget a menyasszonyával. -

MISKA. – Ó, az én históriám, az nem valami érdekes! Mondtam már magának régebben, hogy a mi családunkban a Mancsi volt a fővárományos. Az én erbtantijaimnak és erbonklijaimnak ő volt a Lieblingje, azonkívül neki külön onkljai is voltak, még pedig a javából. Nekem csak egy komoly várandóságom volt: a csillagkeresztes tantimtól; az is megfelezte a vagyonságát köztem és a Mancsi között. Mert a Mancsi egyebet se csinált, csak sorra járta az öregeket s folyton dorombolt a fülükbe, úgy hogy végül behizelegte magát minden említésreméltó Wertheimba. Megjegyzendő, hogy az én családomban csak egy nagyon gazdag ember volt: a Samu bácsi. Ez a Mancsit tette általános örökösévé, pedig a Mancsi az anyja felől is nagy vagyonokat húzott be... vagy éppen azért. Minket a vén barom holmi pipagyűjteményekkel elégített ki. De engem nemcsak ő főzött le, hanem mindenki, a ki csak kitagadhatott. Én hát igen csehül néztem ki, a Mancsit pedig ellenkezőleg üldözte a disznó. Mintha pestis dúlt volna a családban, két vagy három áldásos év elsöpörte az összes öregeket, s a Mancsinak minden este egy új örökség volt a párnája alatt. De nemcsak az öregek költöztek el udvarias sietséggel, azok is rakásra hullottak, a kikkel a Mancsinak osztozkodnia kellett volna. A gyerekek belefultak a tóba, a felnőttekkel egy pár rövid betegség végzett. Hamarosan, alig telt bele egy hónap, ketten maradtunk a családból: a Mancsi egy latifundiummal, és én egy pipagyűjteménnyel. De most hallgasson ide! Most jön az, a mire senki se gondolt azok közül, a kik engem, mint vélt szamarat, kitagadtak. A Mancsi, a ki éppen ezer évig élt volna, vagy egy pár év múlva már számos gyermek hátrahagyásával mult volna ki a világból, három nappal az esküvője előtt felül egy automobilra, a sötétségben neki megy nem tudom micsodának, és a következő pillanatban ő nem volt többé a Mancsi, hanem csak egy nagy darab palacsinta.

-161-

ELZA. – Borzasztó!

MISKA. – No, nem olyan borzasztó! Az én gyászomat legalább jelentékenyen mérsékli az, hogy ugyanabban a pillanatban én már nem csupán egy pipagyűjtemény, hanem egyszersmind egy latifundium tulajdonosa voltam. Különben ne sajnálja a Mancsit; ő jól járt. Ha élve marad, meglehet, valami dölyfös mágnás lett volna belőle, egy utálatos vén oligarcha... így pedig az ég magához vette angyalnak.

ELZA. – De az csak borzasztó, hogy mennyi szerencsétlenség történik az automobilal?!

MISKA. – Hja, ez a világrend! A mágnások már túlságosan elsokasodtak, de szerencsére fölfedezték az automobilt. Társadalmi törvény, kimutatta, gondolom Malthus, vagy valaki más, hogy mikor a társadalmat az a veszedelem fenyegeti, hogy az emberek túlságosan el fognak szaporodni és kénytelenek lesznek megenni egymást, olyankor a társadalom mindig megkorrigálja művét, s háborúkkal, az epidemiák felkarolásával, vagy elmés fölfedezésekkel segít a bajon és elhárítja a fenyegető veszedelmet.

-162-

ELZA. – Úgy veszem észre, maga nincs nagyon megilletődve!

MISKA. – Édes istenem! Maga roppant jó teremtés, nekem az egyetlen barátném, a ki tökéletesen megért engemet... Maga előtt csak nem fogok képeket mutatni!... Egy második unokatestvér!... De ne beszéljünk ezekről a piszkos anyagi ügyekről. Beszéljünk magukról. Hogy vannak? Azt mondta az előbb, hogy a Blanka vőlegény nélkül maradt. De hát mi van a pemzli-emberrel?

ELZA. – A pemzli-embernek útilaput kötöttünk a talpa alá, és kitettük a szűrét.

MISKA. – Ne mondja! De hát miért? Történt valami?

ELZA. – Semmi különös. Csak rendre meggyűlöltette magát mindenkivel, és a mikor már amúgy is lógott, egyszerre kimutatta a foga fehérét. Ekkor láttuk, hogy a fogai iszonyu nagyok és ijesztően feketék.

MISKA. – Ez érdekes. Beszélje el részletesen!

ELZA. – Már nem is tudom, hogyan és mivel kezdődött a história, csak annyit tudok, hogy én voltam az első, a ki intrikálni kezdett ellene. Ennek a szegény Blankának az a tragikuma, hogy a mikor egyszer-egyszer nagynehezen már a főköttő alá kerülne, jövök én és elhessegetem a kérőt.

MISKA. – Az igaz, ez nem előszöri dolog, hogy a Blanka jegyesét maga intrikálja ki a házból.

ELZA. – De, sajnos, nekem mindig igazam van, és most se vádol a lelkiismeret. Elég az hozzá, én az első percztől fogva ki nem állhattam ezt az embert. És tudja-e, miért? Mert nagyon furcsán nézett rám.

MISKA. – Ejha! És ezt maga sohase mondta el nekem! Miért? Hogy már előre legyen, a mit eltitkolhat előttem?

ELZA. – Nem volt mért dicsekednem vele. Szóval a tekintete elárulta, sőt azzal a cinizmussal, mely még a legegényibb és a legérdekesebb volt benne, valósággal kitalálta, hogy a pénzünk után mindjárt én tetszem neki legjobban a házban. És engem ez felbőszített.

MISKA. – No, no! A hódolat mindig hízeleg.

ELZA. – Az nem igaz, édes barátom, egyszerűen nem igaz. Tudja, nem akarom vitatni a maga tapasztaltságát és asszonyismeretét... meghajolok előtte... de ezt én jobban tudom, mint maga. Én megengedem azt, hogy az a hódolat, a melyben szerelem nyilatkozik meg, ha csak egy szikrányi szerelem is... többet mondok... megengedem még azt is, hogy az a hódolat, mely kizáróan az én személyemnek szól, akármilyen forrásból fakad, akármilyen alanti embertől jön, és akármilyen formában, mondjuk: akármennyire bántó formában nyilatkozik meg, hogy ez a hódolat azért mégis hízeleg minden néembernek; nagylelkű vagyok, ezt mind megengedem. De van egy hódolat, mely nem nekem szól, csak a státusnak, a melyhez tartozom, a sok milliónak, a kiknek csak egyike vagyok, az egész Damenkapellé-nek. Ez a hódolat nem hízeleg, hanem lealacsonyít. Én láttam ennek az embernek az orráról, hogy neki mindegy: a nagyságos asszony, a kisasszony, a szobaleány, a szakácsné, a dajka, vagy a bába... Olyan világosan láttam, mint a hogy most magát látom, hogy az egész ember csupa étvágy. Meglehet, vannak dámák, a kik ezt érdekesnek találják, de engem ez a vadállatias, sanda tekintet utálattal töltött el.

MISKA. – Talán csak zavarba hozta.

ELZA. – Eh, édesem, maguk ehhez nem értenek! A legkitanultabb asszonybolondítók se értenek hozzá. Mert ha értenének hozzá, akkor ebből a tudományból már kézikönyveket készítettek volna és az iskolásgyerekek is okulnának belőle. Istennek szent anyja, könyörögj érettünk!... hisz így is jaj annak, a ki nem férfinak született, de akkor még jajabb volna!... Szerencsére a természet a gyöngébb női szervezetnek azt a mimikriséget adta védelmül, hogy mikor maguk úgy vélik: tisztán látják, a nő lelke elbúvik a sok hasonlóság közepett... maguk, képzelődésükben, azt hiszik, hogy folyékonyan olvasnak a lelkünkben s ugyanakkor a nő begubózza magát a gyöngeségébe és egészen mást gondol... a legegyszerűbb nő is.

MISKA. – Ez babona. Maguk is csak olyanok, mint mi vagyunk. Abban, a mit a saját lelkemben látok, megtalálom a kulcsot, a mivel kibetűzhetem a maguk gondolkodásának és érzésének minden kínai körmönfontosságát.

ELZA. – Nem olyanok vagyunk, csak hasonlók. És nem betűzi ki, mert másféle logikával jár utána, mint a milyennel mi élünk. De mért disputáljak magával? Az az ósrégi és örökletes meggyőződés, a melyet maga is hirdet, nekünk egyik védelmi eszközünk. Hát csak azt az egyet felelem magának, hogy a pemzli-ember az ő lapos pillantásaival egy cseppet se zavart meg, és ha maga ezt konokul hiszi, akkor alaposan csalódik. A pemzli-ember az utálatosságával mindössze egy ellenséget szerzett magának.

MISKA. – És ez az ellenség a gyűlöletében végig plátói maradt? Egyebeknek kellett történnie...

ELZA. – Nem maradt egészen plátói. Mindenekelőtt ez az ellenség szuggerálta, nem minden malícia nélkül, azt az ötletet, hogy a nagy művésznek a mama arczképét is el kellene készítenie. Az időt is jól választotta meg az ötletéhez. Akkor bocsátotta szárnyra, mikor a nagy művész legjobban elfoglalva tartotta a szép sikervári Straussné, egy egész főhercegi család, egy nagy államférfiú, egy világhírű táncosnő és egy európai czelebritás, csupa olyan kép, a melyekkel a legvadabb tempóban hajszolta a reklámot. A nagy művész, az őt jellemző, cinikusan nyílt és brutális önzéssel nyomban kijelentette, hogy a mama nem az ő zsánerje. Órizkedjék az őszinteségtől, barátom, akármilyen hatalmasnak képzelet magát!... Lássá, ez az ember iszonyu veszedelem volt Blankára nézve, mert a paraszti kiméletlenségében és abban, hogy az önzése minden tekinteten túltette magát, imponáló erő lakott. De a falánkságát oly jogosnak tartotta, hogy egy cseppet se színlelt. A bölcs természet úgy rendelte, hogy a mit önzése határtalanságával és ragadozó természetével mohóságával megszerez a réven, azt elveszítse a vámon, akképpen, hogy mindenkit bagatellizáljon, ne titkolja el ostoba felfuvalkodottságát, meztelenül tárja fel roppant étvágyát, egoizmusának ocsmány ridegségét, kiméletlenségét, rosszakaratát, s így szép számú ellenségeket gyűjtsön magának, a kiknek gondjuk legyen rá, hogy terveit kontrakarirozzák.

MISKA. – Maga talán az ethika tanára lett az egyetemen?

ELZA. – Nem, de talán az lesznek, ha nem megyek férjhez. Egyelőre csak azt akartam mondani, hogy a gyűlöletem vagy jobban mondva: az undorom nem maradt egészen plátói.

MISKA. – Ahá! A mama megharagudott és ő volt az, ugye...

ELZA. – A mama, szegény, nem szólt semmit, de felháborodásában alig tudott lélekzeni. Talán mindent megbocsátott volna, de a szép sikervári Straussnét nem tudta megemészteni. Egyszóval a pemzli-embernek most már két ellensége volt, a kik néha összesugtak és meghányták-vetették, vajjon észszerű-e a tervezett házasság?!...

MISKA. – És Blanka? Mit szólt mindezekhez ő?

ELZA. – Blankával nehéz volt az eset. Alaposan bele volt habarodva ebbe az emberbe, a kiben ő a művészetet látta, és nem lehetett meggyőzni róla, hogy a művészet és ez az úr oly csillagok, mik egymást kergetik.

MISKA. – Tudniillik ő szalad a művészet után és a művészet elkergeti őt.

ELZA. – Na igen. De mivel rémes prozopopeája van, el tudta hitetni ezzel a szegény nővel, hogy valami istenség lakik benne. Blankát ugyan egy kicsit dezilluzionálta az, hogy ez az istenség mindenütt gatszuroz, a hol megfelelő kuncaftot lát, mint egy rófos segéd... de ez még nem használt volna. Szerencsére a pemzli-ember a kezünkre járt.

MISKA. – Úgy érti, hogy az ellenségei malmára hajtotta a vizet?

ELZA. – A mint mondja. Azt kívánta, hogy Blanka is, mi is megjelenjünk mindenféle *bas fond* társaságban, a hol ő egy-egy kövérebb megrendelésre vagy összeköttetésekre vadászott. Blanka egy kicsit keservesnek találta ezt a robotot. Végre is már kinőttünk abból, hogy mindenféle néppel encanaille-irozzuk magunkat, pláne haszonlesésből. De ott voltunk mi, az ellenségek, a kik nem tettük meg a mesternek azt a nagy szolgálatot, hogy megtagadjuk ezt a kis szivességet. Kéjjel mentünk el a legalacsonyabb szoárékra, hogy elmondhassuk: »Látod, hová jutottunk?!« – és hogy Blanka egy kis izelítőt kapjon a jövőből.

MISKA. – Nem is képzeltem magát ilyen Dugovich Titusznak, a ki lerántja magával a törököt a mélybe, egy eszméért.

ELZA. – Láthatja, hogy nem maradtam plátói. És intrikánk némi sikerrel járt, mert Blanka megingott. De ezzel csak félig nyertük meg az ügyet. Az atyafinak ugyanis igen hatalmas pártfogója volt, a papa személyében. A papának igen megtetszett az, hogy ez az ember leültet maga elé igen előkelő embereket, szép szóval tartja őket, miközben gyorsan ráken a vásznára egyetmást s ezzel iszonyu pénzt keres. Akármit suttogtunk két oldalt a fülébe, mindenre azt felelte: »A pályája igen szép. Én, ha még egyszer a világra jönnék, magam is bohém lennék, mert nincs józanabb pálya, mint a művészet.« Hiába, a szegény papából már nem lehet kiirtani azt a meggyőződést, hogy a feleség boldogsága attól függ: mennyi a férj jövedelme, s hogy minél több pénzt keres valaki, annál példásabb férj és családapa. Annyira megnyerte a papát, hogy nem mondhatott olyat, a mi a papának ne tessék. Egyszer azzal mulattatta Blankát, hogy a papának nincs üzleti érzéke. A papa, mikor meghallotta ezt, igen nevetett és azt mondta: »Kemény legény ez a művész; nagyon szeretem, hogy nem vagyok neki eléggé üzletember, ez kiváló megelégedésemre szolgál.« Hát az meglehet, hogy a apának nincs elég üzleti érzéke, de van egy pár régi szokása, a melytől nem tágit. A babonája például az, hogy a dió törve és a pénz zárva jó. És ez volt a menekvésünk. Valahogy kipattant, hogy a papa a hozományt nem az esküvő, hanem csak az első keresztelő alkalmával akarja kiadni. Ez egy cseppet se tetszett a művésznek, és olyanformán példálózott, hogy az olyan házasság, a melylyel eleinte csak nem egészen negyvenezer forint kamat jár, az ilyen házasság neki nem kávéház, mert előre kiszámította, hogy a felesége ötvenezeret fog elkölteni, ő pedig, ha feleségének áldozza az ideje egy részét, hatvenezerrel fog kevesebbet szerezni. A papának meg az nem tetszett, hogy ez az ő bogara annyira foglalkoztatja a művészt. »Ha a tőkét nem akarja elkölteni: mért nem mindegy neki, hogy a tőke hol van?!...« Ezt kérdezgette tőlünk, s mi, akármilyen szorgosan kerestük, nem találtuk meg a feleletet. Talán nem kell mondanom, hogy a művész egy kissé ostoba volt, mert a *fait accompli* után igen könnyű lett volna a tőkét kiénekelnie, ha éppen sietni akart az elköltésével. De mivel ez a téma idejekorán szőnyegre került, mi olyan buzgalommal és olyan szerencsésen gabalyítottuk össze a kérdést, hogy aztán nem volt egyéb megoldás képzelhető, csak az, hogy: keressen a derék úr valahol másutt jobb üzletet.

MISKA. – Köszönöm, hogy mindezt részletesen elmesélte; nagyon megnyugtató volt vele. Mert már kezdtem aggódni, hogy talán miattam, rám való tekintettel mondtak le erről a házassági tervről. És ez nagyon bánatná a delikateszszeret.

ELZA. – Ugyan?!... De mért tettük volna azt? Hiszen magának semmi kifogása se volt se a terv, se az ember ellen!

MISKA. – No jó, akkor! Akkor még a minisztériumban voltam, fogalmaztam, és örültem, hogy élek. De azóta nagyot változott a helyzet. Azóta az ég magához szólította Mancsi unokafivéremet, a ki százhusz kilométer sebességgel sietett a főlhívásnak engedelmessé, azóta Mancsi unokafivérem én magam vagyok, más szóval: most már én vagyok családomnak utolsó sarja, általános örököse, három vagy négy, majdnem magvaszakadt család egyetlen leszármazója. Ez kötelességemmé teszi, hogy szem előtt tartsak bizonyos tekinteteket. Igaz, nekem semmi kifogásom se volt a pemzli-ember ellen; most sincsen, minthogy a házasság úgymé meghiusult. De jobban szeretem, hogy így történt a dolog, és annál jobb, hogy nélkülem történt így.

ELZA. - Maga úgy beszél, mintha azt akarná mondani szép hegedűszóban: kár lett volna miattam üldözni el azt a másik embert, mert vigasztalhatatlan volnék, jó emberek, ha két szék között a pad alatt maradnátok!

MISKA. - De, Elzácska, mit képzels?! A mit én egyszer kimondtam, az ki van mondva! És ha braziliai császár leszek, akkor maga lesz a braziliai császárné! E felől ne legyenek skrupulusai. A mit én megígérek, azt én beváltom! Magának nem kell aggódnia; maga egészen nyugodt lehet!

ELZA. - No, és a szerelem, a kutyafáját!

MISKA. - Hát persze! De nem erről van szó.

ELZA. - Hát miről van szó?

MISKA. - Arról, hogy nem szeretném, ha a pemzli-ember kiakólbólításáért engem okolna valaki. Ez olyan szemrehányásokra adhatna alkalmat, a melyeket nem érdelek meg, annyival könnyebben adhatna alkalmat ilyenekre, mert az már megtörténhetik, hogy, tekintettel azokra a társadalmi kötelességekre, a melyeket az új helyzet ró rám, esküvőnket nem tarthatjuk meg olyan hamarosan, mint szeretném.

ELZA. - Persze, persze, ez megtörténhetik. Tekintettel kell lenni arra, hogy a maga új társadalmi kötelességei tulajdonképpen megtiltanák a tervezett házasságot.

MISKA. - Megtiltani? No, azt már nem! Beszéltem erről a barátaimmal.

ELZA. - A minisztériumban?

MISKA. - Dehogy! Csak nem gondolja, hogy elmegyek a minisztériumba, búcsúzni! Szegény emberek! Csak nem állok oda elébök azzal: »No, nézzetek meg utóljára, és pukkadjatok meg az irigységtől!« Nem érdemelnek meg tőlem, hogy ilyen megaláztatásban részesítsem őket. Nem, a magam köréből való barátaimról beszélek.

ELZA. - Vagy úgy? Igazán nem tudtam, hogy ilyenek is vannak.

MISKA. - Nem voltak, de most már vannak. Azelőtt nem vettek be, mert nagyon elszabadelvűsödtem. De a hogy változott a helyzet, egyszerre föléledt a rokonságom Magyarország legjobb családjaival.

ELZA. - Pedig maga ma is az, a ki előbb volt.

MISKA. - Nem, azt már nem mondhatnám. Ha az ember máról holnapra semmiből nagyúrrá lesz: másnap már nem az az ember, a ki előbb volt. Ki van cserélve. A pulzusom is másképpen ver, mint azelőtt. Nekem magamnak is úgy tetszik, hogy én már nem vagyok én, hanem Mancsi unokafivérem vagyok. Mintha nemcsak a vagyona szállott volna rám, hanem a lelke is átszállott volna belém. A régi Miskából nem maradt egyéb, csak a szerelmem, Elzácska.

ELZA. - Hála istennek, már megijesztett. No, és elmondta a barátainak, hogy ez a szerelem most milyen nagy zavarba hozza?

MISKA. - Elmondtam nekik, hogy ez nem hoz zavarba és hogy ebből nem engedek...

ELZA. - Ha belehal is!... A szerelem erősebb, mint a halál, lánczhordtát!... És a barátai mit mondtak?

MISKA. - Természetesen le akartak beszélni. Az egyik így szólt: »Ha magaddal nem törődöl, tartozol vele a gyermekeidnek, hogy olyan anyát adj nekik, a ki olyan régi származású, mint magad« - Erre én azt feleltem: »És ha nem örököltem volna?!... Akkor megköthettem volna ezt a házasságot?!...« - Az illető így felelt: »Akkor igen. Mert akkor kárpótoltad volna a gyermekeidet azzal, hogy pénzt szereztél nekik«.

ELZA. - Ez egészen okos beszéd. Egy másik azt mondhatta volna: Ez a házassági ígélet nem számít. Tévedés volt a személyben. A menyasszony tévedett a te személyedben és te is tévedtél a magad személyében. Mind a ketten azt hittétek, hogy te - te vagy, pedig te most már Mancsi gróf vagy.

MISKA. - Szavamra mondom, valami ilyenformát mondott. De erre én azt feleltem...

(Az ajtó kinyílik s megjelenik Héthársyné.)

HÉTHÁRSYNÉ. - Nini, a Miska!... Hallottam, gratulálok!

ELZA (magában). - A szegény ördög vért izzad, hogy kitalálja, miképpen vonulhasson vissza, szép lassan, de minél hamarabb és mégis az illendőség megóvásáért!... Ne félj, jó fiu, segítségemre leszek! De azt az elégtételt, hogy te hagytál a faképnél, nem fogod megkapni! Aludjál nyugodtan és álmodjál szépet, már el vagy csapva!... Csak azt szeretném tudni, valami őrangyal véd-e, vagy valami Robin pajtás szövi úgy az eseményeket, hogy akárhány bolondságba ugrom bele, szerelem nélkül ne mehessek férjhez?!

LEÜT A TÜZES ISTENNYILA.

- Történik: a brémai »Örök szerelem«-hez címzett h tel garni harmadik emeletén, a 127-ik számu udvari szobában. Egy  gy, egy mosd szekr ny, egy asztal és egy szalmasz k. Reggeli kilencz  ra. Berzsenyi Elza bárókisasszony a kinyitott mosd szekr nyen  l, a melyről a lavoirt letette a földre. Berzsenyi b r  a szalmasz ken. -

A B R . - A gazember! A gazember! Meg fogom  lni! Ha itt találtam volna, azonnal megfojtan m! Szerencséje, hogy nincs itt, és hogy... (Körülnéz a szoba b torzat n) szóval, hogy nincs itt!... De azért meg fogom  lni, le fogom l ni, mint egy kutyát, fel fogom pofozni, vagy átadom a rendőrségnek!

ELZA. - Mondom, hogy az nem tehet róla! Olyan ártatlan az egész szószban, mint a ma született bárány! Nem   szöktetett meg engem,  n sz ktettem meg  t!

A B R . - Mit nem kell hallanom?! Mit nem kell hallanom?! Azért nem fogok kegyelmezni a gazembernek! Fel fogom rugni és be fogom csukatni!

ELZA. - Hidd el nekem, hogy nem érdemes vele foglalkoznod! Eszk z m volt, a melyet most eldobok és punktum. Különben az éppen olyan dühös, mint te. Kezdi belátni, hogy be van csapva.  s igaz van, mert embert  gy még fel nem ültettek, lévő nem tettek, és az orránál fogva nem hurczoltak!

-173-

A B R . - Erről  n már otthon meg voltam győződve, mert te az  n leányom vagy, a ki lehet akárhol, azért még se csinál semmit! Hanem ennek a hochstaplernek nincs pardon! Van m g törvény a világon, és egy jó házból való leányt nem lehet csak  gy mir nichts, dir nichts megsz ktetni! Szeretném  n látni azokat a b r kat, a kik egy apát k nyyekkel a szemében nem hallgatnak meg!  s  n  t meg fogom mutatni neked becsukva!

ELZA. - Egyébként, bánom is  n, akármit csinálsz vele! Egy olyan szamár, a ki elhiszi, hogy  n az   szép szem e rt sz k m meg hazulról, és hogy titokban meg fogok vele esküdni, az ilyen szamár nem érdemel kíméletet!

A BÍRÓ. - Egy ilyen szamár!  t fogom adni a rendőrségnek! Hol van?

ELZA. - A negyedik emeleten.

A B R . - A negyedik emeleten?

ELZA. - Igen. Csak nem fogok vele egy emeleten aludni?! Iszonyuan hortyog!

A B R . - Isten, a ki az égben vagy!... Te tudod, hogy   hortyog?!...

ELZA. - Nemcsak én tudom, az egész Berlin tudja. Ott már nem akartak neki szobát adni.  s igazuk volt, mert az egyszerűen rémséges. Az első éjjel persze még semmit se sejtettem, és közös appartement-t vettünk, mert akkor még volt pénzünk. H t egyszerre csak hallom a másik szobából ezt a horkol st! R kopogtam és a zárt ajtón  tkiab ltam hozzá: »Hallja, barátom, ezt nem lehet kiállani! Menjen le a portáshoz, és nyitasson magának szobát az épület túlsó részében!«  gy tett, és másnap a szomszédja iszonyu skandalumot csinált a h telben. Mikor aztán az eset egy másik szomszéddal is megismétlődött, ki akarták tenni a h telb l. Na, mondhatom, ezt a kirándulást nem fogja az élete legsz bb napjai között emlegetni! Hát mikor Berlinből a harmadik osztályon jöttünk Brémába, és hatvanan  lt nk egy waggonban!  n csak kaptam  l helyet, de neki majdnem az egész úton állania kellett.

-174-

A B R . - Hallatlan! Hallatlan! A leányom megszökik hazulról és a harmadik osztályon utazik Berlinből Brémába! Igazán nem tudom, hogy ez a fej itten az  n saját fejem-e, vagy egyszerre egy más embernek a feje?!...  s  n ne csukassam be ezt a gazembert, a kit fel fogok pofozni! De, szerencsétlen gyermek, hát mi jutott eszedbe?! Remélem, ki fogod magadat magy r zni?!...

ELZA. - Azonnal megmagy r zom az egészet. Persze nem fogod helyeselni, a mit tettem, de legalább meg fogod érteni.

A B R . - Borzasztó! Az  n leányom, az  n szép, fiatal, kedves leányom, egy mill oval, a mi szintén nem utolsó dolog, arája az egyik legjelesebb fiatal majoresk nak, egy gr fnak, a kit közelebb legfelsőbb helyről hitbizomány engedélyezésével fognak kitüntetni, az  n okos leányom! - megszökik egy szerkesztővel, a kinek a neve nem jut eszembe, és a harmadik osztályon utazik Berlinből Brémába! Ettől meg lehet bolondulni!

ELZA. - Mondom, hogy a szerkesztő nem sz m t. Jobban szerettem volna egy kocsist vagy egy cigányt, a legjobban egy hord rt, egy öreg hord rt, de először: senki se hitte volna el, hogy egy öreg hord rba szerettem bele, s másodszor: csak ez volt kéznél.  s ez legalább mindjárt ki is írhatja az esetet az ujságba. Ne sz rny lk dj l; igen, én azt kerestem, hogy a botrány minél nagyobb legyen. Hogy kit használok fel erre a célra, az mindegy volt. A szerkeszt r l tehát nem érdemes beszélni; ne is eml ts k többet, mert különben soha se magy r zhatom ki magamat.   itt mellékes;   itt nem szerepel.

-175-

A B R . - Hát ki szerepel, ha nem  ?!

ELZA. - Az, a kit te az egyik legjelesebb fiatal majoresk nak mondasz! A gr f, a kit legközelebb hitbizom nynyal fognak kitüntetni! A vőlegényem, a pimasz!

A BÁRÓ. – A Miska! Nem értem. Történt netalán valami, mit jó atyádnak nem mondtál el?!... Nem értem.

ELZA. – Semmi se történt, csak észrevettem, hogy ez a csibész ott akar hagyni a faképnél.

A BÁRÓ. – Mi jut eszedbe?! Ezt te csak beképzelted magadnak.

ELZA. – Rám bízhatod!... Ha egyszer mondom, hát úgy van! Na, és felháborodtam. Mit? Ez akar engem a faképnél hagyni, ez akar engem nevetség és szánalom tárgyává tenni?!... Ez a mitugrász, ez a barázdabillegető, ez a zsúrhíéna, a ki végigette a várost, és tánczolt érte, mert ő gróf?! Hiszen emlékszel rá, meddig környékezett, mennyit ólalkodott körülöttem! Mennyire szeretett volna elhalászni, és én rá se néztem! Emlékezhetsz rá, hogyan nézett ki. Nem volt egyebe, csak a neve, két rendbeli jó ruhája, tiszta volt az inge, tudott francziául és mindig röhögött. Sohase bocsátom meg magamnak azt az éktelen számárságot, hogy a menyasszonya lettem. Ha még szerettem volna egy kicsit, mint a Miczut! De nem. Csak untam már, hogy annyi viszontagság után még mindig pártában vagyunk; és mert ez a svihák mulatságosan tud káromkodni, meg, mint az éhenkórászok rendszeren, tud mindenféle svarczüksztlerséget, bebeszéltem vele magamnak, hogy ő tetszik nekem. Gondoltam magamban: »Fene bánja, legalább igazi grófné leszek.« De mit tesz Isten? Egyszerre csak kiüt a fajtájában a kolera, s az egész nemzetségéből egyes-egyedül ő marad meg irmagnak. Másképpen ugyan nem juthatott volna pénzhez, az istenadta, egy vörös rézgarashoz se, mert ennyit se tud megkeresni, és a mit eddig megevett, megivott, elszítt, azt mind úgy kapta ajándékba, a néniktől, a bácsiktól, a magas kormánytól, a Stefi gróftól, a kinek fölsegítette a kabátját, a vak bárónétól, a kihez eljárt vizitába, keresztény vagy nem keresztény házigazdától, a kiknek a leányai után járt, no, meg a férjektől, a kiknek a felesége körül settenkedett. Egy félországnak kellett meghalnia, hogy valamit örökölhessen, egy sereg embernek kellett a csatatéren maradnia, a fűbe harapnia, hogy ez a holló jóllakhasson, és a csoda megtörtént. Na, és megjelent, kikeféltedve, kiszapulva, azzal az öntudatlan leereszkedéssel, a melynél jobban semmi se sérti az embert, s azzal a szentelenül vihógó tekintettel, a mely megmagyarázza az egész francia forradalmat. A hernyóból pillangó lett, a smaroczerből oligarcha. Máról holnapra megnőtt, megférfiásodott, megszépült. Nem lehetett ráismerni. Mintha nem ő volna a tegnapi potyafráter; mintha ő rohant volna ki Szigetvárból. A hogy belépett, láttam, hogy a faképnél akar hagyni. És csakugyan már első intrádára czélozgatott rá, hogy ez, meg az, késleltetni fogja a házasságunkat. Eleinte igen komikusnak találtam, aztán iszonyuan szenvedett a hiuságom. Azt mondtam magamban: nesze neked, nem szeretted, mégis hozzá mentél volna, most derogálsz neki, és tessék, úgy otthagyt, mint egy elcsábított varróleányt!... nem kellesz neki, hoppon maradsz, ki fognak nevetni, vagy szánakozni fognak rajtad, ez az Isten büntetése!... Mert az Istent akkor találjuk meg a leghamarabb, a mikor büntetni akar bennünket... Végül nem akartam hinni, hogy jól látok; elhittem magammal, hogy tévedek. Kelepczéket állítottam neki, három kelepczét; mind a háromba belement. Először kértem, hogy ezért, meg azért, távolabbi időpontot tűzzünk ki az esküvőre; örömmel egyezett bele. Másodszor szerelmet szimuláltam és sürgettem, hogy határozzuk meg a házasság napját. Elfanyalodott az arcza és ezer kifogást talált. Harmadszor azt kívántam, ügyesen, hogy meg ne lássa a vermet: halaszszuk el az esküvőt egy egész esztendővel. Boldoggá tettem ezzel; nem is nagyon maszkirozta az örömét. Most már bizonyos voltam. Nem akart, nem is igen tudott egyszerre szakítani, mert nagyon angazsálta magát, s nem volt mersze ahhoz, hogy czinikusán végezze a dolgát: félt egy pár embernek az ítéletétől. De föltette magában, hogy lassankint vissza fog vonulni; leste az alkalmat a szakításra, s közben ügyesen megkezdte a hátrálást. Talán nem is bánta, ha kitalálom a szándékát. Ő jó volt nekem, mikor még csak ágrólszakadt grófocska volt és éhesen szaglálta a pénzemet, de most, hogy urrá lett, én már nem voltam jó neki. Most már neki is van pénze, nem szorult rám, nem kellett nekem többé! A pimasz! (Kiköp a padlóra.)

-176-

-177-

A BÁRÓ (egy pillanatig hallucinál: úgy tetszik neki, mintha egy rég elmúlt században élne, és Szandeczben volna, egy nagyon szegény lakásban, és hogy az, a kit maga előtt lát, egy ismeretlen, gyönyörű zsidóleány... Már előre megbocsátott mindent; előre megbocsátotta azt is, a mi nem történt meg. De most el van ragadtatva; és minden igyekezete az, hogy elragadtatását palástolja:) – Te, te, te, kis bolond!...

-178-

ELZA. – Nem is vagyok annyira bolond! Így szóltam magamban: »Urfi, te elszántad magadat, hogy így vagy úgy, alkalomadtán, vagy a nélkül, megragadva valami később kínálkozó ürügyet, vagy lassankint kopva ki a házból, de okvetetlenül a faképnél fogsz hagyni, minden jó lélek részvétének adva át azt a szegény teremést, a ki, mióta igazi gróffá lettél, már nem méltó hozzád! Na hát, urfi, abból nem eszel! A mit te akarsz, az nem létezik! Olyan nincs! Ellenkezőleg, te leszel az, a kit a faképnél fognak hagyni, s ha valakin nevetni fognak, ez a valaki te vagy!« Igen, de hogyan? Ha visszaadom a gyűrűjét, ha kiadom az útját, ha férjhez megyek máshoz: ezzel, azonkívül, hogy csak neki szerzek vele örömet, sohase mosom le magamról, hogy voltaképpen mégis én vagyok az, a kit otthagytak. Csak egy mód kínálkozott. Csuffá teszem a menyasszonyát, és ezzel csuffá teszem őt. Így elérem a célomat. Azt fogják mondani: a menyasszonya inkább megszökött egy szegény ördöggel, a kit szeretett, mint hogy férjhezmenjen hozzá. Megtettem. És ne hidd, hogy nem mértem a hiuságára érzékeny csapást. Az oligarcha egy kicsit tüsszögni fog. És a maga körében, a leányos házaknál, egy pár évig, a míg el nem felejtik ezt a históriát, a kontesszek nem igen fognak veszekedni ezen az épouseur-ön, a ki elől egy lipótvárosi leány a szégyenbe menekült valami obskúrus fiatal emberrel! Az én emberem egy darabig nem fog henczegni! Megboszultam magam!

A BÁRÓ. – De milyen áron! Így kompromittálni magadat, szegény gyermekem!

-179-

ELZA. – Hja, kényszerhelyzetben voltam! Csak két rossz között választhattam.

A BÁRÓ. – Mit fognak mondani az emberek? Nem fogják elhinni, még csak nem is akard elmondani nekik az igazat!...

ELZA. – Az emberek így csak megszólnak, amúgy lesajnáltak volna. Szívesebben választom ezt a megoldást. Talán nem bocsátják meg, hogy megszöktem, de majd elfelejtik; ha hoppon maradok, azt nem felejtették volna el.

A BÁRÓ. – És nem sajnáltál bennünket? Ilyen szomorúságot, ilyen aggodalmakat okozni nekünk!...

ELZA. – De látod, milyen hamar előtelegrafáltalak!

A BÁRÓ. – Szegény kis leányom! Milyen helyre juttatott a meggondolatlanságod! És nélkülöződ is kellett!

ELZA. – Ó, az roppant mulatságos volt! Különösen tegnap és tegnapelőtt látni a gavalléromat! Általában a kaland, az sokat ért! Soha életemben nem mulattam olyan jól, mint Berlintől Brémáig a harmadik osztályon. Különben hozhattam volna pénzt magammal, de nem is gondoltam rá. A Rejtvényié pedig hamarabb elfogyott, mint képzelte. Addig biztattam, hogy: »Csak magas borraivalókat adjon! Csak magas borraivalókat adjon!« – míg egyszerre kiderült, hogy nincsen miből.

A BÁRÓ. – És ez a számár, a kit nyakon fogok ütni, mert neki már benőhetett volna a feje lágya, azt képzelte legyen, hogy te majd titokban össze fogsz esküdni vele?

ELZA. – Azt tökéletesen bolonddá tettem, holmi színésznőktől levetett mosolyokkal, szemforgatásokkal és sóhajokkal. Még Berlinben is azt képzelte, hogy imádom.

A BÁRÓ. – Na, és látod, milyen súlyosak a meggondolatlanság következhései!

ELZA. – Hogyhogy?

A BÁRÓ. – Mert tessék, te nem szereted ezt az embert, azt a kit, hiába beszélsz, mégis csak meg fogok fenýíteni, és a világ, hogy reparálva legyen ez a szerencsétlen ügy, azt fogja követelni, hogy nőül menj hozzá, egy ilyen nem tudom mihez, és nem tudom kihez, mert a neve nem jut az eszembe.

ELZA. – Kihez? Ehhez a tökfilkóhoz? Nem gárgyultam meg!

A BÁRÓ. – És eljössz vele Brémába! De hát mit kerestél Brémában?!

ELZA. – Elhitettem vele, hogy csak Amerikában lehetünk biztonságban, mert Európában ránk akadnátok és visszavinnétek. Olyan messzire akartam elmenni hazulról, hogy maga a hely komoly színben tüntesse fel a szökést. Ki hisz az olyan szerelemben, a mely Harasztiba menekül?

A BÁRÓ. – És pénz nélkül akartatok menni Amerikába?

ELZA. – Azt mondtam neki, hogy ide várom a pénzt egy bizalmas emberemtől, a kit még otthon avattam bele a titokba.

A BÁRÓ. – Nekem úgy tetszik, ha én, megfelelő fenýíték után, szubvencionálom őt, otthon a pletykát még el lehetne némítani.

ELZA. – Csakhogy én nem azért jöttem Brémába, hogy a pletyka elnémuljon, hanem azért, hogy a pletyka beszéljen. Nagyon csudálnám különben, ha a dolog titok maradna. Mert az oligarchának megírtam.

A BÁRÓ. – Csak legalább ezt ne tetteid volna!

ELZA. – Hisz ez volt a gyönyörúségek gyönyörúsége! Elképzelni, hogy micsoda pofát vág hozzá!...

A BÁRÓ. – De azt elképzelted-e, hogy szegény Blanka nővéredre minő hatást tett ezen esemény?! Sírógörcsöt kapott, és többször ismételte, természetesen a legnagyobb titokban, csakis kedves anyád jelenlétében, a cselédség kizárásával, kiknek számára különben egy rokonokhoz való hirtelen utazást adtunk ürügyül, hogy most már többé nem fog férjhez mehetni.

ELZA. – És mit szóltam volna én, mikor Blanka kompromittálta magát és ezzel kompromittált engem is?! Azt, hogy, ha nem megyek hamarosan férjhez, ez Blanka miatt van! Nos, most én is kompromittáltam magam, s Blankával kvittek vagyunk! Legalább mind a kettőnknek marad egy vigasztalásunk, ha végképpen hajadonok maradunk: én vádolhatom őt, s ő vádolhat engem!

A BÁRÓ. – Igazán pedig csakis azon egyéneket lehet vádolni, kik kombinációba kerültek; és kedves mamád betegségét, mert ő bizony, szegény, nem mozoghat eléggé ezen czél érdekében, mint némely anyák, a kik csakis ennek élnek...

ELZA. – És a kik a legmesszebb menő engedményeket teszik a vőlegényeknek, csakhogy leányaikat főkéntő alá juttathassák! De ezt nem is kívánhatjuk tőle, és én azt kezdem hinni, hogy akármilyen egészséges ő, és akármennyit fáradozna értünk, az már lehetetlen, hogy mi férjhez menjünk, mert a végzet nem akarja, s mert ez már így van megírva a csillagokban!

A BÁRÓ. – Ne légy ilyen babonás, gyermekem, sőt ellenkezőleg, szépen kérlek, legyetek

szivesek, legalább egyszer, csak egyetlen egyszer, menjetek már férjhez!... ha a magatok kedvéért nem akartok, hát az én kedvemért!... Annyi baj van veletek! És ez mind nem volna, ha egyszer férjhez mentek! Mikor ez eszembe jut, már azt se bánám, ha ehhez az izéhez mennél férjhez, a mennyiben szereted, és ebben az egy esetben, kivételesen nem ragaszkodnám a megfenyítéséhez.

-182-

ELZA. - Nem, ehhez nem! És ha ő volna a világ legtökéletesebb embere, akkor se mennék hozzá, olyan rettenetesen horkol! De ha szépen megkérsz, valaki máshoz majd csak férjhez megyek. Ha jól elterjed a szökésem híre, ez divatba hoz, és a kérők nem fognak hiányozni, majd meglátod! De ha én férjhez megyek a kedvedért, szépen kérek, te is tegyél meg nekem egy szivességet.

A BÁRÓ. - Hogy érted ezt?

ELZA. - Szépen kérek, vigyél el valahová reggelizni, mert rettenetesen éhes vagyok.

A BÁRÓ (megrémülve). - Talán csak nem fogytatok ki annyira a pénzből, hogy már a táplálkozásban is nélkülözned kellett volna?!...

ELZA. - Még nem, de éppen jó, hogy ma megérkeztél!...

A BÁRÓ. - Na hát meg kell fenyténiem azt az embert, határozottan meg kell őt fenyténiem! Hol van? A negyedik emeleten? Hányadik szám alatt? Pofon fogom őt vágni; egy apának joga van ehhez.

ELZA. - Ne bánts, szegényt! Inkább, ha elviszel reggelizni, küldjünk neki egy kis köménymagos levest, mert tegnap már nem evett meleget. De, apuskám, menjünk, mert szörnyen éhes vagyok!

XV. EGY CSÖNDES ZUGBAN.

-183-

- A Berzsényi-palota úgy ki van világítva, hogy az egész Nádor-utca fényben úszik. A Fürdő-utcától az országházig hármass kocsisor. A portás ünnepi díszben: Dsingizkán süvegével és jogarral. A fogatok a kapun úgy járnak be és ki, mint a cselédek a krájlzer-bolt lépcsőjén. Benn nagy estély, cigánnyal. Az új idők találmányaival megkorrigált ezeregyéj. Majdnem az összes termék tárva. A táncsteremben és a körülötte lévő helyiségekben akkora emberár hömpölyög, a minőt csak nagy hazafiak temetésén látni. Az urak egymás lábára hágnak és a hölgyek alkalmazkodnak a viszonyokhoz. Csak a dohányzó mellett van egy csöndes zug: a könyvtárterem, mely nem esik a nagy útvonalba. Ez a csöndes zug feltűnik mindazoknak, a kik bizalmasabban óhajtanak beszélgetni. A csöndes zugban egy órától kettőig a következő párbeszéd hangzanak el: -

AZ EGYIK GABNAFFY FIU. - És végre itt vannak a likőrök. No, nagy szakértő, mit szölsz hozzájuk?

DR. CZÁPA. - A pezsgő óriási, a szivarok elsőrangúak, hanem a likőrökhöz nem ért az öreg. Ámbár ez a Prunelliére itatja magát. (Tölt és iszik).

-184-

A GABNAFFY FIU. - Ird fel egy czédulára, hogy miijen likőrt akarsz, és jövőre lesz.

DR. CZÁPA. - Te, Sándor!...

A GABNAFFY FIU. - Én nem vagyok a Sándor, én a Bandi vagyok.

DR. CZÁPA. - Ejnye, én azt hittem, hogy te a Sándor vagy! No mindegy. Hát mondd, igazán felírjam egy czédulára?...

GABNAFFY BANDI. - Fel hát! Nem kell aláírni, csak annyit, hogy: »Ma az X. Y.-féle likőrök a legjobbak.« És add oda az inasnak. Jövőre lesz. Itt megbecsülik a vendéget.

DR. CZÁPA. - Ez beszéd! Ilyen helyen szeretek én élni!

BANDI. - Vettél magadhoz szivart?

DR. CZÁPA. - No ná! Adjak egyet?

BANDI. - Nem, én is vettem magamhoz. Csak azért kérdeztem, hogy meg ne felejtkezzél róla. Iszol még egy pohár likőrt?

DR. CZÁPA. - Iszom. Mit csináljak, ha nincs más? (Tölt és iszik.) Hanem azt meg kell adni az öreg uzsorásnak, hogy a pezsgője egyszerűen óriási. Sőt unikum. Kivált a mai világban, a mikor a szabály az, hogy a háziurnak könnyebb a lelke, ha minden üveg pezsgőnél meglophatja a vendégét egy-egy forinttal, és tetteti magát, hogy csak azért veszi az olcsóbb márkát, mert nem tudja a különbséget!

BANDI. - Ez mégis csak kivételes eset lehet.

DR. CZÁPA. - Mondom, hogy ez a szabály. Hidd el, édes öregem, egy idő óta annyira elfajultak

nálunk a viszonyok, hogy egész szezonok vannak, a mikor az embernek nem érdemes haza hozatnia a frakkját a tisztítóból.

BANDI. – Micsoda praxisod van!

-185-

DR. CZÁPA. – Hja, fiam, én csak egy törekvő fiatal ügyvéd vagyok, a ki nem gondoskodott olyan kitűnő papáról, mint ti! Mit csináljak én addig a nyolcz-tíz évig, míg a barátaimból általános örökösök és bankigazgatók lesznek, hogy egy kis klientélát juttassanak nekem?! Ha lányos házak nem volnának, az ember úgy élhetne, mint egy néptanító. De most már a lányos házak is oly raffináltak, hogy sír bennem a lélek, ha arra gondolok, hogy mi lesz ebből az országból.

BANDI. – Ezt a takarmány-hiány teszi.

DR. CZÁPA. – Nem, hanem az általános elerköcstelenedés. Az emberek cinikusok lettek. A lányos házaknál így okoskodnak: az epuzór örül, ha az olcsóbb pezsgőt vesszük, mert annál több lesz az örökség; a többinek meg az olcsó márka is jó. Az embernek kedve támad boszut állni és kvantumiban fogyasztani el azt, a mit a minőségben megspórolnak rajta.

BANDI. – E szerint te ott öntöd magadba a pezsgőt, a hol rossz?

DR. CZÁPA. – És a hol jó. Nem néztél engem a szupé alatt?! Gyakran vannak itt ilyen estélyek?

BANDI. – Ilyen nagy estély, minden hónapban. Gyere el jövőre is.

DR. CZÁPA. – De ha nem vagyok meghíva! Meghivatlanul nélkülöd nem jöhetnek el!

BANDI. – Dehogyan nem! Először: én meghívlak egyszer s mindenkorra. Másodszor: itt ugyan senki se fogja kérdezni, hogy meg vagy-e híva.

DR. CZÁPA. – Mégis talán jó volna, ha bemutatnál.

BANDI. – Minek az? Úgy is elfelejtik, hogy ki vagy. Minden estélyen száz vendég mutatkozik be. A nevét egyiknek se tudják, és látásból jövőre már téged is ismerni fognak. Gyere csak el unzszenirt. És ha nem akarsz megismerkedni, hát nem ismerkedsz meg. Úgy jöhetsz ide, mint a kávéházba. Ha nem iszol több likórt, menjünk tovább.

-186-

DR. CZÁPA. – De iszom. Azt nem mondom, hogy nem lehet meginni. (Iszik.) Csak azt mondom, hogy a likőrön meglátszik, hogy a ház nem egészen nagyúri. Élni lehet benne, de nem egészen nagyúri.

BANDI. – Mióta lettél a házakban ilyen válogató?

DR. CZÁPA. – Csak a filozóf beszél belőlem. Az ínyem, mindent összevéve, nagyon meg van elégedve. És máskor is eljövök, ha meghíssz.

BANDI. – Csak gyere. Itt örülnek a sok vendégnek. Minél több ember jön, annál jobban örülnek. Tudod, mióta a leány megszökött, a vendégek minősége egy kicsit megcsappant. Ezt csak kvantummal lehet pótolni.

DR. CZÁPA. – És ezeket az estélyeket annak a tiszteletére rendezik, hogy a lány megszökött?

BANDI. – Olyanformán. Úgy tesznek, mintha semmi se történt volna. Ez a legjobb rendszer.

DR. CZÁPA. – Nem lett volna sokkal egyszerűbb: hozzá adni a leányt a szöktetőhöz?

BANDI. – Micsoda angyali ártatlanság! Hisz a leányt egy éhenkórász szöktette meg! Az orvosság rosszabb lett volna a halálnál! – mint Cornelius Nepos mondja.

DR. CZÁPA. – Legalább is úgy illett volna, hogy egy darabig vőlegénynek szerepeltessék azt az urfit. Mikor aztán már feledésbe ment a história, szép csendesen fel lehetett volna bontani a frigyet.

BANDI. – Az urfi is így óhajtotta. Nagyon kapálózott, hogy ne dobják ki. Azt remélte, hogy lassan mégis csak beleeszi magát a családba. Hogy talán megszokják és sajnálják kidobni, mint a hogy egy régi cselédet nehéz elkergetni. De a leány snájdig és egyszerűen kitette a szűrét.

-187-

DR. CZÁPA. – Hogyan? Hát nem a család, hanem maga a leány dobta ki a csábítót?

BANDI. – Ez furcsa, de így van.

DR. CZÁPA. – Talán hamarosan belátta, hogy csalódott a fiatalemberben.

BANDI. – Meglehet. Nekem nem mondta el az úti élményeit.

DR. CZÁPA. – Mindenesetre elhamarkodta ezt a dolgot is, mint a szökést. A tetteit pro forma ki kellett volna nevezni vőlegénynek, és csak akkor dobni ki, miután már körülvezették a világban. Akkor a botrány elmosódott volna. Így kompromittálva van hosszú időre, és nemcsak ő, hanem a testvére is. Ki veszi el őket mostanában, ilyen históriák után?

BANDI. – Ne fájjon neked az ő fejk. Már mind a kettőnek van vőlegénye.

DR. CZÁPA. – Hallatlan!

BANDI. – Eh, tedd a kezedet a szivedre! Hát nem vennéd el te is, akármelyiket?

DR. CZÁPA. – Én? Az más. Talán. Meglehet, hogy igen. De én csak egy törekvő fiatal ügyvéd

vagyok. Azon kezdem, hogy én hiába kérném meg akármelyiket, én hozzám nem adnák egyiket se. De hogy azok, a kiknek odaadják őket, készek rá, hogy... na, hát ez furcsa!

BANDI. - Sohase esofirozd magad, nem a te bajod A ház kényelmes, az emberek vendégszeretőek, a lányok csinosak, mi közöm nekem a történelmükhöz?

DR. CZÁPA. - Ebben már tökéletesen igazad van. En csak mint filozóf beszéltem és ha arról van szó...

-188-

BANDI. - Nem jól érzed itt magad? Zseniroz téged az a történelmü? Bánod te, hogy a lány megszökött?

DR. CZÁPA. - Bánja az ördög! Hát te bánod? No, én se. Tőlem tízszer megszökhetik, azért én eljövök.

(Megjelennek: HÉDERVÁRI HIRSCHLER ZELMA, BOGÁR TILDA ÉS BERTALAN DÓRI.)

BANDI. - Iszol még?

DR. CZÁPA. - Azt hiszem, ideje visszatérni a pezsgőhöz. Te, ki ez a kis Reh-auge?

BANDI (sugva). - Ez a kis Reh-auge a leggonoszabb nyelv a beltelkeken: vitriol csepeg a nyelvéről! Bogár Tildának hívják. És te ezt nem ismered?!

DR. CZÁPA. - A hírből már igen.

BANDI. - Ajánlom, hogy somfordáljunk el. Én, megvallom, egy kicsit félek tőle. Tudod, hogy szokott nevezni téged ez a hajadon? A bádog-zsebü!

DR. CZÁPA. - Mit akar ezzel mondani?

BANDI. - Azzal gyanúsít, hogy haza szoktad vinni a giardinettót.

DR. CZÁPA. - De hiszen nem is ismer!

BANDI. - Ez nem óv meg az ő malicziájától. De az, hogy nem vagy vele személyes ismeretségben, olyan szerencse, a melyet egy kezdő ügyvédnek nem szabad eljátszania. Meneküljünk. (Mind a ketten el.)

TILDA. - Nézzék, nézzék, micsoda alakok járnak hozzájuk! De hiszen ez a terézvárosi búcsú!

ZELMA. - Az bizonyos, hogy mióta a Miska lórájszolta magát az Elzától, ezek a szegény emberek alaposan elzüllöttek.

DÓRI. - A tanulság, lányok, az, hogy megszökni lehet, de jól kell megválasztani, hogy kivel szökök meg az ember.

ZELMA. - No hiszen, maga is szépen bemártotta azokat, a kiket még eddig megszöktetett! Magával szökök meg! Köszönöm szépen!

-189-

TILDA. - Érdemes beszélni arról a két rongyos szöktetésről?! Tulajdonképpen csak másfél. És mind a másfél esetben az asszony volt a szöktető és nem a dzsentlém.

DÓRI. - Bocsánat, bocsánat! Nem rólam van szó! Az ember megszökök egy herczeggel, egy dsidásfőhadnagygyal, egy festővel, nem bánom: egy kocsissal. De az ember nem szökök meg egy szerkesztővel.

ZELMA. - Ebben van valami.

TILDA. - Hagyják békében ezeket a szegény embereket, mert sírva fakadok, úgy sajnálom őket! Na, ezek ugyan megjárták! A hányan, mind rettenetesen becsapták magukat! De senki se csapta be magát annyira, mint a Chicago Pista.

ZELMA. - Ki az a Chicago Pista?

TILDA. - Hát a Pista, a Chicago-kávéház főpinczére. Ő tudniillik, a szöktetés után, húsz forint előleget adott Rejtvényinek erre a házasságra.

DÓRI. - Ejnye, be jól tudja, hogy mi történik a Chicago-kávéházban!

TILDA. - Az semmi. Én azt is tudom, hogy mi történik a Maison Blancheban!

DÓRI. - Na, már ezt nem hiszem!

TILDA. - Akarja, hogy megmondjam: kik voltak ott tegnap?

DÓRI. - Akarom.

TILDA. - Na hát, magán kívül, mert maga nem tud aludni, ha be nem néz oda, és ez szép kilátás annak a nőnek, a kit majd boldogítani fog, ott volt, azok közül, a kiket az imént láttunk: Pirókréthy, a képviselő, és a mi már nem járja, ott volt Pirókréthy barátja is, a Vinczellér Gyuri.

DÓRI. - Miért nem járja? És mi az, a mi nem járja?

-190-

TILDA. - Én megmondom, fiam, mert tessék engem párbajra híni! A mi még járja, az, hogy Pirókréthy otthon hagyja a feleségét és elmegy a Maison Blanche-ba. No jó. Pirókréthy, az

hagyján! Az egy Toggenburg. Fordret keine andre Liebe, denn es macht mir Schmerz! Hanem, hogy Pirókréthy elviszi magával a Maison Blancheba a felesége egyetlen udvarlóját is, ez már szemét dolog!

DÓRI. – Maga óriási gyerek, Tilda!

(A dohányzó ajtaja kinyílik; BERZSENYI báró és VÁRAI-FEJÉR jelennek meg.)

TILDA (pukkedlit csinál és kezet csókol a bárónak.)

A BÁRÓ. – Na, na, kis lány!

TILDA. – Zsaki bácsi, igaz, a mit a Zelma mond, hogy nekünk nem szabad a dohányzóba bemenni, csak az asszonyoknak?

A BÁRÓ (meghatottan, Várai-Fejérhez). – Ezen gyermekről lesír az ártatlanság. (Tildához). Miért nem? De hogyan legyen ott egy is az én táncosaim közül, mikor egyéb termeimben egy ilyen angyal tánczra csábítja a legöregebb embereket is, úgy hogy lakodalmán még én is táncolni fogok?!

DÓRI (Zelmához.) – Attól alhatik az öreg! Mert az a Siegfried, a ki ezzel a sárkány-csemetével ki merjen kezdeni, még nem született meg!

TILDA (olyan szemeket vetve, mint egy-egy régi négy-krajczáros.) – Ó, Zsaki bácsi, én úgy szeretem hallgatni a komoly embereket! És a Zelma cigarettázni akar! (Ezzel a merész fordulattal a két hölgy és lovagjuk elmenekülnek az öregek elől s a dohányzón át tova vonulnak pletykálni.)

VÁRAI-FEJÉR. – Na hát én igen örülök rajta, hogy te, a ki nekem régi spéczim vagy, így meg lehetsz elégedve!

-191-

A BÁRÓ. – Őszintén megvallom neked, hogy én a legboldogabb apa vagyok a világon. Tudod, én sohase kívántam azt, hogy az én leányaim herczegnék akarjanak lenni és haszontalan rangot vagy efféle holmit keressenek a házasságban, a minek a mai világban már semmi értelme. Minek nekem a rang? Rangom van nekem magamnak is! És egy arrogáns főúr, a ki az igazi rangot, a polgári munkával szerzett rangot, nem tudja átérteni, sőt netalán könnyelműen elkótyavetyélné, a mit én érdemeimmal szereztem, miközben engem tévesen lenéz, egy ilyen számár, bár százszor legyen gróf, ez, mint te érteni fogod, nekem nem kávéház, és előbb keljen fel, ha az én becsületesen megszerzett filléreimet akarja, nem tudom milyen nőkre, elkölteni, míg gyermekeim otthon sírjanak! És én mindig hevesen tiltakoztam, ha szegény nőm, ki végre is asszony, és mint beteg, érzékenyebb minden ostobaságok iránt, azzal jött elő, hogy egy ilyen fráternek, kinek egyebe sincs, mint ősei egy képtárban, mely nem az övé, biztató szavakat engedményezett. De, szerencsére, ezek a félreértések kiderültek, és végre teljesülhetnek az én régi óhajításaim. Így Elza leányom, a ki fölkérésemre megtagadta az engedelmességet, midőn szegény nőm egy hivatalnokot, a ki esetleg grófi czimre hivatkozhatott, előtérbe akart tolni, az én okos és megfontolt Elza leányom párisi öcsém fiához fog nőül menni, a mivel teljesülni fog egy régi családi terv, hogy a két szolid ház egyesüljön. De Blanka leányom nemkülönben szerencsét csinált, mert őt egy önkészítette kitünő ember kérte nőül, egy igazi tehénfiu.

VÁRAI-FEJÉR. – Hogy érted ezt?

A BÁRÓ. – Látom, hogy te, mint egyszerű, komoly ember, megmaradtál régi erkölcsöidnél, és üres szórakozásokra nem feccsérled idődet, a melyet nekünk, idősebb embereknek, kétszeresen meg kell becsülnünk. És ne hidd, hogy én esetleg a tétlenségnek élek, midőn olvasmányokat is forgatok, a legjobb szerzőktől, mint például Theodor von Rózefeld, a ki Amerika koronázatlan királyának tekinthető. Az olyan szerzőtől, ki az elnökségig vitte, bizonyára érdemes egyet-mást meghallgatni, és ez nem ugyanaz a dolog, mint ha egy könyvíró meghal a kórházban, a mely esetben mit tanuljak tőle?! Ezen jeles ember vadászati és saját élettörténeti könyvében olvastam, hogy Amerikában az úgynevezett tehénfiúk vagy angolul Kuh-bojok, mit Cowboynak írnak, de Kaubój-nak kell olvasni, ezen Kuh-bojok mily érdemes szerepet játszanak. Először sajátlag őrzik állataikat, és igen vegyes életet élnek, végül nagy karriert csinálnak és többnyire az elnökségig viszik, mint Theodor von Rózefeld. Mindíg az volt a vágyam, hogy egy ilyen önkészült emberre bízzam legalább egyik gyermekem sorsát, és a sors megengedte ezen vágyam teljesedését, mert Blanka leányom kezét egy ilyen igazi férfiu kérte meg, ki úgyszólván tehénőrzésből vitte fel a magasba, és mindjárt csodálkozni fogsz, ha megmondom, hogy ez a férfiu: a nagy Springinsfeld, saját személyében.

-192-

VÁRAI-FEJÉR. – A kiről a lapok azt írták, hogy tíz krajczárral olcsóbbá fogja tenni a villamosságot?

A BÁRÓ. – Igen, ő maga, a nagy feltaláló.

VÁRAI-FEJÉR (megdöbbenve). – Na hát ez igazán szép!

A BÁRÓ. – És tudod-e, mi a legszebb az ő élettörténetében, mely minden Kuh-bojt megszégyení?

VÁRAI-FEJÉR. – No?

A BÁRÓ. – Az, hogy a találmányát nem ő maga találta fel, hanem még a kellő időben, a tizenkettedik órában, megvette egy mérnöktől, a ki később megőrült.

-193-

VÁRAI-FEJÉR. – Ez aztán szerencse!

A BÁRÓ. – Ez nem szerencse, barátom, ez a kereskedelmi zseni!

VÁRAI-FEJÉR. – Nem gratulálok, barátom, mert nagyon irigyellek.

A BÁRÓ. – Mindig tudtam, hogy igaz barátom vagy!

XVI. HOLDAS ÉJ.

-194-

- Történik: a német-ujlaki kastély parkjában, diner után. A falu tornyában tíz órát harangoznak. A teli hold lebámul a parkra s néha-néha két sötét alakot pillant meg, a mint ki-kibukkannak valamelyik fasorból. A két sötét alak: Berzsenyi Elza bárókisasszony és vőlegénye, Gaston Beer, a párisi Beer fia. -

ELSŐ FÜLEMILE. – Itt a jegyes-pár! Zengjük el tiszteletükre a nászindulónkat!

MÁSODIK FÜLEMILE. – Nem értik ezek a mi művészetünket!

ELSŐ FÜLEMILE. – Akkor nem vagy igazi művész. Az igazi művész, ha senki se hallgat rá: énekel maga-magának. Az igazi művészek a közönség csak ürügy.

MÁSODIK FÜLEMILE. – Mit, én nem vagyok igazi művész?!... (Trilláznak.)

ELSŐ SZÁZSZORSZÉP. – Jaj, a mátká-pár! Mindjárt letépnek bennünket!

MÁSODIK SZÁZSZORSZÉP. – Ugyan, hova gondolsz! Csak nem képzeled, hogy az Elza »Szeret? Nem szeret?«-et fog játszani?! Vagy talán a másik? Az ugyan tisztában van velem, hogy fehérszemély őt még nem szerette és nem fogja szeretni! Csak nézd meg ezt a pofát!

-195-

EGY ÖREG TÖLGYFA. – Hallod, mit beszélnek ezek a parvenük?

EGY VÉN NYÁRFA. – Én le se nézek rájuk. Nekem, ha százszor megvásárolnak, akkor se léteznek. (Reszket és sóhajtozik.)

AZ ÖREG TÖLGYFA. – Megértem egy pár száz esztendő, de ilyen alakokat még nem láttam. Micsoda furcsa állatjai vannak a jó istennek!

A VÉN NYÁRFA. – Bizony másféle fából faragták azokat az embereket, a kik engem ültettek!

AZ ÖREG TÖLGYFA. – Talán azt mondhatnád, hogy »bennünket«?! (Magában:) Büdös, vén arisztokrata!

A VÉN NYÁRFA. – Te, te még gyerek vagy, s az igazat megvallva, egy kissé jöttment. De én, biz én már nem igen fogok megváltozni!

AZ ÖREG TÖLGYFA. – Ne susogj olyan hangosan, mert nem hallom, mit beszélnek. (Félre:) Gyalázatos szokásai vannak az öregnek! Folyton motyog magában!

ELZA. – Na és?

GASTON. – Na és semmi. A Diane de Lys-história igaz, de önt, a ki olyan okos, mint egy egész rabbigyülekezet, és a ki annyira fölötte áll mindennek, mint egy egyiptomi isten, ez a viszony nem zsenirozhatja. Csak nem akarja elhíttetni velem, hogy féltetni fog?! És ha netalán, kivételes kegyből, megtisztelne azzal, hogy a minden női erénnyel ékes feleségek hagyományos féltékenységét kiterjesztené rám is, a ki semmiképpen sem vagyok méltó önre: csak nem lesz féltékeny egy Diane de Lysre?! Tudja, hogy hívják Diane de Lyst a családias nevén? La Goulue! Remélem, nem mondja komolyan, hogy La Goulue zsenirozhatja önt?!

-196-

ELZA. – Ön rabulista, barátom. Ki beszél féltékenységről? Itt csak a hiuságom kérdése forog szóban. Ön szives volt elismerni, hogy az én kevélységem jogos. Nos, az én kevélységem nem tűrheti el, hogy az az ember, a ki a nyilvánosság előtt hozzám van atasírozva, egy dáma nevével kapcsolatosan szerepelhessen. Ezzel a kérdéssel egyszer s mindenkorra le kell számolni. Én azt nagyon jól tudom, hogy ezekkel a dámákkal semmiféle tisztességes nő nem konkurrálhat. Abban, hogy tökéletesek a művészetükben, olyan varázsuk van, a melyet a feleség sohase sajátíthat el, mert nem lehet hozzá elég praxisa. Tehát kétszer kettő négy, hogy az urak mind egy szálíg visszatérnek ezekhez a dámákhoz, ha ugyan egyáltalán megszakítják a viszonyt, mondjuk a mézeshetek idejére. Visszatérnek azok is, a kik jóhiszeműen fogadkoznak, hogy szakítani fognak – csak úgy, mint azok, a kik rosszhiszeműen fogadkoznak, vagy mint azok az egyszerűek, a kik nem is gondolnak a szakításra. Nos, hogy tovább egy pillanatra se magyarázhassa félre szándékosan a szavaimat: kijelentem, hogy engem az ön multja vagy jelenje, sőt akár a jövője, egy cseppet se zseniroz, és nekem az is mélységesen mindegy, hogy ön szakít-e ezzel a dámával vagy sem, – hogy csak egy bizonyos idő múlva fog hozzá visszatérni, vagy fel se bontja a viszonyt, mert úgy se érdemes. Tőlem, akár holtukiglan mindennap meglátogathatná, ha ön ezt titokban tehetné. Csakhogy ezek a hölgyek a legnagyobb nyilvánosság előtt élnek, s az, hogy ön titokban szeresse őt – a mi ellen semmi kifogásom nem volna – tisztára lehetetlen. Ön talán megpróbálná a

titkolózást, de hiába, mert visszatérését rajtam kívül az egész világ megünnepelné s La Goulue kiiratná a *Gil Blasba*. Már pedig én senkivel se óhajtok konkurrálni, különösen a bizonyos vereség tudatában, és legkülönösebben, ha Diane de Lys kisasszonnyal kellene konkurrálnom azért, hogy bizonyosan vereséget szenvedjek. Szóval, az én kevélységem nem engedi meg, hogy engem csak egy percig is együtt emlegessenek Diane de Lys vagy másképp La Goulue kisasszonnyal.

-197-

GASTON. – Sohase hittem volna, hogy ön ennyire vieux jeu, kedves Elza! Először is, Diane nem utolsó személy. Tudok, még pedig femme du monde-okat, a kik rettenetesen irigylik a lovaikat, a kocsiikat és az ékszereiket, és nem tudom, hogy mit nem tennének meg ezekért a holmikért. Vannak, és tisztességes asszonyok, a kik mindenáron úgy akarnának öltözködni, mint Diane, és utánozzák a toilettejeit, már a mennyire az anyagi eszközeik megengedik. És ismerek előkelő, a nyilvánosság előtt kifogástalan hölgyeket, a kik úgy kendőzik és úgy friziroztatják magukat, hogy Dianera hasonlítsanak. Ha egy asszony Párisban él és magas életet visz, akkor szükségképpen versenytársa a Diane de Lyseknek. De édes istenem, ebben nincsen semmi megalázó. A femme du monde-nak mindig megvan az a pokoli elégtétele, hogy végre is ő marad felül s hogy a Diane de Lysek épp úgy irigylik a tisztességes asszonyokat, a mennyire a tisztességes asszonyok irigylik őket. Minthogy nekik csupán ez az egy hiányzik, mindent odaadnának ezért az egyért, összes ékszereiket s talán még a kocsit, lovat is.

ELZA. – Köszönöm szépen, de nem kérek ebből a pokoli elégtételből. Megvagyok így is.

GASTON. – Szóval, ön belekapaszkodik a Gouluebe, hogy lerázhasson a nyakáról.

ELZA. – Nem, csak lassankint belátom, hogy a tervezett házasság lehetetlen. Mindig több és több akadály merül fel előttem!... Nos, én fáradtabb vagyok, semhogy küzdeni akarjak a hamis Diane de Lys-szel! Talán az igazival se konkurrálnék... pedig az, ha jól emlékszem, femme du monde volt... Nem lelkesülök a tapasztalt szivekért, s az öné túlságosan tapasztalt, édes Gaston.

-198-

GASTON. – Hm. Ez a pofon, úgy látszik, arra való, hogy kihozzon a sodromból, és az inzultus hatása alatt megfelejtkezem a tárgyról. Maradjunk csak a tárgynál. Bocsásson meg, ha untatom, de nekem kitűnő okaim vannak rá, hogy ragaszkodjam a tervezett házasság eszméjéhez. És én küzdeni fogok az ön érveivel, bár ezek az érvek épp oly hamisak, mint a Diane de Lys neve. Nem csinállok belőle méltóság-kérdést, hogy ürügyek ellen kell hadakoznom. Csak konstatalom, hogy ez az ürügy nem jó. Ön hiába kapaszkodik bele a Gouluebe, ez az álláspont nem tartható, mert én hamarosan meg fogom győzni arról, hogy önnek Diane de Lys-szel nem kell konkurrálnia, hogy önt Diane de Lys-szel sohase fogják emlegetni, hogy Diane de Lys, másképp La Goulue: fuit, nem létezik.

ELZA. – No, erre kíváncsi vagyok.

GASTON. – Hát pedig ez igen egyszerű. Én a tervezett házasság nélkül is szakítottam volna Diane de Lys kisasszonnyal. És már szakítottam is, örökre, a visszatérés minden reménye nélkül. Abból az érthető okból, hogy Diane de Lys kisasszony nekem egy kissé drága.

ELZA. – Ah, bah! Önnek megvan a betevő falatja, és ebben a pontban a legfősvényebb emberek is képesek minden nagylelkűségre. Lesznek órái, mikor nem lesz ilyen smuczig.

GASTON. – Ön nem ismeri a Gouluet. A Gouluenek ötszáztizethét cipője van... Egyszer megmutatta a cipőit: azt hittem, hogy cipőkereskedésben vagyok. Egy más alkalommal megmutatta az alsónadrágjait: azt hittem, hogy a szerályban vagyok.

-199-

ELZA. – Talán hagyjuk a részleteket.

GASTON. – Hát hagyjuk a részleteket. Elég az hozzá, hogy önnek, mert Budapesten él, s itt a méretek mégis kisebbek, nem lehet fogalma a Goulue pazarlásáról. A Goulue néha, ha kicsípi magát, csipkékben és egyebekben, egy egész uradalmat vesz fel magára. Szomorú, és az erkölcsre nézve kissé megalázó, de igaz, hogy ez a pizok nő, néha, mikor cake-walk-ot tánczol: egy vagyont képvisel. Hát mondja, kérem, ki állja ki ezt? A civilizáció haladtával elmúltak azok az idők, a mikor az Aszpáziákat egy-egy Periklesz szutenálhatta. Ma már nincs olyan Periklesz, a ki ezt győzze. Az első márkáju horizontálokat csakis részvénytársaságok exploitálhatják, és a Diane de Lys esete is ez. Abban az időben, a mikor a legjobban bele voltam bonyolodva: én csak harmadsorban voltam angazsálva nála. Rangban megelőzött a venezuelai köztársaság elnöke, a ki a második barátja volt, és az elnököt is megelőzte Smith, a guano- király. De mivel az összes részvényeket ő se akarta jegyezni – és nem is tehetette, mert hamar koldusbotra jutott volna – abszolút jogokat ő se gyakorolhatott. Úgy, hogy mikor egyszer, váratlanul, megérkezett ő felsége II. Chlodwig király, a vén betyár, a mi Dianenak occasion volt, a venezuelai elnöknek, a ki előbb a szalonban várakozott, a szemetes ládába kellett bebujnia, mert a boudoirt már lefoglalta Smith, a ki hamarjában nem tudott elillanni. Szerencse, hogy én nem voltam jelen, mert nem tudom, hogy hova kellett volna bujnom.

ELZA. – Lássá, Samuka, azt szeretem, hogy maga ilyen móka-ember. A móka-embereknek sokat megbocsátok; hisz az élet olyan szomorú! Egyáltalában, velem lehet beszélni, csak érteni kell a módját.

-200-

GASTON. – Ne kaczerkodjék, szívtelen!... Különben, tudja-e, hogy a szépatyánk, a kinek éppen ilyen ocsmány pofája volt, mint nekem, lakodalmi mulattató volt? Arra ütöttem.

ELZA. – Ez már garstiges Lied. Beszéljen csak Párisról.

GASTON. – Mit beszéljek? Verklungen war jetzt die Legende! A románczom abból áll, hogy

eleinte megfontolatlanul sok részvényt jegyeztem Diane-nál, aztán lassankint túladtam a részjegyeimen, végül, voltak némelyes obligóim, de leszámoltam, storniroztam az ügyet és pontum. És Diane nem létezik többé.

ELZA. - Hiszi a piszi.

GASTON. - El fogja hinni, ha egészen nyíltan beszélek. És mért ne tenném? Ön, Elzácska, olyan okos, hogy magának még az igazságot is meg lehet mondani. Hát nézze, én elismerem, hogy nem tartozom azok közé, a kiknek a házasság egyszersmind megtérés. Az erényem még igen zsöngé palánta, a magamban való bizodalomnak még nem volt alkalma megszilárdulnia, s nem merném azt állítani, hogy örökre leszámoltam minden rossz gondolattal. Ez csak becsületes beszéd, mi? És egy évvel ezelőtt, két évvel ezelőtt, még az is megtörténhetett volna velem, hogy elveszek valakit, de azért nem mondok le Dianeról. Csakhogy most már nem ez az eset. Én, tekintet nélkül a tervezett házasságra, felmondtam a barátságot Dianenak, nem erényből, hanem kénytelenségéből. Higgadt gondolkozásu ember vagyok, bár nem látszom annak, tudok egy kicsit számítani, s be kellett látnom, hogy ez a Diane nekem átkozott rossz üzlet. Mert ez a rongy teremtés annyiba került nekem, hogy, ha tovább is így folytatom, kilencz és félév múlva magam is elmehetek lakodalmi mulattatónak. Azért túladtam rajta; czedáltam őt, akármi következék. Már most itt van a tervezett házasság. Hát ez nekem sokszorosan kitűnő üzlet. A családi politika kívánalmairól, azokról az érdekekről, a melyeket a Jacques bácsi a leginkább méltányol, de ön talán kevésbbé, nem is beszélek. Hagyjuk a két czéget, beszéljünk egy pillanatra rólam. Nos, elég volna annyit mondanom, hogy ezzel a pofával, melyet még a különböző Diane-ok is szentelenül megadóztattak, s melyért, akárkit vennék el, a házasságban is adóznom kellene... mondja, kérem, ezzel a pofával hol találhatnék önnél ideálisabb feleséget?! De én nemcsak ezt mondom, bár ez untig elég volna, hanem megvallom a titkos gondolatomat is. Azt, hogy ha én másvalakit vennék el... nem önt, hanem egy tuczatfeleséget, a ki egyébként konveniál, ez rám nézve igen nagy finanziaális hátránnyal járna. Előbb-utóbb gondoskodnom kellene Diane utódjáról, a ki talán nem olyan comme il faut, mint Diane, de nem is olyan pimaszul követelő. Így megszabadulok ettől a gondtól, véget vethetek annak az életnek, mely nemcsak bűnös, hanem, mi több, szörnyen drága is, s remek üzletet csinállok, mert a képzelhető legideálisabb feleségen kívül, ingyen kapok...

-201-

ELZA. - Egy kedvest, a ki teljesen pótolhatná Dianet? Pardon, kedves Gaston, de ki kell önt ábrándítanom. Ön a tervezett házasságban semmiesetre se találhatná meg azt a... hogy is mondjam?... mondjuk: azt a családiasságot, a melyet Dianenál megtalált. És azért nem azt mondom önnek, hogy: köszönöm, de nem pályázom a Diane helyére, mert másféle ambícióim vannak, mint hogy egy Diane után következsem sorban, és hogy egy Dianet pótoljak... azt se mondom, hogy bármennyire respektálok az ön üzleti érdekeit, ez nekem nem vásár, mert hisz ön, cserében, nem sok jóval biztat, még azzal se, hogy kifogástalan férj lesz... elengedem a hűség- esküt, mert ha még úgy fogadkoznék is, akkor se hinnék az esküjének, és ez nem csupán önnek szól... mindezt nem mondom, bár untig elég volna, nem igaz?... csak azt mondom... és én is megvallom minden titkos gondolatomat... hogy hagyjon fel minden reménnyel, mert a tervezett házasság amúgy se adná meg önnek azt a bizonyos családiasságot! Sokféle asszony szaladgál a világban... van, a ki a férjének sohase lesz a kedvese, mert ha a kedvese akar lenni valakinek, a kedvesét választja... van olyan is, a kinek elvei vannak... vannak vadak, és vannak, a kik csak a férjökre néznek vadul... Nem igen találhatja ki, hogy én melyik osztályba tartoznám, mert még magam se gondolkoztam erről... de gondoljon, a mit akar, annyit mondhatok, hogy a tervezett házasságban a bizalmasság nagyon is korlátolt volna, a mire elég ok az, hogy végre is, ezt a házasságot nem az égben kötnék, csak egy irodában, mert hiszen azzal csak nem áltatjuk magunkat, hogy szerelmeseink vagyunk egymásba?! Tudja mit, Gaston? Adok egy jó tanácsot. Térjen vissza Dianehoz! Kilencz és fél év még nagy idő; remélem, nem akar örökké élni... A legrosszabb esetben elmegy lakodalmi mulattatónak.

-202-

GASTON. - E szerint Diane csak ürügy volt, s ön azért vallas, mert kifogásokat keres?!

ELZA. - Nem egészen. Az igaz, hogy önnek most nem igen sikerült rábeszélnie erre a házasságra. De nem élek vissza azzal, hogy nyíltan beszélt velem. Pedig azt is mondhatnám, hogy: nem igen bízom az olyan urakban, a kik sokat jártak a Diane-ok akadémiájába... s hogy nem szimpatizálok az olyan vőlegényekkel, a kik nagyon sokat tudnak... Mondhatnám, mert igaz. De nyíltságért nyíltság. Megvallom, hogy e nélkül is gondolkozóba estem volna. Eh, beszéljünk egészen őszintén! Igaza van, meggondoltam a dolgot: még se megyek önhöz feleségül!

-203-

GASTON. - No lám! És miért nem?

ELZA. - Édes istenem... Rezon-házasság - rezon-házasság. De az ennyire rezon-házasság már ostobaság!

GASTON. - És ez csak most jut eszébe? A mikor már hetek óta a menyasszonyom?

ELZA. - Azt hiszem, azért nem történt önnel semmiféle szerencsétlenség. Egy kissé talán szórakoztattuk önt; azt mondta, jól találja itt magát. Én is örültem, hogy jobban megismerkedhettünk; nagyon tanulságos dolgokat hallottam öntől a párisi színésznők életéről.

GASTON. - Szóval, egy kissé az orromnál fogva vezetett, nem tudom miért?

ELZA. - Ah, a szemrehányás nagyon gyöngéd, de azért érthető! Nos, igen, ön csakugyan szívességet tett nekem. Mátkaságunk jó volt arra, hogy egy kissé elfelejttesse azt a históriát, a melylyel meglehetősen kompromittáltam magam. Magának nem ártott, nekem egy kissé használt, hálásan ismerem el, hogy lekötelezett, s bizony isten mondom, hogy nem ezért a haszonért, nem

czélzatosan tettem, ha egy kis ideig bolondítottam önt. Jóhiszeműen mondtam igent; s azt hittem, hogy az ígéretemet meg fogom tartani. Megvoltak rá az okaim, hogy belenyugodjam a rezonházasság gondolatába; elmondanám ezeket az okokat, de minek?! Mást gondoltam és most már vége.

GASTON. – Kissé röviden tárgyal le.

ELZA. – Ha ön, mint kitűnő üzletember, nagyon sajnálja az elvesztegetett idejét, meg kell jegyeznem, hogy egy kissé megérdemelte, ha hiába fáradt. Nagyon sietett felhasználni a furcsa helyzetet, a melybe egy jókora meggondolatlanlás sodort...

-204-

GASTON. – Hja, élnem kellett az alkalommal! Más körülmények között nem lehettek kilátásaim. És, úgy látszik, így is nehezen megy a dolog. Hanem azért még nem rázott le a nyakáról.

ELZA. – Ó, vissza fog lépni, biztosítom!

GASTON. – Nem hinném. Egyelőre legalább nem adom fel a partit. Vannak, a kik támogatnak ebben a küzdelemben. Jacques bácsi az én pártomon van. Várok. Még az ön nézete is megváltozhatik. Szeszélyből mondott igent, szeszélyből mond nemet, egy harmadik szeszélye is lehet, a mely javamra dönti el a dolgot.

ELZA. – Nem, Gaston, nem az ön nézete fog megváltozni, hanem az öné. Legalább remélem, bár ön túlságosan szerény. Egy kis folt, egy csekélyke kis folt a menyasszony hírnevén, önt nem alterálja. De az talán mégis alterálni fogja, ha elárulom önnek, hogy én sokkal inkább kompromittáltam magam, mint önök képzelik.

GASTON. – Hogy érti azt?

ELZA. – Úgy! Nemcsak csak, hanem ugyancsak! Nem tréfából kompromittáltam magam, hanem pour de bon!

GASTON. – Hm. Ön hamarjában egy legyet fog s belelöki a levesembe. De csalódik, mert én megeszem a levest. Nem, kedves Elza, én nem vagyok olyan számár, hogy ezt elhigyjem. Ha igaz volna, nem mondaná.

ELZA. – Ó, hiszen nem híresztelem! Nem vallottam meg senkinek; sőt azt erősítettem, hogy semmi se történt. De annak, a ki a férjem akar lenni, csak kötelességem megmondani!

-205-

GASTON. – Nem, ön csak azért flanczol a... a bűnnel, mert le akar rázni a nyakáról. Nem fog felültetni. Nem hiszem.

ELZA. – Nem hiszi? Akkor hát ne beszéljünk többé az ön házassági tervéről. Ön annak képzeli, a ki nem vagyok, és én nem akarom önt megcsalni. Ahhoz, hogy megcsaljam, túlságosan önérzetes vagyok. Megmondtam. Nem hiszi. Tehát nem érthetjük meg egymást. Adieu!

GASTON (elbámulva). – Komolyan beszél?

ELZA. – Csak nem képzeli, hogy azért mindjárt a lábához fogok borulni?!

GASTON. – Hm.

(Egy-két perczig semmit se hallani, csak a vén nyárfa zizegését.)

ELZA. – Nos?

GASTON. – Mit nos?

ELZA. – Várom a feleletét.

GASTON. – Mit kérdezett?

ELZA. – Azt kérdeztem, hogy nem lép vissza?

GASTON. – Nem lépek vissza.

ELZA. – És megbocsátja?

GASTON. – Édes istenem, nem, nem akarom hinni!...

ELZA. – Soha, sohase beszélünk erről többé!

GASTON. – Soha.

ELZA. – Tehát megbocsátja?

GASTON. – Hogyan? Csakugyan?...

ELZA. – Utóljára kérdem, megbocsátja?

GASTON. – De, nézze Elza!...

ELZA. – Igent vagy nemet mondjon!

GASTON. – Nos hát, igen... de...

ELZA. – Ne mondjon semmit. Egy szót se többet erről. Soha, soha! Az utolsó szavam erről az a kérdés, hogy föltétlenül megbocsátja-e?

ELZA. – Ön hamarjában egy legyet fog, belelőki a levesembe. De csalódik, mert én nem eszem meg a levest!

GASTON. – Tudtam, hogy kelepceze volt. Micsoda tréfa!

ELZA. – Csakhogy ön nem tréfált, és most már én se tréfálok. Mert ahhoz az emberhez, a ki elhiszi rólam, és mégis... Visszalépek, Gaston, föltétlenül!

GASTON. – Nézze, Elza, ez már mégis!... (Utána megy.)

AZ ÖREG TÖLGYFA. – Hallottad?

A VÉN NYÁRFA. – Hallottam.

AZ ÖREG TÖLGYFA. – Ilyen czinizmus!

A VÉN NYÁRFA. – Még megrontják a levegőnket!

XVII. AZ EGÉSZSÉG PÉNZKÉRDÉS.

- Történik: Dr. Rózsa Sándor szanatóriumában. Szín: az első számú pavillon első emeleti szalónja. A pamlagon egy érdekes arcú fiatal ember fekszik s időnkint belepillant a mellette heverő iratcsomóba; ez az érdekes arcú fiatal ember Springinsfeld Manfréd, Berzsényi Blanka bárókisasszony legujabb vőlegénye. Az asztal mellett lévő egyik széken: a szanatórium titkára. -

MANFRÉD. – Megvizsgáltam az első havi számlát, s mondhatom, hogy ez az olvasmány meglehetősen kifárasztott. Annyival inkább, mert van benne egy és más, a mit nem értek.

A TITKÁR. – Bocsánatot kérek, ha a számla egyes pontjai netalán homályosak. A túlságosan nagy irodai munka arra kényszerít bennünket, hogy a részletes számlákban bizonyos rövidségre törekedjünk. De ha felvilágosítást tetszik parancsolni, legkézségesebben szolgálatára állok. Méltóztassék rendelkezni velem.

MANFRÉD. – Először is, mi ez: »Massage I.« és »Massage II.«?... Aztán: »Víz I.«... »Víz II.«... »Villam I.«... és »Villam II.«...

A TITKÁR. – Ez igen egyszerű. »Massage I.«... az egész massage... a teljes massage, minden járulékával. »Massage II.« pedig: a fél-massage, hogy úgy mondjam: csak a massage... más szóval: a massage minden nélkül. »Víz I.«: ez a hydroterapikus szolgálat, a lemosások, fürdők stb., »Víz II.«: az ásványvizek... hogy úgy mondjam: amaz a víz kívül, emez a víz belül. »Villam I.«: ez a villamosítás... ismét a terapikus szolgálat... »Villam II.« pedig: egyszerűen a világítás... hogy úgy mondjam: amaz a villam belül, emez a villam kívül.

MANFRÉD. – Most már értem. De hát ez mi: »Levegő, à 9 korona«? Mi ez a »levegő«? És kívül vagy belül?

A TITKÁR. – Egészen egyszerűen: a levegő, kívül és belül. A csiramentes, tiszta levegő, melylyel pácienseinknek szolgálatára lenni szerencsések vagyunk. A felszámítás talán kissé szokatlan, de bizonyára méltóztatik koncedálni, hogy a méltányossággal nem ellentétes. Mert ha telepünk esetleg olyan helyen volna, a hol a levegő miazmákkal teli, a telek ára kisebb, a befektetés kevesebb...

MANFRÉD. – Jól van, ne folytassa; nagyon kifáraszt. De, mondja, ha felszámítják a levegőt, mért nem számítják fel a napfényt is? A napot ingyen adják?

A TITKÁR. – A napfény, ez már benne van a lakásban.

MANFRÉD. – No azt éppen nem mondhatnám. Az enyimben legalább nincs benn. Alig látok olvasni.

A TITKÁR. – Éppen azért ez a felszámítás ellentétes volna a méltányossággal. Részint, vannak időszakok, mikor napfényvel egyáltalán nem szolgálhatunk, részint, vannak időszakok, a mikor ezt magunk is ingyen kapjuk...

MANFRÉD. – No, nem panaszkodom. Csak azt hittem, hogy tévedésből maradt ki. De hát ez mi?... Zérus... vagy talán Ó?... nem tudom, hogyan olvassam... szóval, mondjuk: »zérus à 15 korona«?

A TITKÁR. – Ez azt akarja jelenteni: »Semmi«, tudniillik semmi zaj... hiszen méltóztatik érteni: a csend, az égi béke, a tökéletes nyugalom, naponkint tizenöt korona, »Semmi«... ez egy kis rövidítés... hogy úgy mondjam: egy kis képzettség.

MANFRÉD. – Képzettség nélkül szólva, önök szemtelenül meglopják az embert.

A TITKÁR. – Házirendünk a legszigorúbban tiltja, hogy pácienseinkkel, a kiknek idegei föltétlen nyugalmat követelnek, a legkevésbé is ellenkezzünk, akár a legszerényebb észrevétel alakjában

is... De legyen szabad nagy tisztelettel megemlítenem, hogy a becsületsértéseket pótlólag szintén rá kell vezetnünk a számlára, à huszonöt korona.

MANFRÉD. – Kérem, irasson fel az én számlámra egyelőre tíz becsületsértést, a melyeket, meg lehet, egyszerre fogok folyósítani, meg lehet: koronkint, mindenesetre rövid egymásutánban. Vagy irasson fel mindjárt huszat, hogy kevesebb irodai munkát okozzak.

A TITKÁR. – Igenis. Méltóztatik még egyebet is parancsolni?

MANFRÉD. – Egyebet nem kérek. Csak azt óhajtanám, ha tudtára adná a Doktor urnak ama sejtésemet, hogy a halál őt nem vízszintes helyzetben fogja találni. Természetesen huszonöt korona ellenében.

A TITKÁR. – Kérem, már följegyeztem. Úgy az üzenetet, mint a számlatételt. (Manfréd int; a titkár el.)

(Szünet.)

-210-

MANFRÉD (egy-két percz multán, magában). – És ha meggondolom, hogy egyszer úgy meg leszek halva, mint egy patkány! Kedvem volna sírni. Mindenesetre olyan mauzóleumot építtetek magamnak, a milyen még nem volt. Tágas legyen, mintha éjjelenkint sétálgatni akarnék benne; fűtetni fogom; a villamosság örök tűzként világítson benne; a reggeli és az esti lapokat nap-nap után be kell adni a kriptába, mintha ezeket tovább is elolvasnám; elő fogok fizetni kétszáz esztendőre. Nem, nem tudok egyébre gondolni! Még a szerelemre sem. Kevés brómot vettem be; beszélhetnek akármit, nekem több bróm kell! Ó, a bróm! A világ berendezése borzasztó. A természet csak két abszolút jót adott az embernek: a reménységet, és a brómot!

(Az ajtó hangtalanul nyílik meg; belép: Berzsényi Blanka bárókisasszony. A pamlagon heverő az ajtónyílást nem látja. Blanka, a ki egy csomó virágot tart a kezében, nesztelenül közeledik a pihenő feje felé, s onnan Manfréd lábához dobja a virágjait.)

MANFRÉD (felugrik). – Ó, milyen kedves vagy! Mindennap virágot hozol nekem! (Kezet csókol.) Te, édes!

BLANKA. – De mért volt olyan komor az én kedvesem?! Megint azok a csúf gondolatok?! Nem megígérte nekem, hogy...?

MANFRÉD (lesegíti Blankáról a kabátot). – Nem, angyal, nem gondoltam semmi rosszra. Nem is voltam komor, csak bosszankodtam. Megnéztem a számlát és láttam, hogy engem itt gyalázatosan lopnak. Felszámítják a... már nem is tudom mit.

BLANKA. – Ej, ha van ember a világon, a ki nem törődik azzal a hitvány pénzzel, az az én kedvesem!... Maga csak eltitkolja előlem, hogy mi bántja!...

MANFRÉD. – Hiszen nem is a pénz! De nekem fáj az, hogy ilyen gazemberek is vannak a világon! Te ezt érteni fogod. Nem okozott neked is temérdek szenvedést annak a látása, hogy a világ tele van nyomorusággal, bűnnel és csúf dologgal?!...

-211-

BLANKA. – De az ember erőt vesz magán, s csak arra igyekezik gondolni, a mi a világon szép, jó és nemes...

MANFRÉD. – Hiába! Nekem egy csúf mozdulat, egy ízléstelenség, egy kiáltó szín, egy aljasság látása fizikai gyötrelmet okoz, egyszerre beteggé tesz... Különösen a gazság látása rettenetesen bántja az idegeimet. Elég arra gondolnom, hogy vannak emberek, a kik pénzért akár mire képesek, és már sírnom kell. (Sírógörcsöt kap, mert arra gondol, hogy akár milyen finom növénye ő a civilizációnak, azért mégis meg fog halni egykor.)

BLANKA (ápolgatja). – Hát hagyja itt ezt a helyet!... menjünk egy más szanatóriumba!... vagy ne menjünk többé szanatóriumba?... magának nincs erre szüksége! Maga ifjú, szép, egészséges, erős, csak érzékenyebb, mint kellene! Egy kis hiperesztezia az egész, a legnagyobb tudósok se találnak egyebet! És én bizonyos vagyok benne (lesüti a szemét), hogy ebből a túlérzékenységből a boldogság... boldogságunk... hamarabb ki fogja gyógyítani, mint a bölcsék minden orvossága!

MANFRÉD. – Te édes vagy!... Te olyan vagy, mint a cinquecentonak legégibb Szent Czeceziliája!... De... nem! A lelkem erős; a mit egyszer megmondtam, azt én megteszem. Megmutatom neked, hogy neuraszténiám nem olyan súlyos, mint hiszik; az akaratom még nem beteg, a lelkem erős. És az értelmem is. Ez beláttatta velem, hogy nekem, mielőtt megengedhetem magamnak a boldogságot, legalább is három havi kúrát kell tartanom, legalább is három hónapig kell pihentetnem és idegítenem az idegeimet. Hatalmas fizikumot sehogyan se szerezhetek magamnak... de az ész, az erkölcs, minden azt parancsolja, hogy a boldogság első pillanata a legjobb kondiczióban találjon, a milyenre csak szert tehetek!

-212-

BLANKA (pironkodva). – Ó, Manfréd, én érzem, hogy maga... hogy te... hogy neked nincs szükséged kúrára... hogy... látod, nem tudom, hogyan mondjam?... de érzem! (Lehajtja fejét jegyese jobb karjára.)

MANFRÉD. – Nem, drágám, nem szabad magunkra gondolnunk! Erkölcsi kötelességünk, de boldogságunk is úgy kívánja, hogy már most gondoljunk arra a kis lényre is, a ki eljövendő!... Látod, édesem, ha atyám nem mulasztotta volna el azt a köteles óvatosságot, a melyet én rá kényszeríték magamra, akkor nekem ma nem volnának szenvedéseim, akkor nekünk a boldogságra nem kellene várakoznunk, akkor nem volnék Tantalus sorsára kárhoztatva, s hogy

agyonszorításalak ölelésemmel, megtehetném ezt, megtehetném ezt: bróm, villanyozás és hidegvízkuóra nélkül!... De atyám abban a korban csak a pénzgyűjtésre gondolt. Egy pillanatot se akart elmulasztani, hogy még több, még több milliót szerezhesen, és elmulasztotta olyan fizikai kondíciót szerezni, a melyet joggal megvárhattam volna tőle. Most mihaszna a millióim?! Zsákot szeretnék hordani, azzal a föltétellel, hogy elbirjam!

BLANKA (egy kicsit gyanakodva). – Ó, istenem, ha az ember nem kénytelen zsákhordásból és díjbirkozásból élni, akkor mi szüksége az izomerőre?!... Egy finomabb szervezetű férfi jobban ápolja magát, ennyi az egész! Mert maga se hiszi azt, ugy-e, hogy csak a zsákhordók, a díjbirkozók, az akrobaták és a mézszároslegények születtek a boldogságra?!... Nem csak ezek, ugy-e?!... Igaz, hogy én nem ismerem az életet, de azt mégsem akarom elhinni, hogy csak ők volnának a boldogok... ez nagyon szomorú volna, nem igaz?!

-213-

MANFRÉD. – Nem, nem; igazad van, ez nagyon szomorú volna. De nézd, édesem, itt van valami, a mire hamarjában nem gondolsz... és ez érthető, mert még nem ismered az életet... aztán meg te csak szeretsz, és a gyöngéd, szerető női szív nem szeret a jövő szomorú eseteivel számolni... itt van valami, a mi az életben a legfontosabb... a mire a férfinak, akármilyen szerelmes, gondolnia kell... a felelőségek legsúlyosabbika, a kötelességek legelseje, a legfőbb erkölcs!... Nem érted? Hogyan is magyarázzam meg bájos tájékozatlanságodnak? Lásd, ha én nem gondolok ezzel a legsúlyosabb felelőséggel, ha én nem gondolok egyéb, csak szerelmünkre, ha én nem gondolok semmivel, csak jogos önzésünkkel, és oltárhoz vezetlek, szívemre zárlak... csak azzal törődve, hogy minél előbb... minden óvatosság nélkül... mondhatnám hebehurgyán... történetesen egy olyan pillanatban, a mikor egészségem nem a képzelhető, az elérhető legjobb... a mikor szívem talán a legszerelmesebb, de idegeim nincsenek a legjobb dispozicióban... a mikor, a mi bennem életerő, az mind csókká változnék át, de én valójában nem *well and fit* állok a starthoz... akkor, igen, bizonyára, lerabolnám az égből a boldogságot... egy ideig, talán nem is nagyon rövid ideig, az üdvösség tengerén hajókáznánk... de csakhamar, mondjuk: egy év múlva, árnyék borulna boldogságunkra, mert látnunk kellene, hogy az a kis lény, a kit mindennél jobban szeretünk, törekény szervezetű!... Érted? (Blanka lesüti szemét.) Elképzeled, milyen rettenetes volna, ha az élet, a melyet adunk, nem a pihent életerőből, hanem inkább csak szenvedéseimből fakadna?! Ha csókjaink egy idegbajos kis lényt szólítanának életre, egy angyalt, a kinek az egész lét fáj?! Milyen szomorúság volna neked, és milyen önvád nekem!

-214-

BLANKA (jegyeséhez simulva). – Istenem!... de hiszen... hogyan is mondjam?... Látod, én nem ismerem az életet... De téged ismerlek... és azt képelem, hogy aggodalmaid nagyon túlzottak... Végre is, te nem vagy beteg, csak, mint az előkelő szellemek majdnem mind, nagyon is finom szervezetű, egy kissé filigrán... Aztán... én azt nem tudom, az igaz... de mégis úgy képelem... Nem, nem tudom elmondani... Látod, nagyon szégyellem magamat... félek, hogy kinevetsz... hogy ostobaságot mondok... hogy csúnyának találod, ha legtitkoltabb gondolataimat is elárulom neked... Nézd, pirulnom kell előtted!...

MANFRÉD. – Mondd csak!

BLANKA (arcának rejtkehelyet keresve jegyese kebelén). – Szóval... úgy képelem... persze, te ezt jobban tudod, mit tud egy leány?!... mi az ilyet csak találgathatjuk... de én azt hiszem... remélem... hogy a Jóisten nem olyan szigorú, mint te mondod... Lásd... sok mindenfélét olvastam a természetéről, az öröklésről, mit tudom én miről, olyanról is, a mit nem értek... elég az hozzá, mért történnék úgy, a hogy mondod, mikor a Szerelmem két lényt tesz egygyé?! Mért fakadjon az, a kiről beszélsz, a te érzékenységedből, és mért ne feleséged szerelmének lángjából?! Pirulva vallom meg neked, én nem is nagyon régen, véletlenül, olvastam valamit, a min elgondolkoztam... Valami olyanforma volt benne, hogy a házasság boldogsága... a család boldogsága... nagy részben attól függ, hogy a menyasszony... a feleség... ép, erős, egészséges legyen... és hogy ez talán még fontosabb, mint hogy... mint minden egyéb... Elgondolkoztam ezen, és mert te mindig ijesztgetsz, örültem rajta, hogy ezt olvastam... úgy sejtem, az én lányos eszemmel, hogy ez téged is megnyugtathat, hogy elúzheti rémképeidet... (Csak félig tudja, hogy mit mond). – Ó, Manfréd, bennem annyi az életerő, és ez az életerő oly pihent!...

-215-

MANFRÉD (egészen közel vonja magához naiv aráját. Hosszu csók).

BLANKA (pironkodva). – Miket mondatsz velem!

MANFRÉD. – Angyal vagy! És térden állva imádlak! (Kezet csókol). Többet mondok. Igen, engem is biztat az, a mit neked kislányos sejtésed sugall. De a kötelesség azt parancsolja, hogy mindent tegyünk meg, a mi rajtunk áll, hogy ne érhesen bennünket szemrehányás... hogy megóvhassuk magunkat az önvádtól... Mindent el kell követnünk, a mit megtehetünk, köteles óvatosságból... akármilyen lemondásba kerül. Felelősségem tudata rákényszerít erre a három hónapi kúrára... pihenésre... mondhatnám: erre a szent előkészületre, mert hiszen a házasság szentség... Kell. Kimondtam és megteszem. Erős vagyok.

BLANKA (suttogva). – Mindenben legyen meg a te akaratod!

MANFRÉD. – Ne így mondd. Úgy mondd: kettőnknek már csak egy érdekünk van, az ő érdeke!...

BLANKA (bazarózsza-színben pompázik).

MANFRÉD. – Nehéz még két hónapig várni!... te még nem is tudod, hogy milyen nehéz!... De Jákob hét évig várt a feleségére. Én is kibírhatok két hónapot. És ez a két hónap nem lesz elpazarolt idő. Nem is képeled, hogy lemondásunkért milyen dús kárpótlást fogunk találni!

BLANKA (szendén). – Beszéljünk másról! Arra kényszerítesz, hogy folyton szégyenkezsem! (Manfréd hosszú csókkal hallgattatja el jegyesét. A differenciák illetően kiegyenlítését Blanka megnyugvással fogadja.)

-216-

MANFRÉD. – Megjegyzem azonban... nehogy azt mondd valaha, hogy vőlegény koromban másképpen beszéltem, és mint férj, ismét másképpen járok el!... megjegyzem, hogy az ő érdekének, vagy jobban mondva: az ő meg a többiek érdekének kell lebegnie előttünk mindig, később is!... Esztelenségekre, örültségekre, a mámor féktelenkedéseire nem szabad ragadtatnunk magunkat, soha, később se!... A szerelem paroxizmusában is gondolnunk kell, mindig, az ő jövőjükre! Az erkölcsi kötelesség, az ő érdekük azt parancsolja nekünk, hogy szerelmünk önzésében soha se feledkezzünk meg arról, a mit egészségük tőlünk megkövetel... hogy lemondani is tudjunk... hogy esetleg sokat tagadjunk meg magunktól az ő jóvoltukért! Ismered kell minden gondolatomat. Tudod-e, hogy két okból veszek feleségül? Először azért, mert...

BLANKA. – Először azért, mert szeretsz. És másodsor?

MANFRÉD. – Először azért, mert szeretlek. Másodsor, mert te vagy az én álmodott angyalom, a kit kerestem, a kiről ábrándoztam...

BLANKA. – Milyen kedves vagy!

MANFRÉD. – Mert nekem olyan feleség kell, a milyen te leszel. Az isten téged, a te lányosságoddal, feleségnek való szelid temperamentumoddal, egyenesen az én számomra rendelt... és mert te olyan vagy, a milyen feleségért nekem imádkoznom kell, a milyen feleségről a hozzám hasonló embernek, az adott körülmények közt, csak ábrándoznia lehet... És harmadszor, azért veszek el feleségül, mert egyáltalán meg akartam házasodni.

BLANKA. – Látod, ezt az okot már elengedtem volna.

-217-

MANFRÉD. – Mert kislányos vagy és még nem gondolsz azzal, hogy mit követel tőlem az emberi hivatás, a kötelesség, a felelősség tudata és az erkölcs. Mindez azt követeli, hogy gondoskodjam: utódról... utódokról, a kik az életemet folytatják... és pedig minél hamarabb gondoskodjam, mert ha még egy darabig halogatom a dolgot, nemsokára már későn volna. De az egészségem is azt követeli, hogy siessek a házassággal. Meg kell vallanom neked, hogy sokáig rabja voltam az érzékiségemnek. A szerelem már-már tönkre tett... aláasta az egészségemet... erős akartam lenni, föltettem magamban, hogy szakítok az asszonyokkal, de gyöngye voltam... újra föl akartam emelkedni Omphale lábától, de visszaestem... Ebből nincs más menekvés, mint: a házasság, a tűzhely szelid lángja... Az egyik orvosom, a kinek elmondtam, hogy a szerelem milyen esztelenségekre ragadt, kijelentette, hogy végem van, ha hamarosan meg nem házasodom... És ha már erről beszélünk, el kell mondanom neked, micsoda kötelesség vár házasságunkban rád... igen, rád, édes angyalom!... Neked kell örködnöd felettem, mert én gyöngye vagyok. Vigyáznod kell az egészségemre... vigyázni fogsz rá, ugy-e?!...

BLANKA. – Igen, igen.

MANFRÉD. – Különösen az a feladat vár rád, hogy erős légy, ha én netalán gyöngye találok lenni... Remélem, hogy házasságunk számomra a nyugalmat és az erkölcsöt fogja jelenteni, de nem bízom magamban... tudod, a megszokás, a régi bűnök... De ott leszel Te, és észre térítesz, ha már-már elvesztem az eszem!... Kivált két dologtól kell óvnod férjedet és két dologtól kell visszatartanod engem, mert ezek az én legnagyobb veszedelmeim... Az egyik: az érzékiség. Ó, az érzékiség! Ez az én démonom, az én vámpírom, egészségemnek, életerőmnek kiszipolyozója! De te meg fogsz óvni ettől az én vámpíromtól, vissza fogsz tartani az érzékiségtől, ugye?!...

-218-

BLANKA (minden nagyobb lelkesedés nélkül). – Igen, igen. Kötelességtudó feleséged leszek!

MANFRÉD. – Az én jó szellemem, az én őrző angyalom, testvérem az erkölcsben, párom az önmegtartóztatásban!... A másik dolog: a hasis.

BLANKA. – Hogyan? A hasis?!

MANFRÉD. – Elrémülsz, ugy-e?!

BLANKA. – Nem, nem azért kiáltottam fel... csak a meglepetés!... A hasis! Istenem, ez roppant érdekes lehet!... és te ezt ismered?!...

MANFRÉD. – Előtted nincs titkom.

BLANKA. – Nagyszerű! Ó, én sokat olvastam erről!... és mindig nagyon kíváncsi voltam rá... Beszéljed kell nekem erről... sőt... talán... egyszer... próbából... hogy én is ismerjem ezt... hogy minden, minden közös legyen közöttünk... megismerteted velem is, ugy-e?!...

MANFRÉD. – Mit képzelsz! A hasist! Nem tudod, mit beszélsz!... A hasis rettenetes! Nagy élvezet, az igaz, a legnagyobb élvezet a világon!... de rettenetes! Ez a halál, és egyszersmind a legnagyobb erkölcstelenség. Látod, nekem van egy mentségem, hogy belesülyedtem ebbe a fertőbe. Mindig bőségben, téltenségben és csak az eszmémnek éltem. Minthogy volt időm hozzá, és egyéb nem foglalt el, hozzá szoktam, hogy megfigyeljem önmagamot. Egészségem már gyermekkoromban hanyatlani kezdett, később a szerelem serlegét oly sűrűn, addig ürittettem, míg az oldalnyílásaim folytonossá váltak... tudatosságommal egyre kontroláltam egyre szaporodó testi bajaimat... s mióta az eszemet tudom, a közeli halál réme mindig hálótársam volt... Idegeim tönkre mentek... szörnyű szorongásom soha se hagyott nyugtot... Mindig rémek

-219-

tánczoltak körül... féltem... és a feledést, az öntudatlanságot kerestem. Ezért ízleltem meg először a hasist. Mikor először tepert le, már tisztában voltam vele, hogy ő: maga a halál, a halál személyesen. Menekülni igyekeztem tőle; hiába. Nem beszéltem el ezzel a szörnnyel vívott küzdelmeimet; se azt, hogy mennyit szenvedtem nagy élvezeteinek váltságául. Egyszer már majdnem kigyógyultam, de akkor jött közbe nagy fölfedezésem. Tudod, hogy ezzel óriási szolgálatot tettem az emberiségnek, s elfoglaltam helyemet a világ nagy feltalálói között.

BLANKA. – Feltalálni egy dolgot könnyű, de feltalálni kétezer millió ember között azt az embert, a ki...

MANFRÉD. – Igen, ez az. Szóval a nagy szolgálat, melyet a világnak tettem, jóleső elégtétellel s némi önelégedettséggel töltött el. De milyen nagy árt fizettem ezért! Bele beszéltem magamba, hogy az emberiség egy olyan kimagasló alakja, mint én, mindent megengedhet magának, még a hasist is. Visszaestem. Pár évig lubiczoltam ebben a pocsoltyában. De aztán beláttam, hogy most már: vagy, vagy. Nem akartam meghalni. Nekem még kötelességeim vannak az emberiség iránt, és kivált kötelességeim magam iránt. Utódokat kell hátra hagynom. És eszembe jutott, hogy: igen, gyermekeim, a kik még csak ezután fognak megszületni, ők fogják visszaadni életemet, ők fognak kigyógyítani betegségeimből, részben gyermekeim lesznek, részben apáim... New-Yorkban van egy szanatórium, mely csak hasis-betegeket kontrolál. Hat hónapot töltöttem ebben az akadémiában, s végül gyógyultan bocsátottak el. Aztán átrándultam Európába, s egy németországi szanatóriumban az idegeimet foltoztattam meg. Most már minden orvos gyógyultnak tekint, de ők is úgy vélik, hogy a visszaeséstől csak a házasság mentsvára és égi békéje óvhat meg. Ekkor találkoztam veled: megváltó angyalommal! Te nekem az élet, az egészség és az erkölcs vagy. De óvnod kell, és kivált a hasistól!

-220-

BLANKA. – Kár!

MANFRÉD. – Hogyan? Mit mondasz?

BLANKA. – Csak azt akartam mondani, hogy ezt nem tudtam, és sajnálom, mert a hasis mégis csak nagyon érdekes lehet... és olyan költői lett volna: együtt színi a hasist... édes-kettesben!... Persze, ha ez így van, a hogy mondd, hogy ez olyan szörnnyű, olyan rettenetes... tovább nem lehet szó a dologról... és én meg foglak óvni... őrangyalod leszek... de mondd... én, a ki olyan egészséges, olyan életerős vagyok... nem próbálhatnám meg?... egyszer?... hogy lássam, tudjam, ismerjem, milyen szörnnyű, milyen rettenetes!... és annál inkább óvhassalak?!...

MANFRÉD (szilárdan.) – Nem, kedvesem. Akkor még inkább az érzékiség!

BLANKA (máris hitvesi megadással.) – Legyen meg a te akaratod.

MANFRÉD. – Mintha sóhajtottál volna.

BLANKA. – Én?!

MANFRÉD. – Ne is sóhajts, drágám, soha. A sóhajtság engem borzasztón bánt, idegessé, örültté tesz. Ha sóhajtni hallok valakit, úgy érzem, mintha valamit lehámoznának a gerincoszlopomról. (A halálra gondol. Szünet.)

BLANKA (csodálattal nézi jegyese szenvedő arcát. Magában). – Milyen szép! Talán a hasis tette ilyen átszellemülten széppé!... Kár, hogy a sok hasisból, a mit elszítt, semmit se juttatott nekem!...

-221-

MANFRÉD. – Mért nem szólsz? Vallomásom elidegeníti tőlem szivedet? Nem tudod megbocsátani multamat? Már nem szeretsz?

BLANKA. – Imádlak. (Hosszu csók.) Igen, mikor így nézel rám, akkor...

MANFRÉD. – Akkor?

BLANKA. – Akkor... (Ujra elpirul és lesüti szemét. Halkan:)... akkor félek, hogy nem tudok megfelelni kötelességemnek... hogy majd nem tudlak eléggé óvni, őrizni, visszatartani!...

MANFRÉD. – Te, drága! (Hosszu csók.)

BLANKA (magában.) – Igen, mikor így néz rám, és mikor így csókol, imádom őt!... De vajon csakugyan ez legyen az igazi szerelem?!

XVIII. A BESZÉLŐ UJSÁG.

-222-

- A Berzsenyi-palotában hangversenynyel egybekötött nagy bála készülnek. A hangverseny két elsőrangú számot ígér: Tamburinit, a világhírű tenort, a ki a hangját Amerikában vesztette el s most Európában mindenfelé keresi, továbbá a csodagyermek királyát: Slezák Jaroslávot, a nyolcz éves cseh hegedűművészt. Történik: a buffet-szobában, egy félórával az első vendég megérkezése előtt. A színen két alak látható: Kanaday Ubul, a »Világ« tudósítója, és egy inas. -

KANADAY (frakkjának egyik hátulsó zsebéből bádogszelenczét húz ki.) – A szivarokat és az

édességeket ebbe a szelenczébe tegye. A két üveget pedig a télikabátom két külső zsebébe. A »Világ« részére!

AZ INAS. – De, kérem Kanaday úr, hiszen ismerjük egymást!

KANADAY. – Bizony, Lajos, már vagy tíz esztendeje. Mondhatnám, hogy együtt kezdtük a pályánkat, már kiki a magáét, maga az okosat, én az okostalant.

LAJOS. – Igen, a boldogult »Hirnök«-nél. Kanaday úr mint voluntér, és én mint szerkesztőségi szolga.

-223-

KANADAY. – De míg én most is ott vagyok, a hol voltam, magának az isten fölvitte a dolgát.

LAJOS. – No, nem panaszkodhatom. És Kanaday úrnak rosszul megy?

KANADAY. – A szerkesztésnél most mindenkinek rosszul megy. Sokan vagyunk, Lajos, átkozottul sokan, és ez a legnagyobb társadalmi baj, mint a rendőri felügyelet alatt álló nők ujságja helyesen írja.

LAJOS. – Azelőtt az »Idő«-be tetszett írni, ha nem tévedek.

KANADAY. – Igen, de az »Idő« megszűnt, illetőleg bele olvadt a »Magyar Ujság«-ba, mely azóta a »Magyar Idő« nevet vette fel. A ki akart, átmehetett, de csak félfizetéssel. Én ezt nem tettem, és rosszul tettem.

LAJOS. – Szünetben tetszett maradni?

KANADAY. – Másfél évig nem volt állásom, mindent zálogba kellett tenni, nem maradtak meg, csak az elveim. Mit volt mit tennem, rá kellett fanyalodnom a »Világ«-ra.

LAJOS. – Pedig ott nem szórják a pénzt.

KANADAY. – Meghiszem azt. Én például tulajdonképpen megint voluntér lettem, mert nem számítva egy-két kiküldetést, a milyen kettő-három akad egy esztendőben, s a mi mégis csak hoz valamit, egyébként csak színház- és bankett-jegyekben kapom a fizetséget. Már pedig a színházjegyekből nem lehet megélni. A könyökömön jön ki a sok operett, meg mi a fészkes pokol, de tessék ebből megélni! Ha lóversenyek nem volnának, meg kellene örülni.

LAJOS. – Hát az jó pálya, ha tippeket kap az ember.

KANADAY. – Na és érteni kell a lóhoz. Én pedig értek hozzá, mert ha lóról, politikáról vagy tüzésről van szó, szeretném látni azt az embert, a ki ehhez jobban értene, mint én. Így aztán megcsíphettem egy pár nagy meglepetést. Az utolsó két-három év minden szenzációs osztalékában benne voltam, de kellett is, mert ha nincsenek lovak, és Budapesten is csak gondoláznánk, mint Velenczében, akkor nekem már legalább másfél évvel ezelőtt végérvényesen éhen kellett volna halnom.

-224-

LAJOS. – Mért nem tetszik fellépni?

KANADAY. – Hát persze hogy fel kellene lépnem. De, lássa, így van ez... mikor megütöttem *Ladon*-t és öt forintra majdnem nyolczszázat kaptam, azt mondtam magamban: lám, az alap már megvolna és ha az ember egyszer már képviselőjelölt, akkor egyszerre, hogy', hogy' nem, de hitele is van hozzá... igen ám, de akkor nem voltak választások, az új politikai helyzet pedig a legnagyobb snaszban talált!... Aztán, higgye el, a szegény embernek a szerencséje is szegény. A kinek pechje van, annál minden rosszra fordul. Például most is. Az volt a vesztetemre, hogy nagyon igyekeztem. Meghallottam, szerencsétlenségemre, hogy a lapnál nagy költség-redukció lesz, és hogy a szerkesztőség egy részét szélnek fogják eresztetni. Tudtam, hogy vagy én, vagy Koray, repülni fogunk. Hát nekiestem a munkánkat és úgy dolgoztam, mint két ökör; Koray pedig egész nap csak lógázta a lábát. És mi történik? Egy szép nap a szerkesztő így szól Korayhoz: »Kedves barátom, én magának nem tudom hasznát venni, én magát elcsapom, maga teljesen hasznavehetetlen ember, maga nem való egyébre, csak képviselőnek«. Koray repült és én maradtam. Igen ám, de Koraynak se égen, se földön semmije, nem ért semmihez a világon, nem tudott mit kezdeni, hát megfogadta a tanácsot, föllépett, és megválasztották. Ha nem dolgozom, mint egy marha, engem csapnak el, én lépek fel és engem választanak meg. Így van ez, Lajos.

-225-

LAJOS. – Majd csak meglesz Kanaday úr is. Mért ne lehetne meg éppen úgy, mint más?! Csak éppen ki kell várni. Idővel mindenkire rákerül a sor.

KANADAY. – Nézze, az időről jut eszembe... Maga meglehetne nekem egy szivességet. Mondja, mikor kezdődik a koncert?

LAJOS. – Pont tizenegykor.

KANADAY. – Én azt nem várhatom meg, mert nekem ma egy politikai bankettem is van, de a szupéra visszajövök. Lássa, maga meglehetné nekem, hogy addig összeállítana egy kis tudósítást az egész ricsajról, de különösen a koncertről. Hiszen maga, annak idején, verseket is írt. A »Hirnök«-nél, ha valamiért leküldtük, nem gyóztuk visszavárni, mert közben megírt két-három költeményt.

LAJOS. – Többet dolgoztam, mint az egész szerkesztőség.

KANADAY. – Hát mi az magának, az a kis tudósítás? Negyven-ötven sor kell mindössze, s adok magának egy forintot.

LAJOS. – Ej, Kanaday úr, köztünk efféléről nem lehet szó. A mi pedig azt a kis tudósítást illeti, nagyon szívesen megszerkesztem. Meg tetszik látni Kanaday úr, hogy meg lesz elégedve. Én az irodalmi működést azóta se hagytam cserben, és szeretném bebizonyítani, hogy, ha a szerkesztőségben maradtam volna, ott is vittem volna valamire...

KANADAY. – Elhiszem, hogyha kénytelen vele. De maga nem szorul rá, boldog ember.

LAJOS. – Tessék csak a banketten egész nyugodtan vacsorálni. A szupé nem kezdődik egy óra előtt, és gondom lesz rá, hogy Kanaday úr számára a pezsgőből kellő minőség legyen készenlétben.

KANADAY. – Jól van, Lajos, ha képviselő leszek, nem fogok megfelejtkezni magáról.

(Megjelenik ELZA, teljes díszben.)

ELZA. – Nini, hisz ez Kanaday!

KANADAY. – Kezét csókolom, baronesz. (Lajos el.)

ELZA. – Nem tudtam, hogy maga is meg van híva...

KANADAY. – Én, én nem is vagyok, csak a szerkesztőség... A »Világ«-ot képviselem.

ELZA. – Így vagy úgy, nekem maga nagyon jól jön. Örülök rajta, szavamra.

KANADAY. – A baronesz végtelenül kegyes. Pedig igazán nem hittem volna, hogy még emlékszik rám.

ELZA. – Már hogyne! Hiszen régi ismerősök vagyunk. A jégen mutatták be... stimmt? És az ismeretségünk mindjárt egy nevezetes epizóddal kezdődött. A korcsolya meglazult a lábamon... véletlenül magára bízam, hogy igazítsa meg... és maga olyan rosszul végezte a műveletet, hogy a következő pillanatban hanyatt vágódtam. Az ilyesmit nem felejt el az ember.

KANADAY. – Baronesz, én már sok ügyetlenséget követtem el életemben, de a sok közül ez az, a melyiknek a legnagyobb, sőt úgyszólván magától értetődő a mentsége. Káprázott a szemem!

ELZA. – Ez egészen csinosan van mondva. Különbén jól vagyok informálva magáról; tudom, hogy a tudós asszony nem mulasztotta el felvágni a nyelvét. És éppen ez az, a miért úgy megörültem magának, mert szükségem volna a beszélő talentumára. De ne nevezzen baronesznek. Először, mert ez nem szó, és másodsor, mert én magát ezennel megajándékozom teljes bizalmammal és barátságommal.

KANADAY. – Nem tudom, hogy álmodom-e, vagy csak csúfolódik velem?

ELZA. – Nem csúfolódom, pedig volna okom haragudni magára, mert maga tudtán kívül nagy szerepet játszott az életemben. És azt lehetne mondani, hogy maga az oka minden bajomnak.

KANADAY. – Hogyhogy?

ELZA. – Ez onnan datálódik, a mikor megszőktem Rejtvényivel.

KANADAY. – Tessék?

ELZA. – Ne tettesse magát. Nincs az az utczagyerek Pesten, a ki ezt ne tudja. Elég az hozzá, azon a napon, a mikor este megszőkünk, Rejtvényi azt mondja nekem: »Hanem nekem előbb okvetetlenül beszélnem kell Kanadayval.« Erről nem tudtam lebeszélni, és addig nyargalt maga után egész nap, míg végre elfogta valahol. Az egész úton azon törtem a fejemet: »Ugyan mi dolga lehetett ezzel a Kanadayval?«

KANADAY. – El akart titkolni nem tudom mit, ürügyet keresett és találomra mondott egy nevet.

ELZA. – Sohase hazudják. Brémában, mikor elfogyott a pénze, Rejtvényi mindent megvallott.

KANADAY. – Valami lovagregényt mesélt el.

ELZA. – No, nem éppen lovagregényt. Rejtvényi akkor pénz dolgában nem volt valami nagyon felfegyverkezve. Előttem, érthető okokból, nem akart szólni erről; maga tartozott neki, s tudta magáról, hogy előtte való nap, a lóversenyen, jól megplöncsölt egy autszájdert, a melyik aztán rémes pénzt fizetett. Maga egy kicsit védekezett, de aztán kiegyeztek. Rejtvényi a készpénz ellenében elengedett a tartozásból ötven százalékot, sőt arra az esetre, ha házassága minden tekintetben boldog lesz, megígérte magának a a váczi püspökséget. Igaz vagy nem igaz?

KANADAY. – Ez az utóbbi, ez szóról szóra igaz.

ELZA. – Azért mondom, hogy maga az oka mindennek. Ha maga akkor véletlenül nem ad neki pénzt, akkor ő engem nem tud megszőkteni, és én nem kerülök bele ebbe a szószba. Szóval, voltaképpen maga az én életem megrontója.

KANADAY. – És ez hangolná arra, hogy ilyen váratlan barátsággal legyen irányomban?

ELZA. – Nem, hanem akkor, hogy szóba került, Rejtvényi fölfedezte előttem a maga értékes kvalitásait. De, mondja, mit csinál ez a szegény Rejtvényi?

KANADAY. – Bizony rosszul megy neki.

ELZA. – Ugyan?

KANADAY. – A kalandja meglehetősen nevetségessé tette, a lapja rettenetesen köhög, képviselőnek se lett meg, szóval a végső elzúllás útjára jutott.

ELZA. – Szegény! Kezdek lelki furdalásokat érezni miatta. Egy darabig, nem mondom, nagyon dühös voltam rá. Tudja, a mikor láttam, hogy exploataálni akarja a kalandunkat, és vért izzad, hogy erőnek erejével belekeressen abba a házasságba, a melyet csak ő tartott lehetségesnek. Hogy jön ő ahhoz, hogy ilyen bolondot képzeljen?! Tisztában lehetett velem, hogy én csak kompromittálni akartam magamat, és azzal is, hogy: azután pedig pont. Nem volt elég neki, hogy egy kicsit divatba hoztam?! Végre is, odáig már csak nem kompromittálhatom magam, hogy minden igaz ok nélkül feleségül menjek hozzá?! Szökni, nem bánom; arra elég alkalmas médiumnak látszott... de ha feleségül akarok menni valakihez, csak nem Rejtvényit választom!

KANADAY. – Világos.

ELZA. – De aztán beláttam, hogy mégis csak én lovaltam fel, és nem tehet róla, hogy, miután elcsavartam a fejét, a feje sehogy se akart helyre jönni...

(A BÁRÓ JÖN.)

A BÁRÓ. – Téged kereslek, gyermekem...

-229-

ELZA. – Papa, bemutatom neked Kanaday Ubul urat, a »Világ« egyik szerkesztőjét, a ki szives volt megigérni nekem, hogy közölni fogja lapjában a jelenlevők névsorát.

A BÁRÓ (kezet nyujt). – Ez igen egészséges eszme, és örömet okoz nekem, hogy ezen ügyben a doktor úr osztja az én véleményemet. Régebben, mikor a szemeim még nem gyöngültek meg, és az ujságokat ától czettig elolvashattam, vagy elolvashattam volna, számos alkalommal feltűnt nekem, hogy az ujsághírek közt minden egyes esetben pontosan benne volt, úgy az, hogy az előző napon mely tekintélyesebb embereknél lehetett vacsorálni, valamint, hogy, kik jelentek meg ezen összejöveteleken, mint előkelők. Pedig akkor a vacsorák és egyéb barátságos társas összejövetelek még sokkal szerényebb keretben mozogtak. És ma, midőn a világvárosi élet nálunk oly szépen föllendült, és egyesek fáradságot és költséget nem kimélvő buzgólkodnak a barátságos érintkezés és jó hangulat ápolásán, ezen szokásnak nyomát sem látom többé, bár ez idő szerint bokros elfoglaltságom és a közügyek nem engedik meg az ujságok oly mértékű olvasását, a milyen mértékben szemeim gyöngesége ezt nem tiltaná meg. Azért mondtam is az én jó nőmnek, a bárónénak: »Kénytelen vagyok meghívni, édesem, a sajtó igen tisztelt képviselőit, bár egyenkint nem, csak mint ujságírókat van szerencsém ismerni őket; ők csak hadd mulassanak és parancsoljanak mindentől annyit a mennyit akarnak; legalább több kimerítő tudósítás fogja vendégszeretetünket megkoronázni.« Ez irányban különben teljesen doktor úr szakavatottságára bízom az ügyet, csak egyre hívom fel figyelmét, bár ezuttal minden utasítást mellőzni kívánok. Nevezetesen Gróf Tarkóv valóságos belső titkos tanácsos úr ő exczellenciája, ki ünnepélyem fényét jelenlétével emelni szives lesz, megvárhatja tőlem, hogy azon körülmény, miszerint ő legközelebb ő Szentsége által a Szent Gergely-renddel diszítettett fel, valamely tévedés kapcsán, mint sajtóhiba stb. a tudósításból ki ne maradjon.

-230-

KANADAY. – Kérem, báró úr!

A BÁRÓ. – Gyermekem, egy tanácsot kérek tőled, és a doktor úr nem fogja rossz néven venni, hogy ezen családi ügyet előtte, mint szakértő előtt, szóba hozom. Az impresszárió, ki ezen kis fiút, ki hegedül, elővezeti, nagy meglepetésemre, ezer forintról nyujt be nekem egy fakturát. Elöttem úgy tűnik fel, hogy itt valamely tévedésnek kell lennie.

ELZA. – Miért, papa?

A BÁRÓ. – Tudtommal a gyermekek tíz éven alól a színházakban is a belépti-jegynek csak a felét fizetik, és ha mint művészek produkálnak, szintén a felét élvezik annak, a mire a felnőttek igényt tarthatnak. Már pedig ez az öreg úr, a ki velem egykoru, és a ki, mint hirhedt művész, itt ma este több ízben énekelni fog, bár koránál fogva a pihenésre már igényt tarthatna, ez az öreg úr, mondom, hasonlóan ezer forintról nyujtotta be a fakturát. Így tehát különösen jön nekem elő, hogy a kis fiu ezer korona helyett ezer forintot számít fel, bár lehetséges, hogy ő nem tehet róla, ellenben az impresszáriónak ezen összegért két gyermeket kellene elővezetnie.

ELZA. – Nem, papuskám, ez egy csodagyerek, a ki magánházaknál ezen az összegben alul nem produkálja magát.

KANADAY. – És éppen az benne a csoda, hogy ekkora összeget kap a produkciójáért.

A BÁRÓ. – Az egészen más, és a doktor úr felvilágosítása után nem lehet tovább kétségem, bár megmaradok a mellett, hogy a művészetben az életkort is figyelembe kellene venni. Ezen ügytől tehát téged felmentelek, de kérlek, hogy e helyett vedd kezvedbe a hirlapíró urak ellátását, s a cikkek ügyében a szükséges eszmecserét bonyolítsd le, mindenekelőtt az igen tisztelt doktor úrral, kitől azon reményben búcsúzom el, hogy bármikor van nálam fogadtatás, meghívás nélkül is felfárad az én házamba és nem várva kínálást, parancsol, mire szüksége van. (Üdvözlések.)

-231-

ELZA. – Csak bízd ránk, papa.

A BÁRÓ. – Ne felejtse el egy igen jó szivart adni a doktor úrnak! (A báró el.)

KANADAY. – Engedje meg, hogy szaván fogjam és igazán elkérjem a jelenlevők névsorát.

ELZA. – Mindjárt lediktálom, hogy el ne felejtünk. De van elég ideje? Mert az, a mire én akarom kérni, sokkal fontosabb.

KANADAY. – Bendelkezzék velem, a meddig akarja. Örökre hú kutyája vagyok.

ELZA. – Hát írja. Hogy valakit ki ne felejtsek, a vagyon szerint kezdem. Várai Fejér Czilka és Mumi, gróf Tarkeőy Médi, alvinczi Roth Aliczka és Bigi, báró Strommer Nusi, báró Winterstein Toto, Löwenherz Mese, ozorai Oblat Gicza, Pityu és Heczi, Thurzó Sufi, Gabnaffy Baba és Ticzi, hédervári Hirschler Zelma és Kusi, Illésházy Viczuska, Ibike és Suba, keselőkői Kövy Duda és Malva, Rómay Gigi és Kaliczka, Bocskay Saczi és Nünüke, abafi Ábel Dido, Ildikó és Papa, Héthársy Káli és Nigi, Arday Jancsi, Nani éa Huhu, Pollák Pápa, Serényi Anti és Piri, berényi Beer Tente és Lalla, Kincses Halika, Riri és Sipka, Brandwein Buba és Vivike, gyalui Gál Pipi és Puska, Kovács Krikri és Ohó.

-232-

KANADAY. – Elég! Megőrülök, ha nem tart egy pár percnyi szünetet.

ELZA. – Nincs tovább. Készen vagyunk.

KANADAY. – Hála istennek.

ELZA. – No, pihenje ki magát, és aztán térjünk át az én dolgomra.

KANADAY. – Már magamhoz tértem.

ELZA. – Hát Ubulkám, maga engem meg fog interjúolni. Nem kell kérdeznie, én majd felelek magamtól is. És nem kell kiírnia az ujságba semmit. Először, mert úgy se lehetne és másodsor, mert én avval nem érnék semmit.

KANADAY. – Teli vagyok jóakarattal, de többet kell mondania, mert most még csak nem is sejtem...

ELZA. – Mindjárt meg fog érteni. Mikor maga, Brémában, először szóba került, Rejtvényi így szólt hozzám: »Tudja-e, ki az a Kanaday? Nos, Kanaday az, a mit Amerikában már kieszeltek, de a mit még Amerikában se tudtak megvalósítani: a beszélő ujság! Irni, az semmi. Mindenekelőtt nem lehet annyit kinyomtatni, mint a mennyit beszélni lehet; aztán, és ez a fődolog, az emberek nem olvasnak, de mindent meghallgatnak. Nincs az a politikus, tudós, bölcsező, költő, a ki olyan nagy hatással volna kortársaira, mint az az ember, a ki minél kevesebbet ír, de sok kávéházba, körbe, társaságba jár s ott fáradhatatlanul beszél, mindig önálló ítéletet hirdelve, lehurrogva az ellenkező véleményt, erőszakoskodva, míg tökéletesen fáradtra beszél azokat, a kik néha hallgatnak. Ez a Kanaday szerény fiu, de higgye el, egyike azoknak a keveseknek, a kik Budapest közvéleményét leginkább befolyásolják és tetszésök szerint irányítják.« Ezt mondta nekem Rejtvényi Brémában.

-233-

KANADAY. – Kezdem érteni.

ELZA. – Mikor az imént megpillantottam magát, egyszerre eszembe jutott Rejtvényi, Bréma, minden, és így kiáltottam föl magamban: »Nini, hisz ez az én emberem! Ez az az ember, a kit nekem lámpással kellene keresnem!«

KANADAY. – Azt hiszem, nem fog csalódnai bennem.

ELZA. – Most csak egy pár szóval mondom el, hogy mi teszi magát rám nézve létezőssé. A Rejtvényi-mondakörről, azt hiszem, informálva van; ismerni fogja ennek minden kis részletét. De talán hamisan informáltak, azért újra figyelmesen teszem a szituációra. Van nekem egy koldus grófom, a ki addig rimánkodik, míg rábeszéltem magam, hogy hozzá megyek feleségül. De csodák történnek és az urfi egy hitbizományt örököl. Mikor visszatér, nem lehet ráismerni, ki van cserélve. Mit mondjak? Elfelejtett magyarul! Elment, mint segédfogalmazó, és visszatér, mint Don Ruy Gomez de Silva, a »Hernani«-ból. Látom, hogy szeretne mindent visszaszíni, hogy meg fog retirálni. Elhatározom, hogy megelőzőm. Én dobom ki, de úgy, hogy nevetségessé teszem. Megszököm tőle, a faképnél hagyom, mintha szerelmes volnék másba. Erre a célra Rejtvényit használom fel eszközül. Úgy okoskodom, hogy később, mikor látják, hogy ezt is cserben hagyom, rájön a világ, hogy mind a kettőt kijátszottam. Azt képzelem: csak nem ragad rajtam örökre, hogy Rejtvényibe szerettem bele?! De a fegyverem visszafelé sül el. Amazt nem sikerül kinevettetnem, emez kompromittált, annyival inkább, minél jobban ragaszkodik hozzám. De hát gondolhattam-e, hogy az emberek mindig a képzelhető legrosszabbat tartják a leginkább valószínűnek? Végre akármilyen kiábrándult, de leány, tehát egy kissé naiv vagyok. Elég az hozzá, ez volt a tragikus tévedésem. Elkövettem az ostobaságot, s az emberek nem azt gondolják, a mi igaz, hanem azt, a mit ők tettek volna az én helyemben. Belátom, hogy kompromittáltam magam s hogy reparálnom kell az ostobaságot. Hogy ez megtörténhessék, odaigérem a kezemet az első jelentkezőnek. Ugyanakkor a testvéretem is eljegyzi egy fiatal úr. Végül úgy fordulnak a dolgok, hogy mind a kettőnk mátkaságának fel kell bomlania, x-edszer, annyi hasonló viszontagság után, ilyen rémes körülmények között. No, képzelem, miket beszélnek rólunk, ha a hézagosan és rosszul informált közvéleménytől nem apellálnék a tökéletesen és jól informált közvéleményhez!

-234-

KANADAY. – Csakugyan? Visszamegy és mind a két parti?

ELZA. – Még senki se tudja. Csak magának mondom el, a ki a megbizottam lesz, a ki a közvéleményt informálni fogja. Igen, visszamegy mind a kettő. Megmondom magának az okokat is. A Blankáé azért megy vissza, mert a vőlegénye kitűnő ember ugyan, de kissé... gyöngélgedő. Villamozással pedig sok mindent el lehet érni, de a jó házasságot nem villamozással készítik

elő. Az én vőlegényem viszont távolról se kitűnő ember, és ha talán sokkal pajzánabb, mint a másik, meg lehet, hogy egy cseppel se egészségesebb.

KANADAY. – Hát ez igen nagy ujság.

ELZA. – Beláthatja, hogy ezzel a nagy ujsággal nem lehet csak úgy pofon vágni a világot. Pláne nekünk, a mi rovott előéletünk után! Ezt a nagy ujságot óvatosan, kanalankint kell beadni a népnek, úgy, hogy mire megtudja a dolgot, akkorra már tisztán tudja azt is, a mi bennünket igazol és fölment. Nekem ehhez egy kitűnő ügyvédre van szükségem, a ki egyúttal és főképpen: hszelő ujság, s nekem hűséges ekhóm. Vállalkozik erre a baráti szolgálatra?

-235-

KANADAY. – Nagyon megtisztel, és én meg fogom mutatni, hogy érdemes vagyok a bizalmára.

ELZA. – Akkor hát jöjjön el holnap délután háromkor, hallgassa meg a részleteket, és beszéljük meg, miképpen lanszirozzuk az első híreket.

KANADAY. – Itt leszek. És látni fogja, hogy a mit Rejtvényi mondott, az nem túlzás, az ön hű kutyája pedig nem hazug hetvenkedő. Esküszöm, hogy Budapest úgy fogja megítélni az esetet, a hogy az igazság kívánja, és a rosszakaratu pletyka törpe minoritásban marad. Holnap majd elmondom, hogy milyen kitűnő segédcsapataim vannak. Most csak a derékhadat említem. Az öt Lasztóczy-fiu az én legjobb barátaim. Ők a legharsányabb hangu legények és a legerőszakosabb fráterek egész Budapesten. Ez az öt fiu tizenöt különböző kávéházban, ugyanannyi különböző együletben, körben, klubban, színházban, és ugyanannyi különböző ebédelő, teázó és vacsoráló társaságban fordul meg, és agyondisputálják Budapestet. Várjon csak, mondok valamit. Láta maga a *Szerencsemalac* című darabot?

ELZA. – Nem láttam.

KANADAY. – No, ne is nézze meg. Egyike a legrosszabb színdaraboknak, a melyeket valaha láttam; az ember sírni szeretne rajta. Most adják hatvanadszor. Ezt a sikert én meg az öt Lasztóczy-fiu csináltuk, a leggaládabb rosszhiszeműséggel, mert ezt a darabot egy közös barátunk írta, a ki nagyon szegény és nagyon jó fiu. Mi is szegények vagyunk, de hatalmunk az van! Akkor is, ha hazudunk. Hát még akkor, a mikor véletlenül az igazságot szolgáljuk!

-236-

ELZA. – Szeretném magát megcsókolni.

KANADAY. – Sajnos, ezt csak mondja, de nem fogja megtenni. Adjon hát legalább egy igen jó szivart; a báró úr már úgyis utalványozta!

ELZA. – Tudja, mit? Rágyujtok és úgy adom a szájába! Jöjjön a dohányzóba.

KANADAY. – Hja, ne tegyen úgy velem, mint Rejtvényivel! Nekem szükségem van az eszemre.

XIX. RALPH TRAFALGAR.

-237-

– Bősz nyár. Augusztus közepén. Délelőtt tiz óraker. A német-ujlaki kastély terasszán két hölgy beszélget: BERZSENYI ELZA bárókisasszony és HÉTHÁRSYNÉ. Az utóbbi, a ki éppen most érkezett, reggelizik. –

ELZA. – Nem parancsolsz még valamit?... Akkor folytatom... Szóval, éppen azon a napon, a mikor el kellett volna indulnunk St.-Mauriceba, a mama hirtelen megbetegedett...

HÉTHÁRSYNÉ. – De már egészen jól van, ugy-e?

ELZA. – Ahogy veszszük... Már fenn jár, de azért engem még most is nyugtalanít... Elég az hozzá, rémes napjaink voltak. A papa hazarohant Karlszbádból... mit mondjak egyebet?... szó se lehetett többé arról, hogy innen elmenjünk... Két hét mulva aztán, mikor a mama már lábadozni kezdett, megvallom, éppen nekem támadt az a kiválóan szerencsétlen gondolatom, hogy idecsődítsük ezt a népet. Úgy gondolkoztam, hogy a mamát szórakoztatni fogja a sok vendég, a társaság, a jókedvű emberek lármája... aztán meg nem akartam, hogy azt mondják rólunk: »Nini, ezek most szégyenletükben elbujnak a világtól!...« Csak ott hibáztam el a dolgot, hogy Blankára bíztam a meghívást... azt kellene mondanom: a vendégek felhajtását. Persze, ő egy írói és művészi koszorut font magának. Ha felsorolom, hogy kik vannak itt, azt fogod képzelni, hogy valami helikoni ünnepet akarunk tartani.

-238-

HÉTHÁRSYNÉ. – De hát kik vannak itt?

ELZA. – Hát elmondom. Mindegy, akárhol kezdem, mert olyan társaság ez, a melyben mindenki megvárhatja, hogy elsőnek említsem. Tehát először is: a vastag Marcsa, a ki, mint tudod, festőnőink legtehetségesebbike, kivált azóta, a mióta az apja miniszter. Másodsor: Tilda bárónő, a szobrászat képviselője, a kinek mindenestre megvan az az eredetisége, hogy olyan arczpirító gladiátorokat és titánokat, mint ő, még senki se mintázott... meg is csinálta velök a maga kis feltűnését, a melyet némelyek komolyan vesznek. Ezek ketten féllábukkal még a jobbik társasághoz tartoznak, viszont az a gyöngéjük, hogy kezdenek abba a korba kerülni, a mikor a férj szó a leánynak az, a mi a gyermeknek a szivárvány. Aztán van itt egy hittérítő, a ki

színdarabokat ír. Azt hiszem, ez se tizenhat esztendő korában térítgette a pogányokat. Rendes köre, valamint előélete, kissé titokzatos. Itt van továbbá: Serleghy Alexa, a költő és regényíró, Verlaine és Wilde Oscar leghívebb imádója, a ki fáradhatatlanul keresi, de még most se találta meg azt az elszánt férfiút, a ki elkisérné őt minden poklokon keresztül. Van egy másik regényíró, Göndör Elza, a kinek hatalmas bájai több élettapasztalatról beszélnek, mint édeskés regényei. Ez, azt hiszem, azok közé az okosok közé tartozik, a kik nem azt írják meg, a mit ők maguk átélnek, hanem a mit mások álmodnak. Itt ünnepeletti magát a nagy Nyáry Lenke, a színművészet és a mult század képviselője, a ki mióta férjet és autóbilt vásárolt magának, az arisztokracziához számítja magát. Még nem tett le róla, hogy köszvényes lábát visszaviszi a színpadra; ártatlanabb, mint valaha, s olyan megható naivsággal, olyan antik bájjal pötyögi klasszikus kedvességeit, hogy mezitlábos kis virágáruslánynak néznéd és egy krajczárt adnál neki. A fiatalságot bizonyos Garay Ilonka képviseli, a ki átkozottul csinos, s a ki énekelni szeretne, ha hangja volna hozzá. Van még egy szép hölgy, a ki a hajadonság és az elvált asszonyság között valami misztikus középúton lebeg; elvált menyasszony-e, vagy mi az ördög, nem szokta feszegetni. Egyébként zongoraművésznő, a ki már bejárta fél Európát, egy másik zenebohóc társaságában, a ki az elvált vőlegényének a legjobb barátja volt. A Lipót-város végre Várai Fejér Tildát és Hirschler Zelmát küldte követeknek, annak kifejezésül, hogy a törtétek ellenére is tartják velünk a barátságot. Áttérek az urakra. Itt van mindenekelőtt Bebek Ottó, a kinek a tisztí egyenruhájára való tekintettel el lehet nézni, hogy zongoraművésznek képzei magát. Itt dolgozik egy társadalomtudományi munkán Zalay Viktor, a kinek révén Katicza és házunk többi szobalányai, úgy látom, nagyon meg fognak barátkozni Herbert Spencerrel. De tisztelem én azt a társadalomtudományt, a melyet ez az úr visz végbe, pedig minden héten elkészül egy kötet! Itt dolgozik valami számárságon a Várai Fejér félbemaradt fia, a ki, mert semmi okos dologra nem alkalmas, regényt akar írni. Itt van Ralph Trafalgar; hegedül, zongorázik, bírálja a többi zenebohócot, és nem tudja elhatározni, kit vegyen feleségül: Blankát-e, vagy Wagner Richard özvegyét? Itt van Gabnaffy Sándor, a ki értekezéseket ír a *Vörös Zászló*-nak, mert hogy az apját boszantsa, a szocializmussal kaczerkodik; ne féltsd azonban a Gabnaffy-családot, mert mihelyt beülhet az örökségébe, Sándor úgy a faképnél fogja hagyni a szocializmust, mint más a kis varróleányt. Itt van az én Kanadai barátom, a ki legutóbb nagy szívességet tett nekünk, s vadász-, lóverseny- és kártya-történeteket hazudik. Úgy él, mint a hal a vízben, és szeretem, mert csibész-őszinteségeket mond. Itt vannak Hargitay Pali, a ki igazán izmos költői egyéniség, de rémítő fajankó, Bende Gyurka, a festő, a ki, ha olyan jól pingálna, mint a milyen gyönyörűen eszik, nem kellene féltetni a képzőművészetünket, a kis Pető Laczi, a ki elég túrhető fiú volna, a ki azonban a Flirtnek itt tanyázó öreg tünderei tökéletesen lerészegítettek, s még vagy két-három úr, a kikről csak Blanka és a Czim- és lakásjegyzék tudja, hogy kicsodák. Írnak, festenek, muzsikálnak; kiki maga mesterségét folytatja; és elég lármát is csapnak; Kanadai azt mondja, hogy az éjszakai kávéházakban éppen úgy megy, mint nálunk.

-239-

-240-

HÉTHÁRSYÉ. - És mit szól mindehhez a báró? Úgy tudom, nem rajong az ilyen vegyes felvágott szellemi táplálékért.

ELZA. - A. papa először is nem sejtí, micsoda menaszériát gyűjtöttünk össze; még csak egy-két alakot látott közülök. Mert meg kell jegyezmem, hogy mihelyt túlestünk a nagy veszedelmen, megint elutazott Karlszbadba, folytatni a félbeszakított kúrát, és csak tegnap késő este érkezett vissza. Másodsor: ki fog békülni a helyzettel, mert, megsugom neked azt a gyöngéjét, hogy igen tetszik neki a bájokban dús Georges Sand. Ez a gyöngéje annyira vitte, hogy el kezdte olvasni *A tenger leányát*; a kilenczedik oldalnál ugyan nem haladt tovább, de kijelentette, hogy: »Ennek a nőnek nagy szívének kell lennie...« a miben te se fogsz kételkedni, ha egy futó pillantást vetsz őnagyságára. Harmadsor: a papa legfeljebb titokban fog mérgeledni, de bele fog nyugodni mindenbe. Az én skandalumom ugyanis, és ennek apró következesei annyira megtörték a papát, hogy elkeseredésében teljesen az én szellemi befolyásom alá került. Vannak áldott, jólelkü emberek, a kik, ha az isten különös végzéséből felszabadulnak a feleségük papucskormányára alól, szükségképpen a lányuk papucskormányára alá kerülnek, annál bizonyosabban, minél inkább feleségszerűen hálátalan a leányuk viselkedése. A papával is ez az eset. Mióta kompromittálnak tart, és nem tudom mit gondol magában, valóságos Père Goriot-vá lett, szegény!... Meggyónom neked, hogy én ezt a gyöngeséget aljasul kihasználom, arra a szent célra, hogy Blankát minél előbb főköttő alá juttassam... mert végre is ennek az állapotnak egyszer már véget kell vetni, ne röhögjön rajtunk az egész világ! S ha már erről beszélünk, mindjárt kipakolok vele, hogy ebben az ügyben erősen számítok a te segítségedre.

-241-

HÉTHÁRSYÉ. - Az én segítségemre? De hát mit tehetek én?

ELZA. - Sokat. És ezennel megmondom, hogy mit. Trafalgarról van szó. Remélem, ismered Trafalgart?

HÉTHÁRSYÉ. - Névről, hogyne!

ELZA. - Bizonyos voltam benne, hisz minduntalan olvashatod a nevét az ujságban. Nincs az a hét, hogy egy-egy ügyes kommünikét ne csempészszen az ujságokba arról, hogy: hová készül, hol tartózkodik, mikor tér haza, mit hegedült, mit fog hegedülni, vagy mit hegedülhetett volna. És ha névről ismered, ez éppen elég, mert a neve ér benne legtöbbet; egyébként mindjárt be fogom mutatni.

-242-

HÉTHÁRSYÉ. - Nem valami nagy véleménynyel vagy róla... és mégis őt szemelted ki a nénéd vőlegényének?

ELZA. - Nem én szemeltem ki, hanem Blanka maga. Én nem irányítom, csak felhasználom az eseményeket. Blankának ez az ember tetszik, s ez nekem elég. Úgy vettem észre, ő is inkább húz

Blankához, mint Wagner özvegyéhez. Szóval, ennek a dolognak csak egy kis lökés kell, hogy lendületet kapjon. Trafalgar nem nagy parti ugyan, az bizonyos, de csinos, fiatal, jól szituált, európai ember, és ez már valami. Őrült félreismerése volna a helyzetünknek, ha megmaradnánk abban, hogy fentartjuk a család régi nagy igényeit; be kell látnunk, hogy a mai viszonyok közt nem lehetünk tulságosan válogatósak. Pedig itt az ideje, hogy siessünk egy kicsit, a kutyafáját!... mert még igazán hoppon maradunk! Blanka nevében tehát már lemondtam a nagyralátásról; hogy a magam nevében is le fogok-e mondani erről, azt még most nem tudom... Elég az hozzá, a Blanka dolga nekem sietős. Blankának meg kell engem előznie, már csak azért is, hogy az ő esküvője öregítse és felejtse egy kissé az én esetemet, és könnyebbé tegye annak a vakmerőnek a helyzetét, a ki majd az én kezemért fog pályázni... Ne mondassák, hogy a kinek a híre már ki van kezdve, hamarabb fog férjet, mint a ki tízig se tud olvasni... hogy azok a leányok, a kik nagyon is erősen angazsálják magukat, lefőzik a mimózákat. Nem adsz ebben nekem igazat?

HÉTHÁRSYNE. - Érteni értelek, de ezért nem volna érdemes, és nem is volna szép, feláldozni Blankát...

ELZA. - Az ő feláldozásáról nem lehet szó; ha Katót tánczba viszik, Katón nem történik igazságtalanság. Ezért az ügyért, suttyomban, Blanka lelkesedik a legmelegebben, és az én lelkiismeretemet tökéletesen megnyugtatja az a szent hit, hogy ez a parti egészen Blankának való, sőt Blankára nézve szinte ideális. Mondom, minden arra késztet, hogy üssem a vasat, a míg meleg. Az igaz, hogy az önzés is hajt... Blankát nekem meg kell várnom, és bizony már nekem sincs sok időm, ha nem akarok besavanyodni... már pedig úgy nézek én ki, mint a ki be akar savanyodni?!...

-243-

HÉTHÁRSYNE. - Úgy nézel ki, mintha már neked is volna jelölted.

ELZA. - Jelöltnek még nem mondhatom az illetőt... a kinek különben sejtelve sincs róla, hogy kezd nekem tetszeni. A szemlélődésnek és a tanulmányozásnak még csak az első stádiumában, a kezdet kezdetén vagyok. De, nem tagadom le, megtörténhetik, hogy az én ügyem gyorsan fog haladni... s ha úgy lesz, akkorára el akarok háritani az utamból minden akadályt.

HÉTHÁRSYNE. - És a te ügyedről mindössze ennyit közölsz velem?

ELZA. - Az én ügyemről nem beszélek, babonából. Legalább addig... Szóval most csak Blankáról van szó. Őszinte vallomásomból meggyőződhetél arról, hogy a Blanka ügye is méltó az érdeklődésedre, mert nemcsak az én érdekem kívánja a segítségedet, hanem az övé is, és főképpen az övé, mert ha kirukkoltam a magam szempontjaival is, ez csak baráti nyíltságból történt: veled szemben nem akartam eltitkolni a hátsó gondolatomat se, pedig ez tulajdonképp mellékes.

HÉTHÁRSYNE. - De hát hogyan legyek segítségetekre?

ELZA. - Nagyon egyszerűen. Magasztald ezt a fiatal embert a papa és a mama előtt, esetleg jobb meggyőződésed ellenére is. Ne lepődjél meg, ha olyasmit hallasz, hogy: Joachim nagyon irigykedik rá, hogy: mikor Windsorban játszott, a királyné nem vette le róla a szemét, s hogy: Amerikában csak két embert ismernek, Marconit és Trafalgart. Nem csábítlak bűnrészességre; nem kérem, hogy szekundálj nekem; hazudok majd én eleget; csak arra kérlek, hogy hallgasd meg a hazugságaimat jóakarattal, hitetlenség, szó és botránkozás nélkül, legfeljebb egy-egy helyeslő pillantás erejéig csalva meg a világot, ha úgy akarod... Aztán dicsérd egy kissé az urfi jó modorát, korrekt formáit; nézd nagyító üvegen az apró jótulajdonságait, s fedezd fel ezeket alkalom adtán, vagy a nélkül is, ha a papa vagy a mama jelen van. Tudod milyen sokat adnak a véleményedre; ha te kiállítod róla azt a bizonyítványt, hogy: igazi úr, ez szebben ruházza őt, a papa és a mama szemében, mint holmi új keletű báróság. Már tudnak az ötletről; és egyelőre semmi kifogásuk ellene. A mama szegény, már az ördögnek is odaadna bennünket, föltéve, hogy az ördög kellő társadalmi állást mutat ki; nem idegenkedik attól a gondolattól, hogy, ha már le kell mondani a hercegi vőről, egy nagyhírű művészhez adja a leányát; és Trafalgarnak a formái, a melyek kifogástalanok, határozottan megvesztegették. A papa még nem látta őt, és a nevét se hallotta soha; de én már tegnap este, alig hogy megérkezett, beadtam neki, hogy egy új vőlegény merült fel a látóhatáron, s az, hogy a férjelölt csak a művészetek világában fejedelem, egy cseppet se riasztotta meg. Ő is enged már a negyvennyolcából, szegény. Kértem, hogy legyen kedves a jelölthöz, ha majd bemutatjuk neki; megígérte.

-244-

HÉTHÁRSYNE. - Úgy veszem észre, hogy az én segítségemre semmi szükség, és hogy a tervezett frigynek semmi akadályja.

ELZA. - A tervezett frigynek van egy nagyon sebezhető pontja. Fölfedem előtted Akhillesünk titkát, s kérlek, el ne áruld valahogy!... Ha mástól hallanád meg, azt képzelhetnéd, hogy mindenki tudja... pedig csak kevesen vagyunk a beavatottak, s én úgy őrzöm ezt a titkot, mint egy sárkány... Blanka se beszél róla... és Ralph, Ralph nem dicsekszik vele. Tehát: halld, és egyelőre felejtse el!... Ralph Trafalgar komolyan művész; egyike a számbavehetőeknek. A jelesebb hegedűjátékosok közé tartozik; ha körutat tesz, van néha közönsége is; megtapsolták előkelő helyeken... de ha Ralph Trafalgarnak a hegedűjátékából kellene megélnie, akkor jól nézne ki, szegény! Szerencsére, a mint már említettem, Ralph Trafalgar jól szituált ember, és voltaképpen nem is Ralph Trafalgar, mert ez csak művészi név. Az igazi nevén Traunfelsnek hívják... ne ijedj meg; már a nagyapja se volt az!... de sajnos, semmi köze azokhoz az emlékekhez, a melyeket a művészi neve idéz fel... magyarországi származású, bécsi ember, a ki atyjától egy nagyon szépen jövedelmező üzletet örökölt... Mit kerülgessem a forró kását? Ralph Trafalgar olyan jeles hegedűművész, hogy bátran meghalhatna éhen... de sajnos, nem csupán művész, hanem

-245-

HÉTHÁRSYNE. – Ah!

ELZA. – Látod, te is meghökkentél! Pedig ez a szerencsétlen körülmény valójában nem is olyan szégyenletes, mint a milyennek első pillanatra látszik. Filozófus elme egyáltalán nem talál ebben semmi szégyelni valót. De mindnyájan csak addig vagyunk filozófusok, a meddig a más bőréről van szó. Mihelyt a mi számlánkra megy a dolog, egyszerre vége a filozófiának. Hiszen ha, tegyük fel, egy gépgyárról volna szó! Ha legalább, mondjuk, rézöntő volna! De hogy éppen szabó-üzletet kellett örökölnie!... egy Ralph Trafalgarnak!... Ez komikus, ugy-e?! Nos, ha ez a szomorú, vigasztalan körülmény máról-holnapra kitudódnék... ha azonnal elő kellene állani a meztelen igazsággal... beláthatod, ez egyszerűen szétfujná a tervet. Hallani se akarnának a jelöltünkről. A mama sírna. Összes szép álmai oda zsugorodjanak össze, hogy élete alkonyán egy szabót kapjon ajándékba a sorstól! A papát, a ki lelke mélyén ma is nagyralátó terveket sző, szívében találná ez a csapás. Ha valamelyikünk ballépést követne el, nem érintené érzékenyebben, kivált ha egy főherceg volna a csábító. Nem, ezzel a szépséghibával nem lehet tüntetni. Mind a hárman érezzük ezt és némán megegyeztünk, hogy erről a kellemetlen históriáról ne legyen szó. Különösen egyelőre. Később, ha a dolog véletlenül kipattan, mégis csak más lesz az eset. Ha már a jegyesek nagyon össze lesznek gabalyodva, ha majd ott tartunk, hogy nem igen lehet nagyobb feltűnés nélkül visszavonulni: a fait accompli előtt, fájó szívvel bár, a papa és a mama is meg fognak hajolni. De most nem firtatjuk ezt a kínos fejezetet. Az üzletet ugyan lehetetlen elhallgatni; hanem az üzlet sokféle lehet; miért részletezni ezt a kérdést, a míg elkerülhetjük?!...

-246-

HÉTHÁRSYNE. – A báró hallgat rád; mindent megtesz, a mit akarsz... magad is mondtad...

ELZA. – Igen, el tudom hitetni vele, hogy a mit sokáig beszélek neki, az nem az én akaratom, hanem az övé, de azt a lehetetlenséget nem kívánhatom tőle, hogy öregségében máról-holnapra más emberré legyen, mint a ki eddig volt... De itt jön!... Papa, gyere csak, nézd, milyen kedves vendégünk érkezett!...

(Egy óra múltán.)

ELZA (bemutatja a bárónak azokat a vendégeket, a kiket a házigazda még nem ismer. A jelöltet szándékosan utóljára hagyja.) – ... Most pedig bemutatom neked Balph Trafalgar urat, a kitűnő művészt, a kit hírből már ismersz. (Sugva:) Ez az. Légy kedves hozzá, kérlek! Tedd Blankát boldoggá!

-247-

TRAFALGAR (meghajlik). – Báró úr!...

A BÁRÓ. – Hogyne, hogyne!... (Kezet nyujt.) Ön, ha nem csalódom, rokona legyen a híres Trafalgarnak?

TRAFALGAR (önérvetesen mosolyog). – Melyiknek, báró úr?

A BÁRÓ. – A tábornoknak, a ki a kabátot feltalálta.

TRAFALGAR. – Hogyan, báró úr?...

ELZA. – De, papa, tévedsz...

A BÁRÓ. – Nem tévedek, mert ezen név már akkor jóhangzásu volt előttem, mikor te még nem léteztél. És csak nemrég, midőn még egyáltalán nem volt szerencsénk, magad is mondtad, kérdésemre, hogy Trafalgar egy híres tábornok volt, a ki felfedezte a róla elnevezett kabátot.

ELZA. – Papuskám, te összetévesztetted ezt valamivel... A Trafalgar nevet azért ismered már régebben, mert ott egy tengeri ütközet volt...

A BÁRÓ. – Összhangzik, mert a másik ló valóban egy tengeri ütközetet jelentett...

ELZA. – Ó, tudom már! Neked a Captain White paripái juttatták emlékezetedbe a Trafalgar nevet. Igen, Trafalgar és Mencsikov!... De Mencsikov volt az, és nem Trafalgar, a kiről felöltöt neveztek el...

A BÁRÓ. – Tehát, mondom, helyes nyomon jártam kedves családjának keresésében. Ennek szerfölött örvendek, valamint annak is, hogy ezen történelmi névvel ön nem átalotta a rögös, de dicsőséges művészi pályára lépni. Sőt választását is helyeslem, mert a hegedü valóban egyike legkedvezőbb hangszereimnek. Már az is igen nagy előnye, teszem fel azt, a zongora felett, hogy igen könnyen hordható, kis térfogatánál fogva; és bármely árban kapható, kinek-kinek tetszéséhez és erszényéhez képest, a legjelentéktelenebb összegtől a legmagasabbig. De egyébként is a zene egyike a leggyakorlatibb találmányoknak, a mely ha véletlenül nem volna meg, okvetlenül felfedezendő volna. Mert minden kor megtalálhatja benne a maga örömét. A gyermek- és fiatal korban jókedvre, tánczra vagy tetszés szerint búsongásra hangolja az egyént, míg ellenben az öregkorban az idegeket csillapítja, és számos álmatlanságban szenvedő egyéniséget ismerek, a kiknek már csupán a zene jótékony hatása hozza meg a szükséges üdítő nyugalmat...

-248-

(Trafalgar hajlong.)

XX. CSALÁDI JELENET.

- Történik: a Nádor-utcai palotában, egy szeles, borongós, őszi napon, délután öt órakor. Színhely: a kék szalón. A báróné ujságot olvas; Elza zongorázik. Benyit, váratlanul, a báró, felöltőben, botjával és czilinderével. -

A BÁRÓNÉ. - Jacques, te nem vagy a főrendeknél?! Jacques, talán beteg vagy?!

A BÁRÓ (a ki a küszöbötől egy lépésnyire megállapodott). - Ez a legkevesebb, hogy nem vagyok a főrendeknél! Mit akarsz tőlem?! Ebben az állapotban egy főrend, a ki nagyon jól tudja, mivel tartozik a rangjának, nem megy el az ülésre, a hol lecsillapodva kell tanácskozni, hogy mi történjék az országgal! Különben, a mi a kérdésedet illeti, légy megnyugodva, mert ott voltam. És azt hittem, hogy meg fog ütni a guta, de azonnal.

ELZA (felugrik a zongorától és a báró elé siet). - Szent isten, papuskám, csak nincs valami bajod?!

A BÁRÓ. - Nincsen semmi bajom, és ha beteg vagyok is, az nem tartozik rátok, mert ti azzal úgy se gondoltok. Beteg, hát legyen beteg!

-250-

A BÁRÓNÉ. - De Jacques, az istenért, én mindjárt nagyon meg fogok ijedni! És tudod, hogy ez nekem nem jót tesz.

A BÁRÓ (a kitől Elza el akarja venni a botot és a kalapot). - Ne segíts nekem, mert nekem nincs szükségem senkinek a segítségére. Vagy te talán azt hiszed, hogy én már olyan öreg ember vagyok, a kit le kell vetkeztetni, fel kell öltöztetni, mert a tulajdon szájjal beszélni se tudok?! Na hát akkor csalódnai fogsz! Nekem nem kell gyám. Majd mindjárt meg fogsz győződni róla, hogy öreg, nem öreg, beteg, nem beteg, az én házamban az fog történni, a mit én parancsolok! És most vedd el tőlem ezeket a holmikát (oda adja Elzának a botot és a kalapot) és ne nézz rám, mintha nem volna semmi dolgod, hanem siess engedelmeskedni, és húzd le rólam ezt a kabátot, mert nem akarok megfulni ebben a melegben!

ELZA. - De, papuskám, ugy-e, nem vagy rosszul?!

A BÁRÓNÉ. - Jacques, én rögtön szívgyörcsöt fogok kapni! Mi van veled? Jacques, én téged nem láttalak így azóta, a mikor féltékeny voltál, és beláttad, hogy tévesen! Jacques, mi bajod?

A BÁRÓ. - Az a bajom, és ezért nem kell mindjárt szívgyörcsöt kapni, hogy ti én bennem mindig csak a gondos és áldozatkész családfőt és nem a szigorú főrendet láttatok, egy szívélyes családapát, a ki jó, mint a falat kenyér, és egy gyöngéd férjet, a ki puha, mint a vaj, mert itthon soha se mutattam ki a szigorúságomat, vagy mondhatjátok talán, hogy én a családi körben is oligarcha voltam?!... De ennek most már vége, és ha eddig nem ismertetek bennem, csak egy kedélyes családfőt, a kit az ujjatokra csavartatok, most meg fogjátok látni bennem a tigrist!

-251-

A BÁRÓNÉ. - Jacques, az isten szerelmére, te félrebeszélpsz!

A BÁRÓ. - Az sem volna csoda, hogy ha félrebeszélnék, mert egy ilyen esemény után van joga az embernek félrebeszélni! Hiszen itten valóban minden megszűnik!

A BÁRÓNÉ. - De, kérlek, Jacques, én nem értelek!... biztosítalak, hogy nem értelek!... Világosíts fel, mi történt? Mi bajod?

A BÁRÓ. - Vagy talán nem voltam én elég jó családapa és férj, szóval családfő?!... Nem hoztam le nektek a csillagokat az égről?! De igen, és ti ezt jól tudjátok! Na hát most már itt van a hála! Tessék, legyen az ember olyan jó, mint a mézeskalács! Ez a köszönet! Mindennap négyfelé vágattam magamat a családomért; nem éltem, nem lélekztem és nem sokszoroztam meg tevékenységemet, csak a családomért, és most itt vagyok! Na hát ezt meg fogjátok nekem emlegetni!

ELZA (magában.) - Trafalgarnak vége.

A BÁRÓNÉ. - De, Jacques, te rébuszokat adsz fel nekünk!... Kérlek, magyarázd ki magadat!... Mi haragított meg ennyire?!

A BÁRÓ. - Vagy ti talán azt mondtátok magatokban: a jó papa? Azt nem is kell kérdezni! Annak nem kötünk az orrára semmit! Ez már egy nagyon öreg ember! Annak nincs szava! Az mindenre igent fog mondani! De hát mi vagyok én? Egy hátulsó kerék vagyok én? Ti azt képzelitek, hogy én egy egész-világ-nagybácsi lettem, a kivel senkinek se kell törődni, a ki mindenre csak igent mond? Egy isten-éltessen-öreg-úr, a kinek csak nevetgélni szabad? Egy te-csak-mindig-aludjál-bácsi, a ki utolsó a házban? Na hát akkor nagyon tévedtetek, és keservesen fogtok csalódnai!

-252-

A BÁRÓNÉ. - Jacques, könyörgök, beszélj értelmesen! Hiszen a kánpadra feszítesz, és te nem akarhatsz engemet megölni!

A BÁRÓ. - Egy ilyen szegyen! Egy hosszú, munkás élet végén egy ilyen szegyen!

A BÁRÓNÉ. - Jacques, ne izgass fel ilyen rémítően!... Én halálra fogok rémülni!... És már most is a legszörnyűbbeket képelem!... Ki hozott rád szegyent?!... Talán csak nem engem vádolsz?!...

Hiszen én már régóta bebizonyítottam neked... És ezt csak nem tennéd ez előtt a gyermek előtt!... Kiről beszélsz?... Istenem, ezek a leányok olyan meggondolatlanok!... És a másik, a ki nincsen itthon!... Kiről beszélsz?... Remélem, nem Blankáról, a ki éppen most kocsizott ki az angol nővel és a vőlegényével?!...

A BÁRÓ. – Miféle vőlegényével?! Az a vőlegény már nem vőlegény! Semmi vőlegény!

ELZA. – Papuskám, a mamának sejtelve sincs semmiről, és el se tudja képzelni, miről beszélsz. És ha így adod tudtára, a mi bosszant, úgy csinálsz, mint az a tapintatos ember, a ki Kohn úr halálát azzal a kérdéssel jelentette a feleségének, hogy: »Itt lakik özvegy Kohnné?«. A szegény mama már nem tudom miféle rémségeket képzelsz, és ha még sokáig nem mondod meg, mi bánt, félek, hogy igazán rosszul leszel...

A BÁRÓ. – Csak ne légy olyan előhangos! Jobban teszed, hogy ha hallgatsz! Anyáddal nekem soha se volt semmi bajom, pedig hosszú időt töltöttünk, részint egymás mellett, részint egymás közelében, és fiatalok is voltunk, a mikor az ember hamar felforr. És szeretem hinni, hogy ő valóban nem tud semmit, és ő is éppen úgy félre van vezetve, mint én, mert csak most jut eszembe, hogy te voltál, a ki nekem is, neki is, bebeszélte ezt a házasságot! Azért jobban teszed, ha elbujsz, a míg a felháborodásomból lecsillapodom, mert már kezdek tisztában lenni, hogy mindennek te vagy az oka!

-253-

ELZA. – De hát mi az a minden, a minek én vagyok az oka? Miért vagy felháborodva? Mi történt?

A BÁRÓ. – Mi történt? Az történt, hogy a főrendiházban azt mondja nekem a Várai Fejér: »Gratulálok neked, mert az igazat megvallva, azt hittem, hogy azok közé tartozol, a kiket a szerencse elkábított, és a kik, mint ez a Hédervári Hirschler, már zászlósuraknak képzelik magukat. No és most látom, hogy te a szerencsében is megmaradtál a régi egyszerű nemes polgárnak«. – »Természetesen – feleltem, bár bosszantott ez a szemtelenség – mert nekem a rang csak egyszerű dísz, melynek elnyerésével csak pályámat akartam megtisztelni. De miért mondod ezt?« – »No – mondta a Várai Fejér – mert mindenki azt beszélte rólad, hogy hercegekhez kívánod nőül adni a leányaidat, és ezek a kedves teremtések éppen a te makacs nagyralátásod következtében nem mentek férjhez. Te ellenben megszegyenítetted a világot, mert, mint egyszerű polgárhoz illik, mint olyanhoz, kit az üres cím nem szédített el, egy szabóhoz adod a leányodat«. – »Tévedsz – feleltem – mert míg egyrészt az arisztokráciába belépéssel tiszteletet szereztem az egyszerű polgárságnak, melyből kiváltam, másrészt leányom vőlegénye, bár csak egyszerű polgár, s nem nemesített polgár és főrend, mint te, viszont a művészetek országában fejedelem«. – »No, igen – mondta a Várai Fejér – a művészetek országában fejedelem, de Ausztriában csak szabó. És ő, mint Ralph Trafalgar, hegedülhet olyan jól, a hogy akarod, de mint Traunfels és fia Bécsben öltözetet készít nekem kilenczven forintért«.

-254-

A BÁRÓNÉ. – Jézus Mária!

A BÁRÓ. – Ez történt! És kedves anyád kétségbeeséséből, mely hasonló az enyémhez, látom, hogy ő nem tehet semmiről. Ellenben ti tudátok ezt, és eltitkoltátok előttünk.

ELZA. – Megmondtuk neked, hogy Trafalgar jól szituált ember, a kinek szép jövedelme van egy üzletből. Hogy mi ez az üzlet, nem kérdezted.

A BÁRÓ. – Nekem ez az üzlet kezdettől fogva nem tetszett. Én már az első pillanatban is észrevettem, hogy itt valami előmegy. Minek egy hegedűfejedelemnek az üzlet? De apai szeretetből igyekeztem magamat megnyugtatni. Az üzlet, az még igen tág valami. Ha egy gróf eladja az erdejéből a fát, az is üzlet. És azt csak nem gondolhattam, hogy egy szabónak arcza legyen megkérni a leányomat!

ELZA. – Szabó! Először is nem szabó. Szabó az, a ki ruhát szab. Trafalgar nem szab ruhát, hanem hegedül. Örökölt egy üzletet, a melyet megfelelő áron még nem adhatott el. Ezt az üzletet más vezeti; ehhez az üzlethez neki csak annyi köze van, hogy ő a tulajdonosa, hogy az üzlet jövedelme az övé. Őt nem lehet szabónak mondani; nem is tud szabni. Oly kevéssé ért ehhez a mesterséghez, mint te, vagy a Várai Fejér. Ő hegedűművész, a ki játékaival meg tudta rezegtetni az angol királyné szívét.

A BÁRÓ. – Azért ő mégis csak a Traunfels és fia, és a világ előtt örökre szabó marad. És ha ő az angol királyné előtt elkialtotta volna magát, hogy: »Dobjanak ki engem, mert én csak szabó vagyok!« – akkor őt kidobták volna. De az angol királyné nem tudta, hogy csak egy szabóval van dolga, azért érzékenyedett el.

ELZA. – Te most csak azért beszélsz így, mert a Várai Fejér rosszakaratból, ellenséges indulatból felhecczelt. Tegnap még mindnyájan magasztaltátok Trafalgart. És meg is érdemel minden dicséretet, mert azonkívül, hogy a maga művészetében a legjelesebbek közé tartozik, derék, csinos, igen jó modoru fiatal ember, a ki ellen nem lehet semmi kifogás.

-255-

A BÁRÓ. – Én soha se magasztaltam, mert én mindig éreztem rajta valamit, a mi nekem nem tetszett. Én csak azt mondtam, hogy igen tehetséges embernek kell lennie, hogy ilyen hamar oly tősgyökeresen megtanult magyarul. Mert én nem gondolhattam azt, hogy ez a Ralph Trafalgar egy magyar legyen, a kinek Bécsben üzlete van. Különben nekem semmi kifogásom ellene, mihelyt ő egy más embernek a lányát kéri meg feleségül. De én nem azért öregedtem meg hasznos munkában, hogy a lányomat egy szabóhoz adjam.

ELZA. – Már engedj meg, papa, de abban, hogy Trafalgarnak szabóüzlete van, nincsen semmi

rettenetes dolog. Ma már más világ járja, mint hajdanában. Ma egy tekintélyes iparúzó, a ki a mellett európai ember, s művelt, korrekt gavallér, kivált, ha még hozzá igazi művész, és vagyonos, mindenkitől, mindentől, még az üzletétől is független ember – mindenesetre jelentékenyebb valaki, mint egy ágrólszakadt gróf, a kinek egyebe sincsen, mint a származása.

A BÁRÓ. – Csak ne jöjj elő nekem nem tudom miféle eszmékkel! Én látom, hogy ma felfordult világ van, és hogy némelyek mindenfélét össze-vissza beszélnek. Jól van; nem bánom. Én türelmes ember vagyok és én mindenkinek meghagyom a maga véleményét. Megcsináltatok nekem a francia forradalmat, jól van. Irtok nekem mindenféle ostoba könyveket és azt mondjátok, hogy a rang az semmi, mintha én ezt nem tudnám jobban!... mintha én nekem nem volna tapasztalatom arról, hogy ez milyen nagy dolog!... – nem bánom. Nekem ma jönnek ezzel, jönnek azzal, nem szólok semmit. De hogy én, a ki egy életen át fáradhatatlanul szereztem meg az összes polgári érdemeket, hogy kiemelkedhessem a polgárságból, a ki nem kiméltem se időt, se fáradságot, se egyéb áldozatot, hogy elfoglalhassam az arisztokráciában azt a helyet, mely munkásságomnál, érdemeimnél, vagyonomnál és társadalmi tekintélyemnél fogva megillet, életem alkonyán kitartásomért, igyekezetemért, közhasznú tevékenységemért azt kapjam jutalmul, hogy egy szabó vegye el a leányomat! – ez a legnagyobb igazságtalanság volna a világon, és nem, barátom, ezt én nem fogom elnyelni!

-256-

ELZA. – Már bocsáss meg, papa, de nekünk nem illik megfedkezünk a multunkról, és nem szabad lenézünk a polgárságot. Pláne a mai világban. A mikor mindennap látni ősrégi családok leszármazóit, a kik szívesen lépnek frigyre a tekintélyesebb gyárosok és iparúzók gyermekeivel, és nem néznek egyébre, csak a vagyonra. Értem, ha egy ősrégi család valamelyik elvakult ivadéka beszél így...

A BÁRÓ. – Elég szégyen, hogy még mágnások is vannak, a kik nem becsülik meg az arisztokráciát. Ez megmagyarázható könnyűvérű urficskáknál, a kik nem tudják méltányolni azt a kivételes helyzetet, a melybe beleszülettek, a melyet annyira megszoktak, hogy már észre sem veszik. De nekem drága az arisztokraczia, mert én nem kaptam ingyen; nekem azt ki kellett érdemelnem!

ELZA. – Jól van, csak hogy még van más valami is, a mit tekintetbe kell venni. Akár rosszul esik, akár nem, meg kell vallanunk, hogy nekünk most már szerényebbeknek kell lennünk, mint eleinte voltunk. Olyan sokszor bomlott fel a mátkaságunk, a Blankáé is, az enyém is, és közben annyi boldog dolog történt, hogy már nem lehetünk nagyon válogatósak. Ez a parti nagyon tisztességes, különösen a mi viszonyainkhoz képest. Trafalgar, a ki ellen neked se volna kifogásod, ha az üzlete ezüsthánya volna, derék, kedves, megnyerő fiatal ember. Van vagyona, van tehetsége, van szép művészi hírneve, a mi, az üzlete ide, az üzlete oda, nem közönséges társadalmi pozíciót biztosít neki. Azonkívül Blankának tetszik, és ez nem a legutolsó dolog. Ezt a partit nem szabad feláldozni pusztá hiúságból. Már csak azért sem, mert ha még ez a parti is visszamegy, holnap már senki se mer közeledni hozzánk, a mi nem lesz csoda, mert nemsokára alakokká válunk. Azt akarod, hogy a nyakadon vénüljünk meg?!

-257-

A BÁRÓ. – Nekem hiába beszélsz, mert nekem a szabót nem fogod bebeszélni. Ez el van intézve. És mindennek te vagy az oka. Vagy nem te beszélted rá ezt a szegény leányt, hogy egy szabóba szeressen bele, a mikor meg kellett volna magyaráznod neki, hogy egy szabó, akár így hegedül, akár úgy hegedül, mindig szabó marad?! És nem te voltál az, a ki felbontottad nekem azokat a partikat, a melyek a társaságban a legtöbb tetszéssel találkoztak?! A mi pedig azt illeti, hogy időközben mi történt, mi nem történt, jobb, ha ezt nem juttatod eszembe, mert újra fel fogok háborodni! Nem esik meg a szived egy atyán, a ki ernyedetlen kitartásával az ország zászlósurai közé küzdötte fel magát, és a kinek hol az egyik leánya tréfálkozik egy színésszel, hol a másik leánya utazik el egy újságíróval?!

ELZA. – Te azt nagyon jól tudod, hogy ezek mind nagyon ártatlan dolgok voltak. Mit szóltál volna ahhoz, ha én például örültem beleszeretek a zirczi apátba, vagy ha a Blanka egy cigányprimással kezd kokettálni?! Pedig ilyesmi is megesik. És vannak arisztokrata családok, a hol erről többet tudnának mesélni.

-258-

A BÁRÓ. – Csak ne légy olyan nagy leány! Azt hiszed, hogy ha nyelves vagy, ezzel engem mindjárt ki fogsz engesztelni?! És hogy ha te engem fenyegetni kezdesz, akkor csak kétszeresen sajnálom, hogy nem voltam mindig szigorú apa és néha gyöngeségből hallgattam arra, a mit nekem összecacsogtál. A szülőknek a házasságot mindig erőszakolni kell. Olyankor, a mikor erőszakolva van, a házasság kivétel nélkül szerencsésen sikerül. Ott van a Van der Bilt leány házassága, a miről az én újságomban olvastam. Ez a leány gyermekfejjel nem hallgatott apjára, a ki mint a kimutatásból láthatod, a világ negyedik legokosabb embere, és tudni se akart az angol hercegről, a kit a hírneves férfi kijelölt. De ez természetesen úgy rendelkezett, hogy mégis az angol herceghez menjen és minden jóra fordult. Egy-két év múlva szépen elváltak; ha nem akart, hát nem kellett neki az angol herceggel élni, és azért mégis hercegné maradt, mert egyszer már az volt és ezt éppen úgy nem lehet levenni valakiről. Így tesz egy okos apa, a kit nem tesz gyönggév az elvakult szeretet. És így tehettem volna én is, ha nem hallgatok a könyörgésedre. A legkitünőbb partikat csinálhattatok volna, és ha most nem tetszenék a herceg vagy a gróf, szépen elválhattatok.

ELZA. – Köszönöm, de én nem azért akarok férjhez menni, hogy elválhassak.

A BÁRÓ. – Csak már ott tartanánk, hogy elválhattatok! De egyelőre még csak ott tartunk, hogy megint nem tudtok férjhez menni. És ez mind azért van, mert ma a gyermek mind okosabb akar lenni az apjánál. Pedig az isten nem engedi, hogy a fák az égbe nőjjenek, és nem engedi, hogy a

-259-

gyermekük nyakukra nőjjenek a szeretetből engedékeny szülőknek. Ezentúl az én házámban visszaáll a természet rendje. Ezentúl ti nem a lágyszívű apát fogjátok látni, hanem az oligarchát. Én pedig nem a hegedűművészt fogom látni, hanem a szabót, a kit nem kívánok látni. Írj neki egy hosszú és széles levelet, és magyarázd el neki az esetet udvariasan. Írj neki a mit akarsz. Ha akarod, ird azt, hogy a hegedű nekem nem hangszer. Ha akarod, írj csak annyit, hogy ezt a dolgot még meg kell fontolni. De a levelet meg fogod írni. Lehet, hogy nem fogtok férjhez menni. De inkább százszor ne menjetek férjhez, minthogy az én egyik leányom férjhez menjen egy olyan egyénhez, a ki a művészetben fejedelem ugyan, de Ausztriában csak szabó. És most menj a szobádba! (Elza el.)

A BÁRÓNÉ. – Jacques, én ebbe belehalok!

A BÁRÓ. – Nem, Eliz. Hanem ha a Várai Fejér véletlenül akkor találja nekem azt a dicséretet mondani, hogy megmaradtam egyszerű polgárnak, a mikor ez a házasság már megtörtént – akkor ebbe valóban mindketten behaltunk volna. Mégis csak jó, hogy ellenségeink is vannak!

XXI. A TIZENKETTEDIK VŐLEGÉNY.

-260-

- Történik: Elza szobájában. Elza egy fiatal embert vezet be. -

ELZA. – Ide jöjjön, Feri!...

FERI. – Aztán itt szabad volna cigarettázni is? De hiszen ez a maga szobája!

ELZA. – Úgy tele füstölhetjük a szobát, mint két diák. Éjfélkor, a mikor magát elküldöm, majd kiszellőztetek. Persze, ez is egyike azoknak a kiváltságoknak, a melyeket csak a mátkaság adhat meg és az esküvő napja örökre beszüntet. Hogy ne mondjam: egyike a vőlegény soha vissza nem térő szelid örömeinek. De ne ijedjen meg. Ha férj és feleség leszünk, akkor is lesz egy diákszobánk, a hol semmi se lesz tilos.

FERI. – Tudja, édes, aranyos Elzám, engem rettenetesen csábít az, hogy minél tovább kettesben maradassunk, de egy kis lelkifurdalást érzek, és bizony isten nem fogok visszaélni a maga kedvességével. Füstfelleget hagyjak magam után, a mikor elmegyek?!... nem tudom, mennyi ideig tartó emlékezetű?!... Nem, inkább nem cigarettázom.

-261-

ELZA. – De ha én magam is cigarettázni fogok?!

FERI. – Nem mehetnének inkább a dohányzóba? Ott most nincs senki. És ha látnak bennünket, kinek lesz szive, bennünket zavarni?

ELZA. – Nem, nem, azt akarom, hogy semmiesetre se zavarjanak bennünket. És a többiek se fognak az ebédlőben maradni. Egy pár percz mulva fölkelnek az asztaltól és előzőnlik a szomszédos termeket, kivált a dohányzót. A dohányos embernek nincs szive; ráül az a szerelmesek nyakára is. Ide pedig nem jönnek utánunk; a jegyesek eltűnése mindig érthető. Üljön csak le; majd meglátja, milyen pompásan leszünk itt. Akar valamit inni? Cognacot vagy édes pálinkát? Van itt minden, mint a jó boltban.

FERI. – Megmondhatom, a mit gondolok? Szabadon?...

ELZA. – Hogyne! Hisz ez a mi titkos ülésünknek az első programpontja.

FERI. – Tehát, ha kérhetek valamit, akkor egy csókot kérek.

ELZA. – Azt is kaphat. Persze egyelőre csak tisztos menyasszonyi csókot. Szóval nem annyira kapja, mint inkább adja. Ide, a bal arcomra.

FERI. – ... Milyen hamar elkapja előlem az édes arczocskáját!...

ELZA. – Legalább harmincz másodpercig tartott.

FERI. – Becsületszavamra, még félig se voltam készen.

ELZA. – Jól van hát, a másik felét elhelyezheti ide, a jobb arcomra. De ez a legutolsó.

FERI. – ... Kegyetlen! Milyen szomjassá tett!

ELZA. – Nem, Feri. Százegy okom van rá, hogy könyörtelen legyek. A százkettedik pedig az, hogy egy tapasztalatlan menyasszony még nem találhatja ki csak úgy, hamarjában, hogy meddig terjedhet az engedékenysége, és hol kezdődik a netovább. Nem akarom kitenni magamat annak a zavarnak, hogy tanakodnom lehessen: vajjon nem ez-e a végső határ?... annál kevésbbé, mert az ember akkor találja meg legnehezebben a fejét, a mikor a leginkább szüksége volna rá.

-262-

FERI. – Maga angyal!... És a végzés indokolása isteni!... De egy csók mégis csak többet ér a legszebb indokolásnál és minden bölcseségnél!

ELZA. – Majd egy hónap mulva, a diákszobában!... Akkor cseveghetünk erről, a mennyit akar. Egy hónap nem a világ. Most legyünk okosak.

FERI. – Egy hónap alatt tízszer lehet meghalni a szomjuságtól, aszkóiban.

ELZA. – Nem, kövér fiú, maga nem szomjazhatik annyit, hogy aszkóiban haljon meg. Szépen leülni! És tisztos távolban! Ugy. És most nyugodtan felelni a kérdéseimre!

FERI. – Komoly értekezésre akar kényszeríteni?

ELZA. – Nem azzal a szándékkal jöttünk ide? Különben ez az értekezés nem lesz minden kellemesség nélkül, mert egészen bizalmas lesz, nem igaz? Ne tessék elfelejteni, hogy programmunk első és egyetlen pontja: a legteljesebb őszinteség.

FERI. – Olyan nyílt lehetek, ha akarja, mint maga a szókimondó asszonyosság. Nincsenek titkaim.

ELZA. – Majd meglátjuk.

FERI. – Hát kérdezzen.

ELZA. – Jól van, ki fogom vallatni. De várjon, mert úgy kell föltennem a kérdést, hogy a nyíltsága ne essék rosszul. Hát, kedves Feri, mi már régóta ismerjük egymást... évekig gyakran, minduntalan találkoztunk, a nélkül, hogy magának eszébe jutott volna nekem udvarolni, míg másoknak elég hévvel udvarolgattam... olyan pajtáság volt köztünk, azt lehetne mondani: egymás látásának olyan megszokása, mely szinte kizárja a szerelmet... nemcsak a szerelmet, hanem azt a gondolatot is, hogy mi ketten valaha férj és feleség lehetünk... Igaz, nem igaz? Ugy-e, igaz? Nos, hát mi idézte elő a fordulatot? Legalább is: mikor történt a fordulat? Mikor tetszettem meg magának, a ki előbb olyan közömbös volt irántam, mint a Hitelbank? Mikor támadt legelőször az a gondolata, hogy mi tulajdonképpen egymáshoz való vagyunk? Valami kis esemény idézte elő ezt a változást? Vagy valami lassu átalakulásnak köszönhetem?... Talán maga se tudja, hogyan történt? De egészen őszintén feleljen!

FERI (egy pillanatnyi habozás után). – Megmondjam?

ELZA. – De meg ám! Emlékezzék rá, mit ígértünk egymásnak?! Mindig, mindenben a legteljesebb nyíltságot!

FERI. – Tudja, ha megmondom, egy pillanatig se fog tovább kételkedni az érzéseim őszinteségében. Csakhogy az ilyet nem illik a leánynak megmondani.

ELZA. – Akkor annál inkább mondja meg.

FERI. – Majd egy hónap múlva, a diákszobában.

ELZA. – És maga azt hiszi, hogy ez után a bevezetés után én majd olyan bolond leszek és egy egész hónapig várok a feleletre?

FERI. – Megadhatom a feleletet most is. De ingyen nem. Egy csókéért, egy becsületos csókéért igen... ide! (A szájára mutat.)

ELZA. – Szép eljárás!

FERI. – Legalább őszinte.

ELZA. – No, olvastam már magánál önzetlenebb lovagokról is.

FERI. – Én nem vagyok lovag; én kalmár vagyok.

ELZA. – Jól van, úgy kell magának. Megérdemli hogy az első komoly csókot ne kapja – ajándékba – hanem csak megkeresse – egy üzlettel. Itt van. (Rövid szünet.) Hohó, már elég volt!... már vége!... És kérem szállítani, a mit megfizettem.

FERI. – Tehát, megvallom, hogy a fordulatot, a mint maga nevezi, igenis, egy kis esemény idézte elő. Emlékszik rá, mikor Bokros Arturt megfegyelmelte?

ELZA. – Azt a kis pimaszt, a ki azzal akarja magát érdekessé tenni, hogy az asszonyoknak és a leányoknak folyton két- és egyértelműségekkel kedveskedik?! Igen, emlékszem rá, hogy egyszer megleckéztettem. De hisz az már régen volt! Már nem is tudom, hol és mikor történt az eset; azt pedig még kevésbé, hogy mit mondtam neki.

FERI. – De én emlékszem, mintha most is látnám az egész jelenetet. Maguk, négyen, egy sarokban ültek, a Várai Fejérék szalonjában: maga két asszony között, Bokros az egyik asszony mellett, a ki látnivalóan igen jól mulatott azon, a mit Bokros halkan adott elő. Mi, a kik távolabb ültünk vagy álldogáltunk, egyszerre csak azt halljuk, hogy maga felcsattan, és ugyancsak hangosan, úgy hogy mindnyájunknak arra kellett fordulnunk, így torkolja le a kis Bokrost: »Hallja, Bokros, én már egy negyedóra óta hallgatom a maga izetlenségeit, sületlenségeit és disznóságait! Egy negyedóraig türtóztettem magamat, mert azt reméltem, hogy majd csak megkapja a bőven kiérdemelt rendreutasítást azoktól, a kiket nem illik megelőznom, tudniillik ő nagyságaiktól. De ő nagyságaik sokkal türelmesebbek, elnézőbbek és kegyelmesebbek önnel szemben, semhogy tovább is hallgathatnék. Azért azt mondom önnek, hogy ezekből az úgynevezett kétértelmű viccelődésekből már éppen elég volt, és minthogy nem kívánhatja tőlem, hogy ön miatt én hagyjam itt a helyemet, hát: vagy beszéljen tisztességesen, ha tud!... vagy pedig álljon tovább!... És ez alkalommal egyszer s mindenkorra tiltakozom az ellen, hogy az én jelenlétomban disznóságokat beszéljen!« Mindenki elhallgatott; a kis Bokros sápadtan mentegetőzött, s láttam, hogy az ajkai remegnek az izgatottságtól: »Bocsánatot kérek, Elza nagysám, de én tulajdonképpen nem önhöz intéztem a szavaimat, s ha azt a hibát követtem el,

hogy az ön jelenlétében beszéltem, mentségemül szolgál az a hitem, hogy ön úgy sem érti, mit mondom!... Még egyszer bocsánatot kérek, de ismétlem, azt képzeltem, hogy: a szentnek minden szent!« A jámbor azzal áltatta magát - meglátszott rajta - hogy ő kerekedett felül. De nem sokáig élvezhette ezt a sovány elégtételt, mert maga hamarosan véget vetett a pillanatnyi dicsőségnek. »Akkor ön egyszerűen nem mond igazat! - hallottuk ismét a maga hangját - mert ön nem képzelte azt, a mit mond; ön nem olyan ostoba! Ön nagyon jól tudja, hogy a mai világban a leányok is tudnak mindent és a leányok is tisztában vannak vele, hogy miről van szó, mikor olyan leplezetlen rondaságokat kell hallaniok, a minőket most nekem kellett hallanom az ön szívésségéből. Ön nagyon jól tudja, hogy a mikkel ön most kipakolt, azt a leányok is megértik; megérti az ön huga is, csakúgy, mint a többiek, csakúgy, mint én! Persze, hogy megértem; hogyne érteném meg! Nem vagyok én hülye! A leányok is látnak, hallanak, gondolkoznak, kénytelenek látni, hallani, gondolkozni. De nekem szabad arról gondolkozznom, a miről nekem tetszik; és önnek ehhez még sincs semmi köze! Azért önnek, ha van egy csepp fogalma a jobb társaságokban megkövetelt illendőségről, még sincsen joga, effélékkel hozakodni elő az ön jelenlétében, és sehol, semmiféle tisztességes társaságban, a hol a hozzám hasonlóknak abban a föltevésben keresik fel egymást, hogy ebben a körben nem hallhatnak olyasmit, a mi őket - akármire - felháboríthatja, mert ebben a körben csak jónevelésű emberekkel találkozhatnak! Mi jogon akarja ön kiereszkedni, hogy én azokról a dolgokról gondolkozzam, a melyekre talán nem akarok gondolni?! Hátha ezek a témák előttem nem kellemesek?! Mi jogon akarja leolvasni az arczomról, hogy én miképpen gondolkozom ezekről a dolgokról?! Mi czímen kényszerít engem nyilatkozattételre, hogy vajjon én szívesen gondolok-e az effélékre, vagy nem szívesen?! És föltéve azt az esetet, hogy én szívesen gondolok akármire, a mire akarok, mi czímen akar ön tanuja lenni az ilyen pillanatoknak, mi jogon keresi és erőteti, hogy ebbeli nézeteimet vagy hajlandóságaimat önnel, ha csak hallgatólag is, meg kellessen ismertetnem?! Hátha én akármikor szívesen gondolok ezekre a dolgokra, csak éppen akkor nem, a mikor véletlenül ön is jelen van?! Én szerethetem a levest, de azért nem kell, hogy a levest is szeressem a levesemben! És most, miután kikényszerítette belőlem, hogy miképpen vélekedem erről a tárgyról, ezentúl legyen szíves, és kíméljen meg attól, hogy az efféléket előttem még egyszer szóba hozza!«

-266-

ELZA. - Hát nem volt igazam?

FERI. - Hogy egészen igaza volt-e, és hogy a kis Bokros eléggé rászolgált-e erre a kegyetlen leczkére, azt én nem tudhatom, de annyit mondhatok, hogy a kis Bokros tönkre volt silányítva. Nem tudott többé felelni; elállt a szava. És nem lehetetlen, hogy maga egy kissé igazságtalan, vagy legalább is nagyon szigorú volt, de hogy a leves és a légy hatott, az már bizonyos.

-267-

ELZA. - De micsoda összefüggése lehet ennek a régi históriának azzal...

FERI. - Hogy én megszűntem közömbösnek lenni? Nagyon is összefügg ezzel, mert én tulajdonképpen ekkor láttam magát először, legalább is, ekkor néztem meg magát először érdeme szerint. Az arcza lángolt; az orrczimpái remegtek; a szeme villogott, ragyogott... Huh, be szép volt! Nem is képzelem, hogy milyen szép volt! Nyomban beleszerettem magába. Vagy, hogy minden túlzás nélkül beszéljek, a legtökéletesebb nyíltsággal, a legteljesebb őszinteséggel: attól fogva egész nap maga járt az eszemben. És később is minduntalan arra kellett gondolnom: milyen gyönyörű lehet maga akkor...

ELZA. - Mikor? Csak ki vele!

FERI. - Nos, akkor... ha talán mégis vannak olykor szerelmes gondolatai!

ELZA. - Szóval maga egy húron pendül Bokrossal!

FERI. - Ohó, nagy különbség van köztünk!... Mert én csak akkor mondom ilyeneket, a mikor felhatalmazott rá, sőt kötelességemmé tette a nyíltságot. Különben, ha folyton a teljes igazságot kell beszélnem: akkor is gyanakodtam, és most is gyanakszom, hogy kegyelmesebb lett volna a kis Bokroshoz, ha ez véletlenül másféle alak.

ELZA. - Magának Apollónak is megmondtam volna, hogy nem szeretem a nagy társaságban való illetlenkedést. Azt megengedem, hogy a kis Bokros különben is a begyemben volt. Egy nyomorult kis nem tudom micsoda, a kinek minden vagyona és minden jótulajdonsága egy pár tiszta ingből áll, s a ki társadalmi pozíciót, partit vagy nem tudom mit akar szerezni tisztára a szemtelenséggel, mert a szemtelenséghez még csak elméssége sincsen!... És hogy ha még úgy szomjaznám is a kétértelműségeket... tegyük fel, hogy iszonyuan meg volnék szorulva e tekintetben... pedig öt forintért annyi kétértelműséget olvashatok, a mennyit akarok... már az igaz, hogy a kis Bokros volna az utolsó ember, a kinek az efféle bizalmasságot megengedném!... Mit akar?! Egy ember, a ki selypesen mondja el a kétértelműségeit!... Ne is beszéljünk az istenadtáról! De maga csalódik, ha azt hiszi, hogy másnak nem mondtam volna oda. Akárki megkaphatta volna tőlem ugyanezt, a ki úgy viselkedik, mint ez a kis pikáns. Például maga is, pedig magát mindig szíveltem. De isten látja lelkemet, lehet akármennyi hibám, sőt lehetnek olyan gondolataim is, a melyeket a gyóntatómnak se mondom meg, de az a hiba nincs meg bennem, a mi sok asszonyismerősömben, hogy tudniillik közönség ide, közönség oda, ők bizony nem restellik elárulni, akár egy egész piac előtt se, akármilyen vidám és akármilyen merész gondolatukat. Arra nem merek megesküdni, hogy soha senki előtt se fogok kiejteni ártatlanabb illetlenségeket, és arra még kevésbbé, hogy soha senkinek az illetlenségeit se fogom meghallgatni, de ilyen ember csak egy lesz, és ez is csak a legnagyobb titokban érheti el ezt a szerencsét, miután az anyakönyvvezető és a püspök előtt velem szemben a legsúlyosabb kötelezettségeket vállalta magára, ezért a kis bizalmasságért. Másvalaki előtt, pláne egy harmadik személy jelenlétében beszélni effélékről, vagy hallgatni efféléket!... fuj, erre a

-268-

perverzítésre nincsen bennem semmi hajlandóság!

FERI. – És lássa, mikor megbántott szemérmessége erre a kitörésre ragadta, nekem is, a többieknek is, mindenféle kellett gondolnunk, arra a mindenféle, a miről Bokros beszélt... Sőt többet mondok. Mert a teljes igazság az, hogy: éppen ez keltette fel az érdeklődésemet...

-269-

ELZA. – Vagyis irányomban való jobb hajlandóságait éppen annak tulajdoníthatom, hogy akkor, velem kapcsolatban, mindenféle kellett gondolnia?!... Köszönöm szépen! Igazán megszégyenít. Most már belátom, hogy kifakadásom nemcsak illetlen, hanem ostoba is volt... hogy nem ez lett volna az eljárás, hanem ott hagyni a kis pajzánt, az első szóra... ebben az esetben persze nem lett volna szükség semmiféle kifakadásra.

FERI. – Néha a rosszból is származhatik jó. Lehet, hogy ez a kifakadás hiba volt; de eszem ágában sincs, hogy hibáztassam, mert ez rám nézve áldásossá vált.

ELZA. – Ne folytassa. Már kezdek félni a tökéletes nyíltságtól.

FERI. – Nincs miért. Igaz, hogy az első gondolatom az volt: »Nini, milyen szép ez a kis lány!... és még milyen szép lehet akkor!... még csak akkor lesz igazán szép, a mikor csókolni, ölelni fogja azt, a kit szeret!...« De a hogy ez a gondolat akaratom ellenére is egyre jobban, egyre gyakrabban foglalkoztatott, lassankint eszembe jutott sok minden egyéb. Hogy maga tulajdonképpen nagyon okos és nagyon jó kis lány... hogy milyen derék és édes dolog volna, ha ezt a szép, okos, jó kis lányt én vehetném el feleségül, s a többi, s a többi.

ELZA. – Mit satöbbizik?! Hisz most kezd okosan beszélni!

FERI. – Elég az hozzá, ettől fogva már gyorsan ment a dolog. Nemsokára észrevettem, hogy egy kicsit meg vagyok gabalyodva, és mikor ezt megállapítottam, akkor már csak egy lépés volt addig az elhatározásig, hogy a szerencsém nem fogom elszalasztani. A rögeszme hihetetlenül hamar fejlődött ki bennem. A többit tudja. És még csak annyit mondok, teljes nyíltsággal és teljes komolysággal, hogy meglehet, magának van igaza... meglehet, hogy az, a mit maga iránt érzek, nem az a bizonyos szerelem, a melyről a költők beszélnek... meglehet, ez csak vonzódás, szeretet, becsülés, és rezon, a mint maga magyarázza, nem bánom; de az bizonyos, hogy okosabb dolgot nem tudok elképzelni, mint a mi házasságunkat, és semmiféle okos dolgot nem lehet jobban kívánni, mint én kívánom, hogy bár csak túl volnánk már ezen a hónapon!

-270-

ELZA. – Az epilóg kibékít a bevezetéssel.

FERI. – De most magán a sor.

ELZA. – Hogyhogy?

FERI. – Most már magának kell elmondania, minek köszönhetem, hogy rögeszmémnek sikerült megtörnie a maga közönbőségét? Hogy is mondta? Valami kis esemény idézte elő ezt az örvendetes változást? Vagy valami lassu átalakulásnak tulajdoníthatom? Talán maga se tudja? De egész őszintén feleljen!

ELZA. – Nyíltságért nyíltság. Igenis, valami kis esemény. Mikor maga, nem csekély meglepetésemre, hosszú közönbőség után egyszerre csak udvarolni kezdett nekem, akkor... akkor már nem volt egészen közönbös előttem... minden túlzás nélkül, a legtökéletesebb józansággal szólva: már felkeltette a figyelmemet.

FERI. – És ez a kis esemény?

ELZA. – Németujlakon történt, akkor, mikor Blanka szépművészeti akadémiát csinált a házunkból, s maga nem tudom melyik költőnő vagy művésznő kedvéért tisztelt meg bennünket a látogatásával. Ne bámuljon úgy! Semmi különös nem történt. Egyszer Héthársynéval vitatkozott. Arról volt szó, hogy a házasságban ajánlatos-e a tökéletes nyíltság, vagy okosabb, ha a férj egy bűvös kört von a lelke köré, a hová az asszonynak sohase szabad belépnie... szóval nem adja ki magát egészen a feleségének, bizonyos »diszkrétciót« őriz meg a házasságban, mint a hogy a mai hétköznapi filozófusok mondják. Maga talán csak véletlenül, mert éppen ez jutott az eszébe, valami olyanformát talált mondani, hogy maga csak azt a házasságot tartja boldognak, a melyben az asszony a kedvese is a férjének, sőt egyszersmind egyetlen pajtása. Így mondta?

-271-

FERI. – Így.

ELZA. – Akkor néztem meg magát először.

FERI. – Helyeselte a nézetemet? Vagy megbotránkozott rajta?

ELZA. – Azt most nem mondom meg. Majd egy hónap múlva.

FERI. – És a teljes őszinteség?

ELZA. – Nőtől teljes őszinteséget követelni! Ne tettesse magát olyan naivnak! Ezt csak egy három napos asszonytól lehet kívánni; azt hiszem, attól se mindig. A kérdés csak az, hogy most is vallja-e ezt a nézetet?

FERI. – Most is vallom. De leszögezem, hogy maga engem már a teljes nyíltság ünnepén is becsapott.

ELZA. – Ez természet rendje, Feri. A gyöngébb védekezése az ellen, hogy az erősebb vissza ne éljen a hatalmával. Természetes, tehát becsületes dolog. A baj csak az volna, ha maga csapna be

engem.

FERI. – Rajta leszek, hogy ne csapjam be.

ELZA. – Ez egészen becsületes ígéret. Ó, istenem, olyan becsületesek, olyan okosak, és olyan szerencsések vagyunk! És ez a házasság oly megdöbbenően becsületes, okos és szerencsés dolog volna! Éppen ez az, a mi a legnagyobb aggodalmakat kelti bennem.

FERI. – Ezeket az aggodalmakat, szavamra, nem értem.

ELZA. – Tudja, egy idő óta, olyan szerencsésnek érzem magamat, hogy iszonyúan meg vagyok ijedve. A Polykrates sorsától félek... tanulta maga a Polykrates gyűrűjét? Hát ez az. Minden olyan jól megy, hogy remegek, hátha közbejön valami?! De mi jönne közbe, nem igaz? Mind a kettőnk családja örül ennek a házasságnak... az én szüleim boldogok. Hogyne! Végre egy kifogástalan kérő. Ha nem is mágnás, de régi patriczius családból való; úriember, vagyonos, fiatal, kedves. Valósággal szerelmesek magába. Mi jönne közbe kívülről? Nem képezem. És mi jöhetne közbe – közöttünk? Ezt még úgy se tudom elképzelni. Ha nem is az őrjöngő szerelem kapcsol bennünket össze, mindenesetre a kölcsönös, önkéntelen vonzalom, a szeretet és a becsülés, az őszinte, mély érzés, a melyet a rezon is a leghathatósabbban támogat... és nem tudom, hogy nem ez-e az igazi szerelem?!... vagy legalább is nem ez-e az, a min a boldog házasságnak alapulnia kell?!... mert hiszen mindenki tudja, hogy magában véve a legőrületesebb szerelem se elég a házasság boldogságához.

FERI. – Mindebből kiderül, hogy az aggodalomnak semmi értelme.

ELZA. – És mégis!... A kabala!... Néha úgy rémlik, mintha a Blanka és én meg volnánk átkozva! Tudja-e, Feri, hogy maga már a tizenkettedik vőlegény, ebben a házban!

FERI. – Teringettét! A tizenkettedik?

ELZA. – Sokalja?

FERI. – No, tizenkét vőlegény nem mondható kevésnek.

ELZA. – Igen, mert maga sohase gondolkozott erről, és nem is sejti, micsoda kínba kerül, a míg egy szegény milliomos leány nagynehezen férjhez mehet!... Különben, ki kell jelentenem, hogy a tizenkét vőlegényből hetet a Blanka kontójára kell írni. Nekem maga még csak az ötödik vőlegényem, és az öt közül egy nem számít, mert egy pillanatig se volt szándékom hozzámenni, csak a világ kedvéért szerepeltettük egy darabig vőlegény gyanánt... de hiszen ismeri az esetet.

FERI. – Mindegy. Azért, drágám, a tizenkettedik vőlegénynél mégis csak jó lesz megállapodni.

ELZA. – Rajtam nem múlik. És kérem, édes Feri, nagyon kérem: ne örüljön meg hirtelen és ne hagyjon a faképnél! Most már igazán meg kell állapodnunk. Gondolja meg, hogy a tizenkettedik után a tizenharmadiknak kellene következnie, és ki vállalkoznék arra, hogy ebben a szerencsétlen házban a tizenharmadik vőlegény legyen?!

XXII. A MÉLA AKKORD.

- A szín: ismét Elza szobája. Elza és Héthársyné élénk beszélgetésben. -

HÉTHÁRSYNÉ. – Na és?

ELZA. – Na és mindenki boldog volt. Elképzelheted... hiszen ismered a papát és a mamát... tudod, hogy ő náluk az első: a származás. Nos, a Gerzsonok már olyan régi patricziusok, hogy a dzsentrinek is a krémjébe emelkedtek, a mi természetes, mert a dzsentri nálunk csak kis részben áll régi nemesekből, nagy többségüket mindenekelőtt régi patricziusok, azután nagyrangú tisztviselők, előkelő pozícióban lévő honorácziórok, már a nagyapjukról is gazdag egyszerű keresztények, régi tehetős polgárok, végül nagyon megvagyonosodott új nemesek alkotják. És a mióta a tömeges bárósítás meglehetősen devalválta a bárói cím értékét, az arisztokraczia egy része pedig annyira elszegényedett, hogy még kis hivatalokra is rávetette magát, azóta egy első osztályú dzsentri sokkal több ember, mint akármelyik jött-ment pénzbaró vagy akármelyik pénztelen gróf, a kinek a hivatalban egy Blayer úr vagy egy Mayer úr parancsolgat. Hiába, a közfelfogás már így alakult ki.

HÉTHÁRSYNÉ. – Természetesen.

ELZA. – Gerzson Feri tehát, a ki a dzsentriben a vezéralakok közé tartozik, rang és nemesség nélkül is arisztokrata számba ment... hiszen te tudod a legjobban, édesem, hogy vannak grófnék, a kik soha, de soha se lehetnek mágnásasszonyok, viszont vannak mágnásasszonyok, a kiknek a férje nem volt gróf vagy báró...

HÉTHÁRSYNÉ. – Hát persze!

ELZA. – Arisztokrata számba ment, mondom, annyival inkább, mert iskolatársa volt és azóta is jóbarátja Tihamér és Ottmár grófoknak, a kik az iskolában a többi fiúkkal nem érintkeztek, csakis

ő vele tartottak barátságot, s a kik aztán, később, bevitték a Nemzeti Kaszinóba is.

HÉTHÁRSYNÉ. - Ah! Tagja a Nemzeti Kaszinónak is? De hát hogy van, hogy soha se láttam a tánczestéken?

ELZA. - Talán láttad, csak elfelejtkezted róla, mert az utolsó két-három évet Párisban, Londonban, Berlinben és a külföld nagy gyárvárosaiban töltötte.

HÉTHÁRSYNÉ. - Igazad lehet.

ELZA. - Elég az hozzá, Gerzson Feriben a papa is, a mama is, igazi mágnást láttak, és méltán, mert ezt végre mégis csak az dönti el, hogy ki van otthon azokon a helyeken, a hol a legexkluzívabb kis kontesszek tánczolnak, nem igaz?

HÉTHÁRSYNÉ. - Világos.

ELZA. - Vedd ehhez, hogy ez a mágnás-kérő nem úgy lépett fel, mint... mit mondjak?... mint például a Blanka hercege, a ki egészen nyíltan arra az álláspontra helyezkedett, a melyre az angol és francia arisztokraczia ifjai az amerikai pénzfejedelmek lányaival szemben. Itt nem volt szó házassági üzletről a születés és a vagyon közt. Neki nem kellett az én vagyonom, mert ő maga is igen vagyonos volt. Vedd hozzá végre, hogy ez a velünk legalább is egyenrangú és vagyonos kérő, azonkívül fiatal, csinos, okos, kedves ember, a kiben megvan minden elképzelhető jótulajdonság... az olyan jótulajdonság is, a melyekről a papák és a mamák álmodoznak, meg az olyanok is, a melyeket a szerelmi házasságra sóvárgó leányok keresnek... szóval az ideál, a kék ég... és ezek után képzelheted az öregek boldogságát.

HÉTHÁRSYNÉ. - No és te?

ELZA. - Ah, édes istenem, erről most már nem mondhatok neked eleget! Csak annyit mondok, hogy én is boldog voltam. Ha egész nap lámpással keresem, és ha bejárom érte az egész világot, akkor se találhattam volna vőlegényt, a ki inkább kedvemre való. Itéld meg magad. Egy vőlegény, a ki szép is, jó is, és mégcsak nem is hamis!

HÉTHÁRSYNÉ. - Szerelmes voltál belé?

ELZA. - Nem tudom. Azt mondtuk egymásnak, hogy nem vagyunk szerelmesek, mert mind a ketten sokkal józanabbak vagyunk, de nagyon, nagyon szeretjük, szíveljük, kedveljük egymást, és nagyon, nagyon kívánjuk ezt a rezon-házasságot. De én nem tudom, hogy vajjon nem ez-e az igazi szerelem? Azt hiszem: igen, szerelmes voltam... egy kissé mindenestre... legalább is kezdtem szerelmes lenni bele... szóval ez több volt, mint a mit valaha előre képzeltem.

HÉTHÁRSYNÉ. - Ugyan ne mondd!

ELZA. - Becsületszavamra. Különben képzeld bele magadat a hangulatomba. Nekem azt kell mondogatnom magamban: »Ugy látszik, ez az igazi... Ha van helyes házasság a világon, úgy ez lesz az!...« És általános megelégedés. Ueber allen Gipfeln ist Ruh'!... És alattunk, és felettünk, és bennünk is a menny volt, szívényben szent tűz lángolt!

HÉTHÁRSYNÉ. - No né ez a kis lány!

ELZA. - Hogy ugyanebben a stílusban folytassam, már azt hittük, hogy: Szigligetben fogunk élni, szerelmünkben boldogok... hogy: no most az egyszer már igazán nem jöhet közbe semmi!... a mikor egyszerre jön ez a fene meglepetés. De hát ki képzelhette előre ezt a katasztrófát?! Hogy a derült égből lecsapjon a mennykő?! Hogy a »Gerzson és Teubner« cég, Budapest egyik legrégebbi cége, egyszerre, váratlanul, hirtelen összeroskadjon, összeroppanjon?! A »Gerzson és Teubner« cég, a mely megvolt és virágzott már akkor, a mikor a szépanyám még kislány volt, mert az már ott vette a vasalót!... A »Gerzson és Teubner« cég, a melynek a háza az első ház volt, a melyre a pillantásom esett, mikor ebbe a világba kikukkantottam!... Az a ház, a melyet gyerekjátékaim közepett folyton látnom kellett, a maga mozdulatlanságában, változatlanságában, a maga komor csöndességében, a maga tekintélyes, örök egyformaságában! Azt hittem, ez a ház úgy hozzátartozik Budapesthez, hogy Budapest nem is lehet meg nélküle. A mióta az eszemet tudom, úgy gondolkodtam, azt képzeltem, hogy a »Gerzson és Teubner« ház mindig volt és mindig lesz, mint a hogy a nap mindig ott lesz az égen!... És tessék!

HÉTHÁRSYNÉ. - Ahá, kezdem érteni! Ez a katasztrófa téged nem zavart volna meg, de a szüleid most már hallani se akartak a dolgról.

ELZA. - Azt nem mondhatnám. Mikor meghallottuk, hogy a »Gerzson és Teubner« cég összeomlott, mindnyájan olyan perplexekek voltunk, hogy egyáltalán nem is beszélünk a jövőről. Sőt, meg kell vallanom, azt hiszem, hogy maga ez a katasztrófa még nem tette volna lehetetlenné a házasságot. A papa ugyan mondott annyit, hogy: »Ha ez a Gerzson Ágost, koldus létére, így becsaphatta az egész világot, akkor már senkinek se lehet hinni!« - de ez semmit se jelent. Ő is, a szegény mama is, annyira meg vannak törve... aztán a Feri diplomás ember, mérnök, és ha elvesztette a vagyonát, ez az ő társadalmi pozícióját nem érinti... és végre is, hála istennek, nem vagyunk olyan siralmas helyzetben, hogy ne engedhetnénk meg magunknak ilyen fényűzést... egy szegény férj még igen jó parti lehet, ha olyan ember, mint a Feri... szóval nem tudom, mi történt volna, ha véletlenül erőszakoskodom. A papa és a mama, úgy képelem, egy kis habozás, egy kis vonakodás után végül abba is belementek volna, hogy menjek hát a Ferihez, ha a Feri tönkre ment is... De erről nem is volt szó. Nem volt alkalmunk hosszasan tanakodni az ügyről.

HÉTHÁRSYNÉ. - Hogyan? Hát nem a szüleid?... hanem te magad bontottad fel a partit?

ELZA. – Soha se fogod kitalálni, ki bontotta fel. A Feri bontotta fel!

HÉTHÁRSYNE. – Ne beszélj!

ELZA. – Az nap, mikor híre terjedt, hogy a Gerzson-czéget nem lehet megmenteni, kapok a Feritől egy nagyon szép levelet. Nagyon szépen, de nagyon röviden írt, körülbelül annyit, hogy az után az előre nem látott, el nem képzelt eset után, a mely őt magát is rettenetesen meglepte, visszaadja a szabadságomat és visszaküldi a jegygyűrűmet. Erre én leültem az íróasztalomhoz s röviden annyit írtam neki, a papáék megkérdezése nélkül, a saját felelősségemre, hogy én nem a Gerzson-czéghez akartam feleségül menni, hanem ő hozzá, s hogy ez az eset az én érzéseimen semmit se változtatott, tehát s a többi... Sietek megjegyezni, hogy némi habozás után írtam ezt, s miután elküldtem a leveletem, hosszasan elgondolkoztam a dologról.

-279-

HÉTHÁRSYNE. – Érdekes!

ELZA. – Erre a Feri azonnal meglátogatott. Igen kedves volt, kedvesebb, mint valaha, és azt mondja nekem, hogy ő bizony nem fog visszaélni az én lovagiasságommal... igen, lovagiasságot mondott. Megjegyzem, valósággal mániája és szavajárása, hogy ő »nem él vissza«... no, de ezt a csekély egyhangúságot meg lehet neki bocsátani. Szóval igen kedvesen... egyre kedvesebben... mondhatom, igen szerettem volna újra meg újra megcsókolni... azt bizonyítgatta nekem, hogy a mi házasságunk most már nem volna rezon-házasság. Mert azok után, a mik köztünk történtek... s különösen az után, hogy régen ismertük egymást és mégis csak a legutóbbi időben botlottunk össze... előbb vagy utóbb felébredne, feltámadna bennem az a gyanu, hogy ő ismerte a családja vagyoni helyzetét, a mikor udvarolni kezdett nekem... s hogy valójában csak akkor jutottam észébe, a mikor már koldusnak tudta magát... és azért vett el, mert nem maradt számára egyéb, csak az érdek-házasság. Már pedig, ha ez a gyanu feltámadna bennem, aminthogy, ha összekelnénk, bizonyosan feltámadna... vagy előbb, vagy utóbb, de okvetetlenül... akkor... akkor mind a ketten nagyon boldogtalanok lennének... annál boldogtalanabbak, minél későbben jutna ez eszembe.

HÉTHÁRSYNE. – És te igazat adtál neki?

ELZA. – Igazat adtam neki.

HÉTHÁRSYNE. – De ha szereted!... Ha meg vagy győződve róla, hogy derék ember és csak magadért vesz el!

-280-

ELZA. – Tudod, nehéz az eset. Mert a meddig nem vesz el, addig csakugyan meg vagyok győződve erről, s addig bizonyosan tudom, hogy a Feri a legderékabb ember a világon. De attól a percztől fogva, a mikor elvenne, már nem felelhetnék semmiről. Attól a percztől fogva, nem tudom, hogy nem gyanakodnám-e mindjárt... hiszen, mondom, hogy már előbb is gondolkozóba estem, és ha levontam az angazsmánom következéseit, ha lovagiasan állottam a szavamat a vállamatig s a változott körülmények között is, ez nem jelenti azt, mintha egy pillanatig se gyanakodtam volna. Elég az hozzá, beláttam, hogy a Ferinek igaza van, s hogy a házasságunk most már nem volna rezon-házasság. A helyzet rám nézve ez: most van egy ideálom, mert boldoggá tesz, hogy ez a derék ember szeretett és feleségül akart venni. Mért adnám oda ezt az ideált egy bizonytalan jövőért, egy férjért, a kit azonnal gyanusítanom kellene, és a kit talán meg kellene vetnem, akkor, a mikor már késő, akkor, a mikor már hozzá vagyok kötve?!

HÉTHÁRSYNE. – Ejnye, be furcsán okoskodtok! Igazán méltók vagytok egymásra.

ELZA. – Remélem, igen. Sőt bizonyosan tudom, mert a Feri természetesnek találta, hogy igazat adok neki, és nem viselkedett úgy, mint a ki a saját vermébe esett bele. Nem hűlt el, mikor meghallotta, hogy egyetértek vele, hanem szépen megpuszítottuk egymást és elváltunk.

HÉTHÁRSYNE. – No hát ez bolondság.

ELZA. – Mindenesetre bolond az eset. Mert rám nézve a helyzet az, hogy: most már tudom, ki legyen az ideálom, de az ideálom nem lehet a férjem, mert akkor megszűnik az ideálom lenni. Még ridegebben szólva: most már tudom, hogy, ha asszony volnék, ki lehetne a csábítóm... Kedvesem már volna, de a kedveshez még nincs férjem, a kit megcsalhassak vele.

-281-

HÉTHÁRSYNE. – Olyan furán beszélsz, hogy lehetetlen komolynak tartanom az elhatározásodat.

ELZA. – Befejezett ügy ez, édesem, olyan végérvényesen befejezett, hogy a Feri már el is utazott Essenbe, munkát keresni.

HÉTHÁRSYNE. – Ej, Essen nincs a világ végén. A Feri vissza fog térni és te addig meggondolod magad.

ELZA. – Vederemo. De, őszintén szólva, egy cseppet se tartom valószínűnek, hogy vissza lehessen csinálni ezt a dolgot.

HÉTHÁRSYNE. – És a családod? Nem igyekeztek rábeszélni, hogy maradj meg a Feri mellett, minden daczára?

ELZA. – Látod, ez érdekes. Ha én véletlenül abajgatni találok, a hogy a szindarabokban szoktak a kisasszonyok, és megkötöm magamat, hogy én bizony a szerelmesemé akarok lenni, mert így meg úgy, a Feriért élek, s a Feriért meghalok, akkor, esküszöm neked, kétségbeesett erőfeszítéseket tettek volna, hogy felbontsák a partit és lebeszéljenek minden további örültségről. De minthogy az ügy szóba se került, s megtettem nekik azt a szivességet, hogy felmentettem őket

minden ilyes fáradságtól, most engem okolnak a szerencsétlen kimenetelért, és szívtelennek, meggondolatlanak, könnyelműen szeszélyesnek, meg még nem tudom minek mondanak.

HÉTHÁRSYNE. – No látod!

ELZA. – Azért csak próbálnád beadni nekik, hogy jól van, meggondoltam magamat, s engedek a rábeszélésüknek!

-282-

HÉTHÁRSYNE. – Magad is mondtad, ki tudnád csikarni a beleegyezésüket.

ELZA. – Igen, nagynehezen. De nincs miért erőködnöm.

HÉTHÁRSYNE. – Hát hogyan képzeled a jövőt? Férjhez fogsz menni máshoz? Komolyan elhatározod, hogy máshoz méssz feleségül, a hogy az előbb tréfásan fenyegetőztél? Mert, remélem, ezek után sem akarsz apáczának menni? És nem képzeled a jövőt úgy, hogy majd mind a ketten szépen megöregedtek itthon?

ELZA. – Bizony, lelkem, úgy látszik, mi mind a ketten hoppon maradtunk. Mert csak nem gondolod, hogy a legutóbbi zajos események után, mondhatni: egy egész viharos mult után, nemsokára megint egy új vőlegényt prezentálunk a világnak, egy tizenharmadik vőlegényt?! Brrr, végig fut rajtam a hideg, ha erre gondolok. No és megvárni azt, míg szép csöndesen elfelejtik nekünk ezt a szépszámu kalandot!... míg a világ megemészti, a mit én meg a Blanka egy pár év óta beadtunk neki!... ez annyi, mint beleószülni a várakozásba, mint örökkön várakozni. És az idő lassacskán eljár, édesem. Már éppen nem vagyunk gyerekek; már veszedelmesen közeledünk ahhoz a korhoz, a melyben a kegyetlenek vénleánynak mondják az embert. Nos, igen, ez a lasciate ogni speranza. Le kell számolnunk vele, hogy a permanens vagy a krónikus mátkaság ideje örökre elmúlt; hogy számunkra már nem nő fű, nem születik és nem serdül fel többé vőlegény. Hogyan képzelem a jövőt? Mindenestre szomorunak. Nem tartom kizártnak, legalább is nem tartom lehetetlennek, hogy mikor elérkezünk a már meg nem vallható esztendő kűszöbére, elkeseredésünkben, kétségbeesésünkben, mégis csak férjhez fogunk menni... hozzánk való urakhoz... minden előzmény, mátkaság és szerelmi nyájaskodás nélkül... egy kissé elbujva az emberektől... mély csöndben, legszűkebb családi körben, útiruhában, reggel nyolcz órakor... lakodalom, meghívó, minden nélkül... Meglehet, hogy Blanka egy rossz órában mégis csak rá fog fanyalodni arra a szerelmi szurrogátumra, a melyet a Perényi szeszgyárossal való szövetekezés kínál, s meglehet, hogy ha Bertalan Dórit szépen fejlődő köszvénye és az aggkori elme gyöngülés rábirja fogadalmának megszegésére, mégis csak én leszek az, a kit rá fog beszélni, hogy a betegápolója legyen... de érdemes erről beszélni?!... És ez is csak egy Grand Peutêtre. A valószínű az, hogy igenis: vénleányok leszünk és vénleányok maradunk. Előjön ez, lelkem, a legjobb családokban is.

-283-

(Megjelenik: a báró.)

A BÁRÓ (a ki hallotta az utolsó szavakat). – És mit szól ehhez a bárónő?

HÉTHÁRSYNE (miután kezét fogott a báróval). – Én a báró véleményén vagyok. Azt mondom, hogy ez nem jól van így, és hogy a kis lánynak nincsen igaza.

A BÁRÓ. – És mondja meg a báróné őszintén, hogy nincsen-e igazam, hogy ha megpukkadok?! Foglaljon helyet a bárónő az én álláspontomon. Ez a világ telve van emberekkel, kik leányaikkal a legcsekélyebb mérvben sem törődnek, ellenkezőleg a kávéházban kalabriaszt játszanak. Ezen egyének, midőn gondolják, hogy leányaikat czélszerű lesz kiházásítani, letesznek kétezer forintot, aztán egy páholyból szemlét tartanak a jelentkező fiatalembereken, kiválasztják közülök a legtörekedőbbet, a legegészségesebbet és a legtevékenyebbet, aztán egyszerűen tudatják a leányukkal, hogy ez a nevezett legyen az, a kihez akár szép időben, akár esőben férjhez fognak menni, mire a leányok szó nélkül férjhez mennek és sietnek unokákat adni egy embernek, a ki még ekkor sem megy haza a kávéházból, hanem bemandja a mestereket. És az ilyen egyének elég szerencsések meghalni azon tudatban, hogy a leányaik számára pontosan és minden fennakadás nélkül a legboldogabb házasságot bonyolították le. És én, ki mindig pusztán a családomnak éltem, ki fiatalságomban számos örömet megvontam magamtól, hogy gyermekeimnek minél előbb biztosítsam a kényelmet és minél nagyobb kényelmet, ki minden élvezetemet gyermekeim nevelésében kerestem, s e tekintetben nem kiméltem sem költséget, sem fáradságot, sem személyes atyai felvilágosításaimat, ki leányaimat, mint princzesszeket, mindenre tanítottam, számtanra, nyelvekre, sőt még mythológiára is, ki oly hozományt kerekítettem ki számukra, mely számtalan hitbizomány-tulajdonosnak sem válnék szégyenére, nekem, és éppen nekem, szükséges legyen megérnem, hogy a leányaim ma ezért nem, holnap azért nem, de se ma, se holnap nem mennek férjhez, és ha a bőrömből kibúvok is, akkor sem mennek férjhez! És mondja meg nekem a bárónő, hogy ez nem azért történik-e, mert mint öreg majom szerettem leányaimat, mert czélszerűtlenül elkényeztettem őket, mert ők már sárga csőrrel okosabbak akartak lenni egy tapasztalt öreg kakasnál, mert alkalommal vagy a nélkül, mindig és igen tévesen megengedtem nekik a személyes gondolkodást, és mert saját fejökkel akarták helyettesíteni az én czéltudatos fejemet?! És mondja meg nekem a bárónő, jelenleg nem az történik-e, hogy ők végül az én saját zsiromba fulnak bele, és nem tudnak férjhez menni, csupán azért, mert túlságosan jól ültek itthon?!

-284-

ELZA. – Papuskám, most már ne vitatkozunk erről; úgyis hiába. Hidd el, nem történt velünk semmiféle csuda. Régi dolog, hogy minél gazdagabb egy leány, annál nehezebben mehet férjhez, mert minél jobban ül otthon, annál változatosabbak és annál nagyobbak az igényei.

-285-

A BÁRÓ. – Ne keseríts engem, gyermekem, mert ha még sokáig izgatsz, mindjárt átkot fogok

mondani magamra és azt fogom mondani: bár volnék inkább szegény ember! Valóban, bárónő, ha látom, hogy a legszegényebb emberek is mily könnyű szerrel helyezik el leányaikat egy vagy több, nem vagyonos bár, de törekvő és tetterős férj karjaiban, kik nem késlekednek, nem tehetős bár, de érdemes apósukat unokákkal örvendeztetni meg, kedvem volna istenkisértő szavakkal megirigyelni a legtöbbet nélkülöző, a legszegényetesebb, a legszennyesebb szegénységet is. Pedig, ha egy öreg embernek a véleményei sokban átalakulnak, és látva ezt, látva azt, a nézetei meglágyulnak, felfordulnak, gyökerében megváltoznak, egészen mások lesznek, úgy mindenről, mint más egyebekről, isten látja lelkemet, csak egy dolog van, melynek elítélésében sohase ingadoztam, és ez: a szegénység!

(Vége.)

TARTALOM.

-286-
-287-

I. Első szerelem	1
II. Egy monokli a vízben	14
III. Szervusz, szerelem!	36
IV. Tévedés a személyben	52
V. A kis Disraeli	64
VI. Az életember	77
VII. A Lipótváros réme	88
VIII. A napevő	97
IX. Teofil	110
X. A tengeri kígyó	120
XI. Marcel, a nagy festő	129
XII. Tragikus idill	140
XIII. A nyúlból jáger lesz	160
XIV. Leüt a tüzes istennyila	172
XV. Egy csendes zugban	183
XVI. Holdas éj	194
XVII. Az egészség pénzkérdés	207
XVIII. A beszélő ujság	222
XIX. Ralph Trafalgar	237
XX. Családi jelenet	249
XXI. A tizenkettedik vőlegény	260
XXII. A méla akkord	274

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

129 folyamodnak....	Megjelennek folyamodnak... Megjelennek
135 Körülnéz a neremben.	Körülnéz a teremben.
199 csipkékl ben és egyebekben	csipkékbekben és egyebekben
205 akarom hinni!..	akarom hinni!...
206 A VÉN NYÁRFA. – Még	A VÉN NYÁRFA. – Még
287 III. Szervusz, szerelem! 37	III. Szervusz, szerelem! 36

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK A BERZSENYI-LEÁNYOK TIZENKÉT VŐLEGÉNYE: TOLLRAJZOK A MAI BUDAPESTRÓL ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and

distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are

located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such

as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.